DIVERSION

ВІВЛІОѲНКН

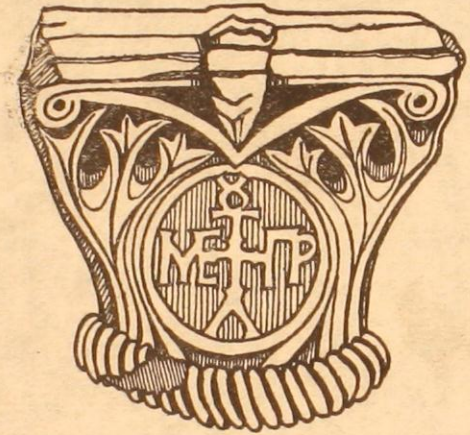

ДѢМВ'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΕΡΜΗΝΕΩΝ

ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

ΥΠΟ

ΕΠΑΜ. Ι. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

Κ. ΤΕΦΑΡΙΚΗ

ΑΘΗΝΗΣΙ.

ΤΥΠΟΙΣ Α. ΚΤΕΝΑ ΚΑΙ Π. ΣΟΥΤΣΑ.

(Παρὰ τὴν ὁδὸν Εὐριπίδου.)

1865.

ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΙΟΥ 1943

408

ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ 1942

KULTUR DENKMÄLER

Τοῖς ἀναγινώσκουσιν.

Ἐὰν ἡ μελέτη τῆς πατρίου ἱστορίας θεωρῆται ἀναπόφευκτος εἰς πάντα ἐν γένει Ἕλληνα, ἡ γνῶσις τοῦ βίου τῶν στενώτατα πρὸς τὴν ἱστορίαν ταύτην συνδεομένων καὶ πολλὰς τῇ πατρίδι ὑπηρεσίας προσενεγκόντων μεγάλων ἀνδρῶν, πρέπει ἐξίσου νὰ λογίζηται σπουδαιότατον μέλημα. Ἐκ τοιαύτης ἀρχῆς ὁρμώμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες καὶ ἡμεῖς νὰ προσφέρωμεν ὕλην οὐχὶ εὐκαταφρόνητον εἰς τοὺς ὅσοι ἤθελον ἐπιχειρήσει τὴν σύνταξιν γενικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνησχολήθημεν περὶ τὴν συλλογὴν βιογραφικῶν εἰδήσεων τῶν διατελεσάντων μεγάλων διερμηνέων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὧν ὁ βίος διατελεῖ εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Δημοσιεύοντες δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν ἡμῶν, φρονοῦμεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἑλληνοπρεπῆ καὶ τερπνὴν ὕλην προσφέρομεν εἰς Ἕλληνας ἀναγνώστας, ἀλλὰ καὶ φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἀποτίομεν πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἵτινες ἐν καιροῖς χαλεποῖς ἐπηδαλιούχησαν καὶ εἰς λιμένα εὔδιον ὡδήγησαν τὸ κλυδωνιζόμενον καὶ διαῤῥέον σκάφος τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις κινδυνεύει νὰ παρασύρῃ εἰς τὴν λήθην ὁ πανδαμάτωρ χρόνος.

ΙΣΙΣΜΑΝΟΓΛΙΟ

Κατὰ πρῶτον ἀνώνυμός τις ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ ἔτους 1818 ἔγραψε σελίδας τινὰς περὶ Διερμηνέων· ἀλλ' ἡ ὀλιγοσέλιδος ἐκείνη διατριβὴ οὐδόλως δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν ἑκάστου. Ἡμεῖς δὲ, πολλοὺς διελθόντες συγγραφεῖς καὶ ἐρευνήσαντες ποικιλοτρόπως τὰ ἀρχεῖα διαφόρων οἰκογενειῶν καὶ ἐκγόνων τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπετύχομεν νὰ διαφωτίσωμεν πολλὰ τέως ἄγνωστα, ἅτινα πιθανῶς ἐσαεὶ ἤθελον μείνει τοιαῦτα, ἐκλειπουσῶν μετὰ τῶν προσώπων καὶ τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Εὐχόμεθα δὲ, ὅπως ἕτεροι, ἔχοντες πλείονα καιρὸν καὶ μέσα ἵν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὰ τοιαῦτα, δυνηθῶσιν ἐκτενέστερον καὶ ἀκριβέστερον ἡμῶν νὰ πραγματευθῶσι περὶ ἀντικειμένου τοσοῦτον διαφέροντος τὴν πάτριον ἡμῶν ἱστορίαν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Μαίου 1865.

Ε. Ι. Σ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὸ Βυζαντινὸν κράτος εἶχεν ἤδη ὁλοσχερῶς ἐξαντληθῆ καὶ ἀποβάλει ὅλην αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα, ὅτε Μωάμεθ ὁ Β΄. στρατοπεδεύσας πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διημφισβήτει καὶ αὐτὸ τὸ ὕστατον λείψανον τῆς ἀχανοῦς ἐκείνης ἄλλοτε αὐτοκρατορίας. Μάτην ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος προσεπάθει διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸν ἐσβεσμένον τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ ἀρετῆς σπινθῆρα. Μάτην ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν ἀνώτατον ἱεράρχην τῆς Ῥώμης καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς Δύσεως μονάρχας, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν αὐτῶν καὶ ὑποσχόμενος καὶ αὐτὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὸν Πάπαν, ἐὰν τῷ ἔτεινον χεῖρα βοηθείας. Μάτην ἔστρεφε κύκλῳ αὐτοῦ ὄμματα ἀπηλπισμένα, ζητῶν φίλους καὶ συμμάχους. Αἱ ἐμφύλιοι διχόνοιαι, ἡ μεγίστη ἐξασθένησις, ἡ ἀπαραδειγμάτιστος ἀπομόνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθη ἐκτεθειμένος ὁ τελευταῖος οὗτος ἀνὴρ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ταῦτα πάντα ἐπέφερον τὴν φρικώδη καταστροφήν του. Ἐπῆλθεν ἡ

ἀποφρὰς ἡμέρα τῆς εἰκοστῆς ἐννάτης Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ τετρακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ τρίτου ἔτους, καὶ μετ' αὐτῆς ἔπεσεν εἰς αὐτοκράτωρ μαχόμενος ὡς ἥρως, καὶ ἐξηλείφθη ἀπὸ τοῦ χάρτου τῶν κρατῶν τῆς γῆς μία αὐτοκρατορία, τέσσαρες δὲ μυριάδες νεκρῶν καὶ ἰσάριθμοι αἰχμαλώτων ἐπεσφράγισαν τὴν καταστροφὴν ἐκείνην.

Ὁπόσον σπαραξικάρδιος ὑπῆρξεν ἡ πτῶσις ἐκείνη! Ὁποῖα ἀποτελέσματα ἔσχε διὰ τὸν Ἑλληνισμόν! Αἱ ἀράχναι, κατὰ τὸν Πέρσην ποιητὴν, ἐξύφαναν τοὺς ἱστοὺς αὐτῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Καισάρων, καὶ τῶν γλαυκῶν αἱ θρηνώδεις κραυγαὶ ἀντήχησαν εἰς τοὺς θόλους τῶν στοῶν, καὶ τῶν ναῶν καὶ τῶν ἄλλων μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἅτινα εἶχεν ἀνεγείρει ἡ παροιμιώδης τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων πολυτέλεια. Σινδόνη νεκρικὴ ἐξηπλώθη ἐφ' ἅπασαν τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ὁ ὄχλος ὁ πρὸ μικροῦ συνωθούμενος εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ οἱ κάτοικοι οἱ πρὸ ὀλίγου πληροῦντες τὰς οἰκίας, ἐγένοντο ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου ἄφαντοι, διότι ἄλλοι μὲν εἶχον πέσει θύματα ἐλεεινὰ ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν ἐχθρῶν, ἄλλοι δὲ, ἐξανδραποδισθέντες, ἐστάλησαν, ὅπως στολίσωσι τῶν μεγιστάνων Τούρκων τὰ χαρέμια, ἢ προωρίσθησαν, πωλούμενοι, νὰ πληρώσωσι τὰ βαλάντια φαύλων ἀνθρωποκαπήλων. Ἐφυγαδεύθησαν τότε βεβαίως φυγὴν κατεσπευσμένην καὶ αἱ Μοῦσαι, καὶ ἐζήτησαν εἰς τῆς Ἰταλίας τὴν φιλόξενον γῆν μέρος, ὅπως στήσωσι τὸν θρόνον των· ἀλλ' ὡμοίαζον πρὸς ἄνθη, τὰ ὁποῖα φερόμενα εἰς τόπους

ξένους, δυσκόλως ἐγκλιματίζονται, καὶ διακρίνονται ἀμέσως ὅτι εἶνε ξένα τῆς γῆς ἐκείνης, οἱαδήποτε καὶ ἂν κατεβλήθη πρὸς τὸν ἐγκλιματισμὸν αὐτῶν προσπάθεια.

Ἀλλ' ἡ πτῶσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔβλαψε καιρίως τὸν Ἑλληνισμὸν μόνον· τοὐναντίον ἐκ θεμελίων διέσεισε τὸν κόσμον ἅπαντα, Εὐρώπην τε καὶ Ἀσίαν. Ἡ Ἰταλία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Γερμανία αὐτὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔτρεμον μὴ μετατραπῶσιν εἰς εὐτελεῖς σατραπείας, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ Βυζαντίου ἐγεννήθη μακρὰ σειρὰ ἀγώνων καὶ δεινῶν δυσυπολογίστων. Εἶδεν ἀναμφιλέκτως τοῦτο ἡ Εὐρώπη καὶ διέκρινε τὸν κίνδυνον, πασιφανῆ ἄλλως ὄντα, ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἐνεργείας εἶχεν ἤδη παρέλθει.

Τί λοιπὸν ἐγένετο ὁ πεπτωκὼς Ἑλληνισμὸς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους; Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ τύχη του;

Ἐμυθολόγησαν οἱ ἀρχαῖοι τὸν Ἀνταῖον παλαίοντα πρὸς τὸν Ἡρακλῆ, καταβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκαταγωνίστου ἀντιπάλου αὐτοῦ, πίπτοντα χαμαὶ, ἀλλ' ἀνεγειρόμενον μετὰ πλείονος δυνάμεως, διότι ἡ μήτηρ Γῆ τῷ ἔδιδε κατὰ τὴν πτῶσίν του ῥώμην νέαν. Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς εἰκὼν τῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἀγὼν διηνεκὴς καὶ κοπιώδης. Αἱ περιστάσεις πρὸς ἃς ἐπάλαιεν ἦσαν βεβαίως δειναὶ καὶ ὑπέρτεραι τῶν δυνάμεών του· ἀλλ' αἱ ἀναμνήσεις ἐνδόξου παρελθόντος καὶ ἡ ἐλπὶς αἰσίου μέλλοντος ἐνίσχυον αὐτὸ καὶ δὲν τὸ ἄφινον νὰ

καταβληθῇ καθ' ὁλοκληρίαν. Τὰ δύο ταῦτα αἰσθήματα ἐγέννων εἰς τὴν καρδίαν του ἀκμαῖον τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα καὶ ζωηρὸν τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος. Ἴσως ὁ ἔρως καὶ τὸ μῖσος τοῦτο ἐπροξένησαν εἰς τὸ ἔθνος συμφορὰς ἀξιοδακρύτους, καθόσον δὲν ἔλειψαν καὶ πολλοὶ τῶν ἑσπερίων νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα· οὐχ ἧττον ὅμως ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν μόναις ταῖς ἀναμνήσεσι καὶ τῇ ἐλπίδι εὕρισκον τὴν σωτηρίαν.

Δύο τάξεις ἀνδρῶν, ἐξ ἀντιθέτων μὲν σημείων ὁρμώμεναι, ἀλλὰ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καταλήγουσαι, ὑπεβάστασαν κυρίως κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους τὸ βαρὺ καὶ δυσβάστακτον τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνότητος φορτίον. Ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ λόγιοι ἀφ' ἑνὸς καὶ οἱ ἁρματωλοὶ ἀφ' ἑτέρου. Καὶ αἱ δύο αὗται τάξεις, προβάλλουσαι ἑκάστοτε δίκην ἀσπίδος τὰ βιβλία καὶ τὰ καριοφύλια, προϋστάτευσαν τοὺς προστασίας μεγίστην ἀνάγκην ἔχοντας ἀδελφοὺς αὐτῶν, ἀντέκρουσαν τὰς πολυειδεῖς καὶ πολυποικίλους τοῦ ἐχθροῦ ἐπιβουλὰς καὶ διατηρήσαντες παρέδωκαν ἡμῖν ἀλώβητον τὴν πολύτιμον τοῦ ἐθνισμοῦ παρακαταθήκην.

Οἱ ἁρματωλοὶ βδελυσσόμενοι τὸν ἐν ταῖς πόλεσι δουλικὸν βίον, κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη, καὶ ὁρμητήρια αὐτὰ μεταχειριζόμενοι, ἐπέδραμον συνεχῶς κατὰ τῶν Τούρκων, λαφυραγωγοῦντες τὰς χώρας αὐτῶν, καταδιώκοντες, φονεύοντες καὶ ποικιλοτρόπως κακοποιοῦντες αὐτούς, οἱονεὶ ἀντεκδικούμενοι δι' ὅσα οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ὑπ' ἐκείνων

ἔπασχον. Οἱ ἁρματωλοὶ ἦσαν ἡ ζωηρὰ διαμαρτυρία τῆς παλαιούσης ἐλευθερίας πρὸς τὸν βαρβαρισμὸν καὶ τὴν δουλοφροσύνην, καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ καὶ μυθώδεις σχεδὸν ἀγῶνες ἐκείνων δὲν ἄφησαν νὰ σβεσθῇ ὁ σπινθὴρ τοῦ ἐθνισμοῦ, ὁ ἐν τοῖς στήθεσι τῶν Ἑλλήνων ὑποκρυπτόμενος.

Οἱ λόγιοι ὑπερτέρουν τοὺς ἁρματωλούς, ὅσῳ τὸ πνεῦμα ὑπερτερεῖ τὴν ὕλην. Αὐτοὶ ἐδίδασκον εἰς τοὺς ὑπὸ ζυγὸν διατελοῦντας καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ τῆς ἀμαθείας ζῶντας Ἕλληνας, ὅτι ὑπῆρχέ ποτε χώρα τις καλουμένη Ἑλλὰς, ὅτι ἡ χώρα αὐτὴ ἐγέννησε τὸν Μιλτιάδην, μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν μυριάδας βαρβάρων ἐν Μαραθῶνι κατατροπώσαντα, ὅτι παρήγαγε τὸν Θεμιστοκλῆ μετ' ὀλίγων ἀπείρους ἐν Σαλαμῖνι ἐχθροὺς καταβαλόντα, ὅτι ἀπ' αὐτῆς ἐξῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ κλαίων διότι δὲν τῷ ἔμενον πλέον χῶραι νὰ κατακτήσῃ, ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ μήτηρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας, καὶ ὅτι τοιούτων ἀνδρῶν ὄντες ἀπόγονοι, οἱ εἰς δουλείαν ἤδη περιπεσόντες ἔπρεπε νὰ συναισθανθῶσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν, διότι ἂν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν των ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν, ἡ ὀργὴ ὅμως τοῦ Κυρίου ἤθελε παρέλθει καὶ αὐτοὶ ἤθελον ἀναλάβει τὴν προτέραν αὐτῶν λαμπρότητα. Ἐν ἑνὶ λόγῳ οἱ λόγιοι ἔχεαν βάλσαμον παρηγορίας εἰς τοὺς ταλαιπωρουμένους, ὑποδεικνύοντες αὐτοῖς αἴσιον μέλλον.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι δύο τάξεις συνέτειναν πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ κατετάξαμεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς λο-

γίους· τοῦτο δὲ οὐχὶ ἀσκόπως, διότι οἱ λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν εἰ μὴ καθ' ὁλοκληρίαν ἀλλὰ τοὐλάχιστον κατὰ μέγα μέρος κληρικοί. Διὸ οἱ Ἕλληνες, ἂν ὡς Χριστιανοὶ ὀφείλωσι σεβασμὸν πρὸς τὴν ἁγίαν αὐτῶν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ὡς ἔθνος ὅμως ὀφείλουσι πρὸς αὐτὴν καὶ εὐγνωμοσύνην ἀπαράγραπτον, διότι ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ προνοίας αὐτῆς περιβαλλόμενοι διῆλθον σῶοι τὸ σκιερὸν καὶ ζοφῶδες διάστημα τεσσάρων ὅλων αἰώνων, ὑπ' αὐτῆς ἐκτρεφόμενοι μὲ τὸ μάνα τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, παρηγορούμενοι μὲ τὴν ἀλάνθαστον παρηγορίαν τῆς ἐλπίδος, θωρακιζόμενοι μὲ τὸν ἀδιαπέραστον θώρακα τῆς ὑπομονῆς, ὑποβασταζόμενοι τέλος μὲ τὸ ἔρεισμα τῆς πρὸς ἀλλήλους εὐαγγελικῆς ἀγάπης. Οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς ἐχρησίμευον ὡς ὁδηγοὶ καὶ ποιμένες τοῦ ἐν τῇ δουλείᾳ πλανωμένου λογικοῦ ποιμνίου, τὰ δὲ μοναστήρια καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ καταγώγια ὑπῆρξαν τὰ καταφύγια τῆς καταδιωκομένης ἀρετῆς καὶ τῆς περιφρονουμένης μεγαλονοίας, καὶ ἐν αὐτοῖς διεσώθησαν ἐν μεμβράναις καὶ χειρογράφοις θησαυροὶ πολυτίμητοι, οἵτινες ἄλλως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διασωθῶσιν.

Ἀλλὰ τὴν ἐκκλησίαν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν καὶ ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἔποψιν ὡς τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Μωάμεθ ὁ Β'. ἀνὴρ αἱμοχαρὴς μὲν καὶ βάρβαρος, ἀλλὰ μεγαλεπήβολος καὶ πρόφρων, ἠθέλησε νὰ παγιώσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀπονέμων προνομίας μεγάλας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ περιβάλλων τὸν Πατριάρχην μὲ λαμπρότητα καὶ ἰσχύν· τοῦτο δὲ ὅπως δι' αὐτοῦ περιστέλλῃ τοὺς νέους ὑπηκόους του καὶ τοὺς συνέχῃ ἐν τῇ ὑπακοῇ καὶ τῇ τάξει. Προσεποιήθη λοιπὸν ἰδιάζουσαν εὔνοιαν πρὸς τοὺς Γραικούς, ἢ κατά τινα χρονογράφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «Ἀγάπησε πολλὰ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἔβλεπε καλῶς, καὶ ὁρισμὸν ἔδωκε καὶ ἔκαμε καὶ μεγάλες φοβέρες εἰς ἐκείνους, ὁποῦ νὰ πειράζουν καὶ διαβάλλουν τινὰ τῶν Χριστιανῶν νὰ παιδεύωνται μεγάλως.» Ἀλλ' ἡ ἀγάπη αὕτη ἦτον εἰλικρινής;

Ὅταν ὁ Μωάμεθ ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὴ ὑπάρχοντος Πατριάρχου, διότι οὗτος εἶχε προαποθάνει, διέταξε νὰ ἀναγορευθῇ νέος τοιοῦτος, κατὰ τὰ ἔκπαλαι εἰθισμένα, οἱ δ' ἐντυχόντες ἀρχιερεῖς ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον, λαϊκὸν ἔτι ὄντα, Γεώργιον τὸν Σχολάριον, ἄνδρα σοφὸν καὶ εὐσεβῆ, διὰ δὲ τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος Γεννάδιον μετονομασθέντα. Μὴ ἀρκούμενος δὲ ὁ κατακτητὴς εἰς μόνην τὴν ἐκλογήν, ἀλλὰ θέλων νὰ τηρηθῶσιν ὅλοι οἱ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τοιαύτας περιστάσεις φυλασσόμενοι τύποι, διέταξεν ἵνα ἡ ἐκλογὴ γείνῃ ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ πρότερον ἐγίνετο. Προϋπῆρχε δὲ συνήθεια παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς βασιλεῦσι νὰ προσφέρωσι δῶρον εἰς τὸν νεωστὶ ἐκλεγόμενον Πατριάρχην δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργαριτῶν ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐστρίδος βασιλικῆς, πολυτελῶς κεκοσμημένης, καὶ μετὰ χασδίου λευκοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ

μετέβαινεν ὁ Πατριάρχης, μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐκ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ἐκεῖ, τελουμένης τῆς χειροτονίας παρὰ τῶν ἀρχιερέων, κατὰ τὰ κανονισμένα, καὶ εὐφημούμενος, ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐλάμβανε δὲ ὁ μέλλων γενέσθαι Πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον οὕτω. Καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ πάντων τῶν συγκλητικῶν παρισταμένων ἀσκεπῶν, ὁ μέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει τὸ εὐλογητόν, εἶτα δὲ μικρὰν ἐκτενῆ καὶ μετ' αὐτὴν ὁ μέγας δομέστικος ἔψαλλε τροπάριά τινα, μεθ' ἃ, τοῦ βασιλέως ἀνισταμένου καὶ κρατοῦντος ἐκ δεξιῶν τὸ δεκανίκιον, προσήρχετο ὁ ὑποψήφιος, ἔχων ἔνθεν μὲν τὸν Καίσαρα, ἔνθεν δὲ τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας· ἀφοῦ δὲ ἐποίει μετανοίας τρεῖς, ἐπλησίαζε πρὸς τὸν θρόνον καὶ προσέφερε τῷ βασιλεῖ τὴν προσήκουσαν προσκύνησιν. Τότε ὁ βασιλεὺς ὑψῶν τὸ δεκανίκιον, ἔλεγεν· « Ἡ ἁγία Τριὰς ἡ τὴν ἐμοὶ βασιλείαν δωρησαμένη, προχειρίζεταί σε Πατριάρχην νέας Ῥώμης »· λαμβάνων δὲ ὁ Πατριάρχης τὸ δεκανίκιον καὶ εὐχαριστῶν τῷ βασιλεῖ, τῶν χορῶν ψαλλόντων « Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα, » κατήρχετο, ἡγουμένων λαμπάδων ἐπὶ τὰ διβάβουλα καὶ εὑρίσκων τὸν ἵππον ἡτοιμασμένον, ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν. Τῇ συνηθείᾳ ταύτῃ ἑπόμενος καὶ ὁ Μωάμεθ, προσεκάλεσε τὸν Γεννάδιον νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἵνα ἀριστήσῃ καὶ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ· ἐλθόντα δ' ἐκεῖνον ὑπεδέξατο μετὰ μεγίστης τιμῆς, καὶ ἀφοῦ συνωμίλησαν ἐν ἐκτάσει περὶ διαφόρων ἀντικειμένων, τῷ προσέφερε τὸ πολύτιμον δεκανίκιον καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸ δεχθῇ· ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ὥρα ἵν' ἀπέλθῃ ὁ Πατριάρχης ἐκ τῶν ἀνακτόρων, τὸν συνώδευσε μέχρι τῆς αὐλῆς, καί τοι ἐκείνου μὴ συγκατατιθεμένου εἰς τοῦτο, καὶ ἀναβιβάσας αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἡμτρεπισμένον ἵππον, διέταξεν ἵνα πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς του τὸν συνοδεύσωσι μέχρι τοῦ ναοῦ.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρωτη ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπὶ τοῦ ἔθνους κυριαρχίας. Σκοπὸς τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας ἦτον ἡ κατάκτησις καὶ τὸ ἄρχειν· δοὺς λοιπὸν ὁ Μωάμεθ κεφαλὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὸν Πατριάρχην, ἐσκέπτετο ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη δὲν ἐδύνατο ν' ἀνακύψῃ εὐκόλως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπέτρεψε συνεχεῖς σχέσεις μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Συνόδου τῆς Γεωργίας, διότι ἐφρόνει ὅτι τοῦ Πατριάρχου ἐξασκοῦντος πολιτικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, ἡ Τουρκικὴ δυναστεία ἤθελε παγιοῦσθαι καὶ ἐπαυξάνεσθαι. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ Γεννάδιος, βλέπων τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, εἰς ἣν τὸ ἔθνος εἶχε περιέλθει, καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠπειλεῖτο ἡ πανολεθρία αὐτοῦ ἔκ τε τοῦ ἀγρίου φανατισμοῦ τῶν τυράννων του καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς δουλείας, ἔσπευσε νὰ ἐπωφεληθῇ ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης καὶ τοιουτοτρόπως Σουλτάνος τε καὶ Πατριάρχης εἶχον ἕκαστος ἰδιαίτερον σκοπὸν, τὸν ὁποῖον διὰ τῶν αὐτῶν μέσων προσεπά-

θουν νὰ ἐπιτύχωσι. Τίς τῶν δύο ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος, τοῦτο ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων ἄριστα δεικνύει. Ἐν τούτοις ὁ Πατριάρχης ἐπιτυχὼν τὸ προνόμιον νὰ ἔχῃ ὡς φρουροὺς τοὺς γενιτζάρους τοῦ πεντηκοστοῦ ἕκτου ὀρτᾶ ἢ τάγματος, ἐκαλλιέργησε τὴν εὔνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπηύξησεν οὕτω τὴν ἰσχύν του, ἡ δὲ ἰσχὺς τοῦ Πατριαρχοῦ θρόνου ἐγένετο ἡ ἄγκυρα τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τοιουτοτρόπως ἐξησφαλίσθη, ὅσον αἱ περιστάσεις τὸ ἐπέτρεπον, ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐημερία καὶ ἑδραιότης. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες, μεγαλεπήβολοι ὄντες καὶ εὐφυεῖς, δὲν ἐδύναντο, οὐδὲ ὤφειλον νὰ περιορίσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν εἰς μόνα τὰ ἐσωτερικά των πράγματα. Ἔπρεπε νὰ καλλιεργήσωσι τὰς προνομίας, ἃς παρὰ τοῦ κατακτητοῦ ἔλαβον, νὰ συνοικειωθῶσι πρὸς τοὺς Τούρκους, νὰ καταστῶσι παρ' αὐτοῖς ἀναγκαῖοι, καὶ διὰ τῆς ἱκανότητός των νὰ ὑποκλέψωσι παρ' ἐκείνων δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ἵνα τὴν μεταχειρισθῶσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους των κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας περιστάσεις. Τοιοῦτοι δὲ Προμηθεῖς ἀνεδείχθησαν οἱ συνήθως καλούμενοι Φαναριῶται.

Φαναριῶται! ὄνομα προφερόμενον σήμερον παρά τινων ἀγνοούντων ἢ μὴ ἐπισταμένως μελετησάντων τὴν πάτριον ἱστορίαν μετὰ φρίκης! Φαναριῶται! ὄνομα θεωρούμενον σήμερον παρὰ πολλῶν ὡς συνώνυμον τῆς χαμερπείας, ἰταμότητος καὶ πάσης κακοηθείας. Καὶ ὅμως, ἂν ἤμεθα δίκαιοι, ὀφείλομεν νὰ θαυμάσωμεν τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄν-

δρας, οἵτινες ἐνῷ ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐκοιμᾶτο τὸν βαρὺν τῆς δουλείας καὶ ἀπαιδευσίας ὕπνον, μόνοι ἀντεπροσώπευον τὴν Ἑλληνικὴν εὐφυΐαν, ἐκράτουν ἐν τῇ παλάμῃ των τὴν τύχην ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, ἐκόλαζον τὰς κατὰ τῶν ὁμογενῶν των ἀγρίας ὀρέξεις τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος, ἐκαλλιέργησαν τὰς Μούσας διὰ τρόπου ἀξιοθαυμάστου, προσέφερον δείγματα πατριωτισμοῦ καταπληκτικοῦ, καί τινες καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐξηγίασαν βίον ἐθνικὸν καὶ ἀμώμητον. Ἴσως καὶ μεταξὺ αὐτῶν εὑρέθησάν τινες ἔχοντες ἐλλείψεις (καὶ τίς ἄνθρωπος ὁ μὴ ἔχων τοιαύτας!) ἀλλ' αἱ ἐλλείψεις αὗται ἐξαφανίζονται ἐν τῇ πληθύϊ τῶν ἀρετῶν, οὐδὲ δύναται νὰ μὴ συνομολογήσῃ τις ὅτι μέρος τῆς ἐθνικῆς της ὑπάρξεως ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς εἰς τοὺς λεγομένους Φαναριώτας· ἀλλὰ

Τούσδε δ' ἔα φθινύθειν, ἕνα καὶ δύο, τοί κεν Ἀχαιῶν
νόσφιν βουλεύωσ'· ἄνυσις δ' οὐκ ἔσσεται αὐτῶν.

Ὑπάρχει ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοικία τις καλουμένη Φανάριον, ὡς μὲν ὁ Γάλλος περιηγητὴς Πέτρος Γύλλιος μυθωδῶς ἱστορεῖ, διότι τὸ περικλεῖον αὐτὴν δεύτερον τεῖχος ἐκτίσθη, ἐπικειμένης πολιορκίας, ὑπὸ φανοῖς, πρᾶγμα ὅλως ἀδύνατον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὕψος καὶ μάλιστα τὸ πάχος τῶν τειχῶν, ὡς δ' ὁ ἡμέτερος σοφὸς Σ. Βυζάντιος ὑποθέτει, διότι αὐτόσε ὑψοῦτο ἄλλοτε φανὸς πρὸς ὁδηγίαν τῶν πλοίων διὰ τὰς παρὰ τὸ Πετρίον ὑφάλους πέτρας. Ἕτεροι δὲ ἐτυμολογικώτερον βασανίζοντες τὸ ὄνομα, λέγουσιν ὅτι ὁ κακὸς τόπος (τουρκιστὶ Φενα-γερὶ) ἐν τῷ ὁποίῳ

κεῖται ἡ συνοικία αὕτη, συνετέλεσεν ἵνα ὀνομασθῇ τοιουτοτρόπως. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, εἶχον μετοικήσει διάφοροι ἐπίσημοι οἰκογένειαι, αἱ μὲν ἐκ Τραπεζοῦντος, αἱ δὲ ἐξ Ἠπείρου, αἱ δὲ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἄλλαι δὲ ἀλλαχόθεν, καὶ ἐκεῖ ἀπήρτισαν ἀριστοκρατίαν τινὰ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ λοιποῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀριστοκρατίαν μὴ βασιζομένην εἰς εὐγένειαν προγόνων, ἀλλ' εἰς ἀνάπτυξιν πνεύματος, ἀλλ' εἰς παιδείαν, ἀλλ' εἰς ἱκανότητα. Εἰς τὰς οἰκογενείας ταύτας περιῆλθον βαθμηδὸν τὰ διάφορα τῆς ἐκκλησίας ἀξιώματα, καὶ ἀκολούθως ἀνετέθησαν καὶ παρὰ τῶν κρατούντων Ὀθωμανῶν διάφοροι ὑψηλαὶ λειτουργίαι. Πρὸς τοῦτο δὲν μετεχειρίζοντο μόνον τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ δολοπλοκίας, ἤ, ἵνα κατὰ τὴν παραδεδεγμένην σήμερον φράσιν εἴπωμεν, διπλωματικὴν ἱκανότητα, τῆς ὁποίας οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ τὸ ἔντεχνον καὶ εὐφυές. Πολλοὶ τῶν λίαν αὐστηρῶς βασανιζόντων τὰ πράγματα, πικρῶς κατέκριναν τοὺς Φαναριώτας διὰ τὰς δολοπλοκίας ἐκείνας· ἀλλ' οἱ σήμερον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ πάσῃ ἐρευνῶντες καὶ ἐπικρίνοντες ἐκείνους, ὤφειλον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐξαιρετικὸν τῶν περιστάσεων, τὸ κρίσιμον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ σπάθη τοῦ δημίου καὶ ἡ ἀγχόνη, ὡς ἄλλα ξίφη τοῦ Δαμοκλέους, ἐκρέμαντο ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν των, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ τὴν ψυχικὴν κα-

τάστασιν τῶν Ὀθωμανῶν, παρ' οἷς ἐδούλευον, ἵν' ἀποφανθῶσιν ἂν αἱ δολοπλοκίαι ἐκεῖναι ἦσαν ἀναγκαῖαι ἢ προήρχοντο ἐκ χαμαιζήλου διαθέσεως.

Ἀλλὰ, πῶς ἐπέτυχον νὰ εἰσδύσωσιν οὕτως εἰπεῖν παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ διὰ τίνων μέσων ἐδυνήθησαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὴν περιωπὴν ἐκείνην τῆς δυνάμεως καὶ δόξης, εἰς ἣν ἀνῆλθον ὁ Νικούσιος, ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἄλλοι;

Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγει ὅτι ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β'. οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τοσούτῳ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι, ὥστε ἠρίθμουν χαράκια ποιοῦντες ἐπὶ ξύλων, ἤτοι κόπτοντες τὴν χυδαϊστὶ λεγομένην τζέτουλαν, καὶ ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ἐφαίνοντο ἀκόμη εἰς τὰ δημόσια αὐτῶν ταμεῖα τὰ ξύλα ταῦτα. Βεβαίως διὰ τοιούτου λογιστικοῦ συστήματος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διοικηθῇ μία τόσῳ ἐκτεταμένη αὐτοκρατορία, ἥτις μάλιστα διετέλει εἰς ἀδιαλείπτους πολέμους πρὸς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη· διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἄπορον τὸ παρὰ τῆς αὐτῆς ἱστορίας λεγόμενον, ὅτι Μωάμεθ ὁ Β'. ἦτο περικεκυκλωμένος ὑπὸ φίλων καὶ γραμματικῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδιοίκουν ὅλην τὴν βασιλείαν. Ὥστε κατὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ἀνέκαθεν οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον εὐκαιρίαν ὅπως ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ τῶν Τούρκων πράγματα.

Τῆς δὲ δυνάμεως ταύτης τῶν Χριστιανῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις, παράδειγμα λυπηρὸν μὲν ἀλλὰ σαφὲς, παρίστησιν ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, αἴτιος γε-

νόμενος τῆς πτώσεως τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ, διότι οὗτος δὲν ἠθέλησε παρανόμως νὰ τὸν διαζεύξῃ τῆς νομίμου αὐτοῦ συζύγου καὶ τὸν συζεύξῃ μετὰ τῆς συζύγου τοῦ τελευταίου κόμητος τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις αἰχμαλωτισθεῖσα, ἔζη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ πρωτοβεστιάριος οὗτος ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Μαχμοὺτ πασᾶ, δι' ὅπερ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Πατριάρχην ἵνα ἐκπληρώσῃ ἀμέσως τὴν αἴτησίν του, ἀπειλῶν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει αὐτόν· ἀλλ' ὁ ἐνάρετος ἐκεῖνος ἀνὴρ, προτιμῶν τὰ πάντα νὰ ὑποστῇ μᾶλλον ἢ νὰ παρανομήσῃ, ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ ἰσχυροῦ σατράπου, δι' ὅπερ ἐκεῖνος ἐρεθισθείς, ἐνήργησε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῆς ῥινὸς τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου, ὡς πείσαντος δῆθεν τὸν Πατριάρχην νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὴν ἄρνησίν του. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα παραδείγματα δεικνύουσι τὴν μεγάλην ἐπιῤῥοὴν Χριστιανῶν τινων παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος διατελοῦν εἰς ἀδιαλείπτους πολέμους πρὸς τὰς Χριστιανικὰς δυνάμεις, καὶ ἀναγκαζόμενον νὰ ἔρχηται εἰς συνεχεῖς σχέσεις πρὸς αὐτὰς, εἴτε ἕνεκα συνομολογήσεως συνθηκῶν, εἴτε ἕνεκα ἄλλων ἀντικειμένων, ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔχῃ εἰς ὑπηρεσίαν του ὑπαλλήλους ξένους, ἵνα διερμηνεύωσιν εἰς τοὺς στρατηγοὺς ἢ ὑπουργοὺς τὰ διάφορα ἀπευθυνόμενα αὐτοῖς ἔγγραφα, καθόσον ὁ τουρκικὸς νόμος ἀπηγόρευεν εἰς πάντα Ὀθωμανὸν τὴν ἐκμάθησιν γλωσσῶν ὁμιλουμένων ὑπὸ ἀπίστων. Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι μετέφραζον ἐκ τοῦ

Ἑλληνικοῦ ἢ ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὰς πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἀποστελλομένας ἀναφορὰς ἢ ἄλλα ἔγγραφα εἰς τὴν Τουρκικὴν, καὶ ἐκαλοῦντο ἁπλῶς Γραμματικοὶ, μηδεμίαν ἀπολαύοντες τιμὴν ἢ ἀξίαν. Ὅταν εἷς Γραμματικὸς ἀνεγίνωσκε τὸ μεταφρασθὲν ἔγγραφον εἰς τοὺς μεγιστάνας, ἐξήρχετο τοῦ γραφείου αὐτῶν καὶ ἔμενεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπηρετῶν συγκαθήμενος καὶ περιμένων νὰ προσκληθῇ πάλιν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ ὅπως μεταφράσῃ ἕτερον ἔγγραφον· τὸ δ' ἑσπέρας ἐπανήρχετο εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ τὸ πρωὶ ἐπέστρεφε πάλιν εἰς τὴν αἴθουσαν μετὰ τῶν ὑπηρετῶν. Οὐδεμία λοιπὸν τιμὴ ἀπεδίδετο κατὰ πρῶτον εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ Γραμματικοῦ.

Ἀλλ' ὅσῳ ηὔξανον αἱ πρὸς τοὺς ξένους σχέσεις τῶν Τούρκων, τόσῳ ἀναγκαιοτέρα ἀπέβαινεν ἡ ὕπαρξις τακτικοῦ διερμηνέως, δυναμένου οὐχὶ μόνον νὰ μεταφράζῃ τὰ διάφορα ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ νὰ παρίσταται εἰς τὰς μεταξὺ τοῦ Βεζύρου καὶ τῶν διαφόρων ξένων πρέσβεων συνεντεύξεις, ὅπως διερμηνεύῃ αὐτὰς πιστῶς, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀποστέλληται καὶ εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Σουλτάνου. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἕκαστος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων εἶχε τὸν ἴδιον διερμηνέα· ἀλλ' ὁ διερμηνεὺς οὗτος παρίστατο κατὰ τὰς μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου συνεντεύξεις ὡς ἰχθὺς ἄφωνος, μὴ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἢ διερμηνεύσῃ τὰς ὁμιλίας ἑκατέρων. Τῆς δὲ διπλωματικῆς ἱκανότητος τῶν Τούρκων, παρά-

δειγμα ὑπάρχει ὁ ἐν ἔτει 1796 ἀποσταλεὶς ὡς πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Λονδίνῳ Γιουσοὺφ Ἀγιᾶ ἐφένδης. Οὗτος ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠρωτᾶτο τί εἶδεν ἄξιον λόγου εἰς Ἀγγλίαν· « Ἡ περίφημος βουλὴ τῶν κοινοτήτων, ἀπεκρίθη μετὰ περιφρονήσεως, δὲν εἶνε ἄλλο εἰμὴ σύνοδος ἀνοήτων καὶ πολυλόγων· ὥστε μόνον ἀθλιότητα εἶδον ἐν αὐτῇ. Εἶδον ὅμως εἰς Λονδῖνον ἓν πρᾶγμα ἀληθὲς περίεργον, ἓν πρᾶγμα ἄξιον θαυμασμοῦ, δηλαδὴ ἕνα ἄνθρωπον ὅστις κρατῶν μὲ τὴν μίαν χεῖρα τέσσαρα πορτοκάλλια, καὶ μὲ τὴν ἄλλην δύο περόνας, ἔρριπτεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν ἀέρα τὰ πορτοκάλλια καὶ τὰς περόνας καὶ ἐτρύπα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο διὰ καταπληκτικῆς ἀκριβείας. » Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διπλωμάται τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὰς διπλωματικὰς ὑποθέσεις, εἴτε μεγάλας, εἴτε μικρὰς, οἱ πρεσβευταὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δὲν διεπραγματεύοντο μετὰ τῆς Πύλης εἰμὴ παρουσίᾳ καὶ ταῖς συμβουλαῖς τῶν διερμηνέων.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ διορισμοῦ διερμηνέων, τοιοῦτοι ἐγένοντο κατὰ μέγα μέρος ἐξ Ἑβραίων καὶ ἐξωμοτῶν Λατίνων, ἀγνώστων ὅλως καὶ μηδεμιᾶς ἀξίας ὄντων, πλὴν ἑνὸς καλουμένου Γάσπαρη, ὅστις ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ Α΄. περιεβλήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Χαλὶλ πασᾶ ἐν ἔτει 1619 διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ κατὰ τὴν μεταξὺ Πολωνίας καὶ Τουρκίας συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην, τὸ ἀξίωμα ἡγεμόνος τῆς Μολ-

δαυίας· ἀλλ' ἅμ' ἀπεκατέστη εἰς τὸν θρόνον, ἔθετο κατὰ νοῦν ν' ἀποστατήσῃ. Τοῦτο προϊδοῦσα ἡ Πύλη, ἔπεμψεν ἕνα ὑπάλληλον Σκεμν-αγασῆ καλούμενον, ὅστις ἦτον ἀξιωματικὸς τοῦ παλατίου, μόνον καθῆκον ἔχων νὰ συνοδεύῃ καὶ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθρονίζῃ τοὺς εἰς Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν ἀποστελλομένους ἡγεμόνας, ἐπὶ προφάσει ἄλλης ὑπηρεσίας, πράγματι δὲ ὅπως τὸν ἐξώσῃ ἐκεῖθεν. Ἀλλ' ὁ Γάσπαρης, ἀποκεφαλίσας αὐτόν τε καὶ ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του, ἤρξατο ἀναφανδὸν παρασκευαζόμενος εἰς πόλεμον, προσκαλέσας πρὸς τοῦτο καὶ ἐπικούρους ἐκ Πολωνίας. Ἐπελθόντος ὅμως κατ' αὐτοῦ τοῦ Σκενδὲρ πασᾶ μετὰ τοῦ Χάνου τῆς Κριμαίας, καὶ πολέμου συγκροτηθέντος εἰς Τζουρτζόρα, ἡττήθη ὁ Γάσπαρης, καὶ φεύγων διὰ νυκτὸς ἐφονεύθη μετὰ διετῆ ἡγεμονίαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ Σεπτελὶτζ Χατμάνου καὶ Ποστελνίκου Γκόε.

Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τοῦ πρώην διερμηνέως Γάσπαρη, ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ δικαίως ἐγκαλουμένου, ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ στρέψωσι τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες μᾶλλον ἐξοικειωμένοι πρὸς αὐτοὺς ὄντες, καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν γλῶσσαν ἐγίνωσκον ἄριστα καὶ γνώσεις ποικίλας ἐκέκτηντο καὶ ἐν γένει ἁρμοδιώτεροι τῶν Ἰουδαίων ἢ τῶν ἐξωμοτῶν τοῖς ἐφαίνοντο πρὸς ὑπηρεσίαν· κατὰ συνέπειαν ἀπηγορεύθη διὰ διατάγματος αὐτοκρατορικοῦ ὁ διορισμὸς διερμηνέων Ἀρμενίων, Ἑβραίων ἢ ἄλλων τοιούτων, καὶ οἱ Φαναριῶται ἀνέλαβον τὴν θέσιν αὐτῶν, πολλὰς

εἰς τὸ ἔθνος αὐτῶν προσενεγκόντες ὑπηρεσίας διὰ τῆς νέας περιωπῆς εἰς ἣν ὑψώθησαν.

Πρῶτος ὁ Παναγιώτης Νικούσιος ἢ κοινότερον Νικούσης ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ βαθεῖαν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποκτήσας μάθησιν, ἐπέτυχε νὰ διορισθῇ μέγας διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ νὰ ὑψώσῃ καὶ τὴν θέσιν ταύτην καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς τιμάς. Ἀπολαύων ἰδιαζόντως τὴν εὔνοιαν τοῦ παντοδυνάμου Βεζύρου Κιουπρουλῆ Μεχμὲτ πασᾶ, ἐπὶ ἥμισυν σχεδὸν αἰῶνα ἔλαβε μέρος ἐνεργητικώτατον εἰς τὰ δημόσια πράγματα τῆς Τουρκίας, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἰδίως τῆς Κρήτης ἀνῆλθεν εἰς μέγιστον βαθμὸν δυνάμεως καὶ δόξης. Οὗτος ἐκανόνισε τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἀκανόνιστον τῆς διερμηνείας καὶ ἀπήλαυσε προνομίας, τὰς ὁποίας μετεβίβασεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Ἐν πρώτοις τῷ ἐπετράπη νὰ ἔχῃ ἴδιον γραφεῖον, διότι ἐθεωρεῖτο ὡς μέλος τοῦ ὑπουργείου, προσκολληθεὶς εἰς τὸ τμῆμα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν· τὰ δὲ κυριώτερα προνόμιά του ἦσαν ταῦτα. Νὰ μὴ δίδῃ φόρον αὐτὸς, οἱ υἱοί του καὶ εἴκοσιν ἐκ τῆς συνοδείας του·—νὰ ἦνε ἀπηλλαγμένος παντὸς τελωνιακοῦ δασμοῦ ἐπὶ τῶν πραγμάτων του·—νὰ μὴ ἐνάγηται εἰς ἕτερον δικαστήριον, ἐκτὸς εἰς τὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου·—νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὴν Ηὐλην ἢ ἀλλαχοῦ ἐπὶ ἵππου πολυτελοῦς, συνοδευόμενος, ὡς καὶ οἱ Τοῦρκοι μεγιστᾶνες, ὑπὸ τεσσάρων τζοχαδαρέων (ὑπηρετῶν) ἐν στολῇ παρακολουθούντων,—νὰ δύνηται νὰ φέρῃ μακρὰν γενειάδα, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι,—νὰ φέρῃ εἰς τὴν κεφαλὴν πολυτελὲς σαμουροκάλπακον, καὶ νὰ περιβάλληται πλουσίαν μηλωτὴν—νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀγοράζειν δούλας Κιρκασίας, ὅπερ ἦν ἀπηγορευμένον τοῖς Χριστιανοῖς—νὰ παρουσιάζηται εἰς τὸν Σουλτάνον μόνος ὡς καὶ οἱ Βεζύραι, καὶ οὐχὶ ἑκατέρωθεν ἔχων, ὡς οἱ Εὐρωπαῖοι πρέσβεις, ἀνὰ ἕνα φύλακα πρὸς φρούρησιν δῆθεν τοῦ Σουλτάνου κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς, καὶ πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτα.

Ἀλλὰ τὸ μεγαλείτερον πλεονέκτημα τῶν Ἑλλήνων διερμηνέων ἦτον ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ, ἣν ἐξήσκουν ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων τῆς Τουρκίας. Ἔχοντες γνῶσιν μεγίστην τοῦ πολιτεύεσθαι, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπαντῶντες παρὰ τοῖς Τούρκοις ὑπουργοῖς τὴν ἐλεεινοτέραν ἀμάθειαν, ἐθεωροῦντο παρ' αὐτῶν τοσοῦτον ἀναγκαῖοι, ὥστε ἄν τις τῶν διερμηνέων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων προέτεινέ τι εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, χωρὶς ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης νὰ ἦνε παρὼν, ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς πρὶν ἢ τῷ ἀποκριθῇ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐκείνης, τὸν ἠρώτα ἂν ὁ μέγας διερμηνεὺς εἶχε γνῶσιν τοῦ πράγματος, καὶ ἐν ἀρνητικῇ ἀπαντήσει τοῦ διερμηνέως, ὁ ὑπουργὸς τῷ ἔλεγεν « Ὑπάγετε πρῶτον καὶ ὁμιλήσατε μετὰ τοῦ διερμηνέως μας. » Τοιουτοτρόπως οἱ διερμηνεῖς οὗτοι γνωρίζοντες λεπτομερῶς τὰ ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ κράτους ἐπισυμβαίνοντα, ἦγον καὶ ἔφερον τοὺς Βεζύρας καὶ αὐτοὺς τοὺς Σουλτάνους, καὶ προελάμβανον καὶ ἐματαίουν τὰς καταδιώξεις τῶν σατραπῶν κατὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Χριστιανῶν. Τοιουτοτρόπως

ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος προέλαβε τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου, μελετωμένην ὑπὸ τοῦ ἁλώσαντος αὐτὴν Πισλῆ πασᾶ. Τοιουτοτρόπως ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος ἐπέτυχεν ὥστε ἡ ἡγεμονεία τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας νὰ περιέλθῃ ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων ἡγεμόνων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοιουτοτρόπως ὁ Γρηγόριος Γκίκας ἀπήλλαξε τὴν νῆσον Ῥόδον ἀπὸ τὰς καταπιέσεις τῶν εἰσπρακτόρων τοῦ κατὰ καιροὺς μεγάλου Βεζύρου, εἰς ὃν ὑπήγετο ἡ νῆσος, ἑνώσας αὐτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν κτήσεων τοῦ Σουλτάνου. Πλεῖστα ὅσα ἄλλα δύναταί τις νὰ φέρῃ παραδείγματα προστασίας, ἣν οἱ διερμηνεῖς ἐκεῖνοι ἐνήργουν ἐπὶ τῶν ὁμοεθνῶν των.

Τὴν ἀξίαν τῆς μεγάλης διερμηνείας ἐπηύξησεν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἡ ὑποψηφιότης τῶν διοριζομένων εἰς αὐτὴν ὡς ἡγεμόνων Μολδαυίας καὶ Βλαχίας. Πολλοὶ πολλὰ εἶπον περὶ τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὰς παριστρίους χώρας Ἑλλήνων ἡγεμόνων· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι οὐδόλως φαίνεται ἀνέγνωσαν τὴν Δακικὴν ἱστορίαν, διότι ἄλλως ἤθελον πεισθῆ ὅτι διὰ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων οἱ Μολδοβλάχοι ἀνεπτύχθησαν, κατὰ τὸ ἐνόν, καὶ ἐξεπολιτίσθησαν καὶ ἡ πατρὶς αὐτῶν διὰ σχολείων καὶ νόμων καὶ ἱερῶν καθιδρυμάτων ποικίλων ἐξωραίσθη, ἐνῷ πρότερον ἐπὶ τῶν γηγενῶν ἡγεμόνων οὐδόλως ὑπῆρχον τοιαῦτα. Ἴσως μεταξὺ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων εὑρέθησαν καί τινες ἄδικοι καὶ φιλάρπαγοι, ἀλλὰ καὶ τούτους παραβάλλων τις πρὸς τοὺς ἐγχωρίους κακοὺς ἡγεμόνας θέλει ἰδεῖ ὁποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο. Ὁποῖος

τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον βοεβόδαν Λεπουσνιάνον ἢ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον βοεβόδαν Ἠλιᾶς;

Πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως συνδέεται καὶ τὸ τοῦ εἰδικοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου, ὅστις ἐξήρτητο ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ καθῆκον εἶχε νὰ συνοδεύῃ τὸν καπετάνπασαν, ὅταν οὗτος ἐξήρχετο μετὰ τοῦ στόλου ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπως περιοδεύσῃ τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων ἢ δι' ἄλλας αἰτίας. Ὁ ὑποδεέστερος οὗτος διερμηνεὺς δὲν εἶχε μὲν τὴν τοῦ μεγάλου διερμηνέως περιωπὴν, ἀλλ' ἐξήσκει καὶ αὐτὸς μεγίστην ἐπὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου ἐπιρροήν, πολλάκις ἐπ' ἀγαθῷ τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων πείθει ἡμᾶς τὸ ἑξῆς· Ὅταν ἐπῆλθεν ὁ μεταξὺ Αἰκατερίνης, τῆς αὐτοκρατορίσσης Ῥωσσίας, καὶ τῆς Τουρκίας πόλεμος, καὶ ὁ Ῥωσσικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ πλεῖσται σχεδὸν νῆσοι ἦραν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἐλπίζουσαι ὅτι οἱ Χριστιανικοὶ στόλοι ἤθελον διὰ παντὸς διαμείνει ἐκεῖ· ἀλλὰ διαπραγματευτευθείσης τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ στόλου ἀποπλεύσαντος, ἔγνωσαν τότε τὴν ἀπάτην αὐτῶν, καὶ προσδοκῶσαι τὴν ἔξοδον τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τὸν Χασὰν πασᾶν, προσεδόκουν ἐπίσης καὶ τὴν τιμωρίαν, ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ ἤθελεν ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς ἀποστατήσαντας κατὰ τοῦ κυριάρχου αὐτῶν. Τῶν ἀποστατησῶν νήσων μία ὑπῆρχε καὶ ἡ τῶν Ψαρῶν, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας

βλέποντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι πρεσβευτὰς πρὸς τὸν ἀρχιναύαρχον, ὅπως, εἰ δυνατόν, προλάβωσι τὴν καταστροφήν των. Παραδεχθέντες δὲ οἰκειοθελῶς τὴν κινδυνωδεστάτην ταύτην ἀποστολὴν δύο φιλοπάτριδες, ὁ Ἰωάννης Κλασογιάννης καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Κουτέπας, ἀπῆλθον εἰς Ἑλλήσποντον καὶ παρουσιασθέντες εἰς τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου Μαυρογένην, ἐξέθηκαν τὸ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν αἴτιον. Οὗτος ἀφοῦ ἠκροάσθη αὐτοὺς, τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ κρυφθῶσι καὶ ἀνέφερε πλαγίως μετά τινας ἡμέρας πρὸς τὸν ἀρχιναύαρχον, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἐγκωμιάσει τὴν ἀγαθότητα καὶ πραότητα αὐτοῦ, περὶ τῶν Ψαριανῶν· ἰδὼν ὅμως αὐτὸν λίαν κατ' ἐκείνων ἠρεθισμένον, οὐδένα ἐποιήσατο πλέον λόγον. Μετὰ παρέλευσιν δέ τινων ἡμερῶν, ὁ διερμηνεὺς εἰς ἑτέραν συνέντευξιν, τοσούτῳ καλῶς διέθεσε τὸν ἀρχιναύαρχον ὑπὲρ τῶν Ψαριανῶν, ὥστε ἐκεῖνος ὑπεσχέθη ὅτι ἂν ἐπαρουσιάζοντο, οὐχὶ μόνον ἤθελε τοὺς συγχωρήσει, ἀλλὰ καὶ μὲ καφτάνι ἤθελε τοὺς περιβάλει. Τοῦτο ἀκούσας ὁ ἀγαθὸς Μαυρογένης, προσκαλεσάμενος ἀμέσως τοὺς δύο ἀπεσταλμένους προάγει εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν, ὅστις ἀφοῦ τοὺς ἐπέπληξε διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς συνεβούλευσεν ἵν' ἀπέχωσι τοῦ λοιποῦ τῶν στασιαστικῶν κινημάτων, οὐχὶ μόνον μὲ καφτάνι τοὺς περιέβαλεν, ἀλλὰ καὶ τεσσάρων ἐτῶν χαράτζι τοῖς ἐδωρήσατο. Ὀλίγον μετέπειτα, κηρυχθέντος, ἐν ἔτει 1787, ἐκ νέου τοῦ κατὰ Ῥωσσίας πολέμου, ἡ Τουρκία λα-

βοῦσα ὑπονοίας περὶ τῆς πίστεως τῶν Ψαριανῶν, ἀπεφάσισε τὸν μετοικισμόν των καὶ τὴν διασπορὰν αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους, καὶ ἤθελε πραγματοποιηθῆ ὁ σκοπὸς οὗτος, εἰ μὴ ὁ τοῦ στόλου διερμηνεὺς Χατζερῆς, προλαμβάνων τὴν καταστροφὴν, ἔπειθε τὸν ἀρχιναύαρχον, ἀντὶ τῆς διασπορᾶς, ἥτις κατ' οὐδὲν τὸ κράτος ἤθελεν ὠφελήσει, νὰ παραλάβῃ πλοῖά τινα Ψαριανῶν μετὰ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Τοιουτοτρόπως δὶς οἱ διερμηνεῖς προέλαβον τὴν καταστροφὴν νήσου, ἥτις τοσούτῳ ἐνεργὸν μέρος ἔλαβε κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ ἀοίδιμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὧν ἀγνοεῖ τις τί μᾶλλον νὰ θαυμάσῃ, τὴν φιλοπατρίαν ἐν τοιούτοις χαλεποῖς χρόνοις, ἢ τὴν μεγίστην ἱκανότητα, ἣν ἀνέπτυξαν καὶ ἑαυτοὺς τιμήσαντες καὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἀνυπολογίστων δεινῶν ἀπαλλάξαντες! Ὁποία δὲ μάθησις καὶ παιδεία ἐκόσμει τοὺς πλείστους αὐτῶν! Κάτοχοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν, λαλοῦντες καὶ γράφοντες αὐτὴν, ὅσον δυστυχῶς καὶ νῦν ἔτι ὀλίγιστοι τῶν ἡμετέρων, εἰδήμονες τῶν κυριωτέρων Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, κάτοχοι τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν, κατέλιπον ἡμῖν διάφορα συγγράμματα, ἐν τοῖς ὁποίοις δὲν διαλάμπει μόνον ἡ μάθησις, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπατρία, ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀρετὴ ἐνὶ λόγῳ. Ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτῶν βαίνοντες καὶ οἱ νεώτεροι, εἴθε νὰ ἀνυψώσωσι τὴν ἐλευθέραν πα-

τρίδα, ὅσον ἐκεῖνοι δούλην τὴν ἐδόξασαν, καὶ καταλίπωσιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μνημόσυνον ἀνδρῶν φιλοπατρίδων καὶ ἐναρέτων, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι κατέλιπον ἡμῖν. Ὁποῖος δ' ἐγένετο ἕκαστος τῶν μεγάλων διερμηνέων ἐκείνων, ὁ βίος αὐτοῦ ἐν τοῖς ἑπομένοις ἐκδηλώσει.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΕΡΜΗΝΕΩΝ

ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

Α'.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ο ΝΙΚΟΥΣΙΟΣ

1661—1673.

Τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὴν γέννησιν συνήθως οὐδὲ λαμπρότης γένους, οὐδὲ πλούτη μεγάλα συνοδεύουσι· τοὐναντίον μάλιστα δυσμένεια τύχης παρακολουθεῖ, ὅπως καταδειχθῇ τοιουτοτρόπως καλλίτερον ἥ τε ἀρετὴ καὶ ἱκανότης τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἐκ μικρῶν μὲν ὁρμωμένων, ἀλλ' εἰς τὸν ὕψιστον τῆς δόξης βαθμὸν περιελθόντων.

Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου, περὶ τῆς πρώτης ἡλικίας τοῦ ὁποίου λίαν ἀτελεῖς εἰδήσεις ἔχομεν. Ἐξ ἀνεκδότου ὑπομνήματος Καισαρίου τοῦ Δαπόντε καὶ ἐκ σημειώσεων περισωθεισῶν ἐν τῇ τῆς Χάλκης Μονῇ τῆς Θεομήτορος, ἣν ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος ἱδρύσατο, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Παναγιώτης ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1613 ἔτει, υἱὸς ὢν σισυροπώλου τινός, καὶ ὅτι κομιδῇ αὐτὸν νέον ὄντα

παρέλαβεν ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας σοφὸς διδάσκαλος Μελέτιος ὁ Συρίγου καὶ ἐξεπαίδευσεν ὑπὸ διδασκάλους. Εὐφυΐᾳ δὲ κεκοσμημένος, ἐξέμαθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν Ἑλληνικὴν ἄριστα, τὴν Ἀραβικὴν, Περσικὴν καὶ Τουρκικὴν, εἶτα δὲ εἰς Παταύιον πεμφθεὶς πρὸς τελειοτέραν σπουδὴν, ἐγένετο ἐγκρατὴς τῆς Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας. Τοσοῦτον δ' ἠὐδοκίμησεν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον κλάδον, ὥστε ἐκτὸς τῆς μεγάλης τιμῆς, ἣν ἀπελάμβανεν ὡς ἀστρονόμος παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις (ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ περικλεοῦς Ἀθανασίου Κιρκέρου καὶ τῆς ἀποκρίσεως περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀβελίσκου) ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν Τούρκων ὡς προγινώσκων καὶ προβλέπων τὰ μέλλοντα. Ἐνῷ μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἀναφέρει ὁ Καντεμίρης, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης, ὁ βεζύρης εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν σκηνήν του, αἴφνης εἰσελθὼν ὁ Παναγιώτης ἤρξατο καθικετεύων αὐτὸν ὅπως ἐξέλθῃ. Ὁ βεζύρης ἄνευ δισταγμοῦ ἀκολουθεῖ τὴν συμβουλήν του, μόλις δὲ ἐξέρχεται καὶ σφαῖρα ἐχθρικὴ διαπερᾷ τὸν ἐπενδύτην καὶ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ καὶ ἀνατρέπει τὴν σκηνὴν, ἤθελε δὲ ἀναμφιλέκτως τὸν φονεύσει εἰ μὴ ὁ Παναγιώτης τῷ προέλεγε νὰ ἐξέλθῃ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, καίτοι περιβαλόμενον μύθου πλοκὴν, δὲν πρέπει καὶ ὡς πάντη μυθῶδες νὰ ἀπορρίψωμεν, διότι πιθανὸν ὁ Νικούσιος, ἰδὼν διευθυνόμενα κατὰ τῆς τοῦ στρατάρχου σκηνῆς τὰ ἐχθρικὰ τηλεβόλα, νὰ προεῖδε τὸν

ἐνδεχόμενον κίνδυνον καὶ ἐξήγγειλεν αὐτὸν ἐκείνῳ. Παραπλήσιόν τι διηγοῦνται ὅτι συνέβη ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Καμινιέκου, οὗ προεφήτευσε τὴν μετὰ δέκα ἡμέρας ἅλωσιν.

Ἐπανακάμψας ἐκ Παταυίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Νικούσιος ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα διερμηνέως τῆς πρεσβείας τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν, καὶ κατόπιν ἑτέρων Εὐρωπαϊκῶν πρεσβειῶν, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ τοῦ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης συγχρόνως. Ὡς διερμηνεὺς τῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν πρεσβείας διετέλεσεν εἴκοσι πέντε ἔτη, ἀναφέρεται δὲ ὡς τοιοῦτος καὶ ἐν αὐτῷ τῷ 1649, καθ' ὃν χρόνον ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ ῥηθέντος αὐτοκράτορος ὁ Ῥοδόλφος Σμήθ. Ἀπό τίνος δ' ἐποχῆς ὁ Νικούσιος ἀνέλαβε τὸ διπλοῦν ἀξίωμα διερμηνέως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὁριστικῶς ἀγνοοῦμεν· γινώσκομεν μόνον ὅτι διετήρησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 1666, ὅτε συστρατευσάμενος ἐπὶ Κρήτην μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Ἀχμὲτ Κουπρουλῆ, ἀφιερώθη ἰδίως εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Πύλης ὑπηρεσίαν. « Ὁ Παναγιώτης, λέγει ὁ Καντεμίρης, ἀπέβη τοσοῦτον ἀναγκαῖος εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐλὴν, καὶ τοσαύτην ἐκέκτητο παρ' αὐτῇ ὑπόληψιν, ὥστε οὐδέποτε Χριστιανὸς παρέστησε πρόσωπον οὕτω λαμπρὸν, οὐδὲ τὸ μέλλον γεννήσει ἕτερον ὅμοιον αὐτῷ. Ὑπῆρξε διὰ τὸν βεζύρην ὅ,τι ὁ Ἀχιτόφελ διὰ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ τοὺς Ἕλληνας, τοὐτέστιν ἀνὴρ πολύμητις καὶ μὴ ὑπὸ προσκομμάτων καταβαλλόμε-

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

νος. » Τρία δέ τινα πρὸς τοῖς πολλοῖς ἄλλοις δύνανται νὰ καταδείξωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ Νικουσίου ὡς Χριστιανοῦ καὶ ὡς Ἕλληνος· ἡ πολύκροτος μετὰ τοῦ Βανῆ ἐφένδη συζήτησις αὐτοῦ περὶ ὀρθῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, ἡ διαγωγή του κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Κρήτης, καὶ τὸ περὶ κατοχῆς τῶν ἁγίων Τόπων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μεσολαβήσει αὐτοῦ ἐκδοθὲν φερμάνιον.

Ὁ Σεὶχ καὶ ἱεροκῆρυξ Βανῆς, οὕτως ἐπικληθεὶς ἀπὸ τῆς πατρίδος του Βὰν, ἦτον ἀνὴρ εὐπαίδευτος εἰς τὰ τοῦ Κορανίου, καὶ μεγίστην ἐπὶ ὁσιότητι καὶ ἀρετῇ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀπολαμβάνων ὑπόληψιν. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε σεὶχ-ουλ-ισλάμου Μιγχαριζαδέ Γιαχγιὰ ἐφένδη ἱεροκῆρυξ τοῦ Σουλτάνου, ἐφιλοτιμεῖτο πῶς ν' ἀποδείξῃ τὴν σοφίαν καὶ ἁγιότητα αὐτοῦ, ἄσπονδον μῖσος κατὰ πάντων τῶν μὴ Μωαμεθανῶν τρέφων. Ἦτο δὲ εἰς τὸ ἄκρον ὑποκριτὴς, διδάσκων τοὺς ἄλλους τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σωφροσύνην, ἀλλ' αὐτὸς εἰς πᾶν εἶδος φαυλότητος καὶ ἀκολασίας ἔκδοτος ὤν. Περίεργος δὲ εἶνε ἡ ἀπάντησις, ἣν ἔδωσε πρός τινα τῶν φίλων του ἐρωτήσαντα αὐτὸν, πῶς ἐνῷ κατακρίνει ἐν τῷ κηρύγματι τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν καὶ πολυτίμων σκευῶν, καὶ μεταξίνων ἐσθήτων καὶ εὐειδῶν θεραπαινίδων καὶ παίδων, αὐτὸς ὅμως ἀρέσκεται εἰς πάντα ταῦτα. « Τοῦ κόσμου τούτου τὰ ἀγαθὰ, ἀπεκρίθη, αὐτὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶνε πονηρὰ καὶ ἀξιόμεμπτα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς κτήσεως καὶ χρήσεως αὐτῶν κρίνονται ἐὰν ἦνε τοιαῦτα, καὶ εἰς τίνας εἶνε ἀπηγορευμένα ἢ ἐπιτετραμμένα. Ὁ αὐτὸς ἄρτος δύναται εἰς σὲ μὲν νὰ ἦνε ἀπηγορευμένος, εἰς ἐμὲ δ' ἐπιτετραμμένος, διότι τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς περὶ τὴν κτῆσιν καὶ κατοχὴν αὐτῶν ἱκανότητος ἑκάστου. Ἐκ παραδείγματος, ὁ νόμος κωλύει νὰ καταπίνωμεν τὰς ἴνας τοῦ κρέατος, αἵτινες διὰ τῆς ὀδοντογλυφίδος ἐξάγονται ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων ἡμῶν· ἀλλ' ἐὰν θέλω νὰ καταπίω αὐτὰς, τότε τὰς ἐξάγω διὰ τῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ὀδόντων, καὶ ἀνεμποδίστως ὑπὸ τοῦ νόμου τὰς καταπίνω. Τὰ πολυτελῆ ὑμῶν σκεύη καὶ ἱμάτια ἐπρομηθεύθησαν διὰ παρανόμως ἀποκτηθέντων χρημάτων, τούτου δ' ἕνεκα τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀπαγορεύονται εἰς σᾶς· ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ τοῦ αὐστηροῦ βίου ὀπαδοὶ, ἀγοράζομεν τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ καὶ ἄλλα πλείω ἐπὶ προθεσμίᾳ, δηλαδὴ μὴ πληρώνοντες τὴν τιμὴν αὐτῶν πρὶν ἢ τὰ ἀπολαύσωμεν, ὥστε ὁ κύριος τῆς ἀπαγορεύσεως λόγος, ὅτι ἀπεκτήθησαν δι' ἀνόμων χρημάτων δὲν ἐφαρμόζεται ἡμῖν, ἐπειδὴ, διαρκούσης τῆς ἀπολαύσεως, δὲν ἐδώσαμεν ἔτι χρήματα. Τοιοῦτος ἦτον ὁ Βανῆ ἐφένδης, πρὸς ὃν ὁ Νικούσιος ἐδέησε νὰ ἐρίσῃ περὶ ὀρθοδοξίας.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1662 τελουμένης τῆς ἑορτῆς τοῦ Μεβλοὺδ, τοὐτέστι τῆς γεννήσεως τοῦ Μωάμεθ, ὁ Σουλτάνος εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἐγιοὺπ, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ, παρακολουθούμενος κατὰ τὸ σύνηθες καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Κιουπρουλῆ Ἀχμὲτ πασᾶ. Μετὰ τὴν προσευχὴν, ἐπειδὴ ὁ καύσων ἦν ὑπερβολικὸς, ὁ μέγας Βεζύρης μετέβη εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς μέγαρον τοῦ Ἀβουσουχοὺτ ἐφένδη διὰ ν' ἀ-

ναπαυθῇ, ἤ, ὅπως ἕτεροι λέγουσι, διὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ προσαγάγῃ εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν τὸν Παναγιώτην, ὃν ἠγάπα λίαν, καὶ εἶχε προσκαλέσει νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀβουσουχοὺτ ἐφένδη κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην. Παρῆν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Βανῆ ἐφένδης, κατενθουσιασμένος ἔτι ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου, ὃν πρὸς τιμὴν τοῦ Μωάμεθ εἶχεν ἐκφωνήσει πρὸ μικροῦ εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἐγιούπ. Ἀφοῦ ἐκάθησαν εἰς τὴν παρατεθεῖσαν αὐτοῖς τράπεζαν, ἠθέλησαν μετὰ ταῦτα νὰ ἐπισκέφθῶσι τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀβουσουχοὺτ ἐφένδη, συγκειμένην ἐξ ὑπερδεκακισχιλίων χειρογράφων ἀραβικῶν, περσικῶν καὶ τουρκικῶν, ἃ συνέλεξαν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ διδάσκαλοι τῶν Σουλτάνων χρηματίσαντες. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ὑπῆρχε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μία ὑδρόγειος σφαῖρα, περὶ τῆς ὁποίας ὁ μέγας Βεζύρης ἀπηύθυνε διαφόρους ἐρωτήσεις, πρὸς ἃς ὁ Βανῆ ἐφένδης ἀπήντησε μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Βεζύρης δὲν ηὐχαριστήθη πολὺ ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τούτων, ἠρώτησε καὶ τὸν Νικούσιον, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε τηρήσει σιωπήν, τί ἐσήμαινον οἱ κύκλοι, οἱ ἰσημερινοὶ καὶ οἱ πόλοι, πῶς καλοῦνται καὶ τίς ἦτον ἡ θέσις τῶν διαφόρων βασιλείων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων, ὧν τὰ ὀνόματα ἦσαν λατινιστὶ γεγραμμένα ἐπὶ τῆς σφαίρας κτλ.

Ἀναγκασθεὶς τοιουτοτρόπως ὁ Νικούσιος νὰ λύσῃ τὴν σιωπήν, ἐξήγησε διὰ μακρῶν τὰ περὶ τῆς γῆς, καὶ τοσοῦτον ἐξέπληξε διὰ τὴν πολυμάθειαν

καὶ εὐγλωττίαν αὐτοῦ τοὺς παρεστῶτας, ὥστε ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐξέφρασαν τὴν λύπην των πῶς ἄνθρωπος τοσοῦτον σοφὸς νὰ μὴν ἦνε Τοῦρκος· ὁ δὲ μέγας Βεζύρης, προσενεγκὼν αὐτῷ βαλάντιον πλῆρες χρυσίου, τὸν παρώτρυνε ν' ἀσπασθῇ τὸν ἰσλαμισμόν, πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ εὐαγγελιζόμενος· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Παναγιώτης ἀπήντησεν ὅτι γεννηθεὶς Χριστιανὸς, ἐπεθύμει καὶ ν' ἀποθάνῃ τοιοῦτος, καθότι ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελεν ἀποβάλλει ἄλλως τὴν ὑπόληψιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Βεζύρου, ὅστις ἀναμφιβόλως οὐδεμίαν ὑπόληψιν εἶχε πρὸς τοὺς ἀρνησιθρήσκους, ὁ Βανῆ ἐφένδης ἰσχυρίσθη ὅτι θέλει μεταπείσει αὐτὸν δι' ἐπιχειρημάτων μὴ ἐπιδεχομένων ἀντίρρησιν. Ὁ μέγας Βεζύρης παρετήρησεν εἰς τὸν ἱεροκήρυκα ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο τόσον εὔκολον, διότι ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ καὶ σοφίαν εὐρεῖαν ἐκέκτητο καὶ εἰς τὰς δοξασίας του ἦτον ἐπίμονος· ἀλλ' ὁ Βανῆ ἐφένδης ἀπεκρίθη ὅτι ἔχει νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ ἐρωτήσεις τοσοῦτον ἐπιτηδείας, ὥστε ἀδύνατον ἦτο ν' ἀντείπῃ πρὸς αὐτὰς, καὶ ἐπομένως ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πλάνην του.

Τὴν πρὸς τὸν Βανῆ ἐφένδην ἔριν ταύτην ἔγραψεν ὁ Γάλλος Λακροὰ, γραμματεὺς διατελέσας τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Κ. δε Νοαντὲλ, τὸ δὲ βιβλιάριον, ἐν ᾧ περιέχεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἔρις, ἐπιγέγραπται· «Περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος καὶ ἐκκλησίας, ἔτι δὲ καὶ τῆς Ἀρμενιακῆς καὶ Μαρωνιτικῆς. Ἐν Παρισίοις, 1715»

Εκ δὲ τούτου θέλομεν καὶ ἡμεῖς ἐρανισθῆ τὰ κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην.

Ἐν πρώτοις ὁ Βανῆ ἐφένδης ἠρώτησε τὸν Παναγιώτην, τί πιστεύει περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἂν θεωρῇ αὐτὸν Θεὸν ἢ Μεσίαν. Πρὸς ταῦτα ὁ διερμηνεὺς ἀπήντησεν ὅτι εἶνε Θεὸς καὶ τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Τριάδος τῆς ἀποτελούσης τὸν ἕνα καὶ μόνον τρισυπόστατον Θεόν.

Ἡ ἀπόκρισις αὕτη κατετάραξε τοὺς παρεστῶτας νομίσαντας ὅτι ἤκουσαν φρικτὴν βλασφημίαν· ὁ δὲ Βανῆς ἀναλαβὼν ν' ἀποδείξῃ τὴν τοῦ Παναγιώτου πλάνην, εἶπεν· « Οὐδόλως διανοοῦμαι νὰ προσβάλω τὸν Ἰησοῦν ἢ νὰ ἐλαττώσω κατά τι τὴν εὐλάβειαν, ἣν ὁ νόμος ἡμῶν ἐπιβάλλει νὰ τρέφωμεν πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἔρχομαι ν' ἀποδείξω διὰ τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ προφήτου ἡμῶν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεώς του ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Μαρίας ὅτι Θεὸς δὲν εἶνε. Ὁ προφήτης ἡμῶν λέγει ὅτι ἐξελθοῦσα ἡ Μαρία μετ' ἄλλων παρθένων εἰς Νάζαρὲτ ἵνα καθαρισθῇ κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Ἰουδαίων, ὑπεχώρησεν εἰς τὸν τόπον, ἔνθα ἐδύνατο νὰ πλυνθῇ ἀφανῶς. Ἐκεῖ δὲ προσῆλθεν ἄγγελος Κυρίου πρὸς αὐτὴν, καὶ μετὰ τὸν χαιρετισμὸν τῇ εἶπε νὰ μὴ φοβῆται, διότι ἐπέμφθη παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ τῇ εἴπῃ τὴν μυστηριώδη σύλληψιν υἱοῦ, ὃν τέξεται ἀνωδύνως, καὶ ὅστις κληθήσεται Ἰησοῦς καὶ γενήσεται μέγας προφήτης. Καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη ἐδίσταζεν, ἀπείρανδρος οὖσα, ὁ ἄγγελος τὴν διεπίστωσεν ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματός του καταβήσεται ἐπ' αὐτὴν καὶ τὸ ῥηθὲν πληρώσει. Τῇ ἐπέβαλε δὲ σιγὴν

ἀπόλυτον, μέχρι τοῦ τοκετοῦ, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐὰν ἤθελε τυχὸν ἐλεγχθῆ ὑπὸ τῶν γονέων, ὤφειλε νὰ ἐπιδείξῃ αὐτοῖς τὸ βρέφος, ὅπερ ἤθελεν ἀπολογηθῆ ἀντ' ἐκείνης. Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος, ἐγένετο ἄφαντος, ἡ δὲ Μαρία ἐγκυμονήσασα ἔτεκε παραχρῆμα τὸν Ἰησοῦν, ὃν περιεκάλυψεν, ὅπως ἐδυνήθη, καὶ ἔφερεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Ὅταν δ' οἱ γονεῖς ἤρξαντο νὰ τὴν ἐπιπλήττωσιν ὡς ἀτιμάσασαν τὸ γένος τοῦ Δαυὶδ, τὸ νεογνὸν ἐλάλησεν εἰπόν· « Ὀνομάζομαι Ἰησοῦς καὶ δὲν ἐγεννήθην παρ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκπορεύομαι παρὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Ἐκείνου εἰμὶ ὑπηρέτης καὶ προφήτης καὶ παρ' ἐκείνου ἐξεπέμφθην ἵνα διδάξω ὑμῖν τὸν νόμον τὸν ἀληθῆ. » Ὁ Ἰησοῦς, προαχθεὶς τὴν ἡλικίαν, ἔπραξε πολλὰ θαύματα, ἰάσατο νοσοῦντας, ὠμμάτωσε τυφλοὺς, ἀνέστησε νεκροὺς καὶ δι' ἅπαντος τοῦ βίου ἐπλανήθη ἐπὶ τῆς γῆς μὴ ἔχων ἰδίαν κατοικίαν, ζῶν πενιχρῶς καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διδάσκων τὸν νόμον. Δι' ὅπερ οἱ Ἰουδαῖοι φθονήσαντες αὐτὸν, ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσιν· ἐκεῖνος δὲ, φεύγων τὸν διωγμὸν, ἐκρύβη εἰς σπήλαιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς τὸν ἀνέλαβεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀντικαταστήσας ἀντ' αὐτοῦ ἄνθρωπον ὅμοιόν του, τὸν ὁποῖον συλλαβόντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐσταύρωσαν, νομίζοντες ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθὴς Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖον τιμῶμεν ὡς προφήτην καὶ οὐχὶ ὡς Θεὸν, διότι Θεὸς ὢν, ἤθελε προφυλαχθῆ ἀπὸ τὰς ὕβρεις τοῦ καταράτου ἐκείνου λαοῦ. »

Πρὸς ταῦτα ὁ Νικούσιος ἀπεκρίθη ὡς ἑξῆς.

« Ἡ ἀλήθεια τοῦ περὶ ἐνσαρκώσεως δόγματος στηρίζεται ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἰπόντος· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ (δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς) πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. » Οἱ μυστηριώδεις οὗτοι λόγοι εἶχον κηρυχθῆ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ προδρόμου τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, εἰπόντος· « Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν, ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαίας ὁ προφήτης. Ἐξ αὐτῶν πάντων πιστεύομεν τῇ Θεότητι τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ὁμοουσίου τῷ πατρὶ, τοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντος, σταυρωθέντος τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντος, καὶ ταφέντος καὶ ἀναστάντος τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς Γραφὰς, καὶ ἀνελθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πέμψαντος μετὰ δέκα ἡμέρας τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὸν Παράκλητον αὐτοῦ, καὶ καθεζομένου ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχομένου μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. »

Ἐφρύαξεν ὁ Βανῆ ἐφένδης ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ τῆς πίστεως, ἣν σωρὸν βλασφημιῶν ἀπεκάλεσε καὶ — « Δυστυχής! ἀνέκραξε, σὺ ὁ πιστεύων εἰς τοιαύτας τερατώδεις βλασφημίας. Καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἐπινοήσας ἅπαντ' αὐτὰ τὰ ψεύδη; »

« Σᾶς ἀνέφερα ἤδη τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης, ὅστις ἔγραψεν ὅ,τι ἐνεπνεύσθη καὶ ἐνωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὗ διετέλεσεν ὁ ἀγαπητὸς μαθητής. »

« Καὶ μόνος ὁ μαθητὴς αὐτὸς εἶνε ὁ γράψας τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο; » ἠρώτησεν ὁ Βανῆς.

« Οὐχὶ, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ἕτεροι, ὁ Ματθαῖος, ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, τὰ αὐτὰ καὶ οἱ τρεῖς ἐπαναλαμβάνοντες. »

« Καὶ δὲν λέγουσί τι οἱ εὐαγγελισταὶ οὗτοι περὶ τοῦ προφήτου ἡμῶν; »

« Οὐδὲ τὸν ἀναφέρουσι κἄν. »

« Βεβαίως παραμορφώνεις τὴν ἀλήθειαν, » εἶπεν ὀργίλως ὁ Βανῆς.

« Ἡ πεποίθησις ἡμῶν ἐπὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας εἶνε τοιαύτη, ὑπέλαβεν ὁ Παναγιώτης, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ τὰς παραμορφώσωμεν, εἰμὴ πλανώμενοι καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἂν ὡμίλει περὶ τοῦ προφήτου σας ἠθέλομεν τὸν παραδεχθῆ καὶ ἀναγνωρίσει ὡς μᾶς ὑπεδείκνυτο. »

« Πλὴν ἴσως οἱ ἱερεῖς σας καὶ διδάσκαλοι κρύπτουσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην. »

« Οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ ἅπασα ἡ ἱερὰ Γραφὴ ἡρμηνεύθησαν κατὰ γράμμα ἄνευ ἐλαχίστης προσθαφαιρέσεως· ἄλλως τε ὅλα ταῦτά εἰσι τετυπωμένα

καὶ ὁ δυνάμενος ἐξ ἡμῶν, εἶν' εὔκολον νὰ τὰ ἀναγνώσῃ. »

« Ἀλλὰ τίς εἶνε λοιπὸν ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ σας ἀναφερόμενος αὐτὸς Παράκλητος, εἰ μὴ ὁ προφήτης ἡμῶν; »

« Εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ πεμφθὲν δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ ἀνάληψιν, τὸ πληρῶσαν αὐτοὺς τῶν δώρων του, τὸ δῶσαν αὐτοῖς δύναμιν ἵνα κηρύξωσιν εἰς πᾶσαν γλῶσσαν καθ' ὅλην τὴν γῆν, καὶ ἐξηγήσωσι τὰ ἀκατάληπτα μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις εἶνε ἡ μόνη ἀληθὴς θρησκεία. »

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Παναγιώτου ἐτάραξαν καὶ πάλιν τοὺς παρεστῶτας, καὶ ὁ Βανῆς, πλήρης ὀργῆς, ἤρξατο νὰ πτύῃ κατὰ τῶν βλασφημιῶν δῆθεν ὅσας ἤκουσε. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προβῇ περαιτέρω· « Σὺ εἶσαι, ἀνέκραξεν, ἀναρφοβόλως, ὁ ἐπινοήσας ὅλα τὰ ψεύδη ταῦτα, διότι ὁ Παράκλητος, περὶ οὗ λαλεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν εἶνε ἄλλος παρ' αὐτὸς ὁ προφήτης ἡμῶν. »

« Τοῦτο δύναμαι, ἀπεκρίθη μετὰ μεγίστης ἀταραξίας ὁ Παναγιώτης, ν' ἀναιρέσω προχείρως. Ὁ Παράκλητος ἦλθε δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Μωάμεθ ὁλοκλήρους αἰῶνας μετ' αὐτόν. »

Ὁ Βανῆ ἐφένδης ἀποτυχὼν καὶ ἐνταῦθα, κατέφυγεν εἰς ἄλλας στρεψοδικίας. Ἠρώτησε λοιπὸν εἰς ποίαν γλῶσσαν ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τὸ Εὐαγγέλιόν του· ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Παναγιώτου

Ἑλληνιστί — « Ἀλλ' αἱ λέξεις Ἠλὶ, Ἠλὶ, λαμὰ σαβαχθανὶ, ὑπέλαβε, δὲν εἶνε Ἑλληνικαί. »

« Ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης, εἶν' ἑβραϊκαί· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερεν ὁ Ἰησοῦς, ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐθεώρησε καλὸν νὰ τὰς ἀναφέρῃ καὶ ἐξηγήσῃ. »

« Τί λοιπὸν σημαίνουσιν αἱ λέξεις αὗται; » ἠρώτησεν ὁ Βανῆς.

« Θεέ μου! Θεέ μου! ἵνα τί μὲ ἐγκατέλιπες. »

« Ἀλλ' εἰς ἐμὲ τὰς ἐξήγησε γραικός τις ἱερεὺς, ὅστις ἐγένετο Τοῦρκος, καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι εἶνε Συριακαὶ, καὶ σημαίνουσι « Θεέ μου! Θεέ μου! στεῖλε τάχιστα τὸν προφήτην σου ἵνα μᾶς σώσῃ. »

« Περὶ τούτου, ὑπέλαβεν ὁ Παναγιώτης μετὰ σαρκασμοῦ, δύνασαι νὰ ἐρωτήσῃς τὸν τυχόντα λόγιον Ἰουδαῖον. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ προφήτης σας ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, διατί ὁ Μωϋσῆς, ὅστις προήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲν λέγει περὶ Μωάμεθ, ὥστε νὰ πιστεύσωμεν καὶ ἐκείνῳ; »

« Τοῦτο εἶνε μυστήριον, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐπεφύλαξε διὰ τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν Χριστιανῶν. »

« Λοιπὸν ὁ Θεὸς ὁ πανάγαθος καὶ πανοικτίρμων, ὁ τοὺς πάντας θέλων σωθῆναι, ἔπεμψε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ ν' ἀπολέσῃ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, ἐνῷ καὶ σεῖς ὁμολογεῖτε ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπεστάλη παρὰ Θεοῦ; »

« Καὶ δὲν γνωρίζεις, ὑπέλαβεν ὁ Βανῆς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε παντοδύναμος, οἱ δὲ ἄνθρωποι εἶνε παίγνιον, ὅπερ πλάττει καὶ ἀναπλάττει ὅπως τὴν ἄργιλον ὁ κεραμεύς; »

« Οἱ Χριστιανοὶ ὁμολογοῦσι καὶ γνωρίζουσι τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης· ἀλλὰ πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, διότι προηγγέλθη πολὺν πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του χρόνον ὑπὸ τῶν προφητῶν, καὶ διότι ὅλα ὅσα εἶπον ἐκεῖνοι περὶ τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐπραγματοποιήθησαν ἀκριβῶς, πολλὰ δ' ἔθνη, ἀποπτύσαντα τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐνηγκαλίσθησαν τὸν Χριστιανισμόν· ὥστε πῶς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς ἤθελε πράξει τοιαύτην ἀδικίαν, ὥστε νὰ τιμωρήσῃ ἑκατομμύρια λαοῦ διὰ μυστήριον, ὅπερ ἐπιφυλάσσεται ὑπὲρ μόνης τῆς τῶν Ὀθωμανῶν σωτηρίας. »

« Ἀλλ' ἀφοῦ εἶσαι τοσοῦτον προσκεκολλημένος εἰς τὰ δόγματα καὶ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι παλαιὰ, διατί δὲν παραδέχεσαι τὸν προφήτην μας, ὅστις ἦλθε νὰ συμπληρώσῃ τὸν νόμον, καὶ οὗ τὰ ἔργα εἰσὶν ἐνδοξότερα καὶ νεώτερα τῶν τοῦ Ἰησοῦ; »

« Διότι ἐκεῖνος δὲν ἀνέστησε νεκροὺς, δὲν ὠμμάτωσε τυφλοὺς, δὲν ἐθεράπευσε παραλύτους καὶ ἑνὶ λόγῳ οὐδὲν ἔπραξεν ὅμοιον τοῖς θαύμασι τοῦ Ἰησοῦ. »

« Ἔπραξεν ὅμως καὶ ὁ προφήτης ἡμῶν ἔργα οὐδὲν ἧττον θαυμαστά. » Καὶ ἐπειδὴ ἤρξατο ἀπαριθμῶν τὰς τερατουργίας τοῦ Μωάμεθ, ὁ Παναγιώτης διέκοψεν αὐτὸν εἰπὼν ὅτι ὁ Χριστὸς προεφήτευσεν ὅτι θέλουσιν ἔλθει πολλοὶ ψευδοπροφῆται κατόπιν αὐτοῦ, οἵτινες καὶ θαύματα ἤθελον ποιεῖ· ἀλλ' εἰς τούτους οὐδεμίαν πίστιν ἔπρεπε

νὰ δώσωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἂν ἔφερον ἀγγέλων σχῆμα.

Βλέπων ὁ μέγας βεζύρης ὅτι ὁ Βανῆ ἐφένδης ἡλαττοῦτο μεγάλως εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, ἐνόμισε καλὸν νὰ λύσῃ τὴν συνεδρίασιν, εἰπὼν πρὸς τὸν Παναγιώτην μετὰ γέλωτος πλαστοῦ, ὅτι ἀφοῦ ἰσχυρογνωμονεῖτοσοῦτον, ἂς μένῃ εἰς τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ, καὶ τὰ ῥηθέντα ἀρκοῦσιν. Ἐν τούτοις εἶνε ἀξία θαυμασμοῦ ἡ τόλμη μεθ' ἧς ὁ Παναγιώτης ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, μηδὲ θάνατον μηδ' ἄλλους κινδύνους ἀναλογισθείς, εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν αἱ εὔνοιαι τῶν ἰσχυρῶν ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν μετεβάλλοντο, καὶ ὁ τουρκικὸς φανατισμὸς ἦτον εἰς τὸ ἔπακρον αὐτοῦ. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς συνδιαλέξεως ἐκείνης ὁ μέγας βεζύρης, τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ τοῦ Βανῆ ἐφένδου, διέταξε τὴν καταστροφὴν ὅλων τῶν γραικικῶν ἐκκλησιῶν, ὅσαι μετά τινα πυρκαϊὰν εἶχον ἀρχίσει ν' ἀνοικοδομῶνται, καὶ τὴν κάθειρξιν πάντων τῶν ἐργατῶν, ὅσοι εἰργάζοντο ἐν αὐταῖς.

Τὸ δεύτερον πρᾶγμα ὅπερ κατέδειξε τὴν μεγάλην ἱκανότητα τοῦ Παναγιώτου, ὑπῆρξεν ἡ ἅλωσις τῆς Κρήτης, εἰς ἣν, κατὰ τὴν ὁμολογίαν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Τούρκων ἱστορικῶν, συνετέλεσε τὰ μέγιστα, ὑπογράψας αὐτὸς μετὰ τεσσάρων Τούρκων πληρεξουσίων τὴν περὶ παραδόσεως τῆς νήσου εἰς τοὺς Τούρκους συνθήκην. Κατὰ τίνα δὲ τρόπον συνετέλεσεν εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, ἱστορεῖ διὰ μακρῶν ὁ Καντεμίρης, πληροφορηθεὶς τὰ καθέκαστα

ὑπὸ τοῦ δούλου τοῦ Παναγιώτου Μαξοὺδ, ὃν μετεχειρίσθη ἐκεῖνος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Καίτοι δὲ οἱ Ἐνετοὶ ἱστοριογράφοι οὐδόλως μνημονεύουσι τοῦ τοιούτου γεγονότος, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χάμμερ μεγίστην δεικνύει δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἐξιστόρησιν ταύτην, ἡμεῖς ὅμως θέλομεν ἐκ τοῦ Καντεμίρου μεταφέρει χάριν περιεργείας ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κρήτης ἱστορούμενα, ἀφίνοντες εἰς ἕκαστον νὰ παραδεχθῇ ἢ ἀπορρίψῃ τὴν τοῦ Μολδαυσῦ ἱστορικοῦ ἀφήγησιν.

Εἴκοσι καὶ ἓν ἔτος ἐξηκολούθει ὁ πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου ἐκείνης πόλεμος, καὶ φόνος πολὺς ἐγένετο, καὶ χρήματα ἄφθονα ἑκατέρωθεν εἶχον δαπανηθῆ. Αἱ Ὀθωμανικαὶ ὁρδαὶ εἶχον μὲν κατακλύσει μέγα τῆς νήσου μέρος, ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον ἔτι τὰ παράλια τῆς νήσου φρούρια, καὶ πρὸ πάντων τὴν δυσάλωτον πρωτεύουσαν, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐβρέχετο ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιεφράσσετο ὑπὸ ἑπτὰ προμαχώνων καὶ πολλῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων. Ὁ Ἀχμὲτ πασᾶς, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Νικούσιον, παραιτηθέντα τέως τῆς τοῦ αὐστριακοῦ πρέσβεως διερμηνείας, ἀφίκετο εἰς Κρήτην τῇ 3 Νοεμβρίου 1666 καὶ ἤρξατο τὴν πολιορκίαν κατὰ τὴν 28 Μαΐου τοῦ ἐπιόντος ἔτους. Κατὰ δὲ Νοέμβριον τοῦ 1668, ἐνῷ οἱ πολιορκοῦντες δέκα μόνον πήχεις ἀπεῖχον τοῦ ἐνδοτάτου τείχους, ὁ Ἀχμὲτ Κιουπρουλῆς λαμβάνει διαταγὰς παρὰ τοῦ ἐν Λαρίσσῃ διατρίβοντος Σουλτάνου νὰ παύσῃ τὰς πολεμικὰς ἐργασίας, διότι εἶχε φθάσει εἰς Λάρισσαν πρέσβυς τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας, προ-

βάλλων εἰρήνην· ἀλλ' ὁ φιλόδοξος βεζύρης ἀπαντᾷ ὅτι ἡ Κρήτη πίπτει ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐπισπεύδει τὴν πολιορκίαν. Οἱ πολιορκούμενοι, τεθορυβημένοι, τῷ προτείνωσι κρυφίως μεγάλας χρηματικὰς ἀμοιβὰς, ἂν συγκατετίθετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. «Δὲν εἴμεθα ἔμποροι, ἀπαντᾷ ὁ Κιουπρουλῆς αὐτοῖς, χρήματα ἔχομεν ἄφθονα, μόνον τὴν Κρήτην ἀπαιτοῦμεν.» Καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει ἀδιάλειπτος.

Τρία ἔτη εἶχεν ἤδη εἰς Κρήτην ὁ μέγας Βεζύρης, χωρὶς νὰ κατακτήσῃ αὐτὴν, ὁ δὲ Σουλτάνος δυσφορῶν ἐπὶ τῷ μακροχρονίῳ καὶ αἱματηρῷ τούτῳ ἀγῶνι, διεκήρυξεν εἰς τὸν στρατόν του ὅτι ἐὰν ἡ κατάκτησις δὲν συνεπληροῦτο, οὐδεὶς τῶν μετασχόντων τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου στρατιωτῶν ἐδύνατο νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἀντὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, νὰ ἐνθαρρύνῃ δηλονότι τὸν στρατὸν, μικροῦ ἐδέησε νὰ προξενήσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους, διότι οἱ στρατιῶται ἤρξαντο ἀναφανδὸν νὰ γογγύζωσιν ὅτι ἔπρεπε νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τοὺς κόπους των, ὅτι μετὰ εἴκοσι ἐννέα μηνῶν δυνεκεῖς ἐργασίας οὐδεμίαν ἐπαισθητὴν πρόοδον ἔκαμνον, ὅτι ἐξηντλήθησαν ὁλοσχερῶς ὑποφέροντες τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὰ θάλπη τοῦ θέρους, ἀποδιοπομπούμενοι δὲ πᾶσαν ἰδιοτελείας ἰδέαν, ἔλεγον ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ καταδαπανῶνται οἱ θησαυροὶ τοῦ κράτους εἰς πόλεμον ἀτελεύτητον, καὶ ἐξέφερον τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ πολιορκία κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος τῶν για-

νιτζάρων. Ὁ Βεζύρης διετέλει εἰς δεινὴν θέσιν, διότι καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ἐναντίον τῶν διαταγῶν τοῦ Σουλτάνου δὲν ἐτόλμα, καὶ νὰ βιάσῃ τοὺς στρατιώτας νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ καθῆκόν των δὲν ἐδύνατο· ὥστε, ὁτὲ μὲν προσεπάθει νὰ τοὺς σαγηνεύσῃ δι' ὑποσχέσεων, ὁτὲ δὲ διὰ δώρων, ἄλλοτε δὲ πάλιν δι' ἀπειλῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων μετεχειρίζετο τὴν σπανίαν αὐτοῦ εὐγλωττίαν ἵνα πραύνῃ τοὺς θρασυτέρους. Ἐνῷ δὲ διετέλει εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν, ἀνηγγέλθη ὅτι ὁ πρὸς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων περιμενόμενος γαλλικὸς στόλος ἀφικνεῖτο ἐντὸς μικροῦ, τοῦτο δὲ ἐπηύξησε τὰς δυσχερείας τοῦ Βεζύρου, βλέποντος ἀφ' ἑνὸς ὅτι καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς διὰ τῆς πείνης παραδόσεως ἐξέλιπε πλέον, φοβουμένου δὲ ἀφ' ἑτέρου καί τινα τῶν γιανιτζάρων σάσιν. Μιᾷ λοιπὸν τῶν ἡμερῶν ἐνῷ ἐκάθητο σύννους καὶ περίλυπος εἰς τὴν σκηνήν του, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ ὁ Παναγιώτης, ὅστις ἰδὼν τοσοῦτον κατηφῆ τὸν Βεζύρην, ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τοῦ αἰτίου τῆς θλίψεώς του. Ἐκφράσαντος δ' ἐκείνου τοὺς φόβους του, «Μακρύνατε, τῷ εἶπεν ὁ Παναγιώτης, τὴν λύπην, ἥτις σᾶς καταβιβρώσκει, καὶ δείξατε εἰς τοὺς στρατιώτας πρόσωπον γαλήνιον καὶ φαιδρόν. Καρδία τόσον γενναία καὶ ἀπτόητος, ὡς τὴν ὑμετέραν, οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὴν μελαγχολίαν. Ἔχετε ὑπ' ὄψιν τὸ πεπρωμένον, καὶ μὴ ἀπελπίζησθε. Ὁ ἀστὴρ ὅστις ἡγεῖται τῶν πράξεών σας θέλει ἐπὶ τέλους σᾶς φανῇ ἄξιος, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸν ἐξευμενίσητε διὰ τῆς φρονήσεως. Ἄφετε ἐμὲ νὰ πράξω, καὶ ἐστὲ βέβαιος περὶ τῆς

εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς πολιορκίας. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν σᾶς ὑπόσχομαι τοῦτο, ἂν μοὶ ἐπιτρέπητε νὰ πραγματοποιήσω τὸ σχέδιόν μου, ὅπερ ὅμως νὰ μὴ ἀνακοινώσητε εἰς οὐδένα. Ἰδοὺ ὅ,τι προτείνω. Εἶνε ἀδύνατον οἱ πολιορκούμενοι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἔλευσιν τοῦ Γαλλικοῦ στόλου, ἐκτὸς ἂν τοῦτο τοῖς ἀπεκαλύφθη ἄνωθεν, διότι ἡ πόλις τοσοῦτον καλῶς εἶνε πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένη, ὥστε οὐδὲ μῦς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν. Φρονῶ λοιπὸν καλὸν νὰ στήσωμεν παγίδα εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἐξ οὗ ἐξήρτητο ἡ σωτηρία του, δηλονότι νὰ προκαλέσω τὸν Μοροζίνην εἰς μυστικὴν συνέντευξιν καὶ νὰ τῷ γεννήσω τὴν δυσπιστίαν εἰς τὸν Γαλλικὸν στόλον, ὅτι ἡ ἔλευσις αὐτοῦ ὑποκρύπτει μυστήριον τῆς Γαλλικῆς Αὐλῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἤθελον οἱ Ἐνετοὶ πάθει τόσον, ὅσον εἶνε ἀδύνατον νὰ πάθωσί ποτε ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ ἰδιότης μου ὡς Χριστιανοῦ θὰ τῷ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην καὶ δι' ἐνδείξεων ἀφοσιώσεως καὶ ζήλου ἐλπίζω νὰ ἐπιτύχω τὴν παράδοσιν.»

Τοῦ μεγάλου Βεζύρου ἐγκρίναντος τὸ σχέδιον, ὁ Παναγιώτης διεμήνυσε πρὸς τὸν διοικητὴν Μοροζίνην διά τινος δούλου του, Μαξοὺδ καλουμένου, ὅτι θέλων νὰ δείξῃ πρὸς τὴν Ἐξοχότητά του τὸν χριστιανικὸν ζῆλόν του, ἐπιθυμεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς μυστικὴν συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ ὅπως τῇ ἐξαγγείλῃ σπουδαιότατα πράγματα. Ὁ Μοροζίνης, ἀνὴρ ἐχέφρων καὶ δύσπιστος, κατ' ἀρχὰς ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ ταύτην, ἀλλ' ὑποβαλὼν τὴν πρότασιν εἰς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ Γραικούς τε καὶ Ἐνετοὺς καὶ

ἐπιτραπεὶς νὰ ἔλθῃ εἰς συνομιλίαν μετὰ τοῦ Παναγιώτου, ἀπέπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν Μαξοὺδ, ὁρίζων τὴν ὥραν καὶ τὴν θέσιν, ἐν ᾗ ἐδύναντο νὰ συνέλθωσι. Τὴν ταχθεῖσαν λοιπὸν ἡμέραν ὁ Παναγιώτης μεταβαίνει εἰς τὸ προσδιορισθὲν μέρος, καὶ ἐκεῖ εὑρὼν τὸν Μοροζίνην μετημφιεσμένον, τῷ λέγει τάδε· « Μετὰ τῆς μεγαλειτέρας θλίψεως καὶ μετὰ τῆς δικαιοτέρας ἀγανακτήσεως βλέπω τὴν παρακμὴν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν ὁμοεθνῶν μου, στεναζόντων ὑπὸ τὸν ἀπηνῆ τῶν Τούρκων ζυγὸν, ἐνῷ οἱ ἄπιστοι οὗτοι ἀδιαλείπτως κραταιοῦνται καὶ αὐξάνουσι. Βεβαίως αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν καὶ τῶν πατέρων μας ἑλκύουσιν ἐφ' ἡμᾶς τὴν θείαν τιμωρίαν· πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἐπὶ τέλους ὁ Θεὸς θέλει καμφθῇ καὶ μᾶς ἀπαλλάξει τῶν κακῶν αὐτῶν, τιμωρῶν τὰ ὄργανα τῆς ὀργῆς του. Ὀφείλομεν ἐν τούτοις νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως τὴν θείαν μάστιγα, καὶ νὰ μὴ μεμψιμοιρῶμεν κατὰ τοῦ Ὑψίστου. » Μετὰ τὸ παθητικὸν τοῦτο προοίμιον τὸ ἐξαπατῆσαν τὸν Μοροζίνην, ὁ Παναγιώτης ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ἔνορκον διαβεβαίωσιν ὅτι εἰς οὐδένα θέλει γνωστοποιήσει τὴν μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξίν του, διότι ἦτο πιθανὸν νὰ ἠχμαλωτεύετό τις καὶ ἐν τοῖς βασάνοις νὰ ὁμολόγει τὰ πάντα τοῖς Τούρκοις, τότε δὲ οὐχὶ μόνον ἡ ζωὴ αὐτοῦ θὰ ἔτρεχε κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐλπίδες του θὰ ἐματαιοῦντο. Ὁρκισθέντι λοιπὸν τῷ Μοροζίνῃ ἀπόλυτον σιωπὴν, ὁ Παναγιώτης τῷ εἶπε ταῦτα. « Μάθετε ὅτι χθὲς μοὶ ἔδωσαν πρὸς μετάφρασιν ἔγγραφόν τι τοῦ ναυάρχου τοῦ Γαλλικοῦ στόλου, ὃ

περιεῖχε τὰ ἑπόμενα· « Κατὰ διαταγὴν τοῦ Χριστιανικωτάτου βασιλέως καὶ κυρίου μου, ὑπάγω εἰς Κρήτην μετὰ ἰσχυροῦ στόλου καὶ μετὰ ἀποβατικοῦ στρατοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἐπίκειται κίνδυνος δι' ἀμφοτέρους ἐὰν σᾶς ἀνακοινώσω ἐγγράφως τὸ μυστήριον τῆς ἀποστολῆς μου, διέταξα τὸν ἀπεσταλμένον γραμματέα μου νὰ σᾶς εἴπῃ τοῦτο προφορικῶς. » Ὁ δὲ γραμματεὺς εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς σκηνῆς τοῦ Βεζύρου, ἔνθα ἐκτὸς τῶν δύο ἐκείνων, μόνος ἐγὼ παριστάμην, ἤρξατο ἐξ ὀνόματος τοῦ ναυάρχου λέγων ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ἀνέκαθεν ὑπῆρξαν οἱ θανάσιμοι ἐχθροὶ τῶν Γάλλων, διότι ὁσάκις ἐχθροὶ ἄλλοι εἰσέβαλλον εἰς τὸ κράτος των, αὐτοὶ τοὺς συνέδραμον πάντοτε διὰ χρημάτων καὶ πολεμεφοδίων, ἐπαυξάνοντες οὕτω τὰς δυσχερείας των καὶ παντοιοτρόπως βλάπτοντες αὐτούς. Ἀφ' ἑτέρου, ὁσάκις συνέπεσε νὰ κινδυνεύωσιν αὐτοὶ, δὲν ὑπῆρξε πονηρία, ἣν δὲν μετεχειρίσθησαν, ἵνα καταπείσωσι τοὺς Γάλλους ὅπως τοὺς βοηθήσωσι, νομίζοντες ὅτι θὰ ἐξαπατήσωσιν αὐτοὺς δι' ἀπατηλῶν διαβεβαιώσεων φιλίας. Τοιουτοτρόπως καὶ σήμερον, ἐν μεγίστῳ διατελοῦντες κινδύνῳ, ἀφοῦ ἐπεζήτησαν καὶ τὴν τοῦ Πάπα ὑπὲρ αὐτῶν μεσιτείαν, ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ διὰ ν' ἀποτρέψωσι τὰ ἐπικρεμάμενα αὐτοῖς δεινὰ, ἐξητήσαντο τὴν Γαλλικὴν ἐπικουρίαν ἐπὶ τοῖς ἑπομένοις ὅροις· Α'. ὅτι ἂν κατορθωθῇ μόνον νὰ διαλύσωσιν οἱ Τοῦρκοι τὴν πολιορκίαν τῆς Κρήτης, τὸ μέγα φρούριον αὐτῆς νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως, διότι προ-

τιμῶσι ν' ἀνήκῃ εἰς αὐτὸν μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς ἀπίστους· καὶ Β'. ὅτι ἂν διὰ κοινῶν προσπαθειῶν κατορθωθῇ νὰ ἐξωσθῶσιν ὁλοσχερῶς οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς Κρήτης, τότε ἡ νῆσος αὕτη νὰ διανεμηθῇ ἐξ ἡμισείας μεταξὺ τῶν Ἑνετῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων, ὅστις θέλει πρὸς τοῖς ἄλλοις λάβει καὶ τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπεδέχθη τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλ' ἀναλογισθεὶς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, πρὸς ἣν συνδέεται διὰ φιλίας ἐρειδομένης ἐπὶ ἀκραδάντων βάσεων, καὶ πρὸς τούτοις θεωρήσας τὴν περίστασιν πρόσφορον ὅπως τιμωρήσῃ τὸ δόλιον ἐκεῖνο καὶ ἄστατον ἔθνος, παρεσκεύασε στόλον ἵνα κατὰ τὸ φαινόμενον δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς Κρήτης, διέταξενὁμως ταὐτοχρόνως τὸν ναύαρχον ἅμα γένηται κύριος τοῦ λιμένος, νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην, καὶ νὰ πέμψῃ ὅλους τοὺς Ἑνετοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ὁ βασιλεὺς ἀρκούμενος εἰς τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον βασίλειον αὐτοῦ, δὲν ἔχει ἀνάγκην νέων κτήσεων, αἵτινες ὡς μόνον ἀποτέλεσμα ἤθελον ἔχει νὰ τῷ παρασκευάσωσιν ἐχθροὺς νέους. Ἂς μὴ ἀνησυχῇ λοιπὸν ὁ Βεζύρης διὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ στόλου μας, διότι ἅμα εἰσέλθῃ ὁ ναύαρχος εἰς τὸν λιμένα, ὅπερ πιστεύει ὅτι θέλει ἐπιτύχει εὐκόλως, θέλει ἀποκαλύψει τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἔρχεται καὶ ἐπιδείξει τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως ἰδιοχείρως παρ' αὐτοῦ ὑπογεγραμμένας καὶ τῇ σφραγίδι αὐτοῦ ἐπικεκυρωμένας. Τοιαῦτα εἶπεν ὁ γραμματεὺς, προσέθηκεν ὁ Νικούσιος. Τὸ

κατ' ἐμὲ, ὡς Χριστιανὸς καὶ ὡς ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Χριστιανισμοῦ προσκεκολλημένος, λυποῦμαι διὰ τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων ἔκβασιν καὶ ἐβασάνισα τὸν νοῦν μου διὰ νὰ ἐπινοήσω πῶς τοιαῦται συμφοραὶ δύνανται νὰ ἀποτραπῶσιν ἀπὸ τῶν ὁμοπίστων μου. Ἀφ' ἑνὸς θεωρῶ ὅτι ἂν δὲν δεχθῆτε τοὺς Γάλλους εἰς τὴν πόλιν σας, οὗτοι παραχρῆμα θέλουσιν ἑνωθῆ μετὰ τῶν Τούρκων καθ' ὑμῶν, ὥστε ἀποβάλλοντες τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, οὐ μόνον προσωπικῶς θέλετε προσβάλει αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ὡς κοινοὶ τῆς Χριστιανοσύνης ἐχθροὶ θέλετε ὑποληφθῆ καὶ μετὰ τῆς Κρήτης πᾶσαν συναπολέσετε ὑπόληψιν. Ἀφ' ἑτέρου δεχόμενοι τοὺς Γάλλους, οἵτινες ὡς φίλοι καὶ ἐπίκουροι προσέρχονται, αἰσθάνομαι, καὶ ὑμεῖς αἰσθάνεσθε κάλλιον ἐμοῦ, ὅτι θέλετε προκαλέσει ἐφ' ὑμᾶς τε καὶ ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν μεγάλας συμφορὰς, διότι ἐνταῦθά εἰσι συνηγμένοι οἱ πρώτιστοι εὐπατρίδαι τῆς Ἑνετίας καὶ τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, ὥστε ἂν ἅπαντες οὗτοι οἱ ἄνδρες πέσωσι μαχόμενοι ἢ ἀπαχθῶσιν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπικράτειά σας γενήσεται βορὰ τῆς δυνάμεως ἐκείνης εὐκόλως. Σᾶς ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε εἶχον μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὴν καλὴν τῶν Γάλλων πίστιν, οἵτινες ἐπὶ τῷ προσχήματι φιλοφροσύνης ἐξαπατῶσιν ὅλον τὸν κόσμον, εἰμὶ δὲ σταθερῶς πεπεισμένος ὅτι θέλουσιν ἐπιβουλευθῆ καὶ τοὺς ἀντιπάλους σας, ὅπως καὶ ὑμᾶς, καὶ ὅτι σκοπός των εἶνε νὰ ἀποβάλωσιν ἀπὸ τῆς νήσου πρῶτον τοὺς Ἑνετοὺς καὶ ἔπειτα τοὺς Τούρ-

κους, ἵνα προσθέσωσι καὶ τὴν νῆσον ταύτην εἰς τὰς λοιπὰς ἀδίκους αὐτῶν κτήσεις, καὶ ἅμα τὸ κατορθώσωσιν ἅπαξ, πιστεύσατέ μοι ὅτι θέλει εἶσθαι ἀδύνατον νὰ ἐξωσθῶσιν ἐντεῦθεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν θὰ δυνηθῆτε ν' ἀντιστῆτε ἔτι ἐπὶ πολὺ, καὶ ἀφεύκτως μετ' ὀλίγον θὰ πέσητε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, εἰς ὑμᾶς μένει νὰ σταθμίσητε τὸ προτιμότερον, ἢ νὰ ὑποκύψητε δηλονότι εἰς τὸν ζυγὸν τῆς Γαλλίας διακινδυνεύοντες ἴσως τὴν τύχην καὶ τοῦ λοιποῦ κράτους σας ἢ νὰ συμβιβασθῆτε ἐπὶ ὅροις ἐντίμοις μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπιφυλασσόμενοι ν' ἀνακτήσητε τὸ κτῆμά σας, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὗτοι ἤθελον περιπλακῆ εἰς ἕτερόν τινα πόλεμον. Ἰδοὺ τί εἶχα νὰ σᾶς ἀνακοινώσω, ὁρμώμενος, ὡς βλέπετε, ἀπὸ ζήλου καθαροῦ ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀπὸ ἀγάπης πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μου, καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς μου καὶ τὴν θυσίαν τοῦ παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ἀξιώματός μου, ὅπερ δύναμαι νὰ εἴπω θαρραλέως ὅτι δὲν εἶνε μικρόν. Σᾶς ἀφίνω λοιπὸν ν' ἀποφασίσητε ἐν τῇ φρονήσει σας τί ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας πατρίδος δύνασθε καὶ ὀφείλετε νὰ πράξητε.»

Μετὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην ὁ Παναγιώτης ἀπεσύρθη εἰς τὸ στρατόπεδον, ὁ δὲ Μοροζίνης λησμονήσας τὸν ὅρκον, ὃν ὥμοσε νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ εἰς οὐδένα ὅ,τι ἔμαθε, συνεκάλεσε τὸ αὐτὸ ἑσπέρας τοὺς στρατηγοὺς τῆς φρουρᾶς καὶ τοὺς προκρίτους τῶν πολιτῶν καὶ ἐζήτησε τὴν περὶ τοῦ πρακτέου γνώμην αὐτῶν· ἐκεῖνοι δὲ, βασανίσαν-

τες ἐπιμελῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἀπεφήναντο ὁμοθυμαδὸν ὅτι προτιμότερον νομίζουσι νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐὰν ἦνε δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωσι συνθήκην ἔντιμον, ἢ νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς αἰσχρὰν αἰχμαλωσίαν. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Παναγιώτης, διηγηθεὶς εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην ὅσα πρὸς τὸν Μοροζίνην ἐλάλησε, προσέθηκεν ὅτι ὅπως πεισθῶσιν ἔτι μᾶλλον οἱ ἀθυμήσαντες Ἐνετοὶ, δέον νὰ διαταχθῇ τὸ ἑξῆς. Αὐθημερὸν τὸ ἑσπέρας εἴκοσι τῶν μεγαλειτέρων πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου νὰ ἐκπλεύσωσιν ἐν πάσῃ μυστικότητι πρὸς τὴν νῆσον Κύπρον, καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθῶσιν εἰς διάστημα εἴκοσι μιλλίων, νὰ ἐπιστρέψωσι φέροντα Γαλλικὴν σημαίαν. Ὁ Βεζύρης εὗρεν ἄριστον τὸ στρατήγημα, ἔδωκε παραχρῆμα τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς, καὶ κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας, οὐρίου πνεύσαντος ἀνέμου, ἐξέπλευσαν τῷ ὄντι τὰ πλοῖα. Ἐπανερχομένων δὲ αὐτῶν, πλοῖα ἰσάριθμα ἀντεπεξῆλθον εἰς ἀπάντησίν των, καὶ ἅμα ἐπλησίασαν, αἱ δύο μοῖραι ἐχαιρέτησαν ἀλλήλας, κατὰ τὰ εἰθισμένα, μεθ' ὃ ἡ φέρουσα τὴν Γαλλικὴν σημαίαν εἰσῆλθεν ὁμοῦ μετὰ τῆς Τουρκικῆς εἰς τὸν λιμένα. Οἱ σκοποὶ τοῦ φρουρίου, ὅτε κατὰ πρῶτον διέκρινον τὴν Γαλλικὴν σημαίαν, νομίσαντες ὅτι τοῖς ἦλθεν ἐπικουρία, διεσάλπισαν ἀμέσως τὸ γεγονὸς, καὶ χαρὰ ἄφατος κατέλαβε πάντας. Εἶτα, ἐξελθούσης τῆς Τουρκικῆς μοίρας, περιέμενον νὰ ἴδωσι ναυμαχίαν τινὰ, ἐξ ἧς ἐξήρτητο ἡ μέλλουσα τύχη των· ἀλλ' ὅτε μετ' ὀλίγον εἶδον ὅτι αἱ μοῖραι εἰσῆλθον ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸν λιμένα, ἀφοῦ ἀντήλλαξαν

ἀμοιβαῖον χαιρετισμὸν, τότε ἠγνόουν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τίνα ὑποθέσωσι περὶ τῆς αἰσχρᾶς τῶν Γάλλων διαγωγῆς. Ὁ Μοροζίνης ἐπείσθη ὅτι ἀληθεῖς ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ Νικουσίου, καὶ ἐν συμβουλίῳ ἀπεφάσισε ν' ἀναθέσῃ τὴν τύχην αὐτοῦ εἰς ἐχθροὺς κεκηρυγμένους μᾶλλον ἢ εἰς φίλους ἀπατεῶνας. Δι' ἀκατίου λοιπὸν ἐκπέμπει δύο ἄνδρας φέροντας τὰ τῆς εἰρήνης σύμβολα πρὸς τὸν μέγαν Βεζύρην, ἵνα καθικετεύσωσιν αὐτὸν νὰ διορίσῃ πληρεξουσίους πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ὁ Κιοπρουλῆς δέχεται ἀμέσως τὰς προτάσεις καὶ διὰ πληρεξουσίων του, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Παναγιώτης, κλείεται ἡ συνθήκη, δυνάμει τῆς ὁποίας πάντες οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐδύναντο ἀνενοχλήτως νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια· τοιουτοτρόπως δὲ, ἀπελθόντος τοῦ Μοροζίνη, ἡ νῆσος ὁλόκληρος περιῆλθε, τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1669, ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Τούρκων.

Ἡ οὕτω πως γενομένη τῆς Κρήτης ἅλωσις, καθ' ἧς πολλὰς οἱ ἱστορικοὶ ἐκφέρουσιν, ὡς προείπομεν, δυσπιστίας, ἀνεβίβασε τὸν Νικούσιον εἰς μέγιστον βαθμὸν δόξης, ὁ δὲ μέγας Βεζύρης πρὸς τοῖς ἄλλοις τῷ ἐδωρήσατο καὶ τὴν ἐπινομὴν τῶν προσόδων τῆς Μυκώνου συμποσουμένων εἰς τετρακισχίλια γρόσια κατ' ἔτος. Ἴσως πολλοὶ ὡς προδότην ὑπολάβουσιν αὐτόν· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐδύναντο γ' ἀντιστῶσιν ἐπὶ πολὺ ἔτι εἰς τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις, ὥστε ὁ ἀπειλῶν μετὰ τὴν κατάκτησίν τοὺς Γραικοὺς κατοίκους ὄλεθρος δὲν δικαιοῖ ἄρα τὸ στρατήγημα τοῦ διερμηνέως;

Τρίτον ἔργον τοῦ Νικουσίου, ὑπῆρξε τὸ μεσολαβήσει αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς μητρὸς τοῦ Μωάμεθ Δ'. Ἑλληνίδος οὔσης, καθιερωθὲν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου διὰ χατ-σεριφίου δικαίωμα τῶν ὀρθοδόξων. Πότε καὶ πῶς ἐπέτυχε τὴν ἔκδοσιν τούτου, εὑρεθέντος μετὰ τὸν θάνατόν του μεταξὺ τῶν ἐγγράφων του, ἀγνοοῦμεν. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι ἐν ἔτει 1673, ὅτε ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Κ. δὲ Νοαντὲλ, ἠθέλησε ν' ἀποδώσῃ, πορευθεὶς εἰς Ἱεροσόλυμα, τοῖς Λατίνοις πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κατεχόμενα προσκυνήματα διὰ τῆς βίας, ὁ τότε Πατριάρχης ἐμφανισθεὶς τῇ 6 Ἰανουαρίου 1675 ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου εἰς Ἀδριανούπολιν, κατηγόρησε τοὺς Λατίνους ἐπὶ νοσφισμῷ, προσάγων εἰς ὑποστήριξιν τῶν λόγων του φερμάνιόν τι, ὅπερ ὁ Παναγιώτης εἶχεν ἐπιτύχει παρὰ τῆς Πύλης ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων. Ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτοῦ ἔλαβε διάταγμα, δι' οὗ ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ κατοχὴ τοῦ Ἁγίου Τάφου, τῆς Βηθλεὲμ, τῶν λύχνων, ταπήτων καὶ κλειδῶν, ἀντὶ χιλίων γροσίων, ἅτινα ὤφειλον οὗτοι ἐτησίως νὰ πληρώνωσιν εἰς τὸ τέμενος τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέτ. Οἱ Φραγκισκανοὶ προσεπάθησαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος ἐκείνου, προσενεγκόντες καὶ δεκακισχίλια τάλιρα, ἀλλ' ὁ Κιουπρουλῆς τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ φίλου του, διέταξε νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀπαρεγκλίτως τὰ ἀποφασισθέντα, καὶ τῇ 25 Ἰανουαρίου 1676 οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν ἐπισήμως ἐν τῇ κατοχῇ ἁπάντων τῶν προμνημονευθέντων τόπων. Ἐκτὸς τούτου ἐπέτυχε τὴν κατάργησιν τοῦ ἔθους τῆς

ἀλλαξοθρησκείας χιλιάδων Ἑλληνίδων ἁρπαζομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐνιαυσίως, διενεργήσας ὅπως ὁ τότε Σεϊχ-ουλ-ισλάμης διακηρύξῃ μὴ γνησίους Ὀσμανλίδας τοὺς γεννωμένους ἐξ Ἑλληνίδων, αἵτινες παρέβαινον φρικωδῶς τὸν νόμον τοῦ προφήτου οἴνους καὶ ἄλλα πνευματώδη ποτὰ πίνουσαι καὶ χοίρινα κρέα τρώγουσαι.

Ὁ Παναγιώτης συνεζεύχθη τῷ 1655 εὐγενῆ τινα νέαν ἐκ τῆς τῶν Καντακουζηνῶν οἰκογενείας, ἐξ ἧς ἔσχεν ἕνα μόνον υἱόν, καταφαγόντα εἰς τῶν ἀλχημιστῶν τὰς χιμαίρας ἅπασαν τὴν πατρικὴν οὐσίαν, ἐκτὸς μιᾶς οἰκίας λιθοκτίστου, ἄχρι νῦν σωζομένης εἰς Παλατᾶν, καὶ καταλιπόντα δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μία συνεζεύχθη τῷ ἐπισημοτέρῳ τῶν τότε ἐμπόρων Ἀσημάκῃ Μουρούζῃ τῷ Τραπεζουντίῳ, ὅστις διαβληθεὶς ἐπὶ κιβδηλείᾳ, μόλις ἐλύτρωσε τὴν ζωήν του ἀντὶ 50,000 σκούδων. Τοῦ Μουρούζῃ ἐγένετο υἱὸς Δημήτριος, τούτου δὲ καὶ Σουλτάνης, θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, υἱὸς μὲν ὁ ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος Μουρούζης, θυγάτηρ δὲ ἡ δόμνα Αἰκατερίνη. Ὁ Βαλιέρος λέγει ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Νικουσίου ἦτο Χία τὴν πατρίδα, ἐκ γένους Καλβοκορέση, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1537 ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν ταῖς δέλτοις τῆς Γενουηνσιακῆς οἰκογενείας· ὥστε πιθανὸν ὁ Νικούσιος ἐνυμφεύθη δίς· τὴν δὲ δευτέραν ταύτην γυναῖκα, ὁ Ῥικὼ λέγει, κενόδοξον, φιλέκδικον καὶ ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὰ πολιτικὰ ἀναμιγνυομένην. Ἐτιτλοφορεῖτο δὲ πρῶτος διερμηνεὺς καὶ σεκρετάριος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἦτον

ἐγγεγραμμένος ὑπὸ τῆς δημοκρατίας τῆς Γενούης εὐπατρίδης αὐτῆς, διότι τῷ 1688 περιεποιήθη μεγάλως τὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἀπεσταλμένον τῆς δημοκρατίας μαρκήσιον Αὐγουστῖνον Δουράτζον.

Ὁ Νικούσιος ἀπεβίωσε τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1673 ἐξ ἀποπληξίας, ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ μυθολογεῖται τοιουτοτρόπως ὑπὸ τοῦ Καντεμίρου. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀστειζόμενος μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Σάξας ὁ μέγας Βεζύρης, τὸν ἠρώτησε μεταξὺ τῶν ἄλλων, πῶς ἐνῷ ἦν τόσον σοφὸς καὶ προεγίνωσκε τὰ τῶν ἄλλων πράγματα, δὲν ἐδύνατο νὰ προΐδῃ τὰ ἴδια. Πρὸς ταῦτα ὁ Παναγιώτης ἀπήντησεν, ὅτι ἂν ὁ μέγας Βεζύρης ἐλάμβανε τὸν κόπον τὰ ἔλθῃ εἰς τὴν σκηνήν του τὴν ἕκτην ὥραν τῆς νυκτὸς, ἤθελεν ἰδεῖ τι ὅπερ θὰ τῷ προὐξένει λύπην καὶ δυσαρέσκειαν. Ὁ Βεζύρης ἀνυπόμονος νὰ λύσῃ τὸ αἴνιγμα αὐτὸ, ἐπορεύθη περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Παναγιώτου· ἀλλ' εἰσερχόμενος ἀπαντᾷ τοὺς ὑπηρέτας ὁλολύζοντας καὶ θρηνοῦντας καὶ παρ' αὐτῶν μανθάνει ὅτι ὁ μέγας διερμηνεὺς ἀπεβίωσεν. Εἷς τῶν ὑπηρετῶν, πλησιάσας τότε τῷ λέγει ὅτι ὁ Παναγιώτης πρὶν ἢ ἀποθάνῃ τῷ ἀνέθεσε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Βεζύρου τὴν χάριν ἵνα μετακομισθῇ ὁ νεκρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐνταφιασθῇ ἐκεῖ. Πρὸς ταῦτα ὁ Κιουπρουλῆς ἀπήντησε· « Λυποῦμαι, διότι ὁ Παναγιώτης, ὃν τοσοῦτον ἠγάπησα, καὶ ὅστις ὑπηρέτησε τὸ Διβάνιον πιστότερον ἢ ὅσον προσεδοκᾶτο ὑπὸ Χριστιανοῦ, ἀναδειχθεὶς κατά τε τοῦτο καὶ κατὰ τὰ ἄλλα αὐτοῦ σπάνια προτερήματα ὑπέρτερος

καὶ αὐτῶν τῶν μουσουλμάνων, δὲν ἐπείσθη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν εἰς τὸν Προφήτην ὑποταγήν του. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἤθελεν ἐπιστέψει ἅπαντα τὸν βίον του, καὶ πρῶτος ἐγὼ ἤθελον ἄρει τὸν νεκρόν του ἐπὶ μίαν λεύγαν εἰς τοὺς ὤμους μου. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἔλλειψις αὕτη δύναται νὰ τῷ κλείσῃ τὸν παράδεισον, ἐγὼ ὅμως, ἐκτιμῶν τὸν πρὸς ὑπηρεσίαν ἡμῶν ζῆλόν του, νομίζω εὔλογον νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ αἴτησίς του ὅπως ταφῇ ὅπου ἐπεθύμησε.» Τοιουτοτρόπως ὁ μέγας Βεζύρης ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Παναγιώτου νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τοῖς ἔδωσεν ἓν χατ-σερίφι, ἀπευθυνόμενον μὲν πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παραγγέλλον δὲ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην νὰ τὸν κηδεύσῃ μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς πομπῆς. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, παρευρεθέντων εἰς τὴν κηδείαν αὐτοῦ πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων καὶ ἐπισήμων ἀλλοδαπῶν, ὁ δὲ νεκρὸς κομισθεὶς εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ Μονὴν τῆς Θεομήτορος, ἣν αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν, ἐτάφη αὐτόσε. Ἐπὶ δὲ τῆς πλακὸς τοῦ μνημείου αὐτοῦ, μέχρι τοῦ νῦν σωζομένης, πρὸς τὸ ἄνω μὲν μέρος, ὑπάρχει γεγλυμμένον τὸ ἔμβλημα τῆς ἀξίας τοῦ Παναγιώτου, τουτέστι ῥάβδος ἔχουσα ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις πτερωτοὺς, περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους πρὸς ἀλλήλους· κατωτέρω δὲ τοῦ ἐμβλήματος ἀναγινώσκεται τὸ ἐπίγραμμα τόδε, τῶν δύο πρώτων σειρῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ χρόνου παραφθαρεισῶν, τὰς ὁποίας ὅμως ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Σπὸν, ἐπισκεψάμενος περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος τὴν μονὴν ἐκείνην, διέσωσεν ἡμῖν.

ΤΩι Σ(ΩΤΗ)ΡΙ ΘΕΩι

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Ἐνθάδε κεῖται Παναγιώτου δέμας
Ἑρμηνέως ἄκτος ἀρίστου λίαν.
Μέγα διαπρέψαντος ἐν σοφῶν λόγοις,
Καὶ βασιλείας ἀξίαν εἰληφότος
Λελοιπότος φῶς, πρὶν τὸ γῆρας προφθάσῃ.
Ψυχὴ δὲ ἀπέπτη χῶρον εἰς μακαρίων.
ἀρχ' Σεπτεμβρίου ΚΒ'.

Ὁ Παναγιώτης ἐνήργησε καὶ ἐτυπώθη ἐν Ὁλλανδίᾳ, τῷ 1662, τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μογίλα, μητροπολίτου Κιέβου συγγραφὲν πόνημα «Ἔκθεσις τῆς πίστεως τῶν Ῥώσσων,» ὅπερ ἀνακριθὲν εἰς τὴν ἐν Ἰασίῳ γενομένην σύνοδον καὶ ὑπὸ πάσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐγκριθὲν, ἐπεγράφη «Ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς» ἵνα διανέμηται τοῖς ὀρθοδόξοις δωρεάν. Τοῦτο δὲ καὶ Λατινιστὶ, κατὰ τὸν Ζαβίραν, μεταφράσας, προσέφερε τῷ τῶν Γάλλων βασιλεῖ. Πρὸς δὲ, ὁ Παναγιώτης ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Ἀθανάσιον τὸν Κέρκερον περὶ τοῦ ὀβελίσκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Περαιοῦντες τὴν βιογραφίαν τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου ἀνδρὸς, ἀντὶ παντὸς ἑτέρου ἐγκωμίου, ἀρκούμεθα εἰς ὅ,τι περὶ αὐτοῦ ἐκφέρει ὁ κριτικώτατος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἱστοριογράφος Χάμμερ. «Ὁ Νικούσιος, λέγει, ἦτο δεξιώτατος περὶ

τὰς διαπραγματεύσεις, πολιτικὸς ὀξυδερκέστατος, ἀνὴρ εὐθύτατος καὶ τῶν στασιαστῶν ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ τρόμος. Διετέλεσεν ὑπέρμαχος ἰσχυρὸς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, κατορθώσας τὴν εἰς αὐτὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων, καὶ ἑνὶ λόγῳ ἂν οἱ Ἕλληνες ἀπήλαυσαν ἐπιρροήν τινα παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ὀφείλουσιν αὐτήν.»

Β΄.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ, Ο ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ 1673—1709.

Περὶ τῆς γεννήσεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου μεγίστη ὑπάρχει ἀντίφασις, ἡ δὲ ἀντίφασις αὕτη τόσῳ παραδοξοτέρα καθίσταται, ὅσῳ οἱ γράψαντες περὶ αὐτοῦ καὶ σύγχρονοι αὐτοῦ ἐγένοντο, καὶ τῆς οἰκίας του σχεδὸν μέλη ὑπῆρξαν. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, παιδαγωγὸς τῶν τέκνων αὐτοῦ, Καισάριος ὁ Δαπόντες, γραμματεύσας παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Νικόλαῳ, καὶ ὁ ἱστοριογράφος ἡγεμὼν Δημήτριος Καντεμίρης, ὅστις πολλὰ περὶ Τουρκίας ἐξακριβώσας, πλατύτερον, ἀλλὰ καὶ περιεργότερον τὰ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐκτίθησιν.

Ὁ μὲν λοιπὸν Ἰάκωβος Ἀργεῖος, ὁ καὶ Ὕπατος τῶν φιλοσόφων τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκ-

κλησίας προσαγορευόμενος, ἐν ἐγκωμιαστικῷ τινι λόγῳ, ὃν εἰς τὸν ἀοίδιμον ἐκεῖνον ἄνδρα συνέθετο, πατρίδα μὲν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον δίδωσι τὸ Βυζάντιον, πατέρα δὲ τὸν Νικόλαον, ἄνδρα ἐκ τῶν τὰ πρῶτα τῇ πόλει φερόντων καὶ ἐξυψοῖ τὴν εὐγένειαν καὶ εὐζωΐαν καὶ τὴν ἐν πᾶσιν ἀφθονίαν καὶ ἀφθίλειαν τοῦ πατρικοῦ του οἴκου. Καισάριος δὲ ὁ Δαπόντες ἐν ἀνεκδότῳ τινὶ ὑπομνήματι αὐτοῦ, γραφέντι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, καὶ ὅπερ ἐπέδειξεν ἡμῖν ἐν χειρογράφῳ ἀνὴρ προσφιλής, ὁ Κ. Παῦλος Λάμπρος, πατέρα ἐπίσης τῷ δίδωσι τὸν Νικόλαον, τοῦτον ὅμως λέγει ἄρχοντα εὐγενῆ καὶ πρῶτον οὐχὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ τῆς Χίου. Ἐπὶ τέλους Δημήτριος ὁ Καντεμίρης, (τοῦ ὁποίου ὅμως ἀξιοπιστότερον θεωροῦμεν τὸν Δαπόντε) ἰδοὺ πῶς ἐκτίθησι τὰ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

Βασιλεύοντος τῶν Τούρκων τοῦ Σουλτάνου Ἀμουράτου Δ΄., ἔζη ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην τις πωλητὴς βοῶν καὶ προβάτων, ἐπιτετραμμένος σύναμα καὶ τὴν προμήθειαν τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνακτόρων κρεῶν, καλούμενος Σκαρλάτος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκ μὲν τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ ἐκέκτητο μεγάλους θησαυρούς, ἐκ δὲ τῶν πρὸς τὰ ἀνάκτορα καὶ συνεπῶς ἐκ τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνας σχέσεών του δύναμιν μεγίστην. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (1635) Βασίλειος ὁ τῆς Μολδαυίας ἡγεμὼν καὶ Ματθαῖος ὁ τῆς Βλαχίας, διετέλουν εἰς ἀσπονδον πρὸς ἀλλήλους μῖσος, διότι ὁ πρῶτος, εὐνοούμενος τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν τότε ἰσχυόν-

των Σιλιχτὰρ ἀγασῆ καὶ Κισλὰρ ἀγασῆ, προσεπάθει ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον τὸν υἱόν του Ἰωάννην· ἀλλὰ καὶ ὁ Ματθαῖος εἶχεν ἰσχυροὺς προστάτας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ὥστε ἐπειδὴ ἀμφότεροι ἦσαν ἴσοι κατά τε τὰ πλούτη, τὴν δύναμιν καὶ τὰς παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ῥαδιουργίας, ὑπέβλεπον ὁ εἷς τὸν ἕτερον, ἀδυνατοῦντες νὰ καταβάλωσιν ἀλλήλους καὶ ἐμηχανᾶτο ἑκάτερος διάφορα σχέδια ὅπως ὑποσκελίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του. Ὁ Σκαρλάτος κατὰ τὰς ἔριδας τῶν δύο ἡγεμόνων ἐφαίνετο εὐνοῶν τὸν Βασίλειον, καὶ ἐπειδὴ ἐξήσκει μεγίστην ἐπὶ τοῦ Βεζύρου ἐπιρροὴν, παρενέβαλλε πολλὰς τῷ Ματθαίῳ δυσχερείας, ἃς ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ ὑπερβῇ, λαμβάνων ὡς σύζυγον τὴν τοῦ Σκαρλάτου θυγατέρα Λοξάνδραν. Ἤλπιζε δὲ διὰ τοῦ συνοικεσίου τούτου ὅτι οὐχὶ μόνον τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ἤθελε καταβάλει εὐχερῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἤθελεν ἐπαυξήσει. Ὁ Σκαρλάτος ἐνέδωκε προθύμως εἰς τὴν περὶ γάμου τῆς θυγατρός του αἴτησιν τοῦ Ματθαίου, καὶ οἱ ἀῤῥαβῶνες ἐτελέσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ πλείστης ὅσης ἐπισημότητος ὑπὸ τοῦ καπουκεχαγιᾶ, εἶτ' οὖν ἐπιτρόπου τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος, ἔπεμψε δὲ πολυμελῆ εὐγενῶν συνοδείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως παραλάβῃ καὶ συνοδεύσῃ εἰς Βουκουρέστιον τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ σύζυγον.

Ἐν τούτοις, δυστυχῶς (ὡς ὑπὸ πρώτην ἔποψιν εὐλόγως δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀλλ' εὐτυχῶς ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείκνυται) ὀλίγας μετὰ τοὺς ἀῤῥαβῶνας ἡμέρας, ἡ Λοξάνδρα προσεβλήθη ὑπὸ σφοδρᾶς εὐφλογιᾶς, ἧς ἕνεκεν, οὐχὶ μόνον τοῦ κάλλους αὐτῆς ἐστερήθη, ἀλλὰ καὶ δυσειδεστάτη καὶ μονόφθαλμος κατέστη, ὁ δὲ πατήρ της, σφόδρα ἐπὶ τῷ παθήματι ἀχθόμενος, ὑπέκρυψεν αὐτὸ εἰς τὸν γαμβρόν του καὶ τῷ ἀπέστειλε μετὰ πλουσίας φερνῆς τὴν θυγατέρα του, συστησάμενος ὅμως αὐτῇ νὰ καλύψῃ τὸ πρόσωπόν της κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον καὶ νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ ἐνώπιον οὐδενὸς πρὶν τῆς περατώσεως τῆς γαμηλίου ἱεροπραξίας· ἐφρόνει δὲ, τοῦτο πράττων ὁ Σκαρλάτος, ὅτι τελειωθέντος πλέον τοῦ γάμου, ὁ Ματθαῖος ἑκὼν ἐκὼν ἤθελε κρατήσει τὴν σύζυγόν του.

Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἡ Λοξάνδρα καὶ ἀφικομένη εἰς Ταργοβίστην κατέλυσεν εἰς πλούσιον μέγαρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν οἱ εἰς προϋπάντησιν αὐτῆς ἐλθόντες, ὁ μελλόνυμφος καὶ πολυάριθμοι εὐγενεῖς. Ἡ ἐπιμονὴ μετὰ τῆς ὁποίας ἡ Λοξάνδρα ἐκράτει κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἀπήρεσε βεβαίως εἰς τὸν Ματθαῖον, ὅστις ἀφοῦ εἶδεν ὅτι οὐδ' εἰς αὐτὸν, οὐδ' εἰς τὰς τῶν εὐγενῶν γυναῖκας, αἵτινες ἔσπευσαν νὰ τῇ προσφέρωσι τὰ σεβάσματά των, ἀπεκαλύφθη, ἐξέφερε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὑπὸ τὸ κρήδεμνον ἐκεῖνο κρύπτεταί τις ἀσχημία. Τῶν λόγων τούτων περιελθόντων εἰς τὰ ὦτα τῆς Λοξάνδρας, αὕτη διεμήνυσε πρὸς τὸν ἡγεμόνα μετὰ πικρίας ἅμα καὶ στόμφου τάδε. «Ὅ,τι ὀφείλει νὰ ἔχῃ μία κόρη ἔχω καὶ ἐγώ· ἂν δ' ὁ ἡγεμὼν μετεμελήθη διὰ τὸ συνοικέσιον τοῦτο, εἰμὶ ἑτοίμη νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν τοῦ

πατρός μου οἶκον, καὶ ἂς ἦ βέβαιος ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ Σκαρλάτου δὲν θὰ δυσκολευθῇ νὰ εὕρῃ σύζυγον.» Λόγοι τοσοῦτον πομπώδεις ἐτάραξαν τὸν ἡγεμόνα, ὅστις οὐδόλως ἀντιτείνας πλέον, ὡδήγησε τὴν Λοξάνδραν, πάντοτε κεκαλυμμένην, εἰς τὸ ἡγεμονικὸν μέγαρον, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι μετὰ λαμπρότητος μεγίστης. Ὅτε ὅμως ὁ Ματθαῖος ἤγαγε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον καὶ εἶδεν αὐτὴν ἀποκαλυφθεῖσαν, τότε ἔμεινεν ὡς ἐμβρόντητος, βλέπων πρὸς ὁποῖον ἔκτρωμα συνεδέθη διὰ παντός. Ἀποσυρθεὶς λοιπὸν τῆς παστάδος χωρὶς νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἀπέπεμψεν αὐτὴν μετά τινας ἡμέρας πρὸς τὸν πατέρα της ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῆς προικὸς αὐτῆς καὶ μετὰ τῶν προγαμιαίων δώρων, εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα πουγγία ἤτοι ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδας γροσίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συμποσουμένων. Ὁ Σκαρλάτος, μένεα πνέων κατὰ τοῦ γαμβροῦ του ἐπὶ τῇ ὕβρει ταύτῃ, προὐτίθετο ἵνα ἐκδικηθῇ αὐτὸν φρικωδῶς, εἰ μὴ ἔπιπτεν, ὀλίγας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Λοξάνδρας ἡμέρας, θῦμα γιανιτζάρου τινός, παροτρυνθέντος, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ τῆς Μολδαυίας ἡγεμόνος Βασιλείου, ὅπως τὸν δολοφονήσῃ.

Ἐνῷ ταῦτα συνέβαινον, εἶχε καταπλεύσει ἐκ Χίου εἰς Κωνσταντινούπολιν νέος τις εὐειδέστατος καὶ χαρίεις, ἀνήκων εἰς εὐγενῆ μὲν τῆς νήσου ἐκείνης οἰκογένειαν, ἀλλὰ περιελθὼν εἰς μεγάλην ἔνδειαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη ἐκπατριζόμενος νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως πο-

ρίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, περιφερόμενος τὰς τῆς πόλεως ὁδοὺς καὶ πωλῶν μετάξας τῆς Χίου. Ὁ νέος οὗτος, Παντελῆς Μαυροκορδάτος καλούμενος, διαβαίνων συνεχῶς ὑπὸ τὸν ἐν Φαναρίῳ οἶκον τοῦ Σκαρλάτου, προσεκαλεῖτο ἐνίοτε ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Λοξάνδρας πρὸς ἀγορὰν τῶν ἐμπορευμάτων του· ἐπὶ τέλους δ' ἐπέτυχε τοσοῦτον νὰ ἐμπνεύσῃ πρὸς τὴν κόρην ἔρωτα, ὥστε αὐτὴ λησμονήσα ὁποῖος ἦν ὁ πατήρ της καὶ ὁποῖος ὁ πρῶτος σύζυγός της, ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον νέον. Τοιουτοτρόπως ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι αὐτῶν, τῶν μὲν Φαναριωτῶν καγχαζόντων ἐπὶ τῇ οἰκτρᾷ τῆς Λοξάνδρας ἐκλογῇ, τοῦ δὲ Παντελῆ μακαρίζοντος ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην τύχην.

Ἐκ τοῦ συνοικεσίου τούτου ἐγεννήθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Βλαστὸς ἐν τοῖς Χιακοῖς αὐτοῦ λέγει, ἐν Χίῳ, δύο υἱοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Ἰωάννης. Ὁ Ἰωάννης ἦν ἄνθρωπος κοινοῦ νοὸς, δι' ὅπερ ἔζησεν ἰδιωτεύων καὶ ἀπέθανε καταλιπὼν δύο υἱούς, τὸν Σκαρλάτον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον κατ' οὐδὲν τοῦ πατρὸς διαφέροντας· τοὐναντίον δ' ὁ ἕτερος υἱὸς τοῦ Παντελῆ, Ἀλέξανδρος, διεκρίθη παιδιόθεν ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ φιλομαθείᾳ καὶ ἀπορφανευθεὶς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς βρεφικὴν ἔτι ἡλικίαν, ἐπαιδαγωγήθη ὑπὸ τῆς μητρὸς Λοξάνδρας, ἥτις ἦτο μὲν δύσμορφος τὸ σῶμα, ἀλλὰ, μαθητεύσασα ὑπὸ τὸν σοφὸν Καρυοφύλλην, τοσαύτην παιδείαν ἐκτήσατο καὶ τοσοῦτον περιώνυμος κατέστη, ὥστε, κατὰ Καισάριον

τὸν Δαπόντε, ἤρχοντο περιηγηταὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐσυνομιλοῦσαν μαζί της καὶ ἐθαύμαζαν τὴν σοφίαν της. Καὶ Ἰάκωβος δὲ ὁ Ἀργεῖος ἐγκωμιάζων αὐτὴν, λέγει «Ἦν γὰρ οὐ μόνον ἀναγινώσκειν εἰδυῖα γράμματα κατὰ τὰς πλείους τῶν γυναικῶν, μικρὸν γὰρ ἐκείνη γε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἀναλέξασθαι τῶν ὧν ἀνεγίνωσκε καὶ συνιέναι καλῶς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκδηλοῦν. Τὴν γὰρ Ἑλλάδα φωνὴν οὕτως ἀκριβῶς ἐκπεπαίδευτο, ὥστε τὰς ῥυθμῷ πεποιημένας καὶ ἐμμέτρους ποιήσεις, τούς τε κατὰ ῥήτορας λόγους καὶ τὰς καταλογάδην πάνυ γλαφυρῶς καὶ ἐντέχνως συντεθείσας ἱστορίας ῥᾳδίως καὶ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι. Οὐδ' ἡ Θουκυδίδειος συγγραφὴ, οὐδ' ἡ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορία τὸ ὀξὺ τῆς ἐκείνης διανοίας διέφυγεν, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας ἥψατο, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπλούτησεν ἡ γυνὴ, εἴγε χρὴ λέγειν γυναῖκα τὴν ἀῤῥενόφρονα καὶ τὰς φρένας ἀνδρὸς κεκτημένην ἐν τῇ τοῦ θήλεως φύσει, τῆς Ὑπατίας οὐδὲν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν μὲν ἔλαττον σχοῦσαν, σεμνοτέρα δὲ ἐκείνης πολλῷ τῷ μέτρῳ, καὶ κοσμιωτέρα, τύφου παντὸς ἁγνεύουσα.» Δώδεκα ἐτῶν γενόμενος ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέμφθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς Ῥώμην, Βονωνίαν καὶ Παταύϊον, ἔνθα ἐπὶ δεκατετραετίαν τὴν φιλοσοφίαν, φιλολογίαν, ἰατρικὴν καὶ λοιπὰς ἐπιστήμας διδαχθεὶς, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰατρικῆς τοῦ Παταυϊανοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Φλωρεντίαν, συνέθετο Λατινιστὶ καὶ ἐξέδοτο τὸ περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος πο-

λύτιμον αὐτοῦ σύγγραμμα, ὅπερ καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὸν τῆς Ἐτρουρίας ἡγεμόνα, ἐκ τοιαύτης τινὸς, ὡς ὁ Μελέτιος ἱστορεῖ, παρορμηθεὶς αἰτίας. Διευθυνόμενός ποτε μετά τινος συμμαθητοῦ του ἐξ Ἐνετίας εἰς Παταύϊον, εἶχε συμπλωτῆρα δυτικόν τινα ἱερέα, ὅστις μεθυσθεὶς ἐκοιμᾶτο βαθέως· ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου λοιπὸν συμμαθητὴς ἀνάψας λαμπάδα στεατίνην ἐνέπηξεν αὐτὴν, δίκην κηροπηγίου, εἰς τὸν πρωκτὸν τοῦ οἰνοβαροῦς ἱερέως, ἐκθέτων οὕτως αὐτὸν εἰς τὸν γέλωτα τῶν ἐν τῷ πλοίῳ. Τοῦτο πληροφορηθεῖσα ἡ ἐξ ἀσπόνδου μίσους πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐμπνεομένη Ἐνετικὴ δημοκρατία, ἐθεώρησεν ὡς ὕβριν προσγενομένην τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ τοὺς ὑβριστάς· ἀλλ' οὗτοι κατέφυγον ἐγκαίρως εἰς Φλωρεντίαν, τῆς ὁποίας τὸν ἡγεμόνα διὰ νὰ σαγηνεύσῃ ὁ Ἀλέξανδρος, συνέγραψε καὶ ἀνέθετο αὐτῷ τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα. Καὶ ὄντως ἐπέτυχεν εἰς τὸν σκοπόν του, διότι οὐχὶ μόνον τὴν εὔνοιαν τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου προσεκτήσατο, ἀλλὰ καὶ δῶρα πολλὰ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ.

Ἤκμαζε τότε ἐν Φαναρίῳ ἡ λεγομένη μεγάλη τοῦ γένους Σχολὴ, ἱδρυθεῖσα παρὰ Μανολάκη τοῦ ἐκ Καστορίας, ὅστις εὐτελοῦς ὢν καταγωγῆς, ἐκτήσατο ὅμως ἀπείρους θησαυροὺς, διότι κατὰ τὴν ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Δ΄. ἐπανάστασιν τῶν Γιανιτζάρων, κατοικῶν εἰς τὴν ὁδὸν Γκιρὶτ-τζεσμὲ, διέσωσεν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῶν ἐπαναστάντων καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ἑπτὰ ἡμέρας παρ' ἑαυτῷ ὑπέκρυψε τὸν Βεζύρην Σουλεϊμὰν πασὰν, ἀνθ' οὗ παρελθούσης τῆς

στάσεως, ἀπήλαυσε τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ καὶ μέγιστα πλούτη. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ φιλομούσου λοιπὸν τούτου ἀνδρὸς ἱδρυθείσῃ, καὶ ἔτι καὶ νῦν σωζομένῃ ταύτῃ Σχολῇ, παρεδίδετο ἡ Ἑλληνικὴ ἄριστα καὶ ἡ φιλοσοφία καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους, πρὸς δὲ καὶ ἕτεραι ἐπιστῆμαι· διότι διδάσκαλοι ἐχρημάτισαν Ἰωάννης ὁ Καρυοφύλλης, ὁ καὶ Λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Βαλάσιος ὁ Σκευοφύλαξ, Ἀντώνιος ὁ Σπανδωνῆς, Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, Σεβαστὸς Κυμηνίτης ὁ Τραπεζούντιος, Διονύσιος ὁ μοναχὸς καὶ ἄλλοι. Ἐν αὐτῇ λοιπὸν τῇ Σχολῇ, ἐπανακάμψας ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Κωνσταντινούπολιν, διωρίσθη διδάσκαλος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλεια δὲν ἦτον ἀρκοῦσα, μετήρχετο ταὐτοχρόνως καὶ τὴν ἰατρικὴν παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν Τούρκων, μεγίστην παρὰ πάντων ἀπολαμβάνων εὔνοιαν. Ὁ Τουρνεφόρτιος, ὅστις ἦλθεν εἰς συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων τῆς ἰατρικῆς καὶ βοτανικῆς, ἐθαύμασε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ δωδεκάτῃ τῶν πρὸς τὸν κόμητα τοῦ Βονσαρτρὸν ἐπιστολῶν του, ἀναφέρει αὐτὸν μετὰ πλείστων ἐπαίνων, καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸν εὐτυχῆ, διότι ἠξιώθη νὰ σχετισθῇ πρὸς ἄνδρα τόσον estimable par son merite et par sa dignité. Ἐπειδὴ ὅμως πρόσφατα παραδείγματα τὸν εἶχον πείσει ὅτι ἡ ἰατρικὴ ἀποβαίνει λίαν κινδυνώδης ἐν Τουρκίᾳ, ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῆς, καὶ βλέπων ὅτι τὸ πολιτικὸν στάδιον ἦτον εὐρύτερον, ἐνησχολήθη περὶ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν· τοσοῦτον δὲ ηὐδοκίμησεν

εἰς τοῦτο, ὥστε ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς, ἃς ἐγίνωσκεν ἤδη, ἐξέμαθε βραχέως τὴν Τουρκικήν, Περσικήν, Ἀραβικήν, Γαλλικὴν καὶ Σλαυονικήν. Τότε δ' ἐνυμφεύθη καὶ Σουλτάναν τὴν θυγατέρα Ἰωάννου τοῦ Χρυσοσκολαίου καὶ Κασσάνδρας θυγατρὸς Ἀλεξάνδρου Ἠλία Βόδα.

Περιβόητον ὄντα τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῇ ἰατρικῇ αὐτοῦ ἐπιστήμῃ, παρέλαβε μεγιστάν τις Τοῦρκος, ἐξάδελφος τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ὅστις νοσῶν, προὐτίθετο νὰ ὑπάγῃ εἰς Μυσσίαν. Ὁ μεγιστὰν οὗτος, ὠφεληθεὶς λίαν ἐκ τῶν ἰατρικῶν συμβουλῶν του καὶ ἐκτιμήσας τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τὸν ἐσύστησεν εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Βεζύρην, Κιοπρουλῆ Ἀχμὲτ-πασᾶν ὅστις, κενῆς οὔσης τότε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου τῆς θέσεως τοῦ διερμηνέως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, διώρισεν εἰς αὐτὴν τὸν Ἀλέξανδρον· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης τὸν ὠνόμασε μέγαν Λογοθέτην τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τοῖς νέοις αὐτοῦ ἀξιώμασιν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπηύξησε τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τῶν μεγιστάνων Ὀθωμανῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ παντοδυνάμου Βεζύρου Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶ· ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ μάθῃ πόσον ἄστατος εἶνε ἡ εὔνοια τῶν Τούρκων.

Τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ἐκυμαίνετο τότε εἰς τὸν πρὸς τοὺς Γερμανούς, Ῥώσσους, Πολωνοὺς καὶ Ἐνετοὺς πόλεμον, καὶ οἱ νικηφόροι αὐτοῦ στρατοί, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν τοῦ ἰδίου Βεζύρου, ὃν παρηκολούθει, ὡς ἦν ἔθος, ὁ Μαυροκορδάτος, εἰ-

χον προελάσει μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης. Ἐκεῖ ὅμως ἐπίμονος ἀντίστασις εἶχε τοῖς παρεμβληθῆ, καὶ ὁ Καρᾶ Μουσταφᾶς ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τακτικὴν πολιορκίαν· ἀλλ' ἀρνούμενος ἐκ φιλαργυρίας νὰ ὑποκαύσῃ τὸν ζῆλον τῶν στρατιωτῶν του καὶ νὰ διατάξῃ ἔφοδον, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἤθελον ἀναγκασθῆ νὰ παραδοθῶσι καὶ οὕτως οἱ θησαυροὶ ὅλοι τῆς πόλεως ἤθελον περιέλθει εἰς αὐτὸν, ἔμενεν ἀργὸς, βεβαίαν ἔχων τὴν ἅλωσιν, καὶ μὴ πιστεύων ὅτι δύνανται νὰ ἔλθωσιν ἔξωθεν ἐπίκουροι τῶν ἐν τῇ πόλει. Ἐπελθὼν ὅμως αἴφνης ὁ τῆς Πολωνίας βασιλεὺς Σοβιέσκης, τὸν ἠνάγκασε κακῶς, τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1683, νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἐν τῇ κατεσπευσμένῃ ὑποχωρήσει νὰ ἐκζητήσῃ τὴν σωτηρίαν. Ἡ ἀποτυχία αὕτη διηρέθισε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ φιλοχρημάτου Βεζύρου, καὶ τῇ 5 Δεκεμβρίου 1683 ὁ μέγας θαλαμηπόλος Ἀχμὲτ ἀγᾶς Σαζαζαδὲς ἐστάλη εἰς Βελιγράδιον ἵνα καρατομήσῃ τὸν Καρᾶ Μουσταφᾶν, ὅπερ καὶ ἔπραξε. Μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν δὲ τοῦ Βεζύρου, συλληφθεὶς καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, ὡς ἀποτρέψας δῆθεν τὸν Καρᾶ Μουσταφᾶν τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὴν Βιέννην, καθείρχθη εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔμελλε δὲ νὰ ὑποστῇ τὴν τοῦ ἀτυχοῦς Βεζύρου τύχην, εἰ μὴ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος Κιοπρουλῆ Ἀχμὲτ πασᾶ τὸν ἔσωζε· συνετέλεσεν ὅμως εἰς τὴν σωτηρίαν του καὶ ἡ ὑπόσχεσις, ἣν ἔδωσε, νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον ἑκατὸν πεντήκοντα πουγγία γροσίων. Καὶ ἔδωσε μὲν μέρος αὐτῶν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐδύνατο ν' ἀποπληρώσῃ τὸ ὅλον ποσὸν, ἐφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ καθείρχθη ἐκ νέου. Ἀπέστειλε πάλιν καὶ ἐκεῖ μέρος τοῦ ὑποσχεθέντος ποσοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὕτως ἔμενον ἱκανὰ πουγγία πρὸς ἐξόφλησιν, ἐδήμευσαν τὴν ἀκίνητον οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ ἐφυλάκισαν τὴν μητέρα καὶ σύζυγόν του, αὐτὸν δ' ἀγαγόντες ἐκ νέου εἰς Ἀδριανούπολιν καθεῖρξαν. Ἐξ μῆνας μετὰ τὴν φυλάκισιν τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀπέθανεν ἐν τῇ εἱρκτῇ ἡ μήτηρ του Λοξάνδρα, καὶ μετὰ ἕνδεκα μῆνας, ἐπειδὴ ἐπλησίαζε νὰ συμπληρωθῇ τὸ ποσὸν τῶν τριακοσίων πουγγίων, ἀπεφυλακίσθη ἡ σύζυγός του, μετὰ δ' ἕνα μῆνα ἠλευθερώθη καὶ αὐτὸς, ἓν ὅλον ἔτος εἰς τὴν φυλακὴν διαμείνας. Καὶ ὅμως ὁ Ζαβίρας, οὐκ οἶδαμέν πως, ἱστορεῖ ὅτι ἡ δημευθεῖσα περιουσία αὐτοῦ συνεποσοῦτο εἰς δεκατέσσαρα ἑκατομμύρια στατήρων!

Ἀποφυλακισθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησεν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἴδῃ τὴν οἰκογένειάν του· δοθείσης δὲ ταύτης, μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐν ᾗ διέτριψε μίαν μόνην ἡμέραν, διότι τὴν δευτέραν δι' ἐπίτηδες ἀπεσταλμένου προσεκλήθη εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐκεῖ ὁ Βεζύρης Σουλεϊμὰν πασᾶς ἤρξατο νὰ τὸν μεταχειρίζηται εἰς διαφόρους ὑποθέσεις τοῦ κράτους, διότι ὁ ἐν τῷ τῆς διερμηνείας ἀξιώματι διάδοχος αὐτοῦ Σεφὲρ ἀγᾶς, ἀρνησίθρησκος Ἐνετὸς, Ἰωάννης Ἀντώνιος καλούμενος, ἦν ὅλως ἀνάξιος, μέχρις οὗ μετὰ δύο μῆνας ἠναγκάσθη, ἀποπέμπων τὸν ἀνί-

κανον ἐκεῖνον διερμηνέα, νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν προτέραν θέσιν αὐτοῦ. Καὶ δὴ, οὐ μόνον τῷ ἀπέδωκε τὰς διαφόρους χρεωστικὰς ὁμολογίας, ἀξίας πεντήκοντα περίπου πουγγίων, ἃς ὡς ἐνέχυρον διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν τριακοσίων πουγγίων τῷ ἐκράτουν, ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τριῶν τζεκινίων, ἅτινα ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην ὡς μισθὸν, τῷ ἐδωρήσατο ὅλα τὰ μητροπολιτικὰ εἰσοδήματα τῆς Ἀδριανουπόλεως, πρὸς δὲ τὰς προσόδους τῶν νήσων Μήλου καὶ Μυκώνου. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐπορίζετο μέγιστα ποσὰ καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ παραδείγματος, μόνον παρὰ τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου, τῷ 1686, ἔλαβε διακόσια πουγγία.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι, δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν τὰς μεγάλας τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς εὐποιίας. Ὁπόσους διέσωσεν ἀπὸ τῆς ἀγχόνης, καὶ τῶν ἀνασκολοπισμῶν καὶ τῶν ἁρπαγίων καὶ τῶν λοιπῶν βασάνων, ἃς ἡ μουσουλμανικὴ θηριωδία ἐπενόησεν! Ὁποίας προσπαθείας κατέβαλε πρὸς ἀνύψωσιν τῆς τεταπεινωμένης ἐκκλησίας! Ὁποίας εὐεργεσίας διέπραξεν εἰς τοὺς δεομένους αὐτοῦ! «Ὁμιλητικώτατος ἦν, λέγει Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, καὶ εὐπρόσιτος, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ τι δεομένοις ἀκώλυτον παρεῖχε τὴν πρόσοδον, καὶ μηδένα τῆς αὐτοῦ ἐντεύξεως ἀπεδιοπομπεῖτο, οἷά τις ἥλιος τοῦ φωτίζειν μὴ βασκαίνων τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσι· διὸ καθ' ἑκάστην οἵκοι τε διατρίβοντι, καὶ ἀποδημοῦντι προσήεσαν ἀθρόοι μάλα συχνοὶ, ὥστε καὶ συνωθεῖσθαι

πολλάκις πρὸς τὴν θύραν τοὺς αὐτοῦ χρήζοντας ἐπικουρίας, καὶ οὐδεὶς μηδὲν ἀπονάμενος ἀνεχώρει, ἀλλ' ἕκαστος, τοῦ οἰκείου πάθους καὶ αἰτήματος πρόσφορον λύσιν εὑρισκόμενος, ἀπῄει γηθόμενος, ὁ μὲν γὰρ σωματικοῦ τινος νοσήματος ἴασιν εἴληφεν, ὁ δὲ φυσιολογικοῦ προβλήματος ἢ ἠθικοῦ λύσιν ἐλάμβανεν, ὁ δὲ θεολογικῶν θεωρημάτων ἀνάπτυξιν ὀρθῶς ἀποδιδομένων ἐπλούτει, καὶ ἄλλος μὲν μαθηματικοῦ, ἕτερος δὲ ῥητορικοῦ ζητήματος εὕρισκε τὴν ἐξήγησιν, καὶ τοῖς μὲν τοὺς φόρους καὶ δασμοὺς ἀπεκούφιζεν ὡς οἷόν τε, τοὺς δὲ τῶν ἐπηρειῶν ἠλάφρυνεν, οὐχ' ὅπως καθ' ἕκαστον μόνον, ἀλλὰ καὶ πόλεις ὅλας, καὶ κώμας εἰσὶν οἷς καὶ ἀτέλειαν διεπράττετο. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐπιδεικνύμενος, οὐδὲ φιλοτιμούμενος ἐσπούδαζεν, ἀλλ' ὅπως τὴν παρ' ἑαυτοῦ ὠφέλειαν παράσχοι τοῖς πλείοσι, τὸ προθυμούμενον ἦν.»

Ἐν τούτοις ὁ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς πόλεμος ἐξηκολούθει μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ ὁ μακροχρόνιος καὶ δαπανηρὸς ἐκεῖνος ἀγὼν, εἶχεν ἀνοίξει βαθείας πληγὰς εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος· δι' ὅπερ ὁ Σουλεϊμάνης, ἅμ' ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον, ἠθέλησε διὰ τῆς εἰρήνης νὰ οὐλώσῃ τὰς πληγὰς ἐκείνας. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν τῆς Γερμανίας αὐτοκράτορα πρέσβεις, λόγῳ μὲν ὅπως ἀναγγείλωσιν αὐτῷ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ νέου Σουλτάνου, ἔργῳ δὲ ὅπως ὑποκλέψωσι τὴν εἰρήνην. Τοιοῦτοι δ' ἐξελέχθησαν ὁ Ζουλφικὰρ ἐφένδης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος οἵτινες, ἀφικόμενοι τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1688 εἰς τὸ

ἐν Βελιγραδίῳ στρατόπεδον τῶν Γερμανῶν, ἐξήγγειλαν τὸ αἴτιον τῆς ἀποστολῆς των· ἀλλ' ὁ στρατάρχης δοὺξ τῆς Βαυαρίας, νομίσας ἀλλότριον τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ν' ἀναμιχθῇ εἰς διαπραγματεύσεις, τοὺς ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην. Μεταβάντες ἐκεῖ κατέτριψαν πολλοὺς μῆνας μέχρις οὗ ἀποφασίσωσι τὸν τρόπον, δι' οὗ ἔμελλον νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ μόλις μετὰ πολλὰς συζητήσεις, τῇ 8 Φεβρουαρίου 1689, ἐδυνήθησαν νὰ παρουσιασθῶσι, διατυπωθέντος ὡς ἐξῆς τοῦ τρόπου τῆς παρουσιάσεως. Ὁ Μαυροκορδάτος, καθὸ Ἕλλην,ὤφειλεν εἰσερχόμενος μετὰ τῆς τετραμελοῦς συνοδείας του, ἣν ἀπήρτιζον ὁ γαμβρός του Χρυσοσκολαῖος, ὁ ἀνεψιός του Ἀντώνιος Κρεμάκης, ὁ γραμματεύς του Κωνσταντῖνος Γιοβανίκης καὶ ὁ Ἑνετὸς διερμηνεὺς Θωμᾶς Τάρσια, νὰ ἐκβάλῃ τὸ καλπάκι του, ὁ δὲ Ζουλφικὰρ ἐφένδης μετὰ τῆς πενταμελοῦς συνοδείας του ἐδύνατο νὰ εἰσέλθῃ μὲ κεκαλυμμένην κεφαλήν. Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ὤφειλον νὰ κλίνωσι τρὶς, τὸ πρῶτον παρὰ τὴν θύραν, τὸ δεύτερον ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης καὶ τὸ τρίτον πρὸ τοῦ θρόνου. Ἐκεῖ ἔπρεπε ν' ἀσπασθῶσι τὸν αὐτοκρατορικὸν μανδύαν, ν' ἀποθέσωσι τὰς τοῦ Σουλτάνου ἐπιστολὰς ἐπὶ τῆς ἐγγὺς τοῦ θρόνου κειμένης τραπέζης καὶ νὰ ἐξέλθωσι βαδίζοντες μὲ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα,κλίνοντες πάλιν τρὶς ὡς καὶ ὅτε εἰσῆλθον.

Διορισθέντων τῶν πληρεξουσίων τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς οὓς ἔμελλον νὰ διαπραγματευθῶσιν

οἱ τῆς Τουρκίας πρεσβευταὶ, συνεκροτήθη ἡ πρώτη συνεδρίασις τῇ 10 Φεβρουαρίου, καθ' ἣν ἑκάτεροι ἐπέδειξαν τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν ἔγγραφα, τῇ δὲ 12 ἤρξατο ἡ ἐπὶ τῆς εἰρήνης διαπραγμάτευσις, τῶν Τούρκων πρεσβευτῶν προτεινάντων τὴν ἀπόδοσιν πολλῶν ἁλωθέντων ὑπὸ τῶν συμμάχων φρουρίων καὶ ὀχυρῶν θέσεων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαιρόμενοι ἐπὶ ταῖς τελευταίαις στρατιωτικαῖς τῶν Χριστιανῶν ἐπιτυχίαις, οὐχὶ μόνον ν' ἀποδώσωσί τι δὲν διενοοῦντο, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀπῄτουν καὶ ἀποζημιώσεις τοῦ πολέμου, διὰ τοῦτο οἱ Ὀθωμανοὶ πρεσβευταὶ,κλείσαντες τὴν διαπραγμάτευσιν,εἶπον ὅτι δὲν ἔχουσι πληρεξουσιότητα καὶ ἔστειλαν ταχυδρόμον πρὸς τὸν ἐν Ῥαιδεστῷ διαμένοντα Βεζύρην, ζητοῦντες ὁδηγίας. Καὶ ἐστάλησαν μὲν τοιαῦται, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ ἐφάνησαν τοσοῦτον ἀμείλικτοι, ὥστε οἱ Τοῦρκοι πρεσβευταὶ ἠναγκάσθησαν μετὰ τετραετῆ ἀπουσίαν νὰ ἐπανέλθωσιν ἄπρακτοι εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Καὶ ἐξηκολούθησε λοιπὸν ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων πόλεμος, καθ' ὃν συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου καὶ ὁ Μαυροκορδάτος· ἀλλὰ τὰ Τουρκικὰ ὅπλα ὑπῆρξαν ἀτυχῆ, καὶ νέαι προτάσεις εἰρήνης, τῇ μεσολαβήσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας, διεβιβάσθησαν παρὰ τῶν Τούρκων τοῖς συμμάχοις. Τέλος ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ νέα σύνοδος πληρεξουσίων τῶν διαμαχομένων εἰς Κάρλοβιτζ, τῇ δὲ 10 Ἰουλίου

1698 ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Ῥαμῆ Μεχμὲτ ἐφένδης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐπέμφθησαν ὡς πληρεξούσιοι τῆς Πύλης ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ. Ἀλλὰ μόλις συνῆλθον οἱ πληρεξούσιοι τῶν συμβαλλομένων δυνάμεων, καὶ σπουδαῖαι δυσχέρειαι ἀνεφύησαν περὶ τῶν διατυπώσεων, καὶ περὶ τῶν θέσεων τῶν πληρεξουσίων, διότι ἕκαστος αὐτῶν ἀπήτει τὴν πρωτοκαθεδρίαν, ὥστε μικροῦ ἐδέησε νὰ διαλυθῶσιν. Ὁ Μαυροκορδάτος λοιπὸν βλέπων τοῦτο, ἐπρότεινε πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερειῶν τὸ ἑξῆς. Νὰ κατασκευάσωσι τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων εἰς σχῆμα κυκλοτερὲς μὲ τοσαύτας θύρας, ὅσοι πληρεξούσιοι ὑπάρχουσιν, αἱ δὲ θύραι νὰ ἦνε ἀνεῳγμέναι πρὸς τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἔκειτο τὸ κράτος ἑκάστου. Αἱ σκηναὶ ἐπίσης νὰ τεθῶσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κύκλῳ τῆς αἰθούσης, ὥστε τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συνόδου ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων, ἐξερχόμενος τῷ αὐτῷ βήματι τῆς σκηνῆς του ἤθελεν εἰσέλθει ταὐτοχρόνως μετὰ τῶν λοιπῶν, χαιρετήσει καὶ ἀντιχαιρετηθῇ ὑπ' αὐτῶν καὶ καταλάβει τὴν παρὰ τὴν θύραν, δ' ἧς εἰσῆλθε, θέσιν.

Δεκτῆς γενομένης τῆς προτάσεως ταύτης, καὶ τῶν διαπραγματεύσεων ἀρξαμένων, ἐκ μὲν τῶν Γερμανῶν ἐλάμβανε τὸν λόγον ὁ Σλὶκ, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων μόνος ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις ἀνέπτυξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην καὶ ὀξύνοιαν καὶ ἱκανότητα μεγίστην. Ἰδίᾳ δ' ὅταν οἱ σύμμαχοι ἀπήτησαν τὰ προσκυνήματα τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὲρ τῶν Φραγκισκάνων καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ἐπὶ τῆς

Χίου δικαιωμάτων τῶν Ἰησουϊτῶν, ὁ Μαυροκορδάτος προσήνεγκε τῇ ὀρθοδοξίᾳ μεγίστην ὑπηρεσίαν καταπολεμήσας ἐντόνως καὶ ἐκμηδενίσας τὰς ἀξιώσεις ἐκείνας. Τέλος μετὰ τριάκοντα ἓξ συνεδριάσεις ἡ εἰρήνη συνωμολογήθη, καὶ ἡ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην διαγωγὴ τοῦ Ἕλληνος διερμηνέως τοσοῦτον ἐθαυμάσθη, ὥστε ὁ μὲν Σουλτάνος τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον μαχρὲμ-εσράχ (ἐξ ἀπορρήτων) συνεπάγοντα καὶ τὸν τοῦ ἐκλαμπροτάτου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον πρίγκηπος, τῷ ἐδωρήσατο πεντήκοντα χιλιάδας φλωρίων καὶ ὡς δεῖγμα ἰδιαζούσης εὐνοίας τῷ ἀπέστειλε πολυτελὲς σῶμα Βυζαντίδος ἐκ τῆς ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκης. Τοῦ πρίγκηπος ὁ τίτλος τῷ ἐδόθη ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης καὶ ἀπετέλει οἰκογενειακὸν μυστήριον μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Ἡ ἐν Κάρλοβιτζ γενομένη εἰρήνη, ἀφαιροῦσα πολλὰς ἀπὸ τῆς Τουρκίας χώρας, ἐξήγειρε τοὺς φανατικοὺς Τούρκους, ἡγουμένου τοῦ Δαλταβᾶν πασᾶ κατὰ τῆς συνθήκης, καὶ στάσις ἐξερράγη κατὰ τῶν διαπραγματευσαμένων αὐτὴν, οἷς ἀπέδιδον προδοσίαν τῶν τοῦ κράτους συμφερόντων. Ὁ θάνατος τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπῃτεῖτο παρὰ τῶν στασιαστῶν, καὶ ὁ Σουλτάνος ἤθελεν ἐπὶ τέλους ἀναγκασθῇ νὰ τὸν παραδώσῃ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, εἰμὴ, προλαμβάνων, ἐσώζετο φυγῇ εἰς Σωζούπολιν. Ἐν τούτοις οἱ οἶκοί του ἐδημεύθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ αὐτὸς ἔμεινε κεκρυμμένος, μέχρις οὗ διαλυθείσης τῆς στάσεως

διὰ τῆς φρονήσεως τοῦ νέου Σουλτάνου Ἀχμέτου, καὶ τῆς ἡσυχίας ἐπανελθούσης, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου, μετημφιεσμένος εἰς μοναχὸν, ὅτε καὶ ἐπέτυχεν ἀδρᾷ χρημάτων δόσει τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δημευθέντων οἴκων του. Δὲν ἐβράδυνε δὲ ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν, παραπλήσιος πρὸς ἥλιον λάμποντα μετὰ σφοδρὰν καταιγίδα.

Τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ὁ Ἀλέξανδρος ἐχρημάτισε μέγας διερμηνεὺς καὶ ἀείποτε διεκρίθη ἐπὶ περινοίᾳ καὶ ἐξόχῳ πολιτικῇ ἱκανότητι. Ὁποία δὲ ἦν ἡ ἐν γένει τότε κατάστασις τῆς διπλωματίας, τεκμαιρόμεθα ἐκ τῆς παρατεθειμένης ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Γαλλίας Κ. δὲ Νοαντὲλ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτοῦ, χρονολογουμένης ἀπὸ 5 Μαίου 1677.

«Μεγαλειότατε. Τοῦ νέου Βεζύρου Μουσταφᾶ πασᾶ παρασχόντος μοι μίαν συνέντευξιν, μετέβην μετὰ τῆς συνήθους ἀκολουθίας εἰς τὸ μέγαρον αὐτοῦ, ἐκεῖ δ' ἀνῆλθον εἰς μικράν τινα αἴθουσαν, ἵνα περιμείνω τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τοῦ μεγάλου μεγάρου, ἔνθα συνεσκέπτετο ἐν συμβουλίῳ. Ἡ ὑπομονή μου, ἀναμένοντος, εἶχεν ἤδη ἐξαντληθῆ, δι' ὅπερ ἵππευσα ἵνα διέλθω τὴν δευτέραν αὐλὴν καὶ ἐκεῖθεν ἀναβῶ εἰς τὸ κατάλυμα τοῦ βεζύρου. Ὅπως δὲ φθάσω ἐκεῖ, διηρχόμην στοὰς ἀρκούντως στενὰς, καὶ ἠναγκαζόμην νὰ ἀπωθῶ τοὺς Τούρκους, οἵτινες προσεποιοῦντο ὅτι δὲν μὲ γνωρίζουσιν, ἢ ἔσπευδον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως. Τοὺς ἀπώθουν δὲ διὰ τοιούτου

τρόπου, ὥστε ἤθελον πέσει, ἂν δὲν ὑπῆρχον τοῖχοι ἵνα στηριχθῶσιν ἐπ' αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ὑπέμενον μετὰ μεγάλης ἀνεκτικότητος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Μαυροκορδάτος ἠθέλησέ πως νὰ μετριάσῃ τὴν δικαίαν δυσαρέσκειάν μου, δραξάμενος αὐτὸν ἐκ τοῦ βραχίονος, τὸν ἠνάγκασα ἐπίσης νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, καὶ εἰσῆλθον οὕτως εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἐκεῖ μοὶ ἐπαρουσίασαν εἰς τὸ ἄκρον ἓν κάθισμα, ἐξ οὗ ἠννόησα ὅτι τὸ τοῦ Βεζύρου, ἐλθόντος, ἤθελε κατέχει τὴν ἑτέραν ἄκραν, καὶ τοιουτοτρόπως ἤθελον ἀναγκασθῆ νὰ τῷ λαλῶ εἰς θέσιν ἄνισον καὶ παρὰ τὰ εἰθισμένα. Ἐνόμισα λοιπὸν καλὸν νὰ προλάβω τὴν νέαν ταύτην περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἔλθω εἰς προσωπικὰς μετὰ τοῦ Βεζύρου ἔριδας. Διὰ τοῦτο, ἅμα εἰσελθὼν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἀνέβην εἰς τὸν σοφᾶν, καὶ ἔλαβον τὸ κάθισμα ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν προσφερόντων μοι αὐτὸ τριῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες μοὶ τὸ παρήτησαν λίαν εὐλαβῶς, ἐκπλησσόμενοι διὰ τὴν δικαίαν μου ἀγανάκτησιν, ἥτις ἐξεδηλοῦτο ἐπὶ τοῦ προσώπου μου. Τότε ἦλθον νὰ μὲ παρακαλέσωσιν ὅπως καταβῶ ἀπὸ τοῦ σοφᾶ καὶ σταθῶ κάτω, πολλοὶ δὲ ἄνδρες ἐμεσολάβησαν πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ μάτην, διότι ἔμεινα εἰς τὴν θέσιν μου. Αἱρομένης τῆς ἕδρας τοῦ Βεζύρου, τῷ φόβῳ μὴ ἤθελον καθήσει ἐπ' αὐτῆς, ἐγὼ ἀπεκρίθην μὲ τόνον σταθερὸν καὶ ὑψηλὸν ὅτι ἐγνώριζα τὴν θέσιν μου, ὅτι προὐτίμων νὰ ἀποθάνω μᾶλλον ἢ νὰ τὴν ἀφήσω, καὶ ὅτι ἂν ὁ βεζύρης μοὶ τὴν διεφιλονείκει, ἤθελον ἀποσυρθῆ ἄνευ ἀκροάσεως. Τῷ διερμηνεῖ μου προσπαθή-

σαντι νὰ μὲ πραύνῃ, ἀπεκρίθην ὅτι εἶνε ὑπὸ τὰς διαταγάς μου παντοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μοὶ προτείνῃ τοιαύτην χαρμεπῆ πρότασιν, ἣν οὐδέποτε ὁ θανὼν βεζύρης ἀπήτησε καὶ εἰς ἣν ἀδύνατον εἶνε νὰ συγκατατεθῶ. Ἀνωφελὴς ἀπέβη ἐπίσης καὶ ἡ ῥητορεία τοῦ μεγάλου διερμηνέως Μαυροκορδάτου. Ἐν τούτοις ὁ βεζύρης, ὅστις μὲ περιέμενεν, ἐλπίζων ὅτι ἤθελον καμφθῆ, ἐξέφρασεν εἰς ὅλους τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ συμβουλίου παρισταμένους ἀξιωματικοὺς τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως ὑπαχθῶ εἰς τὴν θέλησιν του, καὶ ἔπεμψε πρὸς τοῦτο πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ μὲ πείσωσιν. Οὗτοι ἐρχόμενοι μοὶ ἔλεγον ὅτι μοὶ εὗρον τόπον εἰς τὸν σοφᾶν πλησίον τῆς θύρας, δι' ἧς ἔμελλεν ὁ βεζύρης νὰ ἐξέλθῃ, ὥστε ἤθελον εὑρεθῆ εἰς θέσιν ὑψηλοτέραν αὐτοῦ, ἐξερχομένου· ἀλλὰ τὴν πρότασιν ταύτην, τεινουσαν νὰ μὲ δελεάσῃ, οὐδόλως ἔλαβον ὑπ' ὄψιν. Τέλος ὅταν ὁ Μαυροκορδάτος εἶπεν ἰταλιστὶ «Ὁ μέγας βεζύρης διατάσσει ἵνα τὸ κάθισμά σας καταβιβασθῇ ἐκ τοῦ σοφᾶ,» ἐγὼ ἀπεκρίθην δυνατώτερον, «Δύναται ὁ μέγας Βεζύρης νὰ διατάξῃ τὸ κάθισμα, ὅπερ τῷ παραιτῷ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐμὲ, ὅστις ἀποσύρομαι εἰς τὸ μέγαρόν μου.» Καὶ ἐξελθὼν ὑπερηφάνως, ἐπέστρεψα οἴκαδε ἐν καλῇ τάξει. Τὸ διάβημα τοῦτο, ὅπερ ἐλπίζω νὰ εὕρητε λίαν ἱκανοποιητικὸν δι' ἐμὲ, μοὶ ἐφάνη ἀπαραίτητον ὅπως περιστείλω τὴν ἔπαρσιν τοῦ βεζύρου καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὑπουργείας του τῷ δώσω νὰ ἐννοήσῃ ὁποίαν ἰδέαν πρέπει νὰ ἔχῃ περὶ ἐμοῦ.»

Ἕτερον γεγονὸς, οὐχ' ἧττον περίεργον, καταδεικνύον τὴν διπλωματικὴν ἀβρότητα τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐπῆλθε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐπίσκεψιν ἑτέρου Γάλλου πρεσβευτοῦ, τοῦ Κ. δὲ Φερριόλ, ἣν ὁ Τουρνεφόρτιος ἐν τῇ δωδεκάτῃ τῶν πρὸς τὸν κόμητα τοῦ Βονσαρτρὸν ἐπιστολῶν του λεπτομερῶς ἐκτίθησι.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1669 ὁ ῥηθεὶς πρέσβυς, ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠθέλησε, κατὰ τὰ εἰθισμένα, νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον ὅπως προσφέρῃ πρὸς αὐτὸν τὰς προσρήσεις τοῦ βασιλέως του. Μετέβη λοιπὸν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ ἀφοῦ ἐπεσκέψατο τὸν μέγαν Βεζύρην, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, συνοδευόμενος ὑπ' ἄλλων τε πολλῶν Τούρκων μεγιστάνων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διερμηνέως Μαυροκορδάτου. Ἐνῷ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἷς τῶν ὑπαλλήλων, ἐξωργισμένος κατὰ τοῦ πρέσβεως διότι συνοδεύων αὐτὸν δὲν ἔλαβε παρ' ἐκείνου τὰς τιμὰς, ἃς ἀπήτει, εἶπε πρὸς τὸν μέγαν διερμηνέα ὅτι ὤφειλεν ὁ Κ. δὲ Φερριόλ πρὶν ἢ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ ξίφος του. Ὁ Μαυροκορδάτος, θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸ πρᾶγμα, ἀντέλεξεν εἰς τὸν ὑπάλληλον ἐκεῖνον ὅτι τὸ τοιοῦτο οὐδόλως ἔβλαπτε, καθόσον τὸ ξίφος ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸν μανδύαν (καφτάνι) τοῦ πρέσβεως· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὑπάλληλος ἐπέμενε μετὰ κραυγῶν, ἀπειλῶν ν' ἀναφερθῇ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Βεζύρην, ὁ μέγας διερμηνεὺς, πλησιάσας τὸν πρέσβυν μετὰ λύπης τῷ παρετήρησεν ὅτι δὲν ἐ-

δύνατο νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον μετὰ ξίφους, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐκζωσθῇ αὐτό. Ὁ πρέσβυς πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν, ὅτι καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ πρέσβεις εἶχον μετὰ ξίφους παρουσιασθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι τὸ ξίφος ἀπετέλει μέρος τῆς Γαλλικῆς στολῆς καὶ ἐπομένως οὐδόλως συγκατετίθετο νὰ τὸ ἐκβάλῃ. Τῶν λόγων τούτων περιελθόντων εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην, ἐκεῖνος διεμήνυσεν ἐπίσης εἰς τὸν πρέσβυν ὅτι ἀδύνατον ἀπέβαινε μετὰ ξίφους νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Σουλτάνον. Ὁ πρέσβυς ἐπανέλαβε τὰς προτέρας ἐνστάσεις του, ὅτι δηλονότι καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ πρέσβυς τῆς Γαλλίας δὲ Σατωνὲφ ἔφερε ξίφος παρουσιασθείς, καὶ ὅτι ἐνόμιζεν ἀναρμόδιον νὰ προσέλθῃ εἰς ἡγεμόνα τόσον μέγαν, οἷος ὁ Σουλτάνος, χωρὶς νὰ φέρῃ ἅπαντα τὰ ἐμβλήματα τῆς ἀξίας του. Ἡ ἔρις αὕτη διήρκεσε μίαν ὁλόκληρον ὥραν, τοῦ Μαυροκορδάτου διαβιβάζοντος τοὺς λόγους ἑκατέρων· τέλος ὁ Βεζύρης βλέπων τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πρέσβεως, τῷ ἐπρότεινε νὰ εἰσέλθῃ ἄνευ ξίφους καὶ ὅτι αὐτὸς ἀνεδέχετο νὰ πείσῃ τὸν Σουλτάνον ἵνα γράψῃ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ὑπὲρ αὐτοῦ, ἂν ἐκεῖνος ἐθεώρει ὡς σφάλμα τὸ ὅτι ἐξεζώσθη ὁ πρέσβυς του τὸ ξίφος. Ὁ πρέσβυς ἀπήντησεν ὅτι ἡ Πύλη ἐδύνατο νὰ παραλλάξῃ τὸ τυπικὸν τῶν τελετῶν της, πρὸς ὃ οἱ διάδοχοί του ὤφειλον βεβαίως νὰ συμμορφωθῶσιν, ἀλλ' αὐτὸς οὐδόλως συγκατετίθετο νὰ ἐλαττωθῇ τῶν προκατόχων αὐτοῦ, πράττων ὅ,τι ἐκεῖνοι δὲν ἔπραξαν. Ἐν τούτοις ὁ βεζύρης βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ

Κ. δὲ Φερρίολ τῷ εἶπεν ὁριστικῶς ὅτι μετὰ ξίφους δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὸν Σουλτάνον. Πρὸς ταῦτα δ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθη, ὅτι λυπεῖται μὲν πολὺ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἀδυνατεῖ, διὰ ν' ἀπολαύσῃ αὐτὸς τὴν εὐτυχίαν τῆς θέας τοῦ Σουλτάνου, νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἡγεμόνα του, νὰ ἐξευτελίσῃ δὲ καὶ ἑαυτόν· προὐτίμα δὲ μᾶλλον νὰ παραδώσῃ τὴν ζωὴν ἢ τὸ ξίφος. Ὁ Μαυροκορδάτος μὴ γνωρίζων τί νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, προσεπάθει νὰ συνδιαλλάξῃ τόν τε πρέσβυν καὶ τὸν μέγαν βεζύρην· ἀλλὰ διαταχθεὶς νὰ ὁμιλήσῃ ἀπειλητικώτερον πρὸς τὸν πρῶτον, ἐλθὼν εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀνάπτει πυρκαϊὰν δυσκόλως σβεσθησομένην, ἧς αὐτὸς ἔσεται ὑπεύθυνος. «Τόσῳ τὸ χειρότερον διὰ τὸν ἀσθενέστερον, ὑπέλαβεν ὁ πρέσβυς, ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ παραιτήσω τὸ ξίφος μου ἢ μετὰ τῆς ζωῆς μου, διότι πρὸς αὐτὸ συνδέεται ἡ τιμὴ τοῦ χαρακτῆρός μου.» Ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβὰς ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γιανιτζάρων, ἠθέλησε να τὸν πείσῃ λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς, καί τοι περιβεβλημένος μέγα ἀξίωμα, οὐδέποτε εἰσήρχετο μεθ' ὅπλων εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος μέγας βεζύρης ἀφωπλίζετο εἰσερχόμενος. Μετὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Γιανιτζάρων παρενέβησαν ἕτεροι σατράπαι καὶ μεγιστάνες ἐπαναλαμβάνοντες τὰ αὐτά· ἀλλ' ὁ πρέσβυς ἔμεινεν ἀμείλικτος, λέγων ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπήκοοι καὶ ὤφειλον νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τοὺς ἐγχωρίους νόμους, ἐνῷ αὐτὸς, ὢν ἀντιπρόσωπος ξένου ἡγεμόνος, οὐδόλως ὑπήγετο εἰς αὐτούς.

Ἐν τούτοις εἶχεν ἔλθει ἡ ταχθεῖσα πρὸς ἀκρόασιν ὥρα πρὶν ἢ λυθῇ ἔτι ἡ ἔρις· προσεκλήθη λοιπὸν ὁ πρέσβυς νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, φέρων τὸ ξίφος του. Ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αὐθουσαν τῆς ὑποδοχῆς, στραφεὶς παρετήρησεν ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῆς συνοδείας του τὸν ἠκολούθει, διότι οὗτοι εἶχον, παρὰ τὰ εἰθισμένα, ἐμποδισθῆ νὰ τὸν συνοδεύσωσιν. Ὑπονοήσας λοιπὸν ὅτι τεκταίνεταί τι κατ' αὐτοῦ, ἔφερε τὴν ἀριστερὰν εἰς τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους, κρατῶν τῇ δεξιᾷ τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως· ἀλλ' ἐνῷ εἰσήρχετο, ἔχων ἑκατέρωθεν δύο σωματοφύλακας, ὡς ἐγένετο εἰς ὅλους τοὺς ξένους πρέσβεις, πλησιάσας αὐτὸν τρίτος τις, ἔχων γιγάντειον ἀνάστημα, ἔφερε μεθ' ὁρμῆς τὴν χεῖρά του πρὸς τὸ ξίφος του ὅπως τοῦ τὸ ἀφαιρέσῃ. Πλήρης ὀργῆς διὰ τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην ὁ πρέσβυς ὤθησε διὰ τῆς χειρὸς πρῶτον, καὶ ἐλάκτισε διὰ τοῦ ποδὸς ἔπειτα τοσοῦτον σφοδρῶς τὸν γίγαντα ἐκεῖνον, ὥστε ἐρρίφθη σχεδὸν τέσσαρα βήματα μακρὰν αὐτοῦ. Ἐκραύγασε δὲ τότε πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον· «Τοιουτοτρόπως λοιπὸν παραβιάζετε τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν; » Μετὰ τοῦτο ἰδὼν ὅτι ὁ γίγας μεθ' ὁρμῆς ἤρχετο κατ' αὐτοῦ, ἀπώθησε τοὺς ἑκατέρωθεν αὐτοῦ σωματοφύλακας, καὶ ἐφελκύσας τὸ ξίφος ἠρώτησε τὸν Μαυροκορδάτον, ἂν ἦσαν ἐχθροί. Ὁ μέγας διερμηνεὺς, ἀγνοῶν τί νὰ εἴπῃ, ἔμενε σιωπηλός· ἐνῷ δὲ ὁ πρέσβυς, λαβὼν θέσιν ἀμύνης, ἡτοιμάζετο ν' ἀποκρούσῃ τὴν προσβολὴν, αἴφνης ἐλθὼν ὁ ἀρχηγὸς

τῶν Εὐνούχων, προσέταξεν οὐδεμία μὲν εἰς τὸν πρέσβυν νὰ ἐπενεχθῇ βία, ἀλλ' ὅτι ὤφειλε νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἀνακτόρων ἂν δὲν συγκατετίθετο νὰ ἐκζωσθῇ τὸ ξίφος του. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ πρέσβεως ὅτι οὐδὲ δύναται, οὐδὲ θέλει νὰ πράξῃ τοῦτο, ἡ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἀκρόασις τῷ ἀπηγορεύθη, δι' ὅπερ ἐκεῖνος ἐξαγαγὼν τὸν μανδύαν, ὃν εἶχε περιβληθῆ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς ἀνθρώπους τῆς συνοδείας του, ἐξῆλθε τῶν ἀνακτόρων, παραλαβὼν, τῇ αἰτήσει τοῦ μεγάλου βεζύρου, καὶ τὰ δῶρα ἅτινα εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως του πρός τε τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἐνετῶν πόλεμον, ἡ δημοκρατία, ἀναγορεύσασα ἀρχιστράτηγον τὸν Ἀντώνιον Ζήνωνα, ἐξέπεμψεν αὐτὸν μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως πρὸς κατάκτησιν τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους· ἀφικόμενος λοιπὸν οὗτος εἰς Χίον καὶ πολιορκήσας ἐκυρίευσεν αὐτήν. Ὁπόσας δὲ βιαιοπραγίας διέπραξαν οἱ καλούμενοι ἐκεῖνοι Χριστιανοὶ, ἀλλὰ πράγματι ὄντες καὶ τῶν βαρβάρων βαρβαρώτεροι, ἥ τε ἱστορία ἀφηγεῖται, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, ἐν Χίῳ τότε ὄντα καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἐνετῶν αὐτῷ ἐξαγγείλαντα, ἐπιστολῶν του περιπαθῶς ἐκτραγῳδεῖ· « Συναπερρύη ἄρα, γράφει ὁ ἀγαθὸς διερμηνεὺς, καὶ συνεκλύσθη καὶ Χίος τῷ χεύματι τοῦ ὑπάρχοντος πολέμου, Χίος, τὸ ἀμιγὲς καὶ ἀνόθευτον λείψανον τῆς πάσης Ἑλ-

λάδος, Χίος τὸ ἄσυλον τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας, τῶν ἐν τῷ πεγάλει νήσων ἡ εὐανθεστάτη βασιλὶς, ὁ ἐπίγειος παράδεισος, τὸ τῆς οἰκουμένης ἐμπόριον. Ἀρά γε περίεστιν ὁ πατρῷος οἶκος, ἆρά γε πνέουσιν ἔτι οἱ τὸ γένος ἐγγυτάτω; Τί γεγόνασι τὰ θήλεα, τί τὰ βρέφη, οἷς ἱκανὸν εἰς ἀποψυχὴν πάθος τὸ δεῖγμα τοῦ παθήματος;» Καὶ ἐκτραγῳδῶν τὴν ἀγριότητα καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἐνετῶν, οἰκτείρει τοὺς Χίους οὐχὶ μόνον δι' ὅσα ὑπέστησαν δεινὰ, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα ἔμελλον προσέτι νὰ ὑποστῶσιν, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἤθελον ἀνακτήσει τὴν νῆσον.

Καὶ ὄντως ὅ,τι προέβλεπεν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τέλους. Οἱ Ἐνετοὶ,μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Χίου κυριαρχίαν αὐτῶν, προσεβλήθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἀντὶ δὲ πάσης ἡμετέρας ἀφηγήσεως, παρατιθέμεθα αὐτολεξεὶ τὰ κατὰ τὴν Χίον ἐκ τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος Καισαρίου τοῦ Δαπόντε.

«Τότε ἐκίνησε πάλιν, λέγει ὁ Καισάριος, ὁ Σουλτὰν Ἀχμέτης εἰς τὸν μετὰ τῶν Νεμτζῶν πόλεμον, καὶ εἰς τὴν στράταν τὸν ἦλθεν εἴδησις πῶς οἱ Βενετζιάνοι πηγαίνοντες εἰς τὴν Χίον τὴν ἐπολιόρκησαν καὶ τὴν ἐπῆραν. Εὑρέθη καὶ ὁ βασιλικὸς στόλος εἰς τὴν Χίον, ὄντας καπετὰν Πασᾶς ὁ Δαμὰτ Χασᾶν πασᾶς, μὲ εἴκοσι γαλούνια καὶ εἴκοσι τρία κάτεργα καὶ δὲν ἐστάθη νὰ πολεμήσῃ, μόνον ἐπῆρε τὴν ἁρμάδαν καὶ ἀνεχώρησε, καὶ οὕτως ἐπάρθη ἡ Χίος.

«Μαθὼν ὁ βασιλεὺς τὴν ἅλωσιν τῆς Χίου ἐμήνυσε τὸν ἐπίτροπον ὅτι νὰ κάμῃ παντοίῳ τρόπῳ νὰ τὴν πάρῃ ὀπίσω, καὶ εὐθὺς ὁ ἐπίτροπος ἔξωσε τὸν καπετὰν πασᾶν Δαμὰτ Χασὰν πασᾶν καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔκαμε τὸν Χουσεὶν πασᾶν Ἀμιτζαογλοῦ.

«Τότε ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ὁ Μισιρλόγλους ὁποῦ ἦτον ἀνατὸλ μπεϊλέρμπεης μὲ τὰ στρατεύματα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἠξεύροντάς τον ὁ ἐπίτροπος πῶς ἔχει τὴν πρᾶξιν τῆς θαλάσσης μὲ τὸ νὰ ἐστάθη καὶ ἄλλοτε καπετὰν πασᾶς τὸν ἔκαμε σερασκέρην ἐπάνω εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἁρμάδαν, καὶ ἔκαμεν ἐπάνω εἰς τὰ γαλούνια προεστὼν τὸν Μετζομόρτον, ἤγουν καπετὰν δὲ λὲ νάβι, καὶ πηγαινάμενος εἰς ταὶς Φώκαις διὰ ξηρᾶς ὁ Μισιρλόγλους, εὗρεν ὅλην τὴν βασιλικὴν ἁρμάδαν καὶ τὴν ἁρμάτωσε μὲ ὅλα τὰ πρὸς πόλεμον χρειαζόμενα.

«Τότε ἀπέθανεν ὁ Σουλτὰν Ἀχμέτης καὶ ἀνέλαβε τὸν βασιλικὸν θρόνον ὁ Σουλτὰν Μουσταφᾶς ὁ ἀνεψιός του, ὁ υἱὸς τοῦ Σουλτὰν Μεχμέτη, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς καθὼς ἔγινε βασιλεὺς, εὐθὺς ἔστειλε χάτι σερίφι εἰς τὸν Μισιρλόγλου, πῶς ἐξάπαντος τὴν Χίον νὰ τὴν πάρῃ, καὶ ἔτζι ἁρματώθησαν ἐκ δευτέρου καὶ ὑπῆγαν πάλιν εἰς τὴν Χίον, καὶ εὐγῆκαν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Βενετζιάνους καὶ μόνον μίαν φορὰν ἔρριψαν τὰ κομμάτια του, καὶ ἀνεχώρησαν εὐθὺς οἱ Βενετζιάνοι ἀπὸ τὴν Χίον καὶ μὲ τόσην βίαν ἔφυγον, ὁποῦ εἰς τὰ χωρία ἔξω ἀπέμειναν ἕως ὀκτακόσιοι σουλδάτοι, μὴ προφθάσαντες νὰ τοὺς συμπεριλάβουν καὶ τοὺς ἐσκλάβωσαν ὅλους, καὶ ἕνα γαλοῦνι ὅπου εἶχε μέ-

σα ζαχιρὲν καὶ γυναῖκας, θέλοντας νὰ εὔγῃ ἔξω ἀπὸ τὸ μπογάζι ἐκάθησεν εἰς ταὶς πέτραις, καὶ βλέποντες οἱ ἐν αὐτῷ τὴν ἀνάγκην, ὁποῦ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ὑπάγουν οὔτε ἐμπρὸς, οὔτε ὀπίσω, εὔγαλαν φλάμπουρον βέρας, καὶ δὲν τὸ ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι, μὲ τὸ νὰ ἦτον χωρὶς τὸ θέλημά τους, καὶ τοὺς ἐσκλάβωσαν ὅλους. Ἄφησαν ἀκόμη τέσσαρα μαγαζία γεμάτα φορέματα, παξιμάδια καὶ ἄλλον ζαχιρὲν, μὲ τὸ νὰ μὴν φθάσουν νὰ τὰ πάρουν.

«Ἀφήσαντες οἱ Βενετζιάνοι τὴν Χίον καὶ φυγόντες ἔκαμαν μίαν κατασκευήν. Ἔσκαψαν λαγούμια τριγύρω εἰς τὸ κάστρον καὶ τὰ ἐγέμισαν μπαροῦτι καὶ ἔβαλαν φιτίλια ἀναμμένα εἰς διορίαν ὅτι μετὰ τόσας ὥρας ὅταν ἔμβουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ κάστρον νὰ πιάσουν. Ἐβούλησαν ὅλα τὰ καίκια διὰ νὰ μὴν ἔχουν οἱ ἐντόπιοι μὲ τί νὰ ἔβγουν εἰς προϋπάντησιν τοῦ Μισιρλόγλου νὰ φανερώσουν καὶ τὰ λαγούμια· οἱ ἄρχοντες ὅμως τῆς Χίου εἶχαν κρύψει ἕνα καίκι, μὲ τοῦτο ὑπῆγαν εἰς τὴν ἁρμάδαν, καὶ ἐπροσκύνησαν λέγοντες καὶ τὴν τῶν Βενετζιάνων κατασκευὴν, καὶ ἔτζι ἔστειλαν καὶ τὴν ἐκυρίευσαν. Ἔκαμεν ὁ Μισιρλόγλους διὰ μεγάλον καλὸν εἰς τοὺς ἐντοπίους ὁποῦ δὲν ἀφῆκε τὰ στρατεύματα νὰ εὔγουν ἔξω εἰς τὸ νησὶ, διὰ νὰ μὴ λεηλατήσουν τὸν τόπον καὶ ἔτζι ἐγύρισεν ὀπίσω μὲ μεγάλην φήμην καὶ ἔπαινον.»

Ἐν τούτοις ἡ ἅλωσις τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν εἶχε διεγείρει τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῆς νήσου ταύτης, καὶ οὐδεὶς γινώσκει τί ἤθελεν

ἐπέλθει, εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος παρενέβαινε δραστηρίως ὑπὲρ τῶν Χίων, ἀποστειλάντων καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅπως πραΰνωσι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Περὶ τῆς παρεμβάσεως ταύτης, ἰδοὺ τί ἔγραφεν ὁ μέγας διερμηνεὺς πρὸς τοὺς δεπουτάτους τῆς Χίου.

«Ὁπόσα τοῖς πρέσβεσιν ὑμῶν συναντελαβόμην καὶ συνηγωνισάμην τοῖς ἔναγχος ἀφικομένοις εἰς τὴν μοναρχικὴν πύλην καὶ ποτνιωμένοις ὅπως διὰ βασιλικῶν νέων συμβολαίων, τὴν πρὶν ἀναλάβητε αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν, ὧν ἐξεπεπτώκειτε τῇ ὑποχρεώσει καὶ καταδυναστείᾳ τῶν Ἐνετῶν, αὐτά τε τὰ πράγματα καὶ ὁ τῶν πρέσβεων λόγος, ὁπόταν ἐπανέλθωσιν, ἐπιδηλώσει σαφῶς· ἡ γὰρ ἡμῶν ἀφήγησις κόμπον ἕξει πολὺν, εἰ καὶ μείω τοῦ μεγέθους τῶν συμπεπραγμένων. Ὑμεῖς δὲ τῆς ὑπαρχούσης εὐποιίας τὰς χάριτας ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαῖς ὡμολογηκότες, τῇ χρείᾳ πάλιν ἔξεσθέ με προθυμότατον. Ἐρρῶσθε.»

Ἀποθανοῦσα εἰς ἀκμαίαν ἔτι ἡλικίαν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Σουλτάνα, τῷ κατέλιπε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Σκαρλάτον, ἀποθανόντα πρὸ τοῦ πατρὸς μικρὸν μετὰ τὸν γάμον αὐτοῦ μετὰ Ἰλίγκας τῆς θυγατρὸς Κωνσταντίνου βόδα Βασσαράβα, τὸν Νικόλαον καὶ Ἰωάννην, ἐναλλὰξ αὐτὸν εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα διαδεξαμένους, ὡς ἐν τοῖς κατωτέρω ῥηθήσεται, καὶ δύο θυγατέρας τὴν Λοξάνδραν νυμφευθεῖσαν ἐν Ἀδριανουπόλει τὸν Ματθαῖον βεϊζαδὲ Γρηγόρβοδα, ἄνδρα οἰνοπότην καὶ ἄσωτον, εἰς Κύπρον δ' ἐν ἐξορίᾳ τελευτήσαντα,

καὶ τὴν Ἑλένην. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, ἑβδομηκοντούτης ἤδη ὤν, καὶ ὑπὸ ποδαλγίας δεινῆς πάσχων, αἰσθανόμενος δὲ τὸ τέλος αὐτοῦ προσεγγίζον, προσεκαλέσατο περὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ τοὺς οἰκείους του πάντας καὶ συμβουλεύσας αὐτοῖς τὰ δέοντα, διέταξε τὰ τῆς κηδείας αὐτοῦ νὰ γείνωσιν ἄνευ πολυτελείας καὶ ματαιότητος, συνέταξε καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτάφιόν του ἐπίγραμμα, καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν τέκνων του ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, ἐν ἔτει 1709, λιπὼν τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.

Καί τοι ἐν ἀδιαλήπτοις πολιτικαῖς μερίμναις κατατρίψας ὁ Ἀλέξανδρος τὸν βίον, δὲν ἠμέλησεν ὅμως καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν Μουσῶν, καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ τὸν δεικνύουσιν ἕνα τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Συνέγραψε δὲ ταῦτα.

De instrumento respirationis et circulatione sanguinis 1664. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέδειξε βασιμώτερον πάντων τῶν προκατόχων του τὴν διὰ τῶν πνευμόνων κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, βεβαιώσας τοῦτο διὰ πολυπληθῶν παραδειγμάτων καὶ εἴκοσιν ἀποδείξεων. Οἱ Τοῦρκοι, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐννοήσωσι τὴν θεωρίαν τῆς τοῦ αἵματος κυκλοφορίας, ἐξέλαβον ὡς μάγον τὸν Μαυροκορδάτον· οὗτος δὲ, ὅπως διασκεδάσῃ τὴν πρόληψιν ταύτην, ἐξέδωκεν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ ἴδιον περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος πόνημα, ὅπερ πιθανῶς ἦτον ἐπιτομὴ τοῦ Λατινιστὶ ἐκδοθέντος. Τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο

ἐξεδόθη πολλάκις ἔν τε Ἰταλίᾳ, Βελγίῳ καὶ Γερμανίᾳ.

Ἱστορίαν τῶν Ἰουδαίων μέχρι τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος, ὑπὸ τὸν ἑξῆς τίτλον ἐκδοθεῖσαν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1716 «Ἱστορία Ἱερὰ, ἤτοι τὰ Ἰουδαϊκὰ κατ' ἐπιτομὴν, συγγραφέντα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ μεγάλου Λογοθέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐξ Ἀπορρήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ διὰ δαπάνης τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας, κυρίου κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Βοεβόδα, τοῦ σοφωτάτου υἱοῦ αὐτοῦ, νεωστὶ τυπωθέντα ἐν τῇ Σεβασμίᾳ Μονῇ τῶν Ἁγίων Πάντων, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου Μητροπολίτου κυρίου Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, πρὸς τὸ διανέμεσθαι δωρεὰν τοῖς εὐσεβέσι, διὰ ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ Λογιωτάτου κὺρ Ἰωάννου τοῦ Ποστελνίκου. Ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας ᾳψις΄. κατὰ μῆνα Αὔγουστον, παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Διονυσίου τοῦ Φλώρου» εἰς 4ον σελ. τπδ΄. ἄνευ τῶν ἐκ 32 σελίδων προλεγομένων.

Ἑρμηνείαν εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους, μήπω ἐκδοθεῖσαν.

Ῥητορικὴν, τοιαύτην φέρουσαν τὴν ἐπιγραφήν. «Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου μεγάλου ῥήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κυρίου Ἀλεξάν-

δρου, ἰατροῦ τε ἀρίστου τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τέχνης ῥητορικῆς κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν.» Σώζεται χειρόγραφος ἐν τῇ Ἀθήνησι βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Γραμματικὴν οὕτως ἐπιγραφομένην· «Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὀθωμανῶν, γραμματικὴ περὶ συντάξεως, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Ἀλεξάνδρου Καγκελαρίου τοῦ Ἰατροφιλοσόφου. Ἐνετίησι 1745 παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ.»

Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τόμους τρεῖς, ἣν ὁ μὲν Δημήτριος Προκοπίου ἀριθμεῖ ὡς ἴδιον τοῦ Μαυροκορδάτου σύγγραμμα, ὁ δὲ Ζαβίρας λέγει μετάφρασιν ἐκ τῆς τοῦ Λιβίου συγγραφῆς. Μέρος ταύτης εὕρηται παρὰ τῷ ἐνταῦθα Κ. Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ.

Πολιτικὰς μελέτας δημοσιευθείσας ὑπὸ τίτλον «Φροντίσματα τοῦ ἐκ λαμπροτάτου ἀοιδίμου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα, ἀναλώμασι τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ εὐγενεστάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Μουρούζη Βοεβόδα. Ἐν Βιέννῃ 1805.»

Λόγον ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς Γερμανοὺς πρεσβευτικόν.

Διαφόρους φιλοσοφικὰς μελέτας, οἷον μεταφυσικὴν, λογικὴν κλ. μήπω ἐκδοθείσας.

Δύο εὐχὰς, τὴν μὲν τοῦ ὄρθρου, τὴν δὲ μετὰ τὸ ἀπόδειπνον.

Ἐπιστολὰς πολυαρίθμους, ὧν ἑκατὸν πεντήκοντα εἶδεν ὁ Ζαβίρας παρὰ τῷ ἐφημερίῳ τῆς ἐν Βιέννῃ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας Γαβριὴλ, ἔνιαι δὲ συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1804, τυπωθὲν ἐν τῷ τοῦ Πατριαρχείου τυπογραφείῳ ἐπιστολάριον.

Τοιοῦτος ἐγένετο ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος ἀνὴρ, «δαιμόνιος, ὡς λέγει ὁ πολὺς Εὐγένιος, καὶ πολλὰ μὲν ἐκ στόματος διδάξας, πολλῆς δὲ καὶ παντοίας ἰδέας συγγράμματα καταλιπών, περὶ οὗ τὸ μέν τι διὰ τὸ περιὸν τῆς γνώσεως ὕψος, τὴν φιλοσοφικὴν καθέδραν ἐν Κωνσταντινουπόλει κοσμῆσαι λαχόντος, τὸ δὲ καὶ διὰ βάθους φρονήσεως πολιτικῆς τήν τε τοῦ μεγάλου ἑρμηνέως λειτουργίαν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀναδεδειγμένου, ἔξῆς δὲ καὶ τὴν ἐξ ἀπορρήτων τάξιν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν πιστευθέντος, ἔργον ἂν εἴη κρῖναι πότεράν τις ἄρα ἐπ' αὐτῷ τὸν ἐν τοῖς φιλοσοφοῦσιν οὕτω πολιτευσάμενον ἢ γοῦν τὸν οὕτως ἐν τοῖς πολιτευομένοις φιλοσοφήσαντα τάξειε πρότερον.» Ἱερόθεος δὲ ὁ μητροπολίτης Δρύστρας, παραβάλλων αὐτὸν πρὸς τὸν ὁμώνυμον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα, τῷ ἐποίησε τοὺς ἑπομένους στίχους.

Ηὔχετο γῆ Μακεδὼν ἐπ' Ἀλεξάνδρῳ Βασιλῆι,
Ἦρξε γὰρ Εὐρώπης, ἠδ' Ἀσίας πολέμοις.
Νῦν δέ γε Βυζαντὶς πλέον εὔχεται ἤπερ ἐκείνη,
Ἄλλον Ἀλέξανδρον κρείττονα γειναμένη.
Ἀντολίη τε δύσις τε καὶ Εὐρώπη γὰρ ἀείδει,
Ἥτε ὑπὲρ βορέην ἔξοχα τοῦδε κλέα.

Κεῖνος ἐν ὅπλοις, οὗτος ἐν ἰδμοσύνῃ μέγ' ἄριστος,
Γαίης ὠφελέων πείρατα πάντα λόγοις.
Κεῖνος Ἀριστοτέλους συγγράμμασιν αἰὲν ἐχρῆτο,
Τῶν τούτου χατέει, χ' ᾧ κλέος ἐν σοφίῃ.
Κεῖνος ἐνὶ πτολέμοις μερόπων χέεν αἵματα, οὗτος
Στήσατο πρεσβεύσας αἱματοέντα ῥόον.
Ἐς γε μάχας κεῖνος ὀξύς ποτε ἦδετο εἶναι,
Πεῖσεν δ' εἰρήνην πάντας ἄνακτας ἄγειν.
Κεῖνος μὲν πολλέας κτείνων ἄϊδι προΐαπτεν,
Οὗτος ἀκεστορίῃ σώετο ἐκ θανάτου.
Οὐ τέκε κεῖνος ὁμοῖον ἑαυτῷ φίλτατον υἱα,
Οὗτος οἱ ἐμφερέας καὶ φρενὶ καὶ σοφίῃ.
Ὧν ὁ μὲν ἐνδυκέως γῆς Μολδοβίης ποτὲ ἄρξας,
Νῦν Οὐγγροβλαχίας σκῆπτρον ἔχει ζαθέης.
Νικόλαος κλῆσιν, μάλα δ' ἔξοχος ἡγεμονήων,
Κλειτὸς ἐπ' εὐσεβείῃ, ἔν τε δικασπολίαις.

Γ'.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

1689—1709.

Ζῶντα ἔτι τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ὑπὸ δεινῆς ποδαλγίας, ὡς προείπομεν, μαστιζόμενον, ἀνεπλήρου, μᾶλλον δὲ διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος, ἐφάμιλλος πάντως καὶ τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς παιδείας τῷ πατρὸς ὤν. «Οὔπω γὰρ ἔλκων ἔτος τὸ εἰκοστὸν, λέγει περὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, πολὺς μὲν ἦν

θεωρίᾳ καὶ πράξει, τοῦ Δανιὴλ οὐκ ἀπολειπόμενος, πολὺς δ' ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ ῥητορείᾳ, ἐν πολλαῖς διαλέκτοις τῷ πατρὶ παρεξεταζόμενος, μάλιστα δὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ πάτριον, τήν τε Λατινίδα καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν οὕτως ἐς ἄκρον ἐξηκριβώσατο, καὶ ταῦτα χρόνου μακροῦ μὴ δεηθεὶς μηδ' ἐκδημίας πρὸς ἀλλοτρίαν στειλάμενος, ἀλλ' οἴκοι μένων κἂν τῇ πατρίδι, ὥστε τοὺς μὲν Λατίνους αὐτὸν τῆς Λατινίδος ὑπερθαυμάζειν, τοὺς δ' Ὀθωμανοὺς τῆς οἰκείας φωνῆς καὶ τῆς ἄλλης παιδείας, διὰ τιμῆς ἄγαν καὶ νῦν ἔχειν τὸν ἄνδρα, οὐχ ὅπως τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς προὔχοντας, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ἡνίκα γὰρ χρηματίζων ἦν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος, κατά γε τὴν αὐτῶν διάλεκτον, εὖ μάλα προχείρως θ' ἅμα καὶ στρογγύλως, καὶ εὐήχως ἀποστοματίζων, καὶ εὐφραδῶς μετὰ συννοίας προφέρων τὰ λεγόμενα, εἰς θάμβος ἦγε πάντας καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, πολλῆς ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῆς εὐγλωτίας καὶ ἡδονῆς αἰσθανόμενον τῆς ἰδίας διαλέκτου » Ὁ Νικόλαος, τοιοῦτος ὤν, διετέλεσεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη διερμηνεὺς, καθ' ἃ, ὑπερέχων πολλῷ τῷ μέτρῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπὶ μεγαλοφυίᾳ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ, ἀνέπτυξε τοσαύτην δραστηριότητα καὶ λεπτόνοιαν κατὰ τὰς διαφόρους ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς τοῦ κράτους ὑποθέσεις, καὶ τοσαύτην ὑπὲρ τῶν πασχόντων αὐτοῦ ὁμογενῶν μέριμναν, ὥστε ὅσῳ ἀπελάμβανε τὴν ὑπόληψιν τῶν μεγιστάνων Ὀθωμανῶν, τοσούτῳ ἐκέκτητο καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνην.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σπουδαῖαι ταραχαὶ εἶχον συμβῆ εἰς διάφορα τῆς Μολδαυίας μέρη, ἡ δὲ Πύλη, ἔξοχον τρέφουσα πρὸς τὸν μέγαν διερμηνέα εὔνοιαν, τῷ ἀνέθηκε τὴν τῆς χώρας ἐκείνης ἡγεμονείαν· ἐβράδυνεν ὅμως ν' ἀναλάβῃ τὰς ἡνίας τῆς διοικήσεως ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος τότε θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Μεταβὰς τέλος εἰς Μολδαυίαν ἀνέπτυξε σπανίας ἀρετὰς, διότι ἦν εὐλαβὴς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ μεγαλόδωρος πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῆς καθιδρύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς, ἐλεήμων πρὸς τοὺς πένητας, δίκαιος εἰς τὰς κρίσεις, καὶ ἐνὶ λόγῳ οἱ Μολδαυοὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς φιλόστοργον πατέρα· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέπεσε νὰ ἔχῃ ἐχθρὸν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε εὑρισκόμενον Δαβλὲτ Γκιρεῖ, χάνην τῆς Κριμαίας, ἐξεθρονίσθη μετὰ ἓν ἔτος τῇ τούτου καταδρομῇ καὶ ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Καντεμίρου Βοεβόδα.

Ἡ ἡγεμονεία τοῦ Δημητρίου ὑπῆρξε βραχυχρόνιος, διότι ἐπελθόντος τότε τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν ἔλαβε λίαν ἐνεργὸν ὑπὲρ τῶν πρώτων μέρος, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν περὶ Στηλινέστην λίαν ἐπιζήμιον διὰ τοὺς Ῥώσσους μάχην ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Μολδαυίας μετὰ ἑπτάμηνον μόλις ἡγεμονείαν. Τότε ἐπέμφθη προσωρινῶς τοποτηρητὴς ὁ Βόρνικος Λοῦπος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφάνη λίαν μοχθηρὸς καὶ ἄδικος, δεσμευθεὶς μετὰ δύο ἑτέρων ἀρχόντων ἐντολῇ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ἀπήχθη εἰς τ ς εἱρκτὰς τῆς Βάρνης, ἐπέμφθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ τοποτηρητὴς ὁ Ἰωάννης Μαυροκορδάτος, ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου,

μέχρις οὗ οὗτος ἤθελε περατώσει διαφόρους ὑποθέσεις, αἵτινες τῷ ἦσαν ἀνατεθειμέναι. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν δ' αὐτῶν, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ἀχμὲτ, ἐν ἔτει **1711**, περιεβλήθη δεύτερον ἤδη τὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀξίωμα.

Πρῶτον μέλημα τοῦ Νικολάου μεταβαίνοντος εἰς Ἰάσιον ὑπῆρξε ν' ἀπαλλάξῃ τῆς εἱρκτῆς τὸν πρώην τοποτηρητὴν Λοῦπον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ καθειρχθέντας ἄρχοντας, Ζιόρα Λογοθέτην καὶ Μαξοὺτ Ποστέλνικον, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ὁ Νικούσιος εἶχε μεταχειρισθῆ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κρήτης. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασίν του, ἀπήλλαξε τῆς αἰχμαλωσίας πολλοὺς Μολδαυοὺς ἐξανδραποδισθέντας ὑπὸ τῶν Τατάρων, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, εἰς μεγάλην διατελοῦντα σύγχυσιν ἕνεκα τῶν Ταταρικῶν ἐπιδρομῶν, ἐξωμάλυνε πάσας τὰς μεταξὺ Τούρκων καὶ Μολδαυῶν ὑφισταμένας διαφορὰς, ἠλάττωσε τοὺς φόρους, περιέστειλε διαφόρους κακὰς συνηθείας καὶ ἐνὶ λόγῳ διῴκησε τὸν τόπον πατρικῶς. Ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο μεγάλη ἀφθονία καρπῶν τῆς γῆς, καὶ ἡ Μολδαυία εἶχεν ἐντελῶς ἀναλάβει ἐκ τῶν δεινῶν, ἅτινα αἱ εἰσβολαὶ τῶν Νογαίδων εἶχον τῇ προξενήσει· μεγίστην δὲ ὑπηρεσίαν πρεσήνεγκε τῷ τόπῳ, ἐκμηδενίσας τὰς ἀξιώσεις τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ νομοῦ τῆς Σορόκας, ὃν ἤθελον ἐκεῖνοι νὰ ἐνώσωσι μὲ τὴν ὑπὸ τὸν Ἀβδῆ πασᾶν ἐπαρχίαν τοῦ Κοττινίου. Ἐπειδὴ τέλος ἡ διοίκησις τοῦ Νικολάου ἐν Μολδαυίᾳ εὐηρέστησε τῇ Πύλῃ, τὸν μετέθεσεν αὖτη μετὰ τεσσάρων ἐ-

τῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν αὐτόσε ἡγεμονείαν, τῷ 1716, ἐν Βλαχίᾳ, ἐχούσῃ μετὰ τὴν καρατομίαν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Στεφάνου Καντακουζηνοῦ, ἀνάγκην στιβαρᾶς καὶ ἐπιδεξίας χειρός.

Ἀφικόμενος ὁ Νικόλαος εἰς Βλαχίαν, ἐγένετο διώκτης τῆς οἰκογενείας τῶν Καντακουζηνῶν καὶ ἑτέρων τινῶν ἀρχόντων, ὡς μέν τινες λέγουσι, φοβούμενος αὐτοὺς, διότι, ἐνῷ ἀνέκαθεν οἱ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνες διωρίζοντο κατ' ἐκλογὴν καὶ θέλησιν τῶν ἀρχόντων, ὁ Νικόλαος διωρίσθη ἡγεμὼν κατ' ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου, ἄνευ ἐρωτήσεως τῶν εὐγενῶν, ὡς δ' ἄλλοι, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Βεζύρου. Ὅπως δὲ διέλθῃ ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον Τούρκων, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ κατασκευάσωσιν ἐπὶ τῶν Βλαχικῶν ὁρίων καταλύματα χειμερινὰ διὰ τὰ ζῶά των, καὶ τοῦτο ἐγένετο εἰς τὸ μετέπειτα ἀφορμὴ δεινῶν δυστυχημάτων, διότι οἱ Τοῦρκοι, καταχρώμενοι τῆς φιλοξενίας, ἐδήουν καὶ ἐλήϊζον τὰς παρὰ τὰ ὅρια κώμας καὶ πόλεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ, κηρυχθέντος τοῦ πρὸς τὴν Αὐστρίαν πολέμου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὀρεξάμενοι τῆς περιστάσεως οἱ Καντακουζηνοὶ κατέφυγον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ἐξαιτούμενοι τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεσχέθη νὰ τοὺς συνδράμῃ, μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, κατ' Αὔγουστον μῆνα, διαδοθείσης αἰφνιδίας φήμης ὅτι ὅσον οὔπω ἔμελλε τὸ Βουκουρέστιον νὰ πολιορκηθῇ ὑπὸ Αὐστριακοῦ στρατοῦ, ὁ ἡγεμὼν ἀπέδρασ' ἐν ὥρᾳ νυκτὸς κατεσπευσμένως εἰς Γιούργιουβον· ἀλλ' ἀποδειχθείσης τῆς

φήμης ψευδοῦς, ἐπανῆλθε πάλιν, καὶ ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς διαφόρους ἄρχοντας, οὓς ὑπώπτευε προδότας, ἰδίᾳ δὲ τὸν Μητροπολίτην Βλαχίας Ἄνθιμον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τόμιδος, τὴν ἐπελθοῦσαν τῇ 25 Νοεμβρίου 1716, ἡ Βιενναία αὐλὴ, προσωπικῶς οὖσα δυσηρεστημένη κατὰ τοῦ Νικολάου, διότι μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ κυριευθέντος Τουρκικοῦ στρατοπέδου εὗρε καί τινας τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἐπιστολὰς, ἃς ἀπηύθυνε διά τινος μοναχοῦ καλουμένου Ἠλία πρὸς τὸν τῆς Οὐγγαρίας ἡγεμόνα Ῥοκότζκην, διέταξεν, ὡς μὲν ὁ Χάμμερ λέγει, Βαυαρόν τινα ἀξιωματικὸν καλούμενον Δεττῖνον μετὰ χιλίων διακοσίων Σέρβων, ὡς δὲ ὁ Φωτεινὸς, τὸν Αὐστριακὸν λοχαγὸν Πιόββαν μετὰ πολυαρίθμων ἀκροβολιστῶν Καττάνων, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Βουκουρέστιον καὶ συλλάβωσι τὸν ἡγεμόνα. Εἰσελάσαντες λοιπὸν ἐκεῖνοι λάθρα, τῇ προδοσίᾳ τοῦ Σπαθάρου Γολέσκου, εἰς τὴν πόλιν, τὸν μὲν ἡγεμόνα συλλαβόντες μετὰ πάντων τῶν οἰκείων αὐτοῦ, μετέφερον εἰς τὸ Σιβίνιον τῆς Τρανσυλβανίας, πάντας δ' ὅσους εὗρον Τούρκους κατέκοψαν μεληδὸν καὶ τὴν πόλιν ἀφειδῶς διήρπασαν. Ἡ δὲ Πύλη ἐκτιμῶσα τὴν πρὸς αὐτὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Νικολάου, καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, τὸν ἀντεκατέστησεν, αἰχμαλωτισθέντα, εἰς τὴν ἡγεμονίαν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου.

Μετὰ τὴν ἐν Πασσαρόβιτζ γενομένην τῷ 1719 εἰρήνην, ὁ Νικόλαος ἀνακτησάμενος τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν διε-

δέξατο τὸν θανόντα τότε ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, εἰς τὴν τῆς Βλαχίας ἡγεμονίαν. Ἐφάνη δὲ κατὰ τὴν νέαν ταύτην διοίκησιν του πρᾶος πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ἐλεήμων πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ οἰκονόμος ἄριστος· προσέτι ἔκτισε τὴν περίφημον τοῦ Βακαρέστη μονήν. Ἡγεμονεύσας δὲ τὸ δεύτερον ἔτη ἕνδεκα καὶ μῆνας δύω ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, ἐξεμέτρησε τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1730 τὸ ζῆν, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν Μονὴν Βακαρέστη.

Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος ἐν τῷ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον λόγῳ του, ἰδοὺ πῶς παρίστησι τὴν ἐν Μολδαυίᾳ τὸ πρῶτον, καὶ ἐν Βλαχίᾳ μετέπειτα ἡγεμονίαν τοῦ Νικολάου. «Αὐτὸς δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς Δακίας τὸ πρῶτον διεζώσατο καὶ ἡγεμὼν τῶν τῇδε, μᾶλλον δὲ πατὴρ καὶ σωτὴρ ἀνερρήθη, κοσμήσων τὴν ἀρχὴν μᾶλλον ἢ κοσμηθησόμενος, καὶ γὰρ πατρικῶς καὶ φιλανθρώπως, ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ τὰ σκῆπτρα διέπει τῆς ἀρχῆς, τοὺς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ πειθηνίους ἀγαπῶν, ὡς εἰκός, καὶ ἐν τιμαῖς τιθέμενος, τοῖς δ' ἀτάκτοις ὀλίγα μὲν ἐπιτιμῶν, τὰ πολλὰ δὲ λόγοις προσηνέσι καὶ παραινέσεσιν εἰς τὸ εὐτακτότερον μεθιστάναι, καὶ ῥυθμίζειν ἐπιχειρῶν (πειθὼ γὰρ ἐπικάθηται τοῖς αὐτοῦ χείλεσι τῆς τοῦ Δημοσθένους πιθανωτέρα) τούς τε φίλους δωρεαῖς συνέχων, καὶ τοὺς μὴ τοιούτους εὐεργεσίαις προσποιούμενος, τῶν πτωχῶν κηδόμενος, τῶν ὀρφανῶν προνοούμενος, οὐκέτι δημεύσεις οἱ πλούτῳ κωμῶντες δεδίασιν, οὐκέτι βάναυσοι ἐπηρείαις κατατρύχονται,

οὐκέτι ἰδιῶται φόροις πιέζονται, οὐδεὶς καταδυναστεύεται, οὐδεὶς ἕλκεται βίᾳ, πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν τῶν πρὶν κατεχόντων δεινῶν ἀπηλλάγησαν, πάντες βαθείας ἀπήλαυσαν ἀνέσεως. Καὶ γὰρ συνελόντι φᾶναι τῷ εὖ ποιεῖν μᾶλλον ἢ τῷ κολάζειν τὴν ἰσχὺν τῆς ἀρχῆς δεικνύειν ἐπιθυμεῖ, καὶ εὔνοιαν ἢ φόβον κτᾶσθαι παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα ποθεῖ, καὶ περὶ πλείονος φαίνεται ποιούμενος ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς μᾶλλον ἢ πολλῷ πλούτῳ θαυμάζεσθαι· διὸ καὶ ἐλεημοσύναις καὶ εὐποιίαις ἀεὶ περιανθίζεται καὶ οἰκτείρει τοὺς δεομένους, τῷ πλούτῳ διδοὺς καθάπερ ποταμῷ μεγάλῳ πολλὴν ἄρουραν δι' ὀχετῶν μυρίων ἐπερχομένῳ διὰ ποικίλων ῥυάκων τὰς τῶν πενήτων ἀνάγκας παραμυθεῖσθαι, μᾶλλον δ' αὐτῶν τὰς ψυχὰς κοσμῆσαι δι' ἐφέσεως ἔχων, φροντιστήρια συντάξεσιν ἀδραῖς συνεστήσατο παντοδαπῆς παιδεύσεως, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἄνωθεν ἡγεμόνων ἐν Δαξὶ κατορθοῦν ἴσχυσε, καί τοι τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῆς ἐκείνων ἡγεμονίας κατὰ ῥοῦν φερομένων· καθάπερ γὰρ τῷ ἡλίῳ αὐτομάτως παρομαρτεῖ τὸ φωτίζειν, καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν, οὕτω τοι τὸ εὖ ποιεῖν τῇ τοῦ ἀνδρὸς προαιρέσει.»

Καὶ ἂν ὡς ὑπερμέτρους τοὺς ὕμνους τούτους τοῦ Ἰακώβου θεωρήσωμεν, βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ὁ Νικόλαος Μαυροκορδάτος ἐγένετο εἷς τῶν σοφωτέρων Ἑλλήνων. Ἄνδρες ἐπίσημοι Γερμανοὶ ὡς ὁ Οὐόλφιος (Secretarii aulici Wolf panegyricus in laudem Nicolai Mavrocordati) καὶ ὁ Χέλβιος (Theodori Hoelbii oratio de Litterarum studiis Ni-

colai Mavrocordati) ἔγραψαν τὸν πανηγυρικὸν αὐτοῦ· ἕτεροι δὲ, ὡς ὁ Βέγγλερος, ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὁ ἰατρὸς Σχενδὸς ἔγραψε σάτυραν κατ' αὐτοῦ (Septem remedia chymica alchymista) τοῦτο ὅμως κατ' οὐδὲν ἐλαττόνει τὴν φιλολογικὴν τοῦ Νικολάου δόξαν. Πρὶν ἢ ἡγεμονεύσῃ ἔτι, συνέταξε βιβλίον ἐπιγραφόμενον Φιλοθέου Πάρεργα, περὶ οὗ ὁ ἀββᾶς Βιγνώζης, βιβλιοφύλαξ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἔγραφε τῷ 1708, ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῶν Γάλλων μαρκήσιον δὲ Βονὰκ, παρ' οὗ εἶχε λάβει ἀντίγραφον τοῦ συγγράμματος ἐκείνου, τάδε· «Εὐχαριστῶ τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι διὰ τὸ χειρόγραφον ὅπερ μοὶ ἐπέμψατε, καὶ τὸ ὁποῖον κατέχει ἤδη ἔντιμον θέσιν μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ βασιλέως, ᾧ τὸ προσήνεγκον δῶρον. Εἶνε δὲ τοῦτο Roman fort instructif et très amusant, ὁ δὲ συγγραφεὺς αὐτοῦ φαίνεται ἄνθρωπος μεγάλης εὐφυΐας καὶ ἐξησκημένος περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν εἰς τὰς διαφόρους γλώσσας ἐκλεκτῶν βιβλίων. Ἡ φράσις του εἶναι τερπνὴ, ἡ περιγραφὴ ζωντανὴ καὶ αἱ εἰκόνες τῶν διαφόρων γενῶν, ἅτινα παρίστησι, φυσικώταται κλ.»

Ἐκτὸς τούτου ὁ Νικόλαος συνέγραψε πραγματείαν περὶ καθηκόντων, ἥτις ἐξεδόθη ὑπὸ τοιαύτην ἐπιγραφήν. «Περὶ τῶν καθηκόντων, βίβλος ξυγγραφεῖσα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, ὑψηλοτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου Βοεβόδα, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου Δανιὴλ, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κυρίου Γεωργίου Τραπεζουντίου, διδασκάλου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς Σχολῆς. Ἐν Βουκουρεστίῳ 1719 κατὰ μῆνα Δεκέμβριον.» Ἐξεδόθη δὲ καὶ εἰς Λειψίαν τῷ 1723 Ἑλληνολατινιστί. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, λέγει ὁ Χάμμερ, ἐπέχει τὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν θέσιν, οἵαν τὸ τοῦ Κικέρωνος εἰς τὴν Λατινικήν.»

Συνέγραψε «Παράλληλον ἀναθεώρησιν ἱερᾶς τε καὶ ἀορίστου ἀρχαιολογίας» μήπω ἐκδοθεῖσαν.

Προσέτι «Διάλογον περὶ Ψυχῆς» ὃς εὑρηται Ἀθήναζε ἀνέκδοτος παρὰ τῷ ἐν ἰατροῖς ἀρίστῳ καὶ φίλῳ ἀγαθῷ Κ. Σοφοκλεῖ Οἰκονόμῳ τῷ ἐξ Οἰκονόμων, τῷ καὶ προτιθεμένῳ ἐκδοῦναι αὐτόν.

Μετέφρασεν ἐκ τῆς Λατινίδος τὸ γνωστὸν τοῖς πᾶσι «Πολιτικὸν Θέατρον» ἐκδοθὲν τῷ 1758 πρῶτον καὶ 1766 δεύτερον ἐν Λειψίᾳ.

Ἔγραψε Λατινιστὶ Φροντίσματα διάφορα καὶ Τουρκιστὶ πραγματείαν περὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· πρὸς δὲ, περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Δακίας.

Συνέταξε δύο εὐχὰς μίαν ἑωθινὴν καὶ μίαν ἑσπερινὴν, καὶ κατέλιπε διαφόρους ἐπιστολὰς, ὧν ἓξ ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας, ἕτεραι δὲ σώζονται Ἀθήνησι παρὰ τῷ Κ. Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μαυροκορδάτῳ.

Τοιοῦτος ἐγένετο καὶ ὁ Νικόλαος «ἀνὴρ σοφὸς, ὡς λέγει ὁ Δημήτριος Προκοπίου, μεγαλοφυὴς,

τὸν νοῦν γονιμώτατος, μιμητὴς ἐς ἰδέαν λόγου τῶν παλαιῶν καὶ μάλιστα Πλάτωνος ἐραστής, ἀλλ' ἀνιχνευτὴς καὶ τῶν νεωτέρων, καὶ ἐπαινέτης ἀδεκάστῳ νοὶ καὶ ἄνευ προλήψεως ὁμιλῶν ταῖς ἐξαιρέτοις αὐτῶν βίβλοις καὶ ἐκ τῆς διηνεκοῦς ἀναγνώσεως καὶ βαθυτέρας μελέτης, πολλ' ἄττα ἐπικρίνων, νοῆσαί τε γὰρ τὰ καίρια ἐπιβολώτατος καὶ ἀπαγγεῖλαι τὰ νοούμενα γλαφυρώτατος· σοφίας δ' οὐ μόνον τῆς θύραθεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἱερᾶς δαημονέστατος, καὶ οὐ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' Εὐρώπην ἐπιχωριαζουσῶν τὰς ἐξαιρέτους, Λατινικὴν, Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέμαθεν, ὥστε, εἴ τις ἀκούσειε τοῦ ἀνδρὸς Λατινιστὶ διαλεγομένου, φαίη ἂν τῆς αὐτῆς λαχεῖν πατρίδος τῷ Κικέρωνι καὶ τοῖς κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα ἀνθήσασι. Προσέτι τῆς τῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν γλώσσης εἰδήμων μέχρι θαύματος, ὥστε μυρίων ἐπαίνων ἠξιώσθαι τοῖς ἐλλογίμοις τῶν Ὀθωμανῶν. Οὐ διαλείπει δὲ περιθάλπων πατρικῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς εὐεργετῶν τῶν νέων τοὺς παιδείας ἀντιποιουμένους, καὶ τὸ πρὸς ἐπίδοσιν φιλότιμον αὐτῶν παντοδαποῖς ἐναύσμασιν ἀναφλέγων, θεῖον ἔργον ἡγούμενος τὸ πλείονας τῶν ὁμοφύλων ἀνάγειν πρὸς τὴν δυνατὴν μίμησιν τῶν θεσπεσίων ἀρετῶν, αἷς καταγλαίζεται περιφανῶς ἡ αὐτοῦ ὑψηλότης.» Παρθένιος δὲ ἱερομόναχος ὁ ἐξ Ἀθηνῶν συνέταξεν εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον λόγον ἐπιτάφιον, τὸν ὁποῖον ἐντυχόντες, ἀνέκδοτον ὄντα, παρὰ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ Κ. Νικολάῳ Δραγούμῃ, παρατιθέμεθα ἐνταῦθα.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Εἰς τὸν τῆς μακαρίας μνήμης σοφώτατον καὶ ὑψηλότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον Ἰωάννην(*) Νικόλαον Ἀλεξάνδρου Βοεβόδαν, συντεθεὶς παρὰ τοῦ ἐν σπουδαίοις ἐλαχίστου Παρθενίου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν

Τέως μὲν ἠπίστουν τῷ εἰρηκότι ἄναυδον μένειν τῶν ὑπὸ μεγίστων συμφορῶν κατεχόμενον· ἀλλά γε νῦν, πείρᾳ ἐγνωκώς, τῷ εἰπόντι ξυμφέρομαι. Καὶ γὰρ ἐκτραγῳδῆσαι σύμπτωμα μεῖζον ἢ ὅσον φέρειν ἀρξάμενος, οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ λαλεῖν ἀπερρύη μου, καὶ δακρύων ἐπαφιέναι πηγὰς προθυμούμενος, καὶ ταῦτ' ὤχετ' ἀπορρύεντα. Πῶς γὰρ οὔ; Ὅπου γε τὸ σφόδρα λυπεῖσθαι, ἀναισθητεῖν τοὺς πολλοὺς ἀπαυγάζεται, καὶ Ἀχιλλέα γάρ φασι, τοῦ σιδήρεός τε θυμός, τὸν τοῦ Πατρόκλου ἀλγήσαντα θάνατον, ἔννεον μεῖναι ἐπὶ πολὺ παρὰ θῖνα ἁλὸς ἀτρυγέτοιο, ὑπὸ τοῦ τῆς λύπης μεγέθους παράφορον γεγονότα. Τὸν δὲ τοῦ Τελαμῶνος Αἴαντα τῆς τοῦ Ἀχιλλέως πανοπλίας ἀποτυχόντα, μανέντα, ἑαυτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ τὸν μὲν τοῦ φίλου, τὸν Ἀχιλλέα, τὸν δὲ τῆς πανοπλίας ἀδακρυτὶ μνημονεύοντα· ἐπιλέγειν τοὔνομα, ἅτε ὑπὸ τοῦ ἀτόπου τῆς λύπης, τῆς τῶν δακρύων ξηρανθείσης πηγῆς.

Ἆρ' οὖν ἡμᾶς δεῖ μιμήσασθαι τούτοις καὶ τῶν θρήνων ἀποστερηθέντας ὑπὸ τῆς τοῦ λυποῦντος σφοδρότητος, ἀδακρυτὶ μνημονεύειν τηλικούτου ὀνόματος, ὥσπερ Αἴας καὶ Ἀχιλλεύς; Οὔμενουν, μικρὰ γὰρ τἀκείνων ὡς πρὸς ἡμᾶς. Τί δ' ἄρα ποιητέον; Δακρύων χωρὶς τηλικαύτην ἐκτραγῳδήσομεν συμφ ράν; πολλῷ γε δεῖ. Καλὸν γοῦν ἡμῖν μετὰ τοῦ Ἱερεμίου οὕτω τῆς τραγῳδίας ἐνάρξασθαι, δακρύων ἀπαιτοῦντος πηγὰς, ἐφ' ᾧ τὸ τοσοῦτον ἐκτραγῳδῆσαι ἀνήκεστον ἄλγος. Τέθνηκε Νικόλαος ὁ τῆς Οὐγκρο-

(*) Τὸ ὄνομα Ἰωάννης ἐστὶ τιμητικὸν τῶν ἡγεμόνων Δακίας, μεταποιησάντων τὸ Ιο (ἐγὼ) ὅπερ ἔγραφον ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν διαταγμάτων οἱ ἐγχώριοι ἡγεμόνες, εἰς Ἰωάννης.

βλαχίας σοφώτατος ἡγεμών. Τὸ τῆς εὐγενείας ἔρνος τῇ τοῦ θανάτου ἀπετμήθη μαχαίρᾳ. Ἐῤῥίπται τὸ τῶν σοφῶν κραταιότατον ἔρεισμα, τοῦ θανάτου ὥσπερ ἀνέμου σφοδροῦ ἐπιπνεύσαντος. Ὤχετο ὁ τῆς παιδείας διάπυρος ζηλωτὴς καὶ τῶν παιδευομένων ἀδιάλειπτος βοηθὸς, ὁ τῆς ἐκκλησίας προστάτης, τὸ τοῦ γένους παντὸς περικαλλὲς ἐγκαλώπισμα· μικροῦ γὰρ ἐναυσθεὶς ὁ τῆς παιδείας σπινθὴρ τῷ ζήλῳ τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς, ὥστε καὶ πρὸς φλόγα ἀναδοθῆναι, τέλεον ἐναπέσβη καὶ ὤλετο, ὤλετο, ὤλετο!

Βαθεῖά τις καὶ πάνδημος ἀχλὺς περιπέπτωκεν, ἥ περ, πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν κατασκοτάσασα γένος, μελανειμονεῖν κατηνάγκασεν. Οἴμοι! πῶς εἴπω; πῶς διηγήσομαι; πῶς θρηνήσω τὴν συμφοράν; πῶς ἐκτραγῳδήσω τὸ πάθημα; Τὸ, καὶ σιγώμενον ἐξοιδοῖ τὴν ψυχὴν καὶ λεγόμενον ἀπαραμύθητον γίγνεται. Πῶς κλαύσομαι τοὺς πένητας, οὓς ὡς ἀληθῶς χριστομίμητος ἀδελφοὺς καλεῖν οὐκ ἠσχύνετο, καὶ ἐλεῶν οὐκ ἐπαύετο, τοῦ δεσποτικοῦ μνημονεύων μακαρισμοῦ, τοῦ τοὺς ἐλεήμονας μακαρίζοντος, ἀποβαλόντας τὸν ἐλεοῦντα καὶ τρέφοντα; Ἦν γὰρ λόγος ψευδὴς τὸ περὶ Τιβερίου τυγχάνῃ λεγόμενον, ὡς ἄρα μὴ βασιλεῦσαι τὴν ἄνευ εὐποιΐας παρελθοῦσαν ἡμέραν, ἥν τ' ἀληθὲς, οὐκ ἰσχυρίζομαι (χρόνου γὰρ παρέλευσις πλείους ἔχει τοὺς ἀπιστοῦντας ἢ τοὺς πιστεύοντας) ἀλλ' οὖν ταῖς τοῦ μακαρίτου τούτου αὐθέντου εὐποιΐαις ἀπιστεῖν οὐκ ἐπιτρέπει τὰ πράγματα, μὴ ζῆν τὴν ἄνευ εὐποιΐας ἡμέραν κρίνοντα, μήτι γε δὴ ἡγεμονεύειν. Καὶ δῆλόν γε οὐ μόνον τοῖς ἀπαθῶς σκοποῦσι τὰ τῆς μακαρίας αὐτοῦ Ὑψηλότητος, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐθελοκακούντως τοὺς ὀφθαλμοὺς μύουσι καὶ διὰ φθόνον δεινὴν πεπηρωμένοις τυφλότητα, τοὺς τῶν πενομένων ἀκούουσι θρήνους, στέντορος δίκην τὸ δαψιλέστατον αὐτῆς ἀνακηρύττοντας ἔλεος καὶ θρηνῳδοῦντας τὴν στέρησιν. Φεῦ! πόθεν τροφή; ἄρα

πέμψει Νικόλαος ὁ τῶν πεινώντων τροφεύς; πόθεν ἐνδύματα; μῶν ἐνδύσει ἡμᾶς ὁ ἐνδύων τοὺς γυμνητεύοντας; Ὤχετο μὲν ἐκεῖνος καὶ πρὸς τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῷ ἐναπέπτη μονὴν, ἡμεῖς δὲ ἐνδυμάτων καὶ τροφῶν ἐτησίων καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπιουσίου ἀπεστερήμεθα ἄρτου. Ἆρ' οὐκ ἐμβομβοῦσιν ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς αἱ τῶν πεινώντων φωναί; ἐμὲ γὰρ καὶ πρὸς πλείω ἀνεκαλέσαντο οἶκτον. Εἰ τοίνυν αὖθ' οὕτως ἔχῃ, πεπληρῶσθαί μοι δοκεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐα εἰρημένον «Ἐπαχύνθη γάρ, φησιν, ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου ἑκοντὶ τοὺς ὀφθαλφοὺς μύσαντος πρὸς τὸ μὴ βλέπειν.» Οἱ δὲ, οὐ μόνον τὴν καρδίαν ἐπαχύνθησαν οἱ ὄντως παχύδερμοι, ἀλλὰ καὶ μικροῦ δεῖν ἀπελιθώθησαν, πράττοντες ἅπερ πράττειν εἰκὸς τοὺς λιθίνην ἔχοντας ψυχὴν καὶ πολεμίους ὅρους πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβαλόντας.

Οἶδε γὰρ (φασὶ) καὶ πολέμιος θαυμάζειν ἀνδρὸς ἀρετήν.

Τοὺς δέ γε τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερατικοῦ καταλόγου πρὸς τὴν αὐτοῦ Ὑψηλότητα πρόσφυγας τίς λόγος παραμυθήσει; οἵ γε τῶν ἰδίων ἐκπεσόντες θρόνων καὶ ἐπαρχιῶν τοῖς τούτου δαψιλέσι σιτηρεσίοις ἐτρέφοντο; Οὐδ' ἔστιν ὅστις εἷς ἀνὴρ, καὶ ταῦτα ἐπὶ τοιαύτης τυραννίδος, εἰς τοσαῖς δὲ ἐξήρκει εὐποιΐαις, ὅσον ἡ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ οὐ μόνον εἰς τοὺς χύδην πενομένους, ἀλλὰ καὶ ἐκ βάθρων θείους ἀνεγείρειν ναοὺς τῶν προθυμωτάτων ἐτύγχανε. Καὶ μάρτυρες ἀναμφίλεκτοι ἄλλα τε πολλὰ, μάλιστα δὲ ὁ πολυδαπάνοις ἀναλώμασιν ἐν Βακαρεστίῳ θεῖος ναὸς, τετιμημένος μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπερφώτου Τριάδος, καθιερωμένος δὲ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοδόχῳ Τάφῳ εἰς ἀίδιον μνήμην τῆς περὶ τὰ θεῖα αὐτοῦ εὐλαβείας. Τοῦ δὲ περὶ τοὺς ἐκεῖσε ἐλέους παραγινομένους τῶν πατριαρχῶν, τίς οὐκ ἂν θαυμάσαιτο λόγος; Καὶ ἦν γε μόνον πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων ἱεράρχην, τὸν σοφώτατον, φημὶ, Χρύσανθον, εἰς οὐδὲν θαυμαστὸν, ὡς πατρόθεν τὴν εὔνοιαν διαδεξάμενον καὶ τῆς ὑπὲρ πάντας σοφίας μόνον

ὄντα ἐφάμιλλον. Ἄλλως τε, ἔθος τοῖς τῶν Ἱεροσολύμων ἱεράρχαις, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι τὰς ἐλπίδας τῶν ὁσημέραι ἐμπιπτόντων δεινῶν, ἐξιέναι χάριν ἐλέους ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὀρθοδόξοις πολιτείαις· ἀλλὰ δὴ κατά τινα χρόνον καὶ τὸν τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχην κύριον Σίλβεστρον, ἐκεῖσε προσδραμόντα δι' ἔλεον, (εἶλκε γὰρ τοὺς δεομένους πρὸς αὐτὸν ὡς ὁ μαγνήτης τὸν σίδηρον, μὴ ἀποκλείων τὸν πλοῦτον δεσμοῖς καὶ μοχλοῖς ἄτε δὴ σορῶν ὢν τὰ πρῶτα καὶ τὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος καὶ πείρᾳ ἐγνωκὼς· «Οὐκ εἶδον γάρ, φησιν ἐκεῖνος, δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους» καρδίαν τῷ πλούτῳ οὐ προσετίθετο) ἀσμένως καὶ μεθ' ὅσης τῆς εὐλαβείας καὶ πατριαρχικῆς πομπῆς αὐτὸν ὑπεδέξατο, καὶ ἐξαρκεῖ μὲν αὐτὸς τῷ ἐλέει χρησάμενος, μακροὺς δὲ καὶ τοῖς ὑφ' αὐτὸν κατατείνας λόγους, ὑφ' ὧν τὰς τούτων ψυχὰς εἰς ἔλεον ἐκκαλέσασθαι, καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου πολλοῖς ἐγκωμίασας λόγοις τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἄρχοντας, ἄτε δὴ ἐπ' εὐγενείᾳ διαπρέποντας καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν εἰς Καντακουζηνὸν τὸ γένος ἀναφέροντας καὶ φύσει πρὸς ἔλεον καμπτομένους (σοροῦ γὰρ ἀνδρός, καὶ τὸ ἐν ἐγκωμίου προσχήματι νουθετεῖν καὶ παροτρύνειν πρὸς τ' ἀγαθὸν) καὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν τὴν πατριαρχικὴν εὐλογίαν αἰτήσας, ἣν τινα παντὸς λίθου τιμίου τιμιωτέραν ἡγεῖτο, καὶ πᾶν ὅ,τι τοιοῦτο παρεῖχεν οὐ πρὸς φιλοδοξίαν ὁρῶν ὡς οἱ πλείους ἐφ' ᾧ τὸν τιμιώτατον μαργαρίτην ὠνήσασθαι, ἐρατῆς περὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχην εὐλαβείας αὐτοὺς ἐμπλησάμενος, «Ἐωράκατε, ἔφη, τὸν πατριάρχην, οὐκ ἄξιος ἀρ' εὐλαβείας, σεμνὸς τὴν ἀναβολήν, σεμνὸς τὸ βάδισμα, ἱεροπρεπής; Ὁρᾶτε γοῦν μή τι αὐτὸν ἀνιάσητε καὶ ἀρὰν ἀντ' εὐχῆς πορίσησθε.» Καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον ὁ ἰσαπόστολος βοῶν οὐκ ἐπαύετο· «Οἱ μὲν ἱεράρχαι ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν

ἐν προσευχαῖς καὶ νηστείαις, ἡμῖν δὲ ταῖς χρείαις αὐτῶν ἐπαρκεῖν προσήκει, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο.» Οὕτως ἄρα ὁ μακάριος ἀνὴρ (οὕτω γάρ με δεῖ καλεῖν αὐτὸν, εἴ γε καὶ πρὸ ἐμοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ πρὸ τοῦ Κυρίου οἱ ψαλμῳδοὶ ἐκαλέσαντο· Μακάριος γάρ φησιν ὁ ἐλεῶν πτωχὸν) καὶ αὐτὸς ἐλεεῖν οὐκ ἐπαύετο καὶ τοὺς ὑφ' αὐτὸν πάντας τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖν κατηνάγκαζεν, ἀκαμπτοτέρους ὄντας πρὸς ἔλεον. Ἐλεῶ γοῦν ὑμᾶς, ὦ ἱερὸν σύστημα, προστάτην ἀποβαλόντας θερμότατον· ἀλλ' ὑμῖν μὲν ἴσως τὸ δυστύχημα φορητὸν, πολλοὶ γὰρ οἱ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βοηθοῦντες, εὐρυόδου ὅσοι καρπὸν ἄνυνται χθονὸς, εἴ γε καὶ μὴ τοσόνδε ὅσον ἐκεῖνος; Τοὺς δὲ τῶν Μουσῶν τροφίμους πῶς ἄρα ἀξίως κλαύσομαι, παιδεύοντάς τε καὶ παιδευομένους, διδάσκοντας καὶ διδασκομένους, οἵπερ τῆς θηλῆς τῶν Μουσῶν ἐκκοπείσης, τοῦ τῶν ἑλικωνιάδων ἀπεστέρηνται γάλακτος καὶ τὸ ἀφόρητον, ὅτι γε καὶ τοὺς μαστοὺς ἔτι πεπληρωμένους, ὁ αἰγοθήλας οὗτος ἀπετύφωσε θάνατος; Οὐκ ἔκαμεν ἄρα ὁ τῆς τύχης φθόνος τὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπεξέρχεσθαι γένος, ὅς γε πάσης τε τῆς Ἑλλάδος γῆς καὶ τῆς περιοίκου, τὴν Ἑλλάδα ἐξοστρακίσας φωνήν τε καὶ παιδείαν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν κοινὴν καὶ ἐν χρήσει ἐξελάσαι τῷ ἀνατολῆς οὐκ ἐκόρεστο, ἀλλὰ καὶ νῦν βαρβάτους ἐπιπεσὼν χρηστὰς ἐπεσκότασε προσδοκίας; Μικροῦ γὰρ ὥσπερ ἐμπυρεύματος σωζομένου παιδείας καὶ τούτου λαβόμενος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γεγονὼς σοφώτατος αὐθέντης κύριος Ἀλέξανδρος, ὁ καὶ ἑρμηνεὺς μέγας καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς τῶν Ὀθωμανῶν βασιλείας χρηματίσας, μικρόν τι τῆς τέφρας ἐξαγαγὼν καὶ ὑπόκαυμά τι παραθέμενος ζωπυροῦν ἤρξατο. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ τῆς μακαρίας μνήμης σοφώτατος ἡγεμὼν, κύριος Νικόλαος Βοεβόδας, ὁ καὶ τοῦ προρρηθέντος αὐθέντου κυροῦ Ἀλεξάνδρου υἱὸς γνησιώτατος καὶ τῆς πατρικῆς φιλοσοφίας ἐκμαγεῖον ἀκί-

δδηλον, τὸν ἐναυσθέντα τῶν μαθημάτων σπινθῆρα εἰς φλόγα ἀναδοθῆναι οὐ μικρὰν καταστήσας, συγγράφων μὲν αὐτὸς συγγράμματα πάνσοφα, ἠθικά τε, ἱστορικὰ καὶ φιλόσοφα, ὡς δηλοῖ τοῖς ἐντυχοῦσι τοῖς τούτου πανσόφοις πονήμασι, καὶ μεταφράζων πῇ μὲν ἐκ τῆς τῶν ἀράβων, πῇ δὲ ἐκ τῆς Λατινίδος, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐκ τῆς Ἑβραΐδος εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν, ἱοπλοκάμων Μουσῶν ἀπανθίσματα πρὸς τὴν τῶν φιλολόγων ὠφέλειαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν, παριόντος τοῦ μακαρίτου ἐκείνου αὐθέντου οὓς μὲν ἐπὶ τὸ μεταφράζειν, οὓς δὲ ἐλάφων δίκην διψῶντας, ἐφιεμένους καὶ τρέχοντας ἐπὶ τὰς τῶν μαθημάτων πηγὰς, οὓς πάντας σιτηρεσίοις λαμπροῖς ἐψυχαγώγει, τὸ ἡδὺ ἐκεῖνο καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Ἔτι δὲ καὶ ἀδροτέροις μισθοῖς καὶ συνεχέσιν ἐπιστολαῖς τοὺς διδάσκοντας παρώτρυνε πρὸς σπουδὴν, πῇ μὲν ἐλέγχων, πῇ δὲ νουθετῶν, πατὴρ ἅτε φιλοστοργώτατος.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κοινῇ· τὴν δὲ τῶν Οὐγγροβλάχων γῆν ἀποικίαν Ἑλλήνων οὐκ ἐποιήσατο, γυμνασίοις τε καὶ ἐλευθέροις κοσμήσας μαθήμασιν, ἅπερ καί τοί γε πρότερον ὄντα ἐπὶ ποσὶν, ἀλλ' οὖν οἰκονομικῶς ὅσῳ ζήλῳ πολλαπλασιάσας, τὸ τάλαντον πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐπηύξησεν; Οὐ γὰρ τὸ κτήσασθαι μόνον χαλεπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ κτηθέντα σῶσαι πολλῷ χαλεπώτερον, πολλῷ γε δεῖ τὸ αὐξῆσαι καὶ πολλαπλασιάσαι, τὰ μὲν ἔξωθεν ἐπεισάγων, τὰ δὲ καὶ ἔσωθεν προσοικοδομῶν. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκεῖσε, πέρα Γαδείρων ὄντα, οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ τὸ δὴ λεγόμενον· ἀφόρητον γοῦν μόνον ἐστὶ τὸ ἐνταῦθα δυστύχημα μονονουχὶ φωνὴν ἀφιὲν καὶ τὸ πάθος ἀποδυρόμενον. Εἶδον ἐγὼ, τοὺς τῆς ταύτης ἀποδημίας τροφίμους, χαλεπῶς τὴν ὀρφανίαν ἀπολοφυρομένους καὶ ξυναυλικλαίοντας, τὰς ἀπαιτήσεις τῶν φόρων, τὰς ἐκουσίους τροφὰς προβαλλομένους καὶ τοῦ ἡδίστου καὶ αὐθεντικοῦ μνημονεύοντας ὀνόματος. Ἐλεῶ γοῦν ὑμᾶς τοῦ δυστυχήματος, ὦ Μουσῶν

τρόφιμοι, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοὺς μουσηγέτας ὑμᾶς, καὶ κοινῇ πάντας, τοιαύτην ξυμφορὰν ὑποστάντας, τὴν δόξαν τοῦ γένους ἀπολωλεκότας. Ἔπεισι γοῦν μοι θρην�ῳδῶς μονῳδῆσαι τὸ τοῦ Θεοκρίτου εἰδύλλιον, καὶ σύγγνωτέ μοι, εἴ γε μικρὸν τὰ τῆς Δωρικῆς παρῳδήσαιμι Μούσης. Αἴ! αἴ! δεινά μοι στοναχεῖτε οὐ νάπαι, ἀλλὰ πάντες πεινῶντες, πάντες πενόμενοι, ὤχετο γὰρ ἀφ' ὑμῶν ὁ μεγαλόδωρος τροφεύς· οὐ ποταμοὶ, ἀλλ' ἅπαντες οἱ τῶν Μουσῶν ὀπαδοὶ, τέθνηκε γὰρ ὁ προστάτης ὑμῶν· οὐχ ὕδωρ τὸ δώριον, ἀλλὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος κοινῇ, ὤλετο γὰρ ἐκεῖνος δι' οὗ τὸ κλέος αὐτῷ προσεγένετο. Ἀπεσβέκει ὁ λύχνος, ὑφ' οὗ τῆς λαμπρότητος καταλάμπετο. Ἐσίγησεν ἡ σειρὴν, ὑφ' ἧς τῶν ἐγκωμίων αὐτῷ ἐπλέκετο στέφανος. Ὤλετο καλὸς, οὐκ Ἄδωνις, οὐ, καλὸς Νικόλαος, ἐπαιάζουσι πένητες. Ὤλετο καλὸς Νικόλαος στενάζουσιν ἅπαντες· μᾶλλον δὲ οὐκ ὤλετο, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν νῦν τὸ τέλειον προσελάβετο, «Τότε γὰρ τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον,» τὸ τῆς ἐκλογῆς σκεῦος φησί. Νῦν τὸ λογικὸν αὐτοῦ τῆς ἐντελοῦς ἐπέτυχε γνώσεως, νῦν τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῆς τελείας ἠμοίρησε τελειώσεως, ἐντελῆ τὴν ἡρεμίαν λαβὸν καὶ τὴν εἰρήνην ἀΐδιον· «Οὐ γάρ ἐστι στέρησις ἡρεμίας τῇ ψυχῇ τῶν δικαίων, κατὰ τὴν θεολόγον φωνὴν, ὁ θάνατος, ἀλλ' ἕξις αἰωνίου εἰρήνης καὶ ἀγάπης ἀεννάου.» Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτοῦ κεκόρεστο, θείας καὶ οὐρανίου αὐτῷ δοθείσης ὀρέξεως, «Χορτασθήσομαι γάρ φησιν ὁ ψαλμῳδὸς, ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου.» Ἐκεῖνος μὲν γοῦν ὁ τοσάς δὲ λαβὼν τελειότητας, εἰς τὰς οὐρανίους ἀπῆρε μονὰς, ἃς περ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκτήσατο, καὶ ἀντὶ τῆς ἐπικήρου τῆς δε ἡγεμονίας, τὴν οὐράνιον ἐκληρώσατο βασιλείαν, χρύσεα, χαλκῶν, τὸ δὴ λεγόμενον ἀνταλλαξάμενος. Ἀλλ' οἱ τῆς βοηθείας αὐτοῦ καὶ πατρικῆς προστασίας στερηθέντες ἡμεῖς πῶς ἐνέγκωμεν; τί ποιήσωμεν;

Μέγα μὲν ἦν τὸ πένθος τῶν υἱῶν Ἰακὼβ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς τελευτῇ, «Ἔκλαυσαν, γάρ, φησιν ἡ Γραφή, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἐποίησαν πένθος μέγα,» ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τοῦτο. Ὁ μὲν γὰρ Ἰακὼβ ἅπαν τὸ τῆς νεότητος δρεψάμενος ἄνθος, καὶ ἐπὶ υἱοῖς τε καὶ υἱωνοῖς, ἤδη τὴν ἡλικίαν προβεβηκὼς, τέλος δὲ εἰς ἔσχατον γῆρας ἐλθὼν ἐτελεύτησεν· ὁ δὲ τρισόλβιος οὗτος ἀνὴρ, μέσος ἔτι τὴν ἡλικίαν ἐπὶ υἱοῖς νεανίαις τὸν βίον μετήλλαξεν. Ὥσπερ γὰρ δένδρον τῶν κλάδων ἤδη καρποφορεῖν ἀρξαμένων, τὴν ῥίζα ἀποτμηθῆναι δεινὸν, οὕτως ἄρα καὶ τῆς εὐτυχοῦς ταυτησὶ ῥίζης ἐκκοπείσης, πένθος καταλέλειπτο πάμμεγα τοῖς νεάζουσιν ὄρπηξιν. Ἄλλως τε ἐκεῖνο μὲν μιᾶς οἰκίας ἦν τὸ δυστύχημα, τοῦτο δὲ οὐ μόνον τῷ πανεκλάμπρῳ αὐτοῦ ἀναφέρεται οἴκῳ, τῇ ἐκλαμπροτάτῃ, φημὶ, κυρίᾳ δόμνῃ (ἧς περ τὸ ἄλγος ἀσύγκριτον) καὶ τοῖς θεοστηρίκτοις αὐτοῦ υἱοῖς, τῷ τε ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ βοεβόδᾳ καὶ τοῖς πανεκλάμπροις αὐτοῦ αὐταδέλφοις, τοῖς ἐκλαμπροτάτοις φημὶ, καὶ μεγαλοπρεπεστάτοις μπεϊζαντέσι, κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ βοεβόδᾳ καὶ κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ βοεβόδᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς συγγενέσιν, οἰκείοις τε καὶ δούλοις, ἀλλὰ καὶ κοινῇ παντὶ τῷ γένει ἡμῶν. Αὐτήκοος γὰρ ἐγενόμην τῶν Λατίνων τινὸς ὅς γε διὰ θαύματος ἄγων, μᾶλλον δὲ φθονῶν τῇ εὐτυχίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν (οἷα δὴ φιλεῖ τὸ ἀλλότριον πράττειν)« Ἔχετέ, φησι, τὸν τῆς Οὐγκροβλαχίας ἡγεμόνα Νικόλαον, νοὸς μὲν ὀξύτητι τοὺς ὑπερτάτους τῶν μετέπειτα ὑπερβάλλοντα, φιλοπονίᾳ δὲ πολλῷ τῷ μέτρῳ πλεονεκτοῦντα, συνέτει δὲ καὶ ἀξίᾳ πολιτικῇ ἀπαράμιλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους κλέος καὶ καύχημα. Πῶς γοῦν τοιαύτης δόξης τε καὶ αὐχήματος στερηθὲν, μὴ τὴν στέρησιν ἀπολοφύρασθαι; Πῶς ἴσον τὸ πένθος οἰκίας μιᾶς, καὶ ταῦτα μηδεμίαν βλάβην καὶ συμφορὰν ἐμποιῆσαν, πένθει κοινῷ τοσάδε προμνηστευσαμένῳ δυστυχήματα; Τοὺς

μὲν γὰρ υἱεῦσι καὶ συγγενέσι τυχὸν τὸ πάθος παράληλον· ἡμῖν δὲ τοῖς στερηθεῖσι τοιοῦδε αὐχήματος τίς ἡ παραμυθία; Πάντως γε ἀπαραμύθητον. Τί δ' ἄρα τὸ ποιητέον; Οὐκ ἔστιν ἐπάνοδος, φησὶ Σειρὰχ ὁ σοφὸς Τυφλὸν μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς ζωγράφοις εἴωθε τὸν θάνατον ἐξεικονίζεσθαι, κωφὸν δὲ τὰ ὦτα, γυμνὸν τὸ σῶμα καὶ σαρκὸς ὡς ἐπίπαν ἐστερημένον. Σαφῶς, ὡς οἶμαι, δηλοῦται τὸ ἀδιάκριτον τούτου, ἅτε δὴ τοὺς εἰς ἔσχατον ῥυτίδος ἀφικομένους ἀεὶς, σεμνὸν καὶ μέσον δεσπότην ἡγάγετο. Κωφὸν, διὰ τὸ ἀνέντευκτόν τι καὶ ἀπαράκλητον· γυμνὸν δὲ, διὰ τὸ ἀδωροδόκητον· καὶ σαρκὸς ἀμοιροῦντα, διὰ τὸ καὶ εὐχαριστεῖς τε ὡσαύτως καὶ φθιτιῶντας λαμβάνειν, καὶ μετὰ τὴν λῆψιν μὴ εἶναι ἀπάνοδον. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχῃ, τὸ πάθος ἆρ' οὐκ ἀπαραμύθητον. Τοὺς μὲν οὖν τοῦ Ἰακὼβ παρεμυθεῖτο ὁ Ἰωσὴφ, τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος, τοὺς δὲ τοῦ μακαρίου τούτου ἀνδρὸς ἀριπρεπεῖς υἱούς, Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης τε καὶ ἀδελφὸς, ὡς ἀετὸς μεγαλόνυξ ὀξυδερκής τε καὶ μεγαλοπτέρυγος, ταῖς μὲν πτέρυξι πάσης ἀντικειμένης ἀπειρίας ἐπισκιάζων αὐτὸ, τῷ δὲ ὀξυδερκεῖ τὰ ἐμπίπτοντα πόρρωθεν προορώμενος, τοῖς ὄνυξι δὲ πάντα σπαράττων τε καὶ ἀποσειόμενος, καὶ τὸν αὐθεντικὸν αὐτοῦ ξύμπαντα οἶκον ἄμελον τοῖς πολλοῖς καταπεπατημένην, ἅτε δὴ τὸν μέγαν ἐκεῖνον περιαιρεθεῖσαν φραγμὸν, νομιζόμενον, ἄμπελον εὐθηνοῦσαν καὶ χλοαζούσας θάλλουσαν κλάδους ἀποδεικνύς. Τοὺς μὲν οὖν οἰκείους τε καὶ συγγενεῖς οὕτω παραμυθητάτω ἡ τοῦ Ἰωσὴφ, τοῦ ὑψηλοτάτου, φημὶ, αὐθέντου κυρίου κυρίου Κωνσταντίνου βοεβόδα ἐπίσκεψίς τε καὶ προστασία· αὐτὸν δὲ τὸν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ πατρὸς ἀπαλλαγὴν τοὺς τῆς αὐθεντίας διαδεξάμενον οἴακας (ἐπεὶ τῆς τύχης φθόνῳ πρὸς μικρὸν ταυτησὶ ἀπεστέρητο) τὸ μεμνῆσθαι ὅτι γε ἡ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ φθαρτοῖς ἄφθαρτα ἀντηλλάξατο καὶ ἐπικήροις αἰώνια.

Ὑμεῖς δὲ οἱ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπόγονοι ἀνάσχοιτέ μου μικρὸν ὅπως ἱστορικήν τινα τὴν παραμυθίαν ἐπάξω ὑμῖν. Ἦν μὲν ὁ Θεσβίτης Ἠλίας πᾶσι τοῖς ἐν τῷ τότε Ἰουδαίοις ποθεινότατος, καὶ ταῖς τῆς Ἰεζάβελ κακίαις ἀκαταγώνιστος ζηλωτής, ἀλλὰ κελεύσματι θείῳ ἐξ αὔρας λεπτῆς, ἐν χώρᾳ ζώντων μεθίσταται καὶ Ἰουδαίοις πένθος καταλείπει ἀμύθητον, μόνην αὐτοῖς παραμυθίαν Ἐλισσαῖον ἐάσας, διπλῆν τὴν χάριν διαδεξάμενον. Ἔγνωτε γοῦν τὸ τῆς ἱστορίας ἑπόμενον; Μετέστη μὲν ἡ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ πρὸς οὐράνια καὶ πένθος ἡμῖν μέγα προὐξένησεν, ἄσπονδον ἀνταγωνιστὴν τῆς πονηρᾶς ἀπολέσασιν Ἰεζάβελ (τῆς ἀπαιδευσίας φημὶ) ἀλλ' οὖν γε ὡς ἄλλον Ἐλισσαῖον τὸν πανέκλαμπρον αὐτοῦ υἱὸν καὶ αὐθέντην εἰς παραμυθίαν ἡμῶν καταλέλοιπε, τῆς πατρικῆς ἀξίας τε καὶ παιδείας διάδοχον, ἄριστον υἱὸν, ἀρίστου πατρὸς, ὅς γε οὐκ εἰς μακρὰν συνειρομένου τοῦ κρείττονος, τὴν πονηρὰν Ἰεζάβελ ἀποσεισάμενος, τὴν ἀγαθὴν ἀθλοκομήσει παιδείαν, καὶ τὸν πρὸς τοὺς δεομένους ἔλεον δαψιλέστερον. Μικρὸν ὑπομείνατε τὸν τῆς τύχης χειμῶνα, τὸν τὸ ποθεινότατον ἀναφέροντα ἔαρ· ἤδίω γάρ φασι μετὰ τὸ νέφος τὸν ἥλιον. Ἔνθεν τοι καὶ χεῖρας ἱκέτιδας αἴροντες πρὸς Θεὸν, τῷ μὲν ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ βοεβόδᾳ καὶ τοῖς πανεκλάμπροις αὐτοῦ αὐταδέλφοις, ζωὴν ἐπεύχεσθε πανευδαίμονα, καὶ τῷ σκιασθέντι ἡλίῳ ὡς ἐν τάχει εὐχερῆ τὴν τοῦ νέφους ἀποβολὴν καὶ τὴν εἰς τὰ πρῶτα ἀστράπτουσαν μαρμαρυγήν. Τῷ δὲ τῶν ἐντεῦθεν ἀπάραντι μακαρίῳ αὐθέντῃ τὴν οὐράνιον οἴκησιν, τὴν ἐν κόλποις Ἀβραὰμ κατάταξιν, τὴν θείαν τῆς κληρονομίας εὐλογίαν. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν» ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τῆς ὑπερφώτου Τριάδος, ᾗ πᾶσα πρέπει δόξα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπίγραμμα δίστιχον.

Εἴ γε κάλυψε λίθος δέμας ἡγεμόνος Νικολάου,
ἀλλ' ἀρετὴ σοφίης λαμπετόεσσα πέλει.

Δ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

1709—1717.

Τὸν Νικόλαον Μαυροκορδάτον, περιελθόντα, ὡς ἐν τοῖς προτέροις εἴπομεν, εἰς τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον, διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, μὴ ἀξιούμενος μὲν βεβαίως κατὰ τὴν παιδείαν καὶ ἱκανότητα πρὸς τὸν Νικόλαον, ἀλλὰ διακρινόμενος ἐπίσης ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ πραότητι καὶ καλοκἀγαθίᾳ. «Καὶ γὰρ καὶ φύσεως ἀγαθῆς ἠμοίρησε, λέγει ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἰάκωβος, καὶ πολιτικῆς ἐμπειρίας οὐκ ἀμέτοχος, καὶ τὰς διακονούσας διαλέκτους καλῶς ἐπίσταται, καὶ ἤδη ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς ἀνευδοκιμεῖ, τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος ἄριστ' ἀποδιδόμενος.» Ἀνέπτυξε δὲ καὶ οὗτος οὐ τὴν τυχοῦσαν λεπτόνοιαν καὶ διπλωματικὴν ἐπιδεξιότητα κατὰ τὰς μεταξὺ τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Πολωνῶν, ἐν ἔτει 1714, καὶ τοῦ διβανίου περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις.

Εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Νικολάου αἰχμαλωτισθέντος ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ εἰς Τρανσυλβανίαν ἀπαχθέντος, διωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης ἡγεμὼν Βλαχίας ὁ Ἰωάννης,

ἐν ἔτει 1717. Ἐπειδὴ ὅμως διήρκει ἔτι ὁ πρὸς τὴν Αὐστρίαν πόλεμος, φοβούμενος ὁ Ἰωάννης μὴ ἤθελε πάθει ὅ,τι καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἡγεμονίαν του μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ Τούρκων, Ἀλβανῶν καὶ Τατάρων· ἀλλ' οὗτοι, ἅμα ἀφικόμενοι εἰς Βουκουρέστιον, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἁρπαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν, ὥστε πολλὰ διεπράξαντο εἰς τὸν τόπον δεινά. Ὁ Ἰωάννης, καί τοι οἰκτείρων τὴν κατάστασιν ταύτην, ἦτον ὅμως ἀνίσχυρος ὅπως στήσῃ φραγμὸν εἰς τὴν φαυλότητα τῶν στρατιωτῶν ἐκείνων, οὐχ' ἧττον ὅμως προσεπάθησε παντοιοτρόπως νὰ χύσῃ βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὴν καρδίαν τῶν δυστήνων ὑπηκόων του, διὰ παρακλήσεων καὶ δώρων πολλοὺς αὐτῶν ἀπαλλάξας τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἐπὶ τούτοις ἐκλείσθη ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας εἰρήνη τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἰωάννου εἰς Πασάροβιτζ. Τοσαύτην δ' ἀνέπτυξε κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων λεπτόνοιαν καὶ ἐπιτηδειότητα, ὥστε, ἐνῷ ἦν διατεταγμένος παρὰ τῆς Πύλης νὰ παραχωρήσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν Αὐστρίαν σύμπασαν τὴν Βλαχίαν, αὐτὸς ἐπέτυχε διὰ τῆς θυσίας πέντε μόνον νομῶν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εἰρήνην. Ἡγεμονεύσας δ' ἔτη δύο καὶ μῆνας τέσσαρας, ἠσθένησε βαρέως, καὶ ἀποθανών, ἐτάφη εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ μητρόπολιν.

Ε'.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΓΚΙΚΑΣ.

1717—1727.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὑπηρέτει εἰς ἓν τῶν λαχανοπωλείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πτωχός τις παῖς, καλούμενος Γεώργιος, υἱὸς Γκίκα τινός (τὸ δὲ ὄνομα Γκίκας παρ' Ἠπειρώταις ἐστὶν ἐκ χυδαίας συγκοπῆς τοῦ Γεωργίκας ἤτοι Γεώργιος) Ἀλβανοῦ, ἐκ τοῦ χωρίου Κιοπρολῆ τῆς Ἠπείρου. Ὁ παῖς οὗτος ἐρχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὕρεσιν τύχης, ἔσχε συμπλωτῆρα μεταξὺ τῶν ἄλλων καί τινα Ὀθωμανὸν νεανίσκον, ὅστις εἰσαχθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐπέτυχε βαθμηδὸν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα τοῦ κράτους ἀξιώματα. Μιᾷ λοιπὸν τῶν ἡμερῶν ἐνῷ ὁ Γεώργιος ἔφερε λάχανα εἰς τὰ ἀνάκτορα· ἀνεγνωρίθη ὑπὸ τοῦ πρώην συμπλωτῆρος αὐτοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ εὐνοηθείς, ἐσυστήθη εἰς τὸν καπουκεχαγιᾶ ἢ ἐπίτροπον τοῦ τῆς Μολδαυίας ἡγεμόνος Βασίλειον ὡς ἀκόλουθος. Τὸν Βασίλειον, ἡγεμόνα βραδύτερον γενόμενον, παρηκολούθησεν εἰς Ἰάσιον ὁ Γεώργιος, καὶ μετὰ τὸν ἐκθρονισμὸν ἐκείνου διὰ τὴν κακήν του διοίκησιν, διεδέξατο τῇ προστασίᾳ τοῦ ἄλλοτε συμπλωτῆρος του ἰσχυροῦ Ὀθωμανοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἡγεμονίαν Μολδαυίας. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου ἐγένετο ὁ Γρηγόριος, ὅστις τῷ 1661 διετέλεσεν ἡγεμὼν Βλαχίας· τούτου δὲ πάλιν ὁ υἱὸς Ματθαῖος Γκίκας

νυμφευθεὶς τὴν ἑτέραν τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἔτεκε τὸν Γρηγόριον, ὃν ἐν τῷ βαπτίσματι δι' ἐπιτρόπου ἀνεδέξατο ὁ τῆς Αὐστρίας αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος.

Κατὰ πρῶτον ὁ Γρηγόριος οὗτος διετέλεσε διερμηνεὺς τῆς παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ αὐστριακῆς πρεσβείας· ἀνὴρ δὲ τὰ μέγιστα εὐφυὴς ὢν καὶ γλωσσῶν πολλῶν εἰδήμων, πρὸς δὲ τούτοις πολὺς ἐπί τε τὸ λέγειν καὶ ἐπὶ τὸ γράφειν, διεδέξατο τὸν ἀναγορευθέντα ἡγεμόνα Βλαχίας θεῖον αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνέως τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἀξίωμα, ἐν ἔτει 1717. Διετέλεσε δὲ τοιοῦτος ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη, καθ' ἃ ἀνέπτυξε μεγίστην ὑπὲρ τῶν πασχόντων Ἑλλήνων μέριμναν· ἀρκεῖ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου τούτου τὸ ἑξῆς. Ἡ νῆσος Ῥόδος, ἀφαιρεθεῖσα ἀπὸ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, διετέλει ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν κατὰ καιροὺς Βεζυρῶν· ἀλλ' οἱ εἰσπράκτορες, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι ἀπέστελλον πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων, τοσαύτας ἁρπαγὰς καὶ βιαιοπραγίας διέπρασσον, ὥστε οἱ κάτοικοι αὐτῆς, μικρὸν κατὰ μικρὸν μεταναστεύοντες, ἐκινδύνευον νὰ καταλίπωσι τὴν νῆσον ἔρημον. Τοῦτο μαθὼν ὁ μέγας διερμηνεὺς Γκίκας, παρέστησεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τὴν οἰκτρὰν τῆς πάλαι ποτὲ ἐνδόξου καὶ πλουσίας Ῥόδου κατάστασιν καὶ ἐπέτυχεν, ἀφαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τὴν κυριότητα τῶν Βεζυρῶν, νὰ τὴν συμπεριλάβῃ εἰς τὰ κτήματα τοῦ Σουλτάνου, ὥστε, παυσασῶν τῶν καταπιέσεων, προελήφθη οὕτως ἡ ἐρήμωσις τῆς

νήσου. Μετὰ δὲ ἑνδεκαετῆ ὑπηρεσίαν ὡς διερμηνεύς, ἔλαβε διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ τὴν ἡγεμονικὴν ἀξίαν τῆς Μολδαυΐας. Διεκρίθη δὲ ὡς ἡγεμὼν ἐπὶ δικαιοσύνῃ καὶ πραότητι, ἀπεσόβησε τοὺς Τατάρους, οἵτινες ἐπροξένουν μεγάλα εἰς τὸν τόπον δεινὰ, καὶ ἑνὶ λόγῳ εὐηρέστησεν εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Μολδαυΐας.

Τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἡγεμονείας του, ἐπαναστάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν Γιανιτζάρων, κατεβιβάσθη τοῦ θρόνου ὁ Σουλτάνος Ἀχμὲτ, καὶ ἀνεβιβάσθη ἐπ' αὐτοῦ ὁ Μαχμούτης. Ὁ νέος Σουλτάνος ἐπεκύρωσεν εἰς τὸν Γρηγόριον Γκίκαν τὴν ἡγεμονίαν· ἀλλὰ μόλις εἶχον παρέλθει τέσσαρες ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ διὰ τὴν ἐπικύρωσιν ταύτην ἀναγκαιοῦντος αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, καὶ ἀνεκλήθη αὐτὸ διὰ τὴν ἑπομένην αἰτίαν. Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Γιανιτζάρων, κρεοπώλης τις Γραικὸς, καλούμενος Γιαννάκης Μπουτζιγγάνης, προσήνεγκε τοῖς ἐπαναστάταις, καὶ ἰδίᾳ τῷ ἀρχηγῷ αὐτῶν Πατρόνᾳ Χαλὶλ, σπουδαίας ὑπηρεσίας, δοὺς κρέα ἐπὶ πιστώσει καὶ ποιησάμενος γενναίας χρηματικὰς προσφοράς. Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτων ἐζήτησε παρὰ τοῦ Χαλὶλ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μολδαυΐας, δωρούμενος αὐτῷ καὶ πεντακόσια πουγγία· ὁ δὲ Χαλὶλ εὐχαρίστως ἀκούσας τὴν αἴτησιν ταύτην, μετὰ παρομοίου ποσοῦ συνοδευομένην, ἀπηυθύνθη διὰ τοῦ συνενόχου αὐτοῦ Μουσλῆ πρὸς τὸν μέγαν Βεζύρην καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ τὸν διορισμὸν τοῦ Γιαννάκη. Ὁ Βεζύρης οὐδόλως ἠθέλησε νὰ ἐν-

δώσῃ εἰς τῶν ἀνταρτῶν τὰς ἀπαιτήσεις, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἐθεώρει ἀνάξιον νὰ ὑψώσῃ εἰς θρόνον ἡγεμονικὸν εὐτελῆ κρεοπώλην, ἐνῷ μάλιστα οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἶχεν ἐκδοθῇ ὑπὲρ τοῦ Γκίκα αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ἐπικυροῦν εἰς ἐκεῖνον τὸ τῆς Μολδαυίας στέμμα. Ἀλλ' ὁ Χαλὴλ ἔμενεν ἀμετάπειστος εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ μεγάλου Βεζύρου, οὐδ' ἐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὁποία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ δύο γκιαουρῶν, ὥστε νὰ προτιμηθῇ ὁ ἕτερος. Τοιουτοτρόπως τοῦ Βεζύρου ἀναγκασθέντος νὰ ἐνδώσῃ, ὁ διορισμὸς τοῦ Γκίκα ἀνεκλήθη καὶ ὁ κρεοπώλης Γιαννάκης ἔλαβε τῇ 2 Νοεμβρίου 1730 τὴν κοῦκαν εἰτ' οὖν τὸ στέμμα τοῦ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας.

Ἀλλ' ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ διήρκεσεν ὀλίγας μόνον ἡμέρας, διότι ὁ νέος Σουλτάνος περιστείλας τὴν ἐπανάστασιν ἀπεκεφάλισε τόν τε κρεοπώλην ἡγεμόνα καὶ τὸν προστάτην αὐτοῦ Χαλὴλ καὶ ἀπέδωσε πάλιν τὴν Μολδαυίαν εἰς τὸν Γκίκαν. Ἀναβὰς δὲ οὗτος ἐκ νέου ἐπὶ τὸν θρόνον διέπραξεν εἰς τὸν τόπον πολλὰς εὐποιίας, ἀνέπτυξε τὰ δημόσια ἔργα, καὶ πολυειδῶς εὐηργέτησε τοὺς Μολδαυοὺς, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν εἰρήνην, ἧς ἐφαίνετο τοσοῦτον ἐραστής. Ἐπελθόντος τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πολέμου, ὁ Γκίκας προσεκλήθη παρὰ τῆς Πύλης νὰ λάβῃ πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐχθρῶν· ἀ'λ' αὐτὸς βεβαρυμένος πλέον ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου, ὅστις οὐδεμίαν μὲν ἀνάπαυσιν καὶ ἡδονὴν τῷ παρεῖχε, τοὐναντίον δὲ εἰς ἀεννάους

κινδύνους καὶ δυσχερείας τὸν ὑπέβαλλεν, ἠθέλησε νὰ παραιτηθῇ, πολλὰ πρὸς τοῦτο μεταχειρισθεὶς μέσα καὶ χρηματικὰς προσφορὰς οὐκ εὐκαταφρονήτους ποιησάμενος ἵνα ἀπαλλαχθῇ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματος· ὁ μέγας ὅμως Βεζύρης κατ' οὐδὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοῦτο, ἀπέῤῥιψε δὲ καὶ τὴν περὶ παραιτήσεως πρότασίν του, τῷ λόγῳ ὅτι ἐθεώρει τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἀναγκαίαν κατὰ τὰς ὑπαρχούσας κρισίμους περιστάσεις. Τότε ὁ Γκίκας ἀπηυθύνθη μυστικῶς καὶ διὰ δώρων πρὸς τὸν Ῥῶσσον στρατάρχην Μούγχ, προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ στρατοπεδαρχεῖον, ἀντὶ τοῦ Βενδὲρ, ὡς προὐτίθετο, τὸ Ὀζακώφ· τοῦτο δ' ἔπραξεν, οὐχὶ ἐκ πνεύματος προδοσίας, ὥς τινες ἠθέλησαν νὰ τὸν κατηγορήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν ἡγεμονίαν του ἐκ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, αἵτινες, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθησαν, δὲν ἐδύναντο ἢ νὰ ὦσι καταστρεπτικώταται. Ἀλλὰ πεσόντος εἰς δυσμένειαν, ὡς ἐν τοῖς κατωτέρω ῥηθήσεται, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, μεγάλου διερμηνέως ὄντος, ἐξέπεσε καὶ αὐτὸς τοῦ θρόνου τῆς Μολδαυίας.

Ἐν ἔτει 1734 διωρίσθη καὶ πάλιν ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας· ἀλλὰ μετὰ διετῆ ἡγεμονείαν, καθ' ἣν ἀνέπτυξεν οὐσιωδῶς τοὺς πόρους τῆς χώρας, μετέβη εἰς Μολδαυίαν καὶ ἐκεῖ ἓξ ἔτη καὶ ἓξ μῆνας ἡγεμονεύσας, ἀπεβίωσε τῷ 1741, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τὴν ὁποίαν μετὰ νοσοκομείου διὰ τοὺς ἐκ λοιμοῦ προσβεβλημένους ἰδίᾳ δαπάνῃ εἶχε πρότερον οἰκοδομήσει.

ΣΤ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΚΙΚΑΣ.

1727—1740.

Τὸν Γρηγόριον ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον ἀναβάντα, διεδέξατο εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ὅστις καὶ Λογοθέτης τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐγένετο. Ἦτο δὲ ἀνὴρ ἔμπειρος λίαν περὶ τὴν πολιτικὴν, καὶ ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὸν κατὰ Ῥωσσίας πόλεμον, συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Βεζύρου ἐπανειλημμένως, καὶ ἀξιωθεὶς καὶ αὐτὸς τοῦ τίτλου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων· διὰ δὲ τὰς μεγάλας ἐκδουλεύσεις, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ἔλαβε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ διορίζωνται τοῦ λοιποῦ οἱ ὑποδεέστεροι διερμηνεῖς τοῦ στόλου, παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς μεγάλων διερμηνέων, πρὸς δὲ, καὶ τὴν ἐπινομὴν τῶν προσόδων τῆς μητροπόλεως τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀλλ' ὅμως οὐδ' αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ, οὐδ' αἱ τιμαὶ αὗται ἐδυνήθησαν νὰ τὸν προφυλάξωσι τῆς οἰκτρᾶς εἱμαρμένης αὐτοῦ.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1736 ἐνῷ ἦτον εἰς ἐκστρατείαν μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου, κατέπεσεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ κεραυνὸς, τοσοῦτον δ' ἐξ αὐτοῦ ἐφοβήθη ἐκεῖνος, ὥστε ἔμεινεν ὡς νεκρὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑπηρετῶν του. Τὸ συμβὰν τουτο ἐθεωρήθη τότε ὡς κακὸς οἰωνὸς, οὐχὶ αἴσιον τὸ τέλος αὐτοῦ προμηνύων, καὶ δυστυχῶς ὁ οἰωνὸς οὗτος ἐπηλήθευσεν. Οὐ πολὺ ὕστερον εἶχε σταλῆ πρέσβυς παρὰ τῆς Αὐστρίας ὁ κόμης Οὐλεφὲλδ ὅπως διαπραγματευθῆ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐπὶ ζητημάτων τινῶν μὴ λυθέντων διὰ τῆς ἐν Βασσαραβίᾳ συνθήκης, καὶ ἀφορώντων τὰ σύνορα τῆς Βοσνίας. Ὁ μέγας Βεζὺρης ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν καὶ τὸν μέγαν διερμηνέα διακείμενος, ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῆ τῆς περιστάσεως, ὅπως καταστρέψῃ αὐτούς. Παρεμβάλλων λοιπὸν ποικίλα κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις προσκόμματα, διέβαλε τοὺς δύο ἐκείνους ἄνδρας ὅτι ἕνεκα τῆς αἰσχροκερδείας καὶ προδοσίας των δὲν λύονται τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα, καὶ ἐπέτυχεν ὁ μὲν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς νὰ ἐξορισθῇ εἰς Κοτύαιον, ὁ δὲ μέγας διερμηνεὺς νὰ καρατομηθῇ. Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας Οὐλεφὲλδ καὶ ὁ τῆς Γαλλίας δὲ Βιλλενὲβ, μαθόντες τοῦτο, παντοίας κατέβαλον πρὸς σωτηρίαν του προσπαθείας· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὗται, ἀντὶ νὰ τὸν ὠφελήσωσι, τοὐναντίον τὸν ἔβλαψαν, ἐπιταχύνασαι τὸν θάνατόν του, διότι μία τῶν ἀποδοθεισῶν αὐτῷ κυριωτέρων κατηγοριῶν, ἦτον ὅτι εἶχε στενὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ξένους καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Γάλλους. Τοιουτοτρόπως ὁ δυστυχὴς διερμηνεὺς, ὑποστὰς δεκατεσσάρων ἡμερῶν κάθειρξιν, ἐκαρατομήθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1741, πρὸ τῆς σκιάδος τῶν ἀνακτόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ζ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1740—1750.

Ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκογενείας Καλλιμάχη εἶνε Μολδαυϊκὴ, καί τοι οἱ νεώτεροι Καλλιμάχαι ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς Καλλίμαχόν τινα ζῶντα ἐπὶ τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ πρόγονοι τῆς οἰκογενείας ταύτης, Καλμοῦ καὶ καλούμενοι, ὅπερ οἱ μετέπειτα ἐξελλήνισαν εἰς Καλλιμάχαι, ἐκέκτηντο ἐν Κοτινίῳ τῆς Μολδαυίας πλουσίας κτήσεις, διὰ δὲ τοῦ πλούτου αὐτῶν ἐδυνήθησαν οὐχὶ μόνον νὰ συνδεθῶσι δι' ἐπιγαμιῶν πρὸς τοὺς διαφόρους ἐγχωρίους ἡγεμόνας, ἀλλὰ καὶ διάφορα μέλη αὐτῆς ἐπέτυχον ν' ἀναβῶσιν ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ Πύλη ἔχουσα συνεχεῖς πρὸς τὴν Πολωνίαν σχέσεις, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ τότε ἡγεμόνος Μολδαυίας Γρηγορίου Γκίκα, ἄνδρα εἰδήμονα τῆς Πολωνικῆς, ὅπως χρησιμεύσῃ αὐτῇ ὡς διερμηνεύς. Ὁ ἡγεμὼν, δραξάμενος τῆς περιστάσεως, ἐσύστησε τὸν Ἰωάννην Καλλιμάχην, πρὸς ὃν συνεδέετο διὰ συγγενείας· διότι ἡ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου Ῥοξάνη ἦν ἐκ τοῦ γένους Γκίκα. Ὁ Ἰωάννης μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, διετέλεσε κατὰ πρῶτον ἰδιαίτερος διερμηνεὺς μόνον τῶν ἀφορώντων τὴν Πολωνίαν πραγμάτων· ἀλλὰ καρατομηθέντος τοῦ Γκίκα, ἐπέτυχε νὰ προέλθῃ καὶ εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα. Ἦν δὲ

ὁ ἀνὴρ οὗτος πεπαιδευμένος καὶ ἔμπειρος ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς, νουνεχής τε καὶ ἐχέφρων, εἰδήμων δὲ τῶν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐνὶ λόγῳ ἁρμόδιος κατὰ πάντα ὅπως ἐν παντὶ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν. Ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἡ ἱκανότης αὐτοῦ, οὐδ' ἡ λεπτόνοια ἐδυνήθησαν νὰ προλάβωσι τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν τῆς τύχης· διότι φθονηθεὶς ὑπό τινων μεγιστάνων Τούρκων, μὴ δυναμένων νὰ βλέπωσιν αὐτὸν τοσαύτην δύναμιν ἐν τοῖς δημοσίοις ἐξασκοῦντα, διεβλήθη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ ἐκπεσὼν τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ἀπεστάλη ἐν ἐξορίᾳ εἰς Τένεδον, συντελούντων εἰς τοῦτο ἑτέρων, οἵτινες δι' ἑαυτοὺς ἠξίουν τὴν μεγάλην διερμηνείαν.

Η'.

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΓΚΙΚΑΣ.

1751—1752.

Τὸν Καλλιμάχην ἀπολυθέντα τοιουτοτρόπως τοῦ τῆς διερμηνείας ἀξιώματος· διεδέξατο ὁ Ματθαῖος δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βοεβόδα Γκίκα, ἐξαγοράσαντος ὑπὲρ αὐτοῦ ἀντὶ διακοσίων πουγγίων τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅτε ὁ Ματθαῖος ἐγένετο διερμηνεὺς ἦτο μόλις εἴκοσι τριῶν ἐτῶν, ὁ πατὴρ τῷ ἔδωκεν ὡς ὁδηγὸν καὶ σύμβουλον τὸν ἀρχαῖον τῆς Σουηδικῆς πρεσβείας διερμηνέα Λουκάκην. Θανόντα ὅμως μετ' ὀλίγον τὸν Γρηγόριον

Γκίκαν, ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, διεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης θρόνον ὁ Ματθαῖος, δεκατέσσαρας μόνον μῆνας καί τινας ἡμέρας διατελέσας μέγας διερμηνεύς.

Πρὶν ἢ γνωσθῇ ἔτι ὁ διορισμὸς αὐτοῦ, ὡς ἡγεμόνος, πέμψαντες οἱ ἄρχοντες ἐκ Βουκουρεστίου ἀπεσταλμένους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐζήτουν νὰ διορισθῇ ἡγεμὼν ὁ πρωτότοκος τοῦ ἀποθανόντος Γρηγορίου υἱὸς Σκαρλάτος· ἀλλ' ὁ Ματθαῖος ταῖς τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μπασᾶ Μιχαλοπούλου, ἐπιτρόπου τῆς Βλαχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ὄντος καὶ μεγάλως ἰσχύοντος, προσπαθείαις, ἐπέτυχε νὰ μηδενισθῇ ἡ τῶν ἀρχόντων αἴτησις, οὓς ἅμα ἐλθὼν εἰς Βουκουρέστιον ποικιλοτρόπως κατεδίωξε. Μὴ ὑποφέροντες λοιπὸν οὗτοι τοὺς διωγμοὺς, ἀνηνέχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐγκαλοῦντες τὸν ἡγεμόνα· ἡ δὲ Πύλη ἔπεμψεν ἀνακριτὴν, Καπουτζῆ μπασῆν τινα Τεφτιντζῆν, ὅστις ἦλθεν εἰς Βουκουρέστιον ἵνα ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα. Ὁ ἡγεμὼν, ἵνα μὴ γείνῃ κατ' αὐτοῦ κατηγορία τις, διώρισε φύλακας, ἐμποδίζοντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον· ἀλλ' ἐνῷ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὁ Ματθαῖος ἦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ λαὸς ὁρμήσαντες πρὸς τὸ κατάλυμα τοῦ Τούρκου, ἐπέδωσαν αὐτῷ ἀναφορὰν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος, ἥτις ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ, ἐννέα μόνον μῆνας ἡγεμονεύσαντος.

Θ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1752—1758.

Ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐν Τενέδῳ ἐξορίας ὁ Ἰωάννης Καλλιμάχης μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Ματθαίου ὡς ἡγεμόνος, περιεβλήθη τὸ δεύτερον τὸ τοῦ διερμηνέως καβάδιον, μετὰ ἑξαετῆ δὲ ὑπηρεσίαν, ἡ Πύλη διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, τὸν προεβίβασε τῇ 7 Αὐγούστου 1758 εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μολδαυίας· ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ ἀστὴρ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἦτον ὅλως ἀπαίσιος, διότι μετὰ τριετῆ ἡγεμονίαν ἐκαρατομήθη μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μωχαμὲτ Ἐμὶν πασᾶ, τῷ λόγῳ ὅτι ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ῥώσσους ἐφισταμένῳ τότε πολέμῳ, ἐπρόδωκε μετ' ἐκείνου τὰ τοῦ κράτους συμφέροντα. Θέσαντες δὲ τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν κνημῶν του προσεκόλλησαν παρ' αὐτῇ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην. «Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν καθηρημένον Ἰωάννην Καλλιμάχην, βοεβόδαν τῆς Μολδαυίας, οἰκειοποιηθέντα ἑκατὸν πουγγία, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα εἰς ἀγορὰν τροφῶν τοῦ στρατοῦ καὶ προδόντα τὸ κράτος.»

Γ'.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΓΚΙΚΑΣ.

1758—1764.

Τὸν Ἰωάννην Καλλιμάχην διεδέξατο ἐν τῷ τῆς

διερμηνείας ἀξιώματι, ὁ Γρηγόριος Γκίκας, υἱὸς μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γκίκα, ἀνεψιὸς δὲ τοῦ Γρηγορίου Γκίκα, ἀνὴρ μεγάλης φρονήσεως καὶ εἰδήμων πολλῶν γλωσσῶν. Οὗτος ἐπὶ ἓξ ἔτη διερμηνεὺς διατελέσας, μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡγεμὼν Μολδαυίας, ἣν διῴκησεν ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνας ἐννέα, ἐν ἔτει δὲ 1768 μετετέθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας, ἥτις ἔχρηζε στιβαρωτέρας χειρὸς καὶ δραστηριωτέρας διοικήσεως.

Διαρκοῦντος τότε τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, στήφη τυχοδιωκτῶν καὶ ἄλλων ἐθελοντῶν διατρέχοντα τοὺς νομοὺς τῆς Βλαχίας ἐλαφυραγώγουν καὶ διήρπαζον τὸν τόπον, πολλὰς εἰς τοὺς ἐγχωρίους προξενοῦντα ζημίας. Ἀρχηγός δέ τις αὐτῶν, καλούμενος Νεζάριος Καρεζῖνος, ἡγούμενος πολυαρίθμων ἐθελοντῶν εἰσελάσας αἴφνης τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1769 καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Βουκουρεστίῳ, τὴν μὲν πόλιν ἐλαφυραγώγησε, τὸν δὲ ἡγεμόνα αἰχμάλωτον συλλαβών, ἔπεμψεν εἰς Πετρούπολιν.

ΙΑ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

1764—1765.

Ἡ οἰκογένεια Καρατζᾶ ἕλκει τὸ γένος ὡς μέν τινες λέγουσιν ἐκ Δαλματίας, ὡς δ' ἕτεροι ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον ἐξ Ἠπείρου. Εἷς τῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης φεύγων τὰς κα-

ταδιώξεις ἰσχυροῦ τινος Ὀθωμανοῦ, πρὸς ὃν διεφέρετο, ἠναγκάσθη νὰ εὕρῃ ἄσυλον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀποκατασταθεὶς δὲ εἰς Φανάριον, συνεδέθη πρὸς τοὺς Φαναριώτας διὰ γαμικῶν δεσμῶν, καὶ ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας Καρατζᾶ, ἥτις καὶ μεγάλους διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνας τῆς Δακίας οὐκ ὀλίγους προσέφερεν.

Ἐκ παραδόσεως οἰκογενειακῆς γνωρίζομεν ὅτι ἡ οἰκογένεια Καρατζᾶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Διατελῶν εἷς τῶν προγόνων αὐτῆς ὑπάλληλος ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Χάνου τῆς Κριμαίας, ἀπεστάλη μιᾷ τῶν ἡμερῶν παρ' αὐτοῦ ὅπως ἐκτελέσῃ ὑπηρεσίαν τινά, ὅπερ καὶ ἔπραξεν ἐκεῖνος ἐν μεγίστῃ ταχύτητι. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν μετ' ὀλίγον ὁ Χάνης, τὸν ἠρώτησε διατί δὲν ὑπῆγεν ὅπου διετάχθη· ὁ δὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἐκτελέσας ἤδη τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἀποστολὴν ἐπέστρεψε. Τότε ὁ Χάνης θαυμάσας τὴν ὠκυποδίαν καὶ ἱκανότητα τοῦ ἀνδρὸς τῷ εἶπε τουρκιστί· «Ἀμὰ, καρατζᾶ κιμπὶ γκελδίν·» τουτέστιν «Ἀληθῶς ὡς δορκὰς ἐπέστρεψας.» Οἱ ἐκεῖ παρευρεθέντες ἀξιωματικοί, ἅμα ἀκούσαντες τὸν λόγον τοῦτον, ἐκάλουν εἰς τὸ ἑξῆς αὐτὸν καρατζᾶ, ἤτοι δορκάδα, καὶ οὕτως ἔμεινεν αὐτῷ ἔκτοτε τὸ ὄνομα. Πρῶτος γνωστὸς ἡμῖν ὡς ἐπίσημον κατέχων θέσιν ἐκ τῆς οἰγενείας ταύτης ἐστὶν ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωάννου Καρατζᾶς, ἀκμάζων περὶ τὰ 1560 καὶ ὢν γενικὸς ἀρχικρεοπώλης (κασάμπασης)· ἔσχε δὲ οὗτος δύο τέκνα, τὸν Δημητράσκον, γεννήσαντα πέντε τέκνα, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου σχόντα δισέγ-

γονον τὸν πατριάρχην Ἰωαννίκιον, καὶ τὴν Ἑλένην, ἥτις νυμφευθεῖσα τὸν γραμματέα αὐτοῦ Σκαρλάτον, ἔτεκε τέσσαρας θυγατέρας, ὧν ἡ μία, Ῥοξάνδρα, συνεζεύχθη εἰς δεύτερον γάμον μετὰ Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου. Τὸ δὲ οἰκόσημον Καρατζᾶ,φέρει ἔνθεν μὲν τὸν μονόκερων, ἔνθεν δὲ περικεφαλαίαν καὶ στέμμα, σύμβολα ἀνδρίας, καθαρότητος καὶ εὐγενείας.

Ὁ Γεώργιος Καρατζᾶς ἦτο Λογοθέτης τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ὅτε τοῦ ἀξιώματος τοῦ διερμηνέως χηρεύσαντος ἕνεκα τοῦ προβιβασμοῦ τοῦ Γκίκα εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον, διωρίσθη τοιοῦτος αὐτός. Ἦτο δὲ λίαν εὐπαίδευτος, ἐγκρατὴς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς, καὶ ἰατρὸς οὐκ ἀδόκιμος, ἐκμαθὼν τὴν ἐπιστήμην ταύτην ὑπὸ τοῦ ἐν ἰατροῖς ἀρίστου πατρὸς αὐτοῦ Σκαρλάτου Καρατζᾶ. Καί τοι νέος τὴν ἡλικίαν, ὑπερέβαλλε πάντας κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ εὐσέβειαν, διὰ δὲ τὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ προτερήματα καὶ τὴν ἀρετὴν, ἠξιώθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς τοῦ τίτλου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων τιμῆς. Ἀλλ' ὅμως αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ πολυτίμου τούτου ἀνδρὸς ἐλπίδες ἐψεύσθησαν ἐν τάχει, διότι, συσχεθεὶς λοιμῷ, ἀπεβίωσε μόλις μετὰ ἑνὸς ἔτους διερμηνείαν.

Ἰώσηππος ὁ Μυσιόδαξ ἀναφέρει περὶ τοῦ Γεωργίου ὅτι μετέφρασεν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὴν Τουρκικὴν σύγγραμμά τι, οὗ ὅμως δὲν λέγει τὸ ὄνομα, καὶ προσέφερεν αὐτὸ τῷ Σουλτάνῳ, ὅστις

εὐμενῶς ἀποδεξάμενος τὴν προσφοράν, πλείστων τιμῶν τὸν Γεώργιον κατηξίωσε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΒΑΚΟΥΛΙΑ 1942

ΙΒ'.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

1765—1768.

Τὸν Γεώργιον Καρατζᾶν ἀποθανόντα, διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σκαρλάτος, μέγας Λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας,ἰατρὸς διάσημος, ἀνὴρ ἀγχινούστατος καὶ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Τουρκικῆς, Ἰταλικῆς καὶ Ἀραβικῆς,πρὸς δὲ ἐμπειρότατος καὶ εἰς τὰ τῆς διπλωματίας. Οὗτος ἕνεκα τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ, εἰσήρχετο εἰς τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων, ὧν ἀπελάμβανεν ἰδιαζόντως τὴν εὔνοιαν, δι' ὅπερ, ἅμα χηρευσάσης τῆς θέσεως τοῦ διερμηνέως, ἐγένετο τοιοῦτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὅμως συνέπεσε τότε ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πόλεμος καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διερμηνέως ἀπῃτεῖτο ἀνὴρ ἀκμαῖος τὴν ἡλικίαν καὶ δυνάμενος νὰ παρακολουθῇ τὸν μέγαν Βεζύρην εἰς τὰ στρατόπεδα, διὰ τοῦτο ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας, ὅπως ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ἑτέρου καταλληλοτέρου διὰ τὰς περιστάσεις. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἰδιώτης διατελῶν, νὰ γίνηται ὠφέλιμος τοῖς πολιτευομένοις.

ΙΓ'.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1768—1769.

Τὸ κύριον ὄνομα τῆς οἰκογενείας Σούτσου, καταγομένης ἐξ Ἠπείρου, εἶναι Δράκοι· ὑπὸ τοιοῦτο δ' ὄνομα καὶ τὰ δι' αὐτοὺς ἐκδεδομένα αὐτοκρατορικὰ διατάγματα καὶ οἱ διάφοροι Εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ τοὺς ἀναφέρουσι. Πόθεν δὲ προσέλαβε τὸ κακόφωνον καὶ ξενικὸν τοῦτο ὄνομα, διεσάφισεν ἡμῖν ὁ πολυμαθὴς καὶ σεβαστὸς γέρων Κ. Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος, ἐξακριβώσας αὐτὸ κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τελευταίαν διατριβήν του.

Ἡ διανομὴ τῶν ὑδάτων τῆς μεγαλουπόλεως ἐκείνης ἐνεργεῖται διὰ τετρακοσίων ὑδατοκρατῶν, ὧν, κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν, οἱ μὲν τριακόσιοί εἰσιν Ὀθωμανοί, οἱ δ' ἑκατὸν χριστιανοί· καλοῦνται δὲ οὗτοι κατὰ τὴν τῶν Τούρκων γλῶσσαν Σουγιολτζίδες ἢ Σουτζίδες. Εἷς λοιπὸν τῶν ἐξ Ἠπείρου ὁρμωμένων Δράκων ἐπέτυχε νὰ διορισθῇ τοιοῦτος σουτζῆς, ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις αὕτη ἦτο τρόπον τινὰ διαδοχική, τὴν μετεβίβασε καὶ εἰς τὸν υἱόν του, καὶ οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ ἐπαγγέλματος σουτζῆς, μεταβιβαζόμενον ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν καὶ μετατραπὲν ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον εἰς Σοῦτσος κατέστη κύριον τῆς οἰκογενείας ὄνομα. Εἷς τῶν σουτζήδων τούτων κατασκευάσας ἰδίοις ἀναλώμασι βρύσιν τινὰ ἀπέναντι τοῦ Πατριαρχείου, τὴν ἐπροίκισεν, ὅπως διατηρῆται καὶ ἐπισκευάζηται ἐν

ἀνάγκῃ διὰ προσοδοφόρων κτημάτων (ἀκαρετίων) καὶ ἀποθανὼν κατέλιπεν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ υἱοῦ του, ὅστις γενόμενος μέγας Λογοθέτης τῆς Ἐκκλησίας, μετεβίβασεν, ὅτε ἀπέθνησκε, τὰ δικαιώματά του εἰς τὸν διάδοχόν του Λογοθέτην, καὶ τοιουτοτρόπως μέχρι τοῦ νῦν διαδοχικῶς ἡ ἐπιστασία τῆς κρήνης ἐκείνης καὶ τῶν πρὸς συντήρησίν της κτημάτων διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μεγάλου Λογοθέτου.

Ὁ Νικόλαος Σοῦτσος ὑπῆρχεν εἷς τῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης· μέγας δὲ Λογοθέτης ὢν, ἐξελέχθη τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1768 μέγας διερμηνεὺς, καὶ διεκρίθη ἐπὶ ἐμπειρίᾳ καὶ συνέσει, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ δαημοσύνῃ τῶν Ἀσιατικῶν ἰδίᾳ γλωσσῶν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἡ φρόνησις, οὐδ' αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ἐδυνήθησαν νὰ τὸν διασώσωσιν ἀπὸ τῶν Τούρκων τὴν ἀγριότητα· διότι συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Βεζύρου Νισαντζῆ πασᾶ τῷ 1769 κατὰ τῶν Ῥώσσων, συνελήφθη κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὡς δῆθεν κατάσκοπος μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας Ἰωάννου Καλλιμάχου, καὶ πρῶτον μὲν ἐφυλακίσθησαν, εἶτα δὲ τῇ 29 Αὐγούστου ἀμφότεροι ἐκαρατομήθησαν. Παρὰ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Σούτσου ἔθηκαν ἐπιγραφὴν τοιαῦτα λέγουσαν· «Αὕτη ἡ κεφαλὴ ἀνήκει εἰς τὸ θνησιμαῖον τοῦ δερμηνέως καὶ ῥαγιὰ Νικολάου Δράκου, ὅστις ἀπεκεφαλίσθη ἕνεκα προδοσίας καὶ μυστικῶν συνεννοήσεων μετὰ τοῦ βοεβόδα τῆς Μολδαυίας.»

ΙΔ'.

ΜΙΧΑΗΛ ΡΑΚΟΒΙΤΖΑΣ.

1769—1770.

Ἡ οἰκογένεια Ῥακοβίτζα εἶνε Δακική· ὁ δὲ διαδεξάμενος τὸν Νικόλαον Σοῦτζον ἐν τῷ τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξιώματι Μιχαὴλ Ῥακοβίτζας ἦτον υἱὸς Ῥακοβίτζα τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος, τοῦ καὶ Τζεχάνη προσεπικαλουμένου, ἀνὴρ ἔμφρων καὶ εἰδήμων πολλῶν γλωσσῶν, κεκτημένος δὲ καὶ πολλὴν πεῖραν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Διωρίσθη δὲ μέγας διερμηνεὺς κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1769, ἀλλ' ἡ διερμηνεία αὐτοῦ διήρκεσεν ἓν μόνον ἔτος, διότι ἐκστρατεύσας μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Ἀλῆ Μολδοβαντζῆ πασᾶ κατὰ τῶν Ῥώσσων, ἀπεβίωσε καθ' ὁδόν, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς λυμαινομένης τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον ὀλεθρίας νόσου πανώλους. Ἀνεκλήθη δὲ πάλιν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ καὶ προηγουμένως διατελέσας εἰς αὐτὸ Σκαρλάτος Καρατζᾶς.

ΙΕ'.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1770—1774.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀμέσου διορισμοῦ διερμηνέως μετὰ τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ θάνατον τοῦ Ῥακοβίτζα ἐβίασε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ ἐκλέξῃ ἀμέσως τὸν διάδοχον αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὁ Σκαρλάτος ἐθεωρεῖτο διά τε τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἱκανότητα ὡς ὁ μᾶλλον κατάλληλος, ἐξελέχθη παραχρῆμα τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1770, καὶ ἐπέμφη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βεζύρου. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐκστρατείας, λίαν προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν ὢν, ἀπελύθη ἐντίμως τῆς ὑπηρεσίας, λαβὼν ὅμως παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τίτλον αὐθέντου Οὐγγροβλαχίας, καίτοι οὐδέποτε μεταβὰς ἐκεῖ, ἀλλ' οἰκαδε διατρίβων. Ἀπέθανε δὲ ὀλίγον μετὰ ταῦτα εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν, διάδοχον λαβὼν ἐν τῷ τῆς διερμηνείας ἀξιώματι τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην.

ΙΣΤ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

1774.

Τίμιον εἶνε ὁμολογουμένως καὶ προσφιλὲς εἰς ἕκαστον Ἕλληνα τὸ ὄνομα Ὑψηλάντης, διότι πρὸς αὐτὸ συνδέεται ἡ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος στενώτατα. Διὰ τοῦτο πλείστας χάριτας ὀφείλομεν εἰς τὸν Κ. Ἰωάννην Φιλήμονα, ὅστις ἐξακριβώσας ἐκ παραδόσεων καὶ ἐγγράφων διαφόρων τὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὑψηλαντῶν, ἐγνωστοποίησεν αὐτὴν ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ Δοκιμίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλαντῶν, κατὰ ἔγγραφα εὑρεθέντα εἰς τὴν ἐν Τραπεζοῦντι Μονὴν Κουμελᾶ,

ἕλκει τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκ τῶν Ὑψηλῶν, κώμης τῆς Τραπεζοῦντος. Κατὰ παράδοσίν τινα, ἀμφίβολον ὅμως, οἱ Ὑψηλάνται κατεῖχον ἐπὶ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος θέσιν λίαν ἔντιμον παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἑπόμενοι τοῖς Κομνηνοῖς μετέβησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις συνεστήσατο καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκείνην. Παρὰ τῇ αὐλῇ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος πολλοὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλαντῶν ἐν διαφόροις διετέλεσαν ἀξιώμασιν, ἰδίως δὲ μνημονεύεται Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ὁ ἐπικληθεὶς Ξιφηλλινὸς, αὐλάρχης τῶν ἀνακτόρων, ὅστις ἐνυμφεύθη τῷ 1390 τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ Γ'. καὶ ὅστις πολλάκις ἀποκρούσας μετ' ἐπιτυχίας τὰς τῶν Τούρκων ἐπιδρομὰς, ἕνεκα τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ Σεβαστοκράτορος.

Ἁλωθείσης ἐν ἔτει 1461 τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'., καὶ τοῦ τελευταίου αὐτῆς αὐτοκράτορος Δαυὶδ μετὰ τῶν ἓξ υἱῶν του φονευθέντων ὑπὸ τοῦ αἱμοχάρους κατακτητοῦ, εἷς τῆς τῶν Ὑψηλαντῶν οἰκογενείας, Ἀντίοχος καλούμενος, μετῴκησε τῷ 1665 ἐκ Τραπεζοῦντος, καὶ ἐλθὼν ἀπεκατέστη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου ἐγένετο ὁ Ἰωάννης Ὑψηλάντης, ἀνὴρ μεγάλων ἀρετῶν καὶ παιδείας, συγγραφεὺς δὲ ἱστορίας Ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μέχρι τοῦ 1700 καὶ πρῶτος συλλαβὼν τὸ σχέδιον τῆς ἑνώσεως τῶν Σλαύων

μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τῆς διοικητικῆς ἑνότητος τῆς ἐκκλησίας. Ἐγένετο ὅμως θῦμα τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας, καρατομηθεὶς ὡς δῆθεν καταπροδίδων εἰς ξένους τὰ τοῦ Κράτους συμφέροντα. Ἕτερος δὲ υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου, ὑπῆρξεν ὁ Ἀθανάσιος ὅστις ἐκέκτητο μεγάλην παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Μουσταφᾶ Γ'. εὔνοιαν.

Υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου ἐγένετο ὁ Ἰωάννης Ὑψηλάντης, ὅστις ἐδοξάσθη ἰδίως διότι συνωμολόγησεν, ἐπιτραπεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, τὴν πρώτην μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκην. Φριδερῖκος δὲ ὁ Μέγας ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν λίαν κολακευτικὴν, διὰ τῆς ὁποίας τῷ ηὐχαρίστει δι' ἃς κατέβαλε προσπαθείας ὅπως σώσῃ ἀπὸ τοῦ Μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ τὸν ἀπεσταλμένον αὐτοῦ Ῥέξιν, καὶ συνομολογήσῃ τὴν συνθήκην ἐκείνην. Ὁ Ἰωάννης οὗτος χρώμενος ἐπίσης τῇ παρὰ τῇ Πύλῃ δυνάμει αὐτοῦ ἐπέτυχε τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει Χριστιανικῶν φυλῶν ὑπὸ μόνην τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Παῖς τοῦ Ἰωάννου τούτου, τοῦ καὶ τίτλῳ Ἄγα τιμηθέντος, καὶ Σμαράγδας τῆς Μαμωνᾶ, ἐξ ἀρχαίας τῆς Πελοποννήσου οἰκογενείας καταγομένης, ἐγένετο ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὅστις διὰ τὴν περίνοιαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ ἐξελέχθη, καί τοι νεώτατος, τῇ 9 Αὐγούστου 1774, μέγας διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἦν δὲ μειλίχιος τοὺς τρόπους καὶ εὐθὺς τὴν καρδίαν, εἰδήμων δὲ τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Τουρκι-

κῆς, Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς. Ἡ διερμηνεία αὐτοῦ διήρκεσε τριάκοντα πέντε ἡμέρας, ἀλλὰ κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα, προσέφερε τὴν σπουδαιοτάτην πασῶν τῶν ὑπηρεσιῶν τῇ Ἑλλάδι, διότι γνωσθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς Ῥωσσικῆ ὑποκινήσει γενομένης ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀπτοὺλ Χαμίτου διατάξαντος τὴν γενικὴν κατὰ τὸ κράτος σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ὑψηλάντης λαβὼν ἀρωγὸν τὸν τότε Βεζύρην, ὅστις εὐεργετηθείς ποτε ὑπὸ Ἕλληνος, ἀνεμιμνήσκετο τῆς εὐεργεσίας ταύτης, πρὸς δὲ τούτοις ἐκμεταλλευόμενος τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ Σουλτάνου, ἐπέτυχε τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀγρίας ἐκείνης διαταγῆς, καὶ οὕτως ἔσωσεν ἀπείρους κεφαλὰς ἀπὸ τὴν σπάθην τῶν δημίων.

Διορισθεὶς ὁ Ὑψηλάντης μετέπειτα ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας προὐκάλεσε τῷ 1774 τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ θεσπίσματος, δι' οὗ ἐπεκυροῦντο τὰ ἀρχαῖα τῆς ἡγεμονίας ταύτης προνόμια καὶ ἐξησφαλίζετο οὕτως ἡ εὐημερία τοῦ Δακικοῦ Κράτους, ὑπὲρ οὗ οὐκ ὀλίγον ἐμόχθησε λαβὼν μέρος ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζικίου. Οἱ Βλάχοι εἶχον ἤδη ἐκλέξει ἡγεμόνα των βογιάρον τινὰ καλούμενον Προσκοβάνον, καὶ ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν αἰτοῦντες τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς παρὰ τῆς Πύλης· ἀλλ' ὅτε ἔμαθον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐκείνου δηλονότι ὅστις διεπραγματεύθη ἐν τῇ ῥηθείσῃ συνθήκῃ τόσῳ εὐνοϊκοὺς ὑπὲρ τῶν ἡγεμονιῶν ὅρους, ἀνεκαλέσαντο τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς ἐξέφρασαν τὴν εὐχαρίστησίν των ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ἐκείνῃ.

Ἀφικόμενος εἰς Βουκουρέστιον ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Αἰκατερίνης Μουρούζη, γυναικὸς ἐναρέτου καὶ εὐπαιδεύτου, ἀνέπτυξε τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ἐῤῥύθμισε τὸ φορολογικὸν σύστημα, διωργάνισε τὸν στρατόν, ἐξέδωκε κώδηκα, ὃν συνέλλεξε κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων, συνέστησε ταμεῖον χαρίτων, οὗ τὰ κεφάλαια ἦσαν προωρισμένα εἰς συντάξεις πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀνύψωσε τὴν Βλαχίαν εἰς τὸν δυνατὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ τὸ Βουκουρέστιον κατέστη ἕδρα τῶν Μουσῶν καὶ ὁ Ῥήγας, ὁ Γοβδελᾶς, ὁ Βαρδαλάχος καὶ οἱ λοιποὶ σοφοὶ Ἕλληνες συνῆλθον ἐκεῖ ὅπως προπαρασκευάσωσι τὸ δημόσιον πνεῦμα ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἔθνους. Πρὸς τοῦτο ἰδίως συνέστησε στρατὸν μόνιμον ἐξ ἑξήκοντα λόχων, ὧν οἱ μὲν πεντήκοντα ὀκτὼ ἐσχηματίζοντο καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ Ἑλλήνων, οἱ δὲ δύο ἕτεροι ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἀλλ' ἐπειδή τινες τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, συμφώνους ἔχοντες καὶ τοὺς δύο υἱούς του Κωνσταντῖνον καὶ Δημήτριον, ἠθέλησαν ν' ἀναπετάσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῇ ἐλπίδι Ῥωσσικῆς συνδρομῆς, καὶ τούτου γνωστοῦ γενομένου ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ υἱοί του ἠναγκάσθησαν νὰ δραπετεύσωσιν εἰς Τρανσυλβανίαν, ὁ Ἀλέξανδρος προβλέπων τὰς συνεπείας, ἔπεμψε τὴν παραίτησίν του

ἐκ τοῦ τῆς Βλαχίας θρόνου, προσπαθῶν σύναμα νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τὴν τῶν υἱῶν του ἀπόδρασιν. Τὸ τοιοῦτο ὅμως οὐδόλως ἤθελε τὸν ὠφελήσει, εἰ μὴ ὁ τότε μέγας βεζύρης Ἰζὲτ Ἀχμὲτ πασᾶς συνηγόρει ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Σουλτάνον.

Ὅτε ἐν ἔτει 1785 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Ἰωσὴφ Β΄. καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β΄. συνεφώνησαν κρυφίως τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης πληροφορηθεὶς τοῦτο, συνέταξε σχέδιόν τι ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἀσμένως παρεδέξατο ὁ τῆς Γερμανίας αὐτοκράτωρ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ πρὸς τοὺς Ῥώσσους πόλεμος, συλληφθείσης δὲ παρὰ τῶν Τούρκων ἀλληλογραφίας τινὸς μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἠναγκάσθη ὁ πρῶτος νὰ προσέλθῃ αἰχμάλωτος εἰς τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου, παρ' οὗ πεμφθεὶς εἰς Αὐστρίαν, διέμεινεν εἰς Βροὺμ τῆς Μοραυίας μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

Διορισθεὶς καὶ δεύτερον ἐν ἔτει 1796 ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Σελίμου ἡγεμὼν Βλαχίας, ἠναγκάσθη μετὰ διετῆ ἡγεμονείαν νὰ παραιτηθῇ, διότι τὸ στέμμα πλέον, ἀναμιγνυομένης κυριαρχικῶς εἰς τὰ ἐγχώρια πράγματα τῆς Ῥωσσίας, δὲν εἶχε τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπρότητα. Ἔζη δὲ ὡς ἰδιώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπολαμβάνων τὴν ὑπόληψιν πάντων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ξένων πρέσβεων, οἵτινες συνεβουλεύοντο αὐτὸν ἐφ' ὅλων τῶν σπουδαίων ζητημάτων. Ὅτε ὅμως μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ

Ῥωσσικοῦ πολέμου, ὁ Σουλτάνος κατηγόρησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ὅστις τὸν διεδέξατο ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Βλαχίας, ἀντάρτην, τότε ἡ ζωὴ τοῦ σεβασμίου γέροντος περιῆλθεν εἰς μέγιστον κίνδυνον. Τοῦτο βλέπων ὁ τῆς Ἀγγλίας πρεσβευτὴς Ἀρβουτνὼ διέταξε τὸν πλοίαρχον ἀγγλικῆς τινος φεργάτας, ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε προσωρμισμένης, ἵν' ἀγκυροβολήσῃ ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του καὶ τῷ προσφέρῃ πᾶσαν πρὸς σωτηρίαν ἐν ἀνάγκῃ συνδρομήν. Ἀλλ' ἐναντίον πάσης προτροπῆς καὶ παρακλήσεως τοῦ Βρεττανοῦ πρέσβεως ὁ Ὑψηλάντης ἀπεποιεῖτο νὰ δραπετεύσῃ, λέγων ὅτι γελοῖος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅστις εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ζητεῖ ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον· τοιουτοτρόπως δὲ ἀπεξεδέχετο ἐν προσευχῇ καὶ εἰρήνῃ τὴν τελευταίαν του ὥραν. Καὶ ὄντως συλληφθεὶς μετά τινας ἡμέρας ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ἐρρίφθη εἰς τὴν εἱρκτὴν καὶ ὑπέστη πᾶν εἶδος βασάνων μετὰ Χριστιανικῆς ὅλως ὑπομονῆς. Μόνον ὅταν ὁ δήμιος ἠθέλησε νὰ τῷ ἐπιβάλῃ καὶ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως, ἠρνήσατο νὰ ὑποβληθῇ εἰς αὐτήν, κράξας· «Αἰδέσθητι ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτάνος ἐτίμησε διὰ τουγίων.» Καὶ οὕτως αὐτὸς μὲν ἐκαρατομήθη, ἡ δὲ περιουσία του συνισταμένη εἰς πέντε ἑκατομμύρια γροσίων ἐδημεύθη πρὸς ὄφελος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξε τὸ δεύτερον σφάγιον, ὅπερ ἡ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλαντῶν προσέφερεν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

ΙΖ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1774—1777.

Καθὼς οἱ Ὑψηλάνται, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Μουροῦζαι ἀνήκουσιν εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκείνας, αἵτινες ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, κατέφυγον εἰς Τραπεζοῦντα· ἔλαβον δὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Τραπεζοῦντος κειμένης καὶ ἔτι καὶ νῦν σωζομένης κωμοπόλεως Μουρούζ. Εἷς τῶν ἀπογόνων τῆς οἰκογενείας ταύτης, Ἀντίοχος καλούμενος, μετῴκησε ταὐτοχρόνως μετὰ Ἀντιόχου Ὑψηλάντου, τοῦ πρώτου ἐξαδέλφου αὐτοῦ, εἰς Βυθίαν τοῦ Βοσπόρου (Κουρούτζεσμε), καὶ ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς Φαναριωτικῆς οἰκογενείας τῶν Μουρουζῶν, οἵτινες περιῆλθον βαθμηδὸν εἰς τὰ ὕψιστα τῶν ἐν Τουρκίᾳ τοῖς Χριστιανοῖς διδομένων ἀξιωμάτων.

Τὸν Ἀλέξανδρον λοιπὸν Ὑψηλάντην προβιβασθέντα, ὡς προεἰπομεν, εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον, διεδέξατο τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1774 ὁ Κωνσταντῖνος Μουρούζης, μητρόθεν Μαυροκορδάτος, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Περσικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς· ἡ δὲ διερμηνεία αὐτοῦ διήρκεσεν ἔτη τρία, διότι μετὰ ταῦτα προὐβιβάσθη εἰς τὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον, ἐπὶ τὸν ὁποῖον ἔμεινεν ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας ὀκτώ.

ΙΗ'.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1777—1782.

Τὸν Μουρούζην ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον ἀναβάντα διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1777 ὁ Νικόλαος Κωνσταντίνου Καρατζᾶς, ἀνὴρ θεοσεβὴς, περίνους καὶ εἷς τῶν μᾶλλον εὐπαιδεύτων νεωτέρων Ἑλλήνων, διότι ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν, Ἀραβικὴν, Τουρκικὴν καὶ Περσικήν. Οὗτος ἐξελθὼν μετὰ τοῦ Βεζύρου εἰς τὸν κατὰ Ῥωσσίας πόλεμον, αἰχμαλωτισθεὶς ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἐπὶ ἓξ ὅλους μῆνας, μεθ' οὓς γενομένης τῆς εἰρήνης, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ πενταετῆ διερμηνείαν ἐγένετο ἡγεμὼν Βλαχίας· ἀλλ' ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ ἓξ μόνον μῆνας διήρκεσε, διότι ὁ μετ' αὐτὸν γενόμενος διερμηνεὺς Μιχαὴλ Σοῦτζος ἐπέτυχεν ἁδρᾷ χρηματικῇ δόσει νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον. Ἀπεβίωσε δ' ἐκ πλευρίτιδος εἰς ἡλικίαν 46 ἐτῶν.

Ὁ Καρατζᾶς συνέταξε Γαλλικὴν Γραμματικὴν, τοιοῦτον φέρουσαν τίτλον. «Γραμματικῆς Γαλλικῆς ἀκριβὴς διδασκαλία τοῦ Ὑψηλοτάτου, Θεοσεβεστάτου καὶ Σοφωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Κωνσταντίνου Καρατζᾶ. Ἐν Βιέννῃ 1806.»

Μετέφρασε δὲ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὰ ἑξῆς. Δοκί-

μιον περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἐθνῶν. —Τὸν αἰῶνα Λουδοβίκου ΙΔ'. καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Συνωμοσίας τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τῆς Ἑνετίας. Ὁ δὲ Ζαβίρας ἀναφέρει ὅτι συνέγραψεν ἐπίσης πεζῷ λόγῳ «Περὶ τῶν ἐθίμων τῆς Πόρτας,» σύγγραμμα ὅπερ ἐπ' αὐτοῦ ἐσώζετο ἀντιγεγραμμένον εἰς πολλοὺς οἴκους εὐγενῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΙΘ'.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1782—1783.

Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος ἦτο κεκοσμημένος διὰ πολλῶν προτερημάτων, συνέσεως δηλονότι καὶ ἀγαθότητος καὶ παιδείας οὐ μόνον Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ Ἀσιατικῆς, ἐξησκημένος δὲ λίαν καὶ περὶ τὰ τῆς διπλωματίας. Ἓν μόνον δ' ἔτος διατελέσας διε μηνεὺς, ἐπέτυχε νὰ διορισθῇ ἡγεμὼν Βλαχίας, τὴν ὁποίαν διῴκησεν ἐν πραότητι καὶ δικαιοσύνῃ, τῶν πάντων ἀπολαύων τὴν ἀγάπην διὰ τὸ εὐπρόσήγορον καὶ φιλοδίκαιον αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ διήρκεσε μόνον δύο ἔτη καὶ μῆνας ὀκτὼ, διότι ἐξώσθη τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου ΝικολάουΜαυρογένους, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον ὁ ναύαρχος Τζεζαέρλη Χασὰν πασᾶς καὶ ὁ Βεζύρης Ἰουσοὺφ πασᾶς.

Μετὰ τὴν ἐν Πελίνῃ καρατομίαν τοῦ Μαυρογένους, τὴν ἐπελθοῦσαν διὰ τῶν σκευωριῶν τοῦ ἐχθρικώτατα πρὸς αὐτὸν διακειμένου νέου βεζύρου Χασὰν πασᾶ Ῥουχτζουκλῆ, ὁ Μιχαὴλ Σοῦτζος ἀνέλαβε τὸ δεύτερον τὴν τῆς Βλαχίας ἡγεμονίαν. Μείνας δ' ἐν αὐτῇ ἔτος ἓν καὶ μῆνας πέντε, μετέβη εἰς Μολδαυίαν, ἧς ἡγεμόνευσεν ἔτη δύο καὶ μῆνας τέσσαρας.

Κ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

1783—1785.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Μαυροκορδάτος ἐκέκτητο ἰδιάζουσαν εὐφυίαν καὶ ὀξύτητα νοὸς, καὶ παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, διότι ἦν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς, δεινός τε τῷ λέγειν καὶ περὶ τὴν διπλωματίαν ἐμπειρότατος, θιασώτης δὲ τῆς ποιήσεως. Διατελέσας ἐπὶ δύο ἔτη μέγας διερμηνεὺς, ἐγένετο μετὰ ταῦτα ἡγεμὼν Μολδαυίας, ἣν ὅμως δύο μόνον ἔτη διῴκησε, διότι ἐπισυμβάντος τότε τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας πολέμου ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Μοραυίαν, ἐξ οὗ καὶ φιραρὴ εἴτε φυγὰς ἐπωνομάσθη· διαμείνας δ' ἐκεῖ ἱκανὸν χρόνον ἀπεσύρθη εἰς Ῥωσσίαν, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1817.

Ὁ Ἀλέξανδρος συνέγραψε τὸ γνωστὸν σύγγραμμα «Βόσπορος ἐν Βορυσθένει,» ὅπερ ἐξεδόθη εἰς Μόσχαν τῷ 1810 ἐν τῷ τῆς Κοινότητος Τυπογραφείῳ· πρὸς δὲ ἔλαβε μέρος καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐξέδωκε τὸ τρίγλωσσον Λεξικὸν τοῦ Βεντότη.

ΚΑ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1785—1788.

Τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ἡγεμόνα Μολδαυίας γενόμενον, διεδέξατο ἐν τῷ τοῦ διερμηνέως ἀξιώματι ὁ Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης, ἀνὴρ καλοκἀγαθίᾳ καὶ ἠθῶν χρηστότητι καθωραϊσμένος, καὶ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Τουρκικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς. Κηρυχθέντος δὲ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσσους πολέμου, ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις ἀπήτουν διὰ τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο ἄνδρα ἀκμαῖον καὶ δυνάμενον νὰ ὑπομείνῃ τὰς κακουχίας τῆς ἐκστρατείας, ἀντεκατέστη μετὰ τριετῆ ὑπηρεσίαν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ῥαλέττου, αὐτὸς δ' ἔμεινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφησυχάζων.

ΚΒ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΛΕΤΤΟΣ

1788.

Ἡ οἰκογένεια Ῥαλέττου ἕλκει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἐξ Ἰταλίας· εἷς τῶν Ῥαλέττων μεταναστεύσας εἰς Κωνσταντινούπολιν κατῴκησεν ἐκεῖ καὶ διὰ συγγενειῶν ἐξ ἀγχιστείας ἐπέτυχε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἰσχὺν καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Καλλιμάχου ἐν τῷ τῆς διερμηνείας ἀξιώματι Κωνσταντῖνος Ῥαλέττος ἦν ἀνὴρ εὐπαίδευτος, περίνους καὶ παντοδαποῖς προτερήμασι κατηγλαϊσμένος, διότι ἐκέκτητο πραότητα, μετριοφροσύνην καὶ καλοκἀγαθίαν, πρὸς δὲ, ἦν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς καὶ τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν. Συμμετέσχε δὲ τῆς ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Ἰουσοὺφ πασᾶν ἐκστρατείας· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέπεσε τότε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Γερμανίαν ὁ σύγγαμβρος αὐτοῦ, ἡγεμὼν Μολδαυίας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὑπονοηθεὶς καὶ αὐτὸς ὡς ἐπιβουλεύων τῷ Σουλτάνῳ, ἠρπάγη μόλις ἀφικόμενος μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς Σοφίαν καὶ ἐστάλη ἐξόριστος εἰς Καλλιούπολιν, ὀλίγους μόνον μῆνας διατελέσας διερμηνεύς.

ΚΓ'.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1788—1790.

Ὁ Μανουὴλ Ἀντιόχου καὶ Σμαράγδας Καρατζᾶ, μέγας ποστέλνικος, συνώδευε τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Ῥαλέττον ὡς ἀντιλήπτωρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὅτε, ἐξορισθέντα ἐκεῖνον, ἀντεκατέστησεν αὐτὸς κατὰ Μάϊον τοῦ 1788. Ἦν δὲ ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ νουνεχὴς, χρηστότητι ἠθῶν καὶ ἡμερότητι τρόπου κοσμούμενος, εὐέντευκτός τε καὶ εὔγλωττος καὶ ἀστεϊσμοῖς καὶ χαριεντίσμασι τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπερέχων, πρὸς δὲ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς, Τουρκικῆς καὶ

Περσικῆς· ἀλλὰ παυθεὶς μετὰ δύο ἔτη, κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1770, τῇ συνεργείᾳ ἐχθρῶν του τινῶν, ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μουρούζη.

ΚΔ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝ. ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1790—1792.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκέκτητο μεγίστην παιδείαν, διότι ἦν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς, Περσικῆς καὶ Τουρκικῆς· ἦτο δὲ καὶ βαθύφρων, νουνεχὴς, ἐπιστήμων, χρηστότητι τρόπων καὶ θεοσεβείᾳ σεμνυνόμενος, πρὸς δὲ, λίαν ἐξησκημένος περὶ τὴν πολιτικὴν, διὸ ἀπελάμβανε μεγίστην παρὰ τοῖς Τούρκοις ὑπόληψιν. Τούτων ἕνεκα ὅτε ἐπέστη ἀνάγκη νὰ συνομολογήσωσιν οἱ Τοῦρκοι εἰρήνην μετὰ τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξελέξαντο καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Μουρούζην ὅπως τοὺς ἀντιπροσωπεύσῃ ἐν Σιστοβίῳ καὶ Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας. Ἐκεῖ σταλέντων καὶ τῶν πληρεξουσίων τῶν Εὐρωπαίων, τοσαύτην οὗτος ἱκανότητα καὶ περίνοιαν ἀνέπτυξεν, ὥστε πάντες ἐξέστησαν ἐπὶ τῇ εὐγλωττίᾳ καὶ μεγαλονοίᾳ αὐτοῦ. Εἰς τὸν Μουρούζην δὲ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ συνομολόγησις τῆς εἰρήνης, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν αἱματηρὸν μεταξὺ Τούρκων καὶ Γερμανορώσσων πόλεμον. Ἐπαινεθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὰς ἀρετὰς του ταύτας, ἔλαβεν ὡς γέρας τὴν τῆς Μολδαυίας

ἡγεμονίαν, μεταβιβάσας τὸ τοῦ διερμηνέως ἀξίωμα εἰς τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν Γεώργιον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ζωῆς ἔσχε δύο υἱοὺς τὸν Κωνσταντῖνον, μέγαν διερμηνέα ὀψιαίτερον γενόμενον, καὶ τὸν Νικόλαον διερμηνέα ἐπίσης τοῦ στόλου, ἀμφοτέρους δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἱεροῦ ἀγῶνος καρατομηθέντας.

ΚΕ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1792—1794.

Ὁ Γεώργιος Μουρούζης διέτριβε μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ βασιλικῷ στρατοπέδῳ, ἀντιπροσωπεύων ἐκεῖνον καθ' ὃν χρόνον ἦτον ἀπὼν πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ἐκλεχθεὶς δὲ διάδοχός του ἐν τῇ διερμηνείᾳ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα παραχωρῶν αὐτὸ εἰς τὸν κατὰ τάξιν πρεσβύτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν Δημήτριον· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὗτος τῷ παρεχωρει τὰ πρωτεῖα, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐνδώσῃ καὶ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1792 περιεβλήθη ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὴν τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίαν. Καί τοι νεάζων τὴν ἡλικίαν, ἦν ὅμως γεγηρακὼς τῷ πνεύματι, φιλεπιστήμων, χαρίεις, ἀγχίνους, ἐγκρατὴς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς καὶ τῶν Ἀσιατικῶν τέλος γλωσσῶν, καὶ τῆς ἐκ πείρας ἰατρικῆς ἀρκούντως μετειληφώς· ἐκ-

βληθεὶς δὲ τῆς διερμηνείας τῷ φθόνῳ ἐχθρῶν του τινῶν, ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ καὶ πρότερον διερμηνέως χρηματίσαντος Καλλιμάχου.

ΚΣΤ'

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1794.

Ἀναλαβὼν τὸ δεύτερον ὁ Καλλιμάχης, ὁ καὶ Γέρων ἤδη διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ προσεπικαλούμενος, τὸ τοῦ διερμηνέως ἀξίωμα, τῇ 26 Ἰουλίου 1794, ἓν μόνον ἔτος διετήρησεν αὐτό, διότι προεχειρίσθη ἡγεμὼν Μολδαυίας, ἣν διῴκησεν ἔτη τέσσαρα. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔμενεν αὐτόσε ἐφησυχάζων, μέχρις οὗ ἐκράγεισης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐξωρίσθη μετὰ τῶν λοιπῶν Φαναριωτῶν εἰς Κλαυδιούπολιν, ἔνθ' ἀπεβίωσε τῇ 24 Δεκεμβρίου 1821 εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Διεκρίνετο δὲ ἐπὶ παραδειγματικῇ πρὸς τὰ θεῖα εὐλαβείᾳ, δι' ὅπερ καὶ Ψαλτηρᾶς ἐπεκέκλητο, ὡς πάντοτε τὸν ψαλτῆρα μετὰ χεῖρας ἔχων.

ΚΖ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1795.

Τὸν Καλλιμάχην γενόμενον ἡγεμόνα, διεδέξατο τὸ δεύτερον εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ

Γεώργιος Μουρούζης, ὅστις ὅμως ὀλίγους μῆνας μόνον διετέλεσε διερμηνεύς, διότι κατατρεχόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχιναυάρχου, ἐσυκοφαντήθη παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ πρῶτον μὲν ἐξέπεσε, τῇ 6 Αὐγούστου 1796, τῆς ἀξίας αὐτοῦ, εἶτα δὲ μεθ' ἡμέρας ἑνδεκα ἐξωρίσθη εἰς Κύπρον, ἔνθ' ἀπεβίωσε, καθ' ἃ λέγεται, δηλητηριασθείς. Τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν ἀνθηροτάτῃ ἔτι ἡλικίᾳ, ἐθρήνησαν πάντες ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι ὁ Γεώργιος διὰ τῆς ἐξόχου παιδείας καὶ τοῦ διακεκριμένου νοὸς αὐτοῦ, ἐδύνατο μίαν ἡμέραν νὰ καταστῇ τὸ καύχημα τοῦ Γένους.

ΚΗ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

1796—1799.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1760 καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐκπαιδευθεὶς ἐκέκτητο παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν· ἐξ ἀπαλῶν δ' ὀνύχων μυηθεὶς τῆς διπλωματικῆς ἐπιτηδειότητος καὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πατροπαραδότων σχεδίων, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ θερμουργοῦ ἐκείνου πατριωτισμοῦ καὶ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας, ἅτινα ἦσαν πάντοτε διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς Ὑψηλαντικῆς οἰκογενείας. Ἰδὼν τὴν ἐν Βλαχίᾳ στρατιωτικὴν προετοιμασίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθη, ὥστε καίτοι νέος, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτὸς καὶ

πραγματοποιήση τὸν πόθον, ὑφ' οὗ κατείχετο, τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλονότι τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος, ὅπερ μόνη ἀκατάσχετος φιλοπατρία ἐδικαίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, αὐτὸν μὲν ἠνάγκασεν νὰ δραπετεύσῃ ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου, τὸν δὲ πατέρα Ἀλέξανδρον ἐξέθεσεν, ὡς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ εἴπομεν, εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

Ἡ ἐν Γερμανίᾳ διατριβὴ τοῦ Κωνσταντίνου ὠφέλησε τὰ μέγιστα αὐτὸν, διότι συνεδέθη διὰ σχέσεων πρὸς τοὺς ἐπισημοτέρους πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνέλαβεν αὐτὸς, μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πατρός του ὡς ἡγεμόνος Μολδαυίας, τὴν μεγάλην διερμηνείαν. Τότε ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, συνέταξε τὸν περὶ τοῦ στρατοῦ (νιζὰμ τσεδὶτ) ὀργανισμόν· τοῦτο δὲ καὶ ἡ μετάφρασις εἰς τὴν Τουρκικὴν τῶν συγγραφῶν τοῦ Βωμπὰν διήγειραν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν θαυμασμὸν τῶν Τούρκων, καὶ τῷ προσεκτήσαντο καὶ τὴν τοῦ Σουλτάνου εὔνοιαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτον ὀπαδὸς τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς· ἀλλ' ἅμα εἶδεν ὅτι αἱ τῶν Γάλλων ἐνέργειαι καὶ πράξεις δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων στήριγμα ἐν τῇ ἐναντίᾳ μερίδι, ἑπομένως χρώμενος τῇ παρὰ τῇ Πύλῃ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐπιρροῇ, τὴν ἔπεισε νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας τριπλῆν συμμαχίαν, ἥτις ἐλαττοῦσα τὴν

ἐν Ἀνατολῇ δύναμιν τῶν Γάλλων, κατετάραξε τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν. «Ἦ, ἔγραφε τὸ Διευθυτήριον, ἡ τερατώδης αὕτη συμμαχία οὐ γενήσεται ἢ τὸ πᾶν ἐν Εὐρώπῃ ἀνατραπήσεται.» Ἀλλ' ἡ Τουρκία, καθείρξασα εἰς τὸ Ἑπταπύργιον τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ῥουσῖνον, οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς ἀπειλὰς ταύτας.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων ὁ Κωνσταντῖνος ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἰονίους νήσους, ἃς ἠθέλησε νὰ συστήσῃ ὡς κέντρον ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἑλλάδι εὐρυτέρας ἐνεργείας. Συνεβούλευσε λοιπὸν τὴν ἐκδίωξιν ἐκεῖθεν τῶν Γάλλων καὶ τὴν σύστασιν ἀνεξαρτήτου Ἰονίου κράτους. Ἐν δὲ ταῖς ἀνοιχθείσαις ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεσιν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὁ Ὑψηλάντης, ἀντιπρόσωπος τῆς Πύλης ὤν, ἐπέτυχε νὰ φέρῃ εἰς ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ τὸν σκοπόν του.

Ἡ Πύλη ἐκτιμῶσα τὴν ἱκανότητα καὶ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὕψωσε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1799 ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Μολδαυίας. Ἀφικόμενος δ' ἐκεῖ ἀνέπτυξε τὸν τόπον ὅσον ὀλίγιστοι τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡγεμόνων, ἐπανήγαγε τὴν τάξιν καὶ εὐημερίαν καὶ ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ ὑπῆρξε συνεχὴς ἀγαθοεργία πρὸς τοὺς Μολδαυσύς. Ὁποῖος δ' ἦν ὁ ἀνὴρ τεκμηριοῖ τοῦτο, ὅτι ἡγεμονεύσας δύο ἔτη καὶ τέσσαρας μῆνας ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἀπῆλθε φέρων τὸ βάρος χρέους ἑνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων, ἐνῷ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐδύνατο, ἂν ἤθελε, νὰ ἀποκτήσῃ θησαυρούς.

Ἡ Βλαχία διετέλει τότε εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, ἔρμαιον οὖσα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν τε Δερβεναγάδων καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων μεγιστάνων· οἱ ἄρχοντες λοιπὸν αὐτῆς, τὰ πάνδεινα πάσχοντες, ἐζήτησαν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1802 ἡγεμόνα αὐτῶν παρὰ τῆς Πύλης τὸν Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην· ὑποστηριξάντων δὲ τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν Πρέσβεων Πρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, ὁ Κωνσταντῖνος διωρίσθη, τῇ 22 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡγεμὼν Βλαχίας. Ἀναλαβὼν τὰς ἡνίας τῆς χώρας ἐκείνης, διωργάνισε στρατὸν, δι' οὗ ἐδύνατο ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Δερβεναγάδων, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐπιφοβώτερος αὐτῶν ἦν ὁ Πασβάνογλους, προσβαλὼν αὐτὸν ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Βιδυνίου, τὸν ὑπεχρέωσε διὰ συνθήκης νὰ ἀπέχῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῶν Ἡγεμονειῶν. Ἀλληλοδιαδόχως δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς καταχραστὰς ἀποκρούσας, ἀπήλλαξε τὴν Βλαχίαν τῶν δεινῶν, ὅσα οὗτοι τῇ προὐξένουν· τοῦτο δὲ τῷ προσεκτήσατο καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Σέρβων, οὓς ἐλυμαίνοντο αἱ τοῦ Πασβάνογλου συμμορίαι, καὶ οἵτινες, ἀπαλλαγέντες τῆς ἀπασχολήσεως τούτου, ἔστρεψαν τὰ ὅπλα αὐτῶν κατὰ τῆς Πύλης.

Ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ ἤρχιζεν ἤδη ὑπερισχύουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ πρέσβυς τοῦ Ναπολέοντος, στρατηγὸς Σεβαστιάνης, ἅμ' ἀφικόμενος αὐτόσε, ἀπήτησε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ὑψηλάντου, ᾧ ἀπέδιδεν ἄκρατον φιλορωσσισμόν. Ἡ Πύλη ἐκβιασθεῖσα συγκατένευσε, καὶ Τοῦρκός τις ἐστάλη

εἰς Βουκουρέστιον κομίζων τὸ περὶ ἀνακλήσεως φιρμάνιον, ὅπερ συνεπήγαγε καὶ τὸν ἀποκεφαλισμόν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐγκαίρως πληροφορηθεὶς τοῦτο ἀνέζευξε τῇ 16 Αὐγούστου 1806 μετὰ μεγίστης συνοδείας πρὸς τὰ ὅρια τῆς Τρανσυλβανίας, ἔνθα δεξιωθεὶς παρὰ τῶν ἀρχῶν μετέβη εἰς Κομινσὲκ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Πολωνίας, ὅπως ἐκεῖ πληροφορῆται περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ῥώσσων, συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Μιχελσῶνα εἰς Μολδαυίαν καὶ ὀψιαίτερον εἰς Βουκουρέστιον· ἀλλὰ γενομένης τῆς εἰρήνης, ἐπέστρεψε μετὰ τῶν Ῥωσσικοῦ στρατοῦ καὶ διέμεινεν εἰς Κίεβον. Ἅμα δ' ὡς ἐξερράγη ὁ κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμος τοῦ 1809, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις δεξιωσάμενος αὐτὸν, ἐζήτησε τὰς συμβουλάς του, ἅτε ἐπικειμένης συνόδου πρὸς παγίωσιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Διαμείνας ὑπὲρ τὸ ἔτος ἐν Πετρουπόλει, ἐπέστρεψεν εἰς Κίεβον ἐν ἔτει 1816· ἀλλ' ἅμ' ἀφικόμενος παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ, ἀπεβίωσε τὴν αὐτὴν νύκτα προσβληθεὶς ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας. Υἱοὶ δὲ τούτου ἐγένοντο ὁ Ἀλέξανδρος καὶ Δημήτριος Ὑψηλάνται, οἱ τοσούτῳ ἐνεργὸν μέρος λαβόντες εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦν μουσικὸς ἄριστος καὶ ἀρκούντως εὐπαίδευτος· διάφορα δὲ πονήματά του σώζονται μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτα.

ΚΘ.'

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1799—1802.

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην ἔλαβε τὴν διερμηνείαν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, υἱὸς τοῦ κατομηθέντος διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου Νικολάου Σούτσου. Οὗτος μετὰ τοῦ λίαν τότε ἰσχύοντος Κωνσταντίνου Κεβάπη Σούτσου ἔλαβον μέρος ἐνεργότατον εἰς τὴν διενεργηθεῖσαν σύμβασιν, δι' ἧς αἱ παρὰ τὸν Ἀρίαν ἑπτὰ νῆσοι συνέστησαν πολιτείαν αὐτόνομον. Ἐχρημάτισε δὲ μέγας διερμηνεὺς ἐπὶ τρία ἔτη, μεθ' ἃ προεβιβάσθη εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Βλαχίας. Λαβὼν μέρος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἔδειξεν ἱκανὸν ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ζῆλον· ἀλλ' ἑταῖροί τινες ὑποπτεύσαντες αὐτὸν μὴ προδώσῃ τὸ μυστήριον, ἔπεισαν τὸν ἰατρὸν αὐτοῦ νὰ δηλητηριάσῃ τὰ καυτήρια (φουντανέλλας), ἃς εἶχεν ὥστε ἀπεβίωσεν ἐκ γαγγραίνης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821.

Α'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1802—1807.

Γενομένου ἡγεμόνος τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ἕνεκα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης διετέλει εἰς μεγίστην

ἀστάθειαν, καθόσον οἱ πρέσβεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δυνάμεων ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς διερμηνείας, ποικίλα παρενέβαλλον προσκόμματα πρὸς τὴν ἀποτυχίαν τῶν τῆς ἀντιθέτου μερίδος καὶ τ' ἀνάπαλιν. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ὑπερπηδῶντες χρονικόν τι διάστημα, καθ' ὃ ἡ διερμηνεία διετέλεσεν εἰς τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν, θέλομεν ἀναλάβει τὸν μῖτον ἀπὸ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, υἱοῦ Μιχαὴλ τοῦ τετράκις ἡγεμονεύσαντος, ὅστις ἔλαβε τὴν μεγάλην διερμηνείαν οὐ πολλῷ ὕστερον μετὰ τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Νικολάου Σοῦτσον.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰέννῃ μάχην ὁ Ναπολέων κατανικήσας τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ ἦρχε τοῦ κόσμου ἅπαντος, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σουλτάνος ἦτον ὁ πρέσβυς αὐτοῦ, στρατηγὸς Σεβαστιάνης. Ἡ Ἀγγλία δυσαρεστηθεῖσα κατὰ τῆς παντοδυναμίας ταύτης τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ, ἔπεμψε τὸν στόλον αὐτῆς πρὸς ἀπειλὴν εἰς τὸν Βόσπορον, ἠνάγκασε δὲ τοιουτοτρόπως τὴν Πύλην, νὰ ὑπογράψῃ μυστικὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ αὐτῆς συνθήκην. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν στρατηγὸν Σεβαστιάνην, καὶ ἐπειδὴ ὁ μέγας διερμηνεὺς εἶχε πολλὰς σχέσεις πρὸς αὐτὸν, ἡ Ἀγγλία τὸν κατηγόρησε πρὸς Βεζύρην Τζελεμπῆ Ἰβραὴμ πασᾶν ὡς δῆθεν προδόντα τὸ ἀπόῤῥητον πρὸς ἐκεῖνον. Τῇ 19 λοιπὸν Ὀκτωβρίου 1807, ἐνῷ ὁ μέγας διερμηνεὺς ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν γραμματέα του Μιχαὴλ Σοῦτσον εἰργάζετο ἡσύχως ἐν τῷ γραφείῳ του, αἴφνης πα-

ραστὰς θυρωρὸς τοῦ Σουλτάνου μετὰ πολλῶν δημίων, ἥρπασεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ σαμουροκάλπακον καὶ σύρων ἔφερεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἁγίας Σοφίας, ἔνθα τὸν ἐκαρατόμησεν· ἤθελε δὲ πάθει τὸ αὐτὸ καὶ ὁ γραμματεύς του εἰ μὴ δραπετεύων ἐσώζετο.

ΛΑ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1808.

Μετὰ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καρατομίαν διωρίσθη μέγας διερμηνεὺς ὁ Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1808, ἀλλ' ἡ διερμηνεία αὐτοῦ ὀλίγιστον χρόνον διήρκεσε, διότι ἐξωσθεὶς ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς καὶ ὁμωνύμου αὐτοῦ Ἰωάννου Νικολάου Καρατζᾶ.

Τὸν Ἰωάννην τοῦτον διορισθέντα ἐν ἔτει 1802 διερμηνέα τοῦ στόλου, εἶχε παραλάβει ὁ μέγας ναύαρχος Χουσεὶν πασᾶς, μεγάλως ἰσχύων παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Σελίμῃ, κατὰ τὴν εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους περιοδείαν του· προσκληθεὶς ὅμως ὁ ναύαρχος μετ' ὀλίγον παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἵνα ἐπανέλθῃ ὅσον τάχιστα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄφησε τὸν διερμηνέα του ὅπως μετὰ μιᾶς μοίρας περιέλθῃ τὰς νήσους. Ἀλλὰ κατηγορηθεὶς ὅτι προσεφέρθη ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἐπαύθη, ἅμα ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῆς διερμηνείας τοῦ στόλου, καταλιπὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἀναμνήσεις εὐαρέστους εἰς τοὺς Χριστιανούς, καὶ ὄνομα εὐλογούμενον διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τῶν ἐπιζώντων γνωρίμων του.

Ἐν ἔτει 1808 εὐνοούμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, διωρίσθη μέγας διερμηνεύς· ἀλλ' ἡ διερμηνεία αὐτοῦ δύο μόνον μῆνας διήρκεσε, διότι προσβληθεὶς ὑπὸ πλευρίτιδος ἀπεβίωσε τὸ τριακοστὸν ἔνατον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος ἄγων. Ἐνῷ δ' ἐγίνετο ἡ ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ διὰ τῆς θύρας τῆς θαλάσσης τοῦ οἴκου του, ἄνευ παρατάξεως, ἕνεκα τοῦ τρόμου ὅστις ἐπεκράτει τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπισυμβάσης ἐπαναστάσεως τῶν Γιανιτζάρων κατὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρου, τινὲς τῶν ἐπαναστατῶν εἰσώρμησαν εἰς τὸν οἶκόν του ἵνα κατασφάξωσι τὸν διερμηνέα, ὅπως εἶχον κατασφάξει καὶ ὅλους τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ κράτους· ἀλλὰ μαθόντες τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀνεχώρησαν εἰπόντες παραμυθητικάς τινας λέξεις πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὴν σύζυγόν του.

Φιλομαθὴς ὢν καὶ φιλόμουσος ὁ ἀνὴρ ἐδαπάνησε τὰ ἔτη τῆς ἀργίας του εἰς μεταφράσεις συγγραμμάτων Τουρκικῶν, Γαλλικῶν καὶ Ἰταλικῶν· σώζονται δ' ἐκ τῶν μεταφράσεών του παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ὑποστρατήγῳ Γ. Καρατζᾷ εὐαναγνώστως γεγραμμένα τὸ Περὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν Ῥωμαίων τοῦ Μοντεσκιοῦ, καὶ δύο δράματα εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους Ἑλληνιστὶ μεθηρμηνευμένα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ, τὸν Δημοφῶντα καὶ τὴν

Κλυταιμνήστραν. Ἐπιτήδειος δὲ καὶ περὶ τὴν ζωγραφικὴν ὢν, καί τοι μηδόλως ταύτην σπουδάσας, ἐζωγράφισε διαφόρους εἰκόνας, ὧν σώζονται ἔτι καὶ νῦν ἐκκλησιαστικαί τινες.

ΛΒ'.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1808—1812.

Τὸν Ἰωάννην Καρατζᾶν οὕτω προώρως ἀποβιώσαντα διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ Δημήτριος Μουρούζης, ἀνὴρ ἔμπειρος περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ εἰδήμων πλείστων Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχε τότε ὁ πρὸς τοὺς Ῥώσσους πόλεμος, ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ τῆς πρωτευούσης καὶ συστρατεύσῃ μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου εἰς Σούμλαν, καταλείπων προσωρινῶς ἐπίτροπον αὐτοῦ τὸν Σπαθάρην Σκαρλάτον Ῥωσσέτον, τὸν καὶ Μπίμπικα κοινῶς προσεπικαλούμενον, (*) εἶτα δὲ ὁριστικώτερον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Παναγιώτην.

Ἡ Ῥωσσία ἐκβιαζομένη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διέκειτο εἰς δεινὴν θέσιν, διότι ἀπασχολοῦσα εἰς Βλαχίαν ἱκανὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν περιώνυμον Κου-

(*) Ὁ Κ. Λακρὰ ἐν τῷ περὶ Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας συγγράμματι αὐτοῦ ἀριθμεῖ τὴν εἰκογένειαν Ῥωσσέτων μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἵτινες ἦσαν αὗται· Γουλιανοί, Ῥωσεττοι, Διπλοβατάτζαι, Μαυροκορδάτοι, Κουσεσκολαῖοι, Βλαστοί, Καρυοφύλλαι, Ῥαμνῖται (;) Μουσελίμαι, Σοῦτσοι, Γιουσιδαι(;) Κονταράτοι, Μαυρουδαῖοι, Ῥαμαντάναι, Φραγκίδαι (;) καὶ Φραγκόπουλοι.

τούζωφ δὲν ἐδύνατο ν' ἀντιστῇ ἀποτελεσματικῶς πρὸς τὰς τῶν Γάλλων προσβολάς· τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη παντοιοτρόπως νὰ καταπαύσῃ τὸν πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμον, ἵν' ἀναλάβῃ τὸν πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Προτάσεις λοιπὸν μυστικαὶ ἐγένοντο περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ οὗτος ἀποδεξάμενος αὐτὰς ἔπεμψε τὸν Δημήτριον Μουρούζην πρὸς τὸν Κουτούζωφ ὅπως ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην, δι' ἧς ἐγεννήθη νέον Χριστιανικὸν βασίλειον, ἡ Σερβία. Ὁ Ναπολέων πληροφορηθεὶς ταῦτα, παρεπονέθη πρὸς τὴν Πύλην, ἥτις ὅπως διασκεδάσῃ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοκράτορος, διεμέλισε μὲν τὸν Δημήτριον Μουρούζην κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1812 εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀπεκεφάλισε δὲ καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινούπολει ἀδελφὸν αὐτοῦ Παναγιώτην. Τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἡ στέρησις, λέγει ὁ Φωτεινός, δὲν ἦτο μικρὰ ζημία τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, καὶ διὰ τὴν τιμὴν, ἣν περιεποίουν αὐτῷ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐπικτήτων καὶ φυσικῶν αὐτῶν προτερημάτων· διὸ τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν ἐθρήνησεν ἅπαν τὸ γένος.

ΛΓ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1812.

Τὸν Μουρούζην ζῶντα ἔτι ἀλλ' εἰς δυσμένειαν ὑποπεσόντα ἕνεκα τῆς συνθήκης, εἶχε διαδεχθῆ ὁ καὶ πρότερον ἐπ' ὀλίγον χρηματίσας διερμηνεὺς

Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς, τοῦ ὁποίου ὅμως καὶ ἡ δευτέρα διερμηνεία διήρκεσεν ὀλίγους μῆνας, μέχρι τῆς 29 Αὐγούστου 1812, ὅτε προβιβασθεὶς εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον ἐγένετο ἡγεμὼν αὐτῆς.

Ἀφικόμενος εἰς Βουκουρέστιον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἰωάννης, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πλείστου ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐνθουσιασμοῦ· ἀλλ' ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος ὑπῆρξε λυπηρὰ καὶ ἀτυχής. Χειμὼν καταπληκτικὸς καὶ ἀσυνήθης ἐπελθὼν κατὰ πρῶτον ἐπήνεγκε μετὰ τῆς ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ καταστροφῆς τοῦ Ναπολέοντος, καὶ τὴν φθορὰν πολλῶν χιλιάδων ζώων καὶ ἀνθρώπων ἐν τῇ Βλαχίᾳ· μετ' αὐτὸν δ' ἐνσκήψας καὶ ὁ βροτολοιγὸς λοιμὸς συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ἓν περίπου ἔτος διαρκέσας καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑβδομηκοντακισχιλίους Βλάχους εἰς ᾅδην ἐξαποστείλας. Ἡ ἀγαθὴ καὶ εὐαίσθητος τοῦ ἡγεμόνος ψυχὴ ἐτήκετο ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν ὑπηκόων του, οὓς ἐμάστιζον ἀφ' ἑτέρου καὶ αἱ τῆς Πύλης ἀγγαρίαι, διαταξάσης τὸν Ἡγεμόνα νὰ προσφέρῃ τὴν ὕλην καὶ τὴν δαπάνην τῆς κατασκευῆς καὶ ἐπιδιορθώσεως πάντων τῶν παρὰ τῶν Ῥώσσων καταδαφισθέντων παριστρίων φρουρίων ἢ ὀχυρωμάτων.

Ἔργον τοῦ Ἡγεμόνος τούτου ὑπάρχει ἡ σύνταξις νομοθεσίας διὰ τοὺς Βλάχους, ἥτις καὶ τύποις ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1818 ὑπὸ τίτλον «Νομοθεσία τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου Αὐθέντου καὶ Ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας,

κυρίου, κυρίου, Ἰωάννου Γεωργίου Καρατζᾶ, βοεβόδα, τύποις Βαρθολομαίου Τζβεκίου.» Τῆς δὲ νομοθεσίας προτέτακται ὁ ἑξῆς πρὸς αὐτὸν ὕμνος.

Ἡ Θεὰ Θέμις μ' ἐλαίας κλόνον
Εἰς τὸν λαμπρόν σου, αὐθέντα, θρόνον
στεφανωμένη νομοθετεῖ,

Καὶ ὁ λαός σου ς' τὰ ἱερά της
θεῖα, κι' ἑδραῖα θεσπίσματά της
κατὰ κανόνα περιπατεῖ.

Ἡ πλάστιξ ταύτης ς' τὸ ἴσον ῥέπει,
Ὁ ὀφθαλμός της ποτὲ δὲν βλέπει
οὔτε μεγάλον οὔτε μικρόν,

Κ' ἡ δεξιά της χεὶρ μὲ ἀνδρίαν
ἁρματωμένη πρὸς τὴν κακίαν
σφίγγει καὶ δείχνει σπαθὶ πικρόν.

Ἡ σεβαστή της δικαιοσύνη
ἐκ δεξιῶν της σύμψηφα κρίνει
καὶ ἀδικάστως δημηγορεῖ·

Κ' ἡ ἀδικία κεραυνωμένη
καὶ αἰωνίως ἐξωρισμένη
εἰς κρύον ᾅδην μαυροφορεῖ.

Ὅλ' ἡ Βλαχία λαμπροφοροῦσα
πανηγυρίζει καὶ ψάλλ' ὑμνοῦσα
τὸν νομοθέτην τὸν σεβαστόν,

Καὶ μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς χρησμούς του
τοὺς οὐρανίους καὶ ἱεροὺς του
κινεῖ τὸ πλῆθός της τὸ πιστόν.

Μέγις' Αὐθέντα καὶ νομοθέτα,
λαῶν προστάτα καὶ εὐεργέτα,
δέξου τοὺς ὕμνους μας προσηνῶς,

Δέξου τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν
καὶ τὰς εὐχάς μας αὐτὰς θυσίαν,
ἃς σοὶ προσφέρομεν ταπεινῶς.

ΛΔ'.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

1812—1815.

Ἡ οἰκογένεια Ἀργυροπούλου ἀνατρέχει εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Καὶ εἰ μὲν ἔχῃ σχέσιν πρὸς Ῥωμανὸν Γ'. τὸν Ἀργυρόπουλον, ἐν ἔτει 1028 αὐτοκρατορήσαντα, περὶ τούτου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι πολλοὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης κατεῖχον θέσιν ἐπίζηλον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὴν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε παταχθέντος τοῦ ποιμένος, διεσκορπίσθησαν τὰ πρόβατα, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, εἷς τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατέφυγεν εἰς Παδούην, ἔνθα ὁ ἡγεμὼν τοῦ τόπου πολλῶν τιμῶν τὸν κατηξίωσε, τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ τὴν πρυτανείαν τοῦ ἐκεῖσε Πανεπιστημίου τῷ ἐνεπιστεύθη. Ἐκ Παδούης μετέβη εἰς Φλωρεντίαν, ἧς ὁ ἄρχων Κοσμᾶς ὁ ἀπὸ Μεδίκων οὐ μόνον λίαν

εὐμενῶς πρὸς αὐτὸν διετέθη, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ Λαυρεντίου τὸν διώρισεν. Ἀναχωρήσας κἀκεῖθεν ὁ Ἀργυρόπουλος κατηυθύνθη εἰς Παρισίους τῷ 1457, ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμαλωτισθείσης οἰκογενείας του· ἀλλ' ἀποτυχών, φαίνεται, τοῦ σκοποῦ του μετέβη εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἀνοίξας σχολὴν ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἀπεβίωσε δ' ἐκεῖ τῷ 1480 εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐκ δυσπεψίας, πλεῖστα καταλιπὼν σπουδαῖα συγγράμματα ἐκδεδομένα τε καὶ ἀνέκδοτα. Ἕτερα μέλη τῆς οἰκογενείας Ἀργυροπούλου ἐκπατρισθέντα κατέφυγον εἰς Θεσσαλονίκην· τούτων δὲ εἷς ἐπιστρέψας μετά τινα χρόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς ἔτι καὶ νῦν σωζομένης οἰκογενείας ταύτης.

Ὁ Ἰάκωβος ἦν τριτότοκος ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Μανουὴλ Ἀργυροπούλου. Ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἀδελφὸς Λουκᾶς, ἦν ἀνὴρ εἰδημονέστατος τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, ὥστε καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν Χοτζᾶ ἐπεκαλεῖτο. Καὶ οἱ ἕτεροι δὲ δύο ἀδελφοί του Γεώργιος καὶ Ἰωάννης ἦσαν ἐπίσης διακεκριμένοι ἐπὶ παιδείᾳ Ἀσιατικῇ· ὁ δὲ Ἰάκωβος μετέφρασε Τουρκιστὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Καπρέρα, ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας, ἥτις ἐξεδόθη τῷ 1792 ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τίτλον Ταρίκη Ῥουσὶ, μετὰ τοσαύτης γλαφυρότητος, ὥστε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡ μετάφρασις αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ οὖσα ἐν τῶν

μᾶλλον περισπουδάστων βιβλίων τῶν Τούρκων.

Ἡ Διερμηνεία τοῦ Ἀργυροπούλου τρία μόνον ἔτη διήρκεσε, διότι φθονηθεὶς ὑφ' ἑτέρων ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ ἀγαθώτατος καὶ φιλοσεβνέστατος εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν· ὅτε δὲ τῷ 1821 ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, μὴ δυνηθεὶς νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐξωρίσθη τῇ 21 Ἀπριλίου πρῶτον μὲν εἰς Τζοροὺμ καὶ εἶτα εἰς Ἄγκυραν, ἔνθα ἔμεινε μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1825· ἐκ δὲ Ἀγκύρας ἐστάλη εἰς Προῦσαν, ἔνθα διετέλεσεν ἐξόριστος μέχρι τοῦ 1829. Ἐπανελθόντι εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῷ ἐγένετο παρὰ τῆς Πύλης ἡ πρότασις νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ Στεφάνου Βογορίδου εἰς Πετρούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας, ἵνα ἐπικυρώσῃ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Ἀργυρόπουλος προσεποιήθη ὅτι δέχεται τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἐνῷ τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, προτιμῶν τὸν λιτὸν καὶ πένητα μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν βίον ἢ τὰ πλούτη καὶ τὰς τιμὰς ἐν μέσῳ τῶν ἀλλοφύλων, δραπετεύσας κατέφυγεν εἰς Αἴγιναν, κακεῖθεν μετέβη εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1850, κατα[illegible]ιπὼν μεταφράσεις τι ἀς ἐκ τῶν τοῦ Μοντεσκιοῦ καὶ ἀπομνημονεύματα ἀνέκδοτα μείναντα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ μὲν σώζονται παρὰ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ, τὰ πλεῖστα ὅμως ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, κατά τινα πυρκαϊὰν συμβάσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου. Ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου δὲ πλακὸς αὐτοῦ ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη.

Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος
Τῷ 1774 γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει,
Ἔνθα ἀρρωγῆς ἕνεκα τῶν ὁμοφύλων
Τὰ κοινὰ πράττων ἐπ' ἀρετῇ διέπρεψε
Στυγεροῖς δὲ ὑποπεσὼν διωγμοῖς,
Εἶτα τὰ τῆς τυραννίδος
Ἄδωρα φεύγων δῶρα εἰς Ἑλλάδα ἦκεν.
Καλύπτεται δὲ τῷδε λίθῳ
Τελευτήσας τῷ 1850
Καὶ πόθον ὑπολιπὼν ἄσβεστον
τοῖς τέκνοις, τοῖς φίλοις
καὶ τῇ Πανελληνίῳ ἑμάδι.

Ὁ Ἀργυρόπουλος νυμφευθεὶς τὴν Δομνίτζαν (*) Μαριώραν Μιχαὴλ Σούτσου ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τέσσαρας υἱοὺς, τὸν Μανουὴλ, πρῶτον διερμηνέα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσσικῆς πρεσβείας διατελέσαντα, τὸν Περικλῆ, ἄνδρα νομομαθέστατον καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν καθηγητικὴν ἕδραν ἐν τῷ Ἀθήνησι Πανεπιστημίῳ κατασχόντα, θανόντα δὲ τῇ 16 Δεκεμβρίου 1859, τὸν Ἀλέξανδον ἀποβιώσαντα ἄγαμον καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, ταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἑλλάδι· πρὸς δὲ δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μὲν Σεβαστὴ ἐνυμφεύθη τὸν Κωνσταντῖνον Μάνον, ἡ δὲ Χαρίκλεια τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον.

(*) Δομνίτζαι ἐκαλοῦντο αἱ τῶν ἡγεμόνων θυγατέρες καὶ Μπεϊζαντίδες οἱ υἱοὶ αὐτῶν· αἱ δὲ σύζυγοί των ἐλέγοντο δόμναι. Οἱ υἱοὶ τῶν Μπεϊζαντιδῶν καὶ τῶν Δομνιτζῶν ἐκαλοῦντο Τζελεπῆδες, αἱ δὲ θυγατέρες των Κοκονίτζαι. Τὸν τελευταῖον τοῦτον τίτλον εἶχον καὶ αἱ τῶν διερμηνέων σύζυγοι.

ΛΕ'.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1815—1818.

Τί δύναται ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἀληθὴς αὐταπάρνησις εἰς καρδίαν εὐγενῆ καὶ ὑψηλόφρονα δεικνύει ἄριστα ὁ βίος τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου· διότι ἂν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαιότητος μετ' ἐγκωμίων ἀναφέρῃ τὸν Θεμιστοκλέα ἀνεξικάκως ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὑπομείναντα καὶ αὐτοὺς τοῦ ἐχθροῦ του Εὐρυβιάδου τοὺς ῥαπισμούς, καὶ ἀντὶ πάσης μομφῆς εἰπόντα, «Πάταξον μέν, ἄκουσον δὲ»,ἡ πρόθυμος ὅμως καὶ ἀγόγγυστος θυσία ἡγεμονικῆς πορφύρας καὶ ἡγεμονικοῦ διαδήματος ὑπὲρ τῆς παλινορθώσεως τοῦ ἔθνους εἶναι πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀξιοθαυμαστότερον καὶ καταπληκτικώτερον.

Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος ἐγεννήθη τῷ 1778 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Γρηγορίου Σούτσου καὶ Σεβαστῆς, τὸ γένος ἑλκούσης ἐκ τῆς τῶν Τεδέσκων οἰκογενείας. Τὰ πρῶτα τοῦ πολιτικοῦ βίου μαθήματα ἔλαβεν εἰς πολὺ νεαρὰν ἡλικίαν,δεκαπενταέτης τὴν ἡλικίαν περίπου ὤν, παρὰ τῷ πάππῳ αὐτοῦ Μιχαὴλ Σούτσῳ, ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας,ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε τὸν ὀξὺν νοῦν καὶ τὴν ἐμβριθῆ κρίσιν, μεθ' ἧς ἦτο φύσει πεπροικισμένος. Διορισθεὶς ἐν ἔτει 1812 γραμματεὺς τοῦ τότε διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ἰωάννου Καρατζᾶ, τοσοῦτον ἐξετιμήθη καὶ ἠγαπήθη ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ γαμβρός του ἐγένετο, λαβὼν τὴν

θυγατέρα αὐτοῦ Ῥωξάνην εἰς γάμον· ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ δὲ ταύτῃ διατελῶν συνέθετο τὰ προκαταρκτικὰ πρωτόκολλα τῆς ἡμιαυτονομίας τῶν Σέρβων. Γενόμενος εἶτα παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἐπίτροπος τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ, ἐπὶ τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον τέως ἀναβάντος, ἐστήριξε τῷ 1816 τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐπισυμβάσαν τοῦ ἁγίου Τάφου πυρπόλησιν, ὑπερνικήσας τὰς ἐνστάσεις τῶν καθολικῶν δυνάμεων Γαλλίας, Ἱσπανίας καὶ Αὐστρίας, καὶ ἐπιτυχὼν τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος Κομνηνοῦ(Κάλφα)πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ, ὅστις ἔκτοτε διέμεινεν, ἐναντίον πασῶν τῶν προσπαθειῶν τῶν ἑσπερίων, εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Διαδεξάμενος μικρὸν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸν Ἀργυρόπουλον ἐν τῇ μεγάλῃ διερμηνείᾳ, τοσοῦτο διεκρίθη εἰς τὴν νέαν ταύτην θέσιν, ὥστε καὶ μὲ ἕτερον περιφανὲς καὶ μοναδικὸν εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Τουρκίας χρονικὰ περιεβλήθη ἀξίωμα. Τοῦ σουλτάνου Μαχμούτη δηλονότι θεσμοθετήσαντος τὴν συγκρότησιν ἰδιαιτέρου μυστικοῦ τοῦ κράτους συμβουλίου, ὅπερ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ προεδρείαν ἔκρινε καὶ ἀπεφάσιζε περὶ πάντων, ὅσα πρὸς ἐκτέλεσιν εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐπέμποντο, ὁ Μιχαὴλ προσελήφθη ὄγδοος σύμβουλος ὁμότιμος μεταξὺ ἑπτὰ ἑτέρων Ὀθωμανῶν. Καὶ ὡς σύμβουλος δὲ καὶ ὡς διερμηνεὺς διεκρίθη ἐπὶ ὀξυδερκείᾳ καὶ ἀγαθότητι, μηδέποτε ὑπὸ ἰδιοτελείας ἢ ἐπάρσεως ἢ ὑπὸ ἄλλων χαμαιζήλων παθῶν κυριευθείς, ἀλλὰ διατηρήσας

ἀμετάβλητον τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μετριοφροσύνην, καὶ ἓν μόνον κατὰ νοῦν ἔχων, πῶς νὰ φανῇ λυσιτελέστερος τοῖς ὁμοεθνέσιν αὐτοῦ· μία δὲ τῶν πρὸς τὸ ἔθνος εὐεργεσιῶν του εἶναι ὅτι ἠλάττωσε τὰ χρέη τοῦ κοινοῦ κατὰ τρία ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἀναθεὶς τὴν πληρωμὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, ὧν τὰς μεταθέσεις ἐνομοθέτησεν.

Ἐν ἔτει 1818 ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος, τὸ τριακοστὸν τέταρτον μόλις ἄγων ἔτος, διωρίσθη ἡγεμὼν Μολδαυίας· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἤρξατο δραστηριώτερον ἐνεργοῦσα πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνους. Ἀπόστολοι αὐτῆς ἐστέλλοντο καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις προπαρασκευάζοντες τὰ πνεύματα, καὶ προκαλοῦντες τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀναδεχθεὶς τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν ἠπόρει πόθεν νὰ ποιήσῃ ἔναρξιν τοῦ κινήματος, καθόσον ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσκόπει νὰ στήσῃ τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ἀπεποιήθη πᾶσαν σύμπραξιν.

Μυηθεὶς ὁ Μιχαὴλ εἰς τὰ τῆς ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Φλωρεστίου, καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν μελετωμένην ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους, συνεννοήθη πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Ἰακώβου Ῥίζου, εἶτα δὲ καὶ αὐτοπροσώπως μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου· παραδεχθεὶς δὲ ἀσμένως τὰς προτάσεις ἐκείνου καὶ παριδὼν τήν τε ἀπώλειαν τῆς ἡγεμονείας του καὶ τὴν ἐπικειμένην δήμευσιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κτημάτων του, μεγίστης ἀξίας ὄντων, προέκρινε νὰ συγκινδυνεύσῃ καὶ συμπάθη ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὡς εἷς τῶν πολλῶν καὶ αὐτός. Καὶ δὴ καύσας δημοσίᾳ τὰ ἡγεμονικὰ αὐτοῦ παράσημα καὶ ὑποδεχθεὶς τῇ 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸν εἰς Ἰάσιον εἰσελθόντα ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως, συνετάχθη αὐτῷ, καὶ προσενεγκὼν τετρακοσίας χιλιάδας δραχμῶν, ἃς ὑποθηκεύσας τοὺς ἀδάμαντας τῆς συζύγου του ἔλαβε παρὰ τοῦ Χριστοφόρου Σακελλαρίου, ἐλάκτισε τοιουτοτρόπως λαμπρὰν καὶ ἐπίζηλον θέσιν καὶ ἐξετέθη εἴς τε τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου, ἀποκηρύξαντος παραχρῆμα αὐτὸν, καὶ εἰς τὰς περιπετείας ἀμφιβόλου τύχης. «Τί ἄλλο αἴτιον, ἔλεγεν ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Γεώργιον Λασσάνην, μὲ παρεκίνησε νὰ μυσταγωγηθῶ τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἀπόῤῥητον, εἰμὴ ὁ διάπυρος ἔρως τῆς πατρίδος; Οὐδὲν εἶχον ἡγεμονεύων νὰ φοβηθῶ, ἀλλὰ τόρα ὑπὲρ πάντας κινδυνεύω διὰ τὴν πολιτικήν μου στάσιν. Ἂν τὸ κίνημα εὐδοκιμήσῃ καθὼς εὐχόμεθα κοινῶς καὶ ἐλπίζομεν ὅλοι οἱ γνήσιοι πατριῶται, δὲν ἔχω ν' ἀπολαύσω ἄλλο παρ' ὅ,τι καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἔθνους μέλη, ἐκεῖνο μόνον ἀπαιτῶν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς φιλτάτης πατρίδος· ἂν δὲ, ὃ μὴ γένοιτο! ἀποτύχῃ ὁ ἱερὸς ἡμῶν σκοπὸς, ἐγὼ μέλλω νὰ πάθω περισσότερον τῶν ἄλλων. Ἰδοὺ λοιπὸν τρανωτάτη καὶ ἀναντίῤῥητος, νομίζω, ἀπόδειξις, ὅτι εἶμαι γνήσιος φιλογενὴς, ὅτι δὲν κινοῦμαι δι' ἰδιαίτερον οὐδὲν συμφέρον, ἀλλ' ἐξεναντίας ὅλα ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, δολοφονίας ἐχθρῶν, ἐξολόθρευσιν παντελῆ τῆς οἰκογενείας μου καὶ λοιπά.»

Ὦ μοιριγενεῖς καὶ ὀλβιοδαίμονες σεῖς, οἱ πα-

ρακαθήμενοι σήμερον εἰς τὴν ἐθνικὴν τράπεζαν τῆς ἐλευθερίας, ἣν παρεσκεύασαν αἱ θυσίαι καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν ἀοιδίμων καὶ μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν. Σεῖς, οἵτινες ἐκβακχευόμενοι καὶ κορυβαντιῶντες ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἅτινα ἐκεῖνοι σᾶς προητοίμασαν, ἐξυβρίζετε τὴν μνήμην αὐτῶν, καὶ ἀρνεῖσθε καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς τραπέζης ταύτης καταπίπτοντα ψυχία εἴτε εἰς τοὺς ἰδίους, εἴτε εἰς τὰ τέκνα των, διότι δὲν ἔσχον τὴν τύχην νὰ συμπεριληφθῶσιν αἱ μερικαὶ πατρίδες των εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα. Σεῖς οἵτινες ἀγνοοῦντες, ἢ προσποιούμενοι ὅτι ἀγνοεῖτε, πῶς καὶ διὰ ποίων θυσιῶν ἠλευθερώθη ἡ μικρὰ αὕτη γωνία, ἐκδιώκετε τοὺς μὲν ἐν Βυζαντίῳ γεννηθέντας ὡς Φαναριώτας, ὡς Παρίας, ἡμᾶς δὲ τοὺς λοιποὺς ὡς ἑτερόχθονας. Σεῖς οἵτινες δι' εὐτελῆ ὑπουργοῦ ἔδραν, θαμβούμενοι ὑπὸ ἐφημέρου λάμψεως, περιάγετε γῆν καὶ θάλασσαν καὶ τὰ πάντα θύετε εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἰδιοτελείας, ἠθέλατε ἄρα θυσιάσει τοσοῦτον εὐκόλως ἓν στέμμα ὑπὲρ τῆς ἀμφιβόλου, ἀμφιβολωτάτης ἀναστάσεως τῆς πατρίδος σας; Ἠθέλατε προσφέρει ὁλοκαύτωμα καὶ θέσιν καὶ περιουσίαν καὶ οἰκογένειαν, ὅπως ἔπραξεν ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος;

Δυστυχῶς τοῦ Ὑψηλάντου τὸ κίνημα ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἀπέτυχε, μ' ὅλον τοῦ Ἱεροῦ λόχου ἐν Δραγατζανίῳ τὸν ἡρωϊσμόν, μ' ὅλην τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου τὴν ἐν τῇ μονῇ Σέκου θυσίαν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ πρώην ὀλβιος ἡγεμὼν Μολδαυίας νὰ καταφύγῃ νύκτωρ τῇ 31 Μαρτίου 1821 πένης καὶ τῶν πάντων στερούμενος εἰς Κισνόβιον

τῆς Βασσαραβίας· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πολὺ νὰ διαμείνῃ ἐκεῖ, ἐπιμόνως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ζητούμενος, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ δι' Ἑλβετίαν. Ἀλλ' ἐνῷ διήρχετο τὴν Αὐστριακὴν χώραν, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, ἐπέμφθη εἰς Γορίτζαν, ἔνθα ἐκρατήθη ὡς ἐν φυλακῇ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἐννέα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ μονόχειρ Ὑψηλάντης ἐστέναζεν εἰς τὰς εἱρκτὰς τῆς Μουγκάτζης. Τέλος κηρυχθείσης τῆς τῶν ὅπλων ἀνακωχῆς ὑπὸ τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμων, ἠλευθερώθη καὶ ὁ Σοῦτσος, καὶ μετὰ ὀλιγοχρόνιον διατριβὴν ἐν Ἰταλίᾳ, μετέβη εἰς Γενούην, ἔνθα ἐσχετίσθη πρὸς ἅπαντα τὰ φιλελληνικὰ κομητάτα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γαλλίαν, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς ὁποίας Καρόλῳ τῷ Γ'. διωρίσθη πρεσβευτὴς ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀμφισβητουμένων ὁρίων. Ὁπόσον δὲ διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν αἰσίαν ἐκπεραίωσιν τῶν διαπραγματεύσεων, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Καποδίστριας, τοιαῦτα πρὸς τὸν Σοῦτσον τῇ 2 Ἰουνίου 1831 γράφων· «Περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω πόσον εὐγνωμονῶ διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν δεξιότητα, ἣν ἐπιδεικνύετε ὑπὲρ τῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν παροῦσαν ἐπικίνδυνον ὥραν· οὐδ' ἀμφιβάλλετε, ἐλπίζω, ὅτι κατὰ πρώτην εὐκαιρίαν προθυμότατα θέλω σᾶς προσφέρει τὴν μαρτυρίαν τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῆς.»

Ἐλθόντος τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἀνεγνωρίσθη τῷ 1833 ἐπισήμως ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Παρισίους, καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπέγραφε τὰς τοῦ

Ἑλληνικοῦ δανείου ὁμολογίας. Μετ' ὀλίγον διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει, Στοκχόλμῃ καὶ Κοπεγχάγῃ, τῷ δὲ 1835 ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς Ἑλλάδα ὅπως χαιρετήσῃ τὸν βασιλέα. Ἐπιστρέψας αὖθις εἰς Πετρούπολιν, ἐπέμφθη ἔπειτα εἰς Λονδῖνον ἵνα παρευρεθῇ ἐκεῖ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν στέψιν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας. Τελευταῖον δὲ ἐν ἔτει 1839 ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα διορισθεὶς σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, παρητήθη μετὰ ἓν ἔτος, προκρίνων τὸν ἰδιωτικὸν βίον, καί τοι ἐπανειλημμένως προσκληθεὶς εἰς τὴν πρωθυπουργίαν· ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἔλειπε παντοιοτρόπως εὐεργετῶν τοὺς ὁπωσδήποτε αὐτοῦ δεομένους. Συντελέσας καὶ αὐτὸς εἰς τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, οὐδεμίαν οὐδέποτε ἐζήτησεν ἀμοιβὴν τῶν μεγάλων αὐτοῦ θυσιῶν, ἀλλ' εὐχόμενος μακρόθεν τὰ βέλτιστα τῇ πατρίδι ἔζησεν ἰδιωτεύων· ἀπεβίωσε δ' ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰουνίου 1864 εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἁπλῆς πλακὸς τῆς ἐγκρυπτούσης τοσαύτην δόξαν καὶ τηλικαύτην φιλοπατρίαν ἐγκεχάρακται ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη.

Ἐνταῦθα κεῖται Μιχαὴλ Σοῦτσος
Γεννηθεὶς μὲν ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1784,
Τελευτήσας δὲ τῷ 1864,
Τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μύστης καὶ λειτουργὸς ἐκ τῶν πρώτων
Τῇ προσφιλεστάτῃ αὐτοῦ πατρίδι οὐ μόνον πλοῦτον ἀρίζηλον
Ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνος γεραρὸν θρόνον γενναιοφρόνως προσ-
[ήνεγκε.

ΛΣΤ'

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1818—1821.

Τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον ἀνελθόντα, διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ Ἰωάννης Καλλιμάχης, ἀνὴρ συνετὸς καὶ φιλόπατρις, εἰδήμων δὲ Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν οὐκ ὀλίγων· ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις ἐδύνατο ἐν ἑτέραις περιστάσεσι νὰ διαπρέψῃ εἰς τὴν τῆς διερμηνείας θέσιν, δὲν ἐδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου, σφάγιον καὶ αὐτὸς προσφερθὲν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

Ὅτε ἀνηγγέλθη τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Πύλην, αὕτη διέταξε τὴν πανολεθρίαν τῶν Φαναριωτῶν, ὧν ἄλλους μὲν ἐκαρατόμησεν, ἄλλους δὲ κατεδίκασεν εἰς ὑπερορίαν· μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἦτο καὶ ὁ διερμηνεὺς Ἰωάννης Καλλιμάχης, ὅστις πανοικεὶ ἐξορισθεὶς εἰς Καισάρειαν, ἀνιλεῶς ἐκαρατομήθη τῇ 24 Φεβρουαρίου 1821. Ταὐτοχρόνως δὲ ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον ὁ γεραρὸς καὶ πολύφημος καὶ πολυμαθέστατος ἀδελφὸς αὐτοῦ ἡγεμὼν Σκαρλάτος Καλλιμάχης, τοῦ ὁποίου τὸν φόνον συνώδευσε γεγονός τι ἄξιον ὄντως περιεργείας. Ὁ ἀνὴρ οὗτος μελετῶν ἀδιαλείπτως τὰς Γραφάς, ἠσχολεῖτο ἀντιγράφων τὸν Ψαλτῆρα, καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ στίχου «Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου, ὠδῖνες ᾅδου περιεκύκλωσάν με, προέφθασάν με παγίδες

θανάτου» ὅτε αἴφνης εἰσελθόντες οἱ δήμιοι παρέλαβον καὶ ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν ἀγχόνην. Ὡς μνημεῖον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας τοῦ ἀνδρὸς, παρατιθέμεθα ἐκ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, δύο Χρυσοβούλλους Λόγους τοῦ, ὅπως ἴδωσιν οἱ νῦν ἐν πλούτῳ κωμῶντες, ὁποίαν χρῆσιν τοῦ ἀργυρίου ἐποιοῦντο τότε καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ εὐποροῦντες.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ.

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΑΥΙΑΣ.

Τὸ εὖ εἶναι πρὸς ὃν ὅρον προηγουμένως τὸν ἄνθρωπον ἔχοντα περὶ πλείστου εἰκὸς ποιεῖσθαι τὰ πρὸς ἀκριβεστέραν τεῖνοντα διάγνωσιν καὶ κατάληψιν, τῶν δι' ὧν περ εἴη ἂν ἐπηβόλῳ τούτου γενέσθαι καὶ δεινὸν οἱ ἐγγίγνεσθαι ἔρωτα τῆς τούτων τελειοποιήσεως· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ κατὰ φιλοσόφους τοῦτο εὖ εἶναι μηδοπωστιοῦν ἐπικοινωνεῖ τοῖς ἐκτὸς ἡμῶν (ὁρῶμεν καὶ γὰρ διαφόρου τάξεως καὶ καταστάσεως ἀνθρώποις κτητὸν) δῆλόν ἐστιν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν πηγάζων καὶ τὴν ἕδραν ἔχον ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ, ἥν τινα δὴ τὸ κυριώτατον ἁπάντων τῶν ἐν ἡμῖν οὖσαν, κατακοσμεῖν ἄξιον τοῖς ἀπὸ τῶν ἀρετῶν πλεονεκτήμασι καὶ καλλύνοντας λαμπρύνειν φαιδρῶς πολλαῖς ταῖς τοῦ ὄντος εἰδήσεσιν· ὃ δὴ κυρίως καὶ πρώτως παρέχεται τὸ σεμνὸν τῆς φιλολογίας καὶ παιδείας, ὡς παντί που κατάδηλον· δι' αὐτῆς γὰρ διακρίνειν τὸ πολυτίμητον ἐκεῖνο τοῦ ἀληθοῦς μόριον, τὸ ἐν τῷ βυθῷ κείμενον, καὶ τὰ ἡμῖν ὡς ἀληθῶς συμφέροντα διαγινώσκειν ἔχομεν. Αὐτὴ γὰρ αὕτη ἀφαιροῦσα ἡμῶν τὴν πολλὴν ἀχλὺν, τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν ποιεῖ διαστέλλειν ἡ μὲν Θεὸν, ἡ δὲ καὶ ἄνδρα, κατ' ἀρετὴν θ' οὕτω βιοῦντα, τόν τ' ἐνταῦθα εὐτυχῶς διάγειν βίον καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἡμῖν αὐτοῖς προευτρε-

πίζειν μακαριότητα· καὶ γὰρ τὴν ἐνταῦθ' ἀρετὴν ἥκιστα ἀγέραστον εἶναι ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ πεποίθαμεν. Συνελόντι δὲ εἰπεῖν, ἅπαντα τ' ἀγαθὰ, οἷα δή τις ἀγωνοθέτις ἐπιχορηγοῦσα ἐπιβραβεύει, καὶ οἱ ταύτην ἀσκοῦντες, ὡς προσήκει καὶ δεῖ, οὗτοι δὴ μόνοι ἄξιοι τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ ἀνθρώπου φύσεώς τε καὶ κλήσεως, ὅσοι δὲ τοὐναντίον ἀπότροφοι ἐκείνης καὶ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ἐκπεσόντες κακῇ μοίρᾳ, ὡς τέλεον ἀποζωωθέντας, οὐδὲ ἀνθρώπους προσήκει καλεῖν. Καὶ γὰρ ὁ τὸν μὴ εἰδότα τὴν τοῦ τετραγώνου πλευρὰν ἀσύμμετρον οὖσαν τῇ διαγωνίῳ, οὐδὲ ἄνθρωπον ἀξιῶν καλεῖν, τί ἂν ἐκάλεσε τοὺς τέλεον παιδείας ἀπέχοντας; Πάντα τινὰ τὸν φιλανθρωπίας καὶ φιλογενείας ἀντιποιούμενον καὶ τῇ περὶ τὰ θεῖα εὐσεβείᾳ σεμνυνόμενον, ὅλαις δυνάμεσιν ἑαυτὸν συντελῆ δεῖ παρέχειν πρὸς μετάδοσιν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀπὸ τῆς παιδείας φωταυγιῶν καὶ ἐλλάμψεων, τῶν ἀναδιδουσῶν οἱονεὶ τῷ ἀνθρώπῳ πηγὰς ὡς ἀληθῶς ἀκενώτους, ἐνταῦθα μὲν οὗ ἔφημεν εὖ εἶναι, ἐξῆς δὲ τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Ἀλλὰ χάρις τῇ ἀνωτάτῃ Προνοίᾳ τῇ τὰ καθ' ἡμᾶς εὐμενέσιν ὄμμασί ποτ' ἐπιδούσῃ, ὅτι το Ἑλληνικὸν ἤδη περὶ παιδείαν ἐπιδιδὸν, γιγανταῖα ποιεῖται τὰ βήματα, ὅσον τε ἐνθουσιωδῶς ἔχον περὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς παιδείας, φιλοπονίᾳ ἀτρύτῳ καλλιεργεῖ καὶ ἀμφιλαφεῖ παιδείᾳ ἐπάρδει τὰ γενναῖα ταύτης ἀναβλαστήματα. Καὶ δὴ καὶ Ἡμεῖς ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς ταύταις τῶν Ἑλλήνων ἐλπίσιν οὐ μόνον χαίρομεν, ὡς εἰκὸς, ἀλλὰ καὶ συντελεῖν τὰ δυνατὰ βουλόμεθα, ὡς ὀφείλοντες· καὶ ἐπειδὴ τὰ περιοδικὰ τῆς φιλολογίας γράμματα τῶν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους συντελούντων, οἷς δὴ καλῶς ποιοῦντες οἱ ὁμογενεῖς χρῶνται ἄνδρες καλοί τε κἀγαθοὶ, οὐχ ἧττον χρήσιμα, μᾶλλον δὲ δραστικώτερα, οἷα δὴ συγκεντροῦντα μὲν τὰς γνώσεις τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα διεσπαρμένων ἀνδρῶν ἐπιστήμων, τῷ δὲ τοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην βάθμοῦ τῶν φω-

των παραλληλισμῷ πρὸς τὸ τῶν ἡμετέρων, ποδηγετοῦντα πρὸς συναίσθησιν τῶν ὧν χρήζομεν, καὶ διὰ τοῦτο προθυμοτέρους πρὸς παιδείαν τοὺς Ἕλληνας ἀπεργαζόμενα· δεῖν ἔγνωμεν ἀφοσιούμενοι τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, συνεισενεγκεῖν οἱονδήποτε πρὸς διαμονὴν καὶ διηνέκειαν τῆς φιλολογικῆς ταύτης ἐφημερίδος, ἣν ἤδη οἱ φιλογενεῖς Θεόκλητος Φαρμακίδης καὶ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας ἐκδιδόασι, τοῖς φιλολόγοις διανέμοντες ὑπὸ τῷ Λογίῳ Ἑρμοῦ ὀνόματι, καὶ παρέχειν τοῖς ἐκδόταις αὐτοῖς ἐκ τῶν Αὐθεντικῶν Ἡμῶν προσόδων τῶν ἁλικῶν καὶ τελωνείων ἀνὰ ἑκατὸν γρόσια κατὰ πᾶν ἔτος, τὸ δὲ ὅλον διακόσια. Ἐφ' ᾧ δὴ καὶ ὁ παρὼν Ἡμέτερος Αὐθεντικὸς ἀπελύθη Χρυσόβουλλος Λόγος· ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τὸν πανιερώτατον καὶ κατὰ πνεῦμα σεβάσμιον Ἡμῶν πατέρα, μητροπολίτην τῆς Θεοσώστου ταύτης τζάρας τῆς Μολδαυΐας, παραλαβόντα τοῦτον καὶ ἐγκαταθέμενον εἰς τὰ τῆς μητροπόλεως γραμματοφυλακία, ἀπαιτοῦντα ἀπὸ τῆς Αὐθεντικῆς Ἡμῶν Βεστιαρίας τὴν διαληφθεῖσαν ποσότητα ἀποπέμπειν ἀσφαλῶς ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἐν τεταγμένῳ χρόνῳ τοῖς τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐκδόταις, Θεοκλήτῳ Φαρμακίδῃ καὶ Κωνσταντίνῳ Κοκκινάκῃ. Ἐὰν δέ ποτε παύσηται ἡ τῆς ἐφημερίδος ταυτησὶ ἔκδοσις, τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν ἀποδιδόναι ταῦτα τὰ χρήματα τῇ διαδεξαμένῃ. Ἦν δ' ὃ μὴ γένοιτο! τέλεον ἐκλίπῃ Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος ἔκδοσις, τὰ ῥηθέντα διακόσια γρόσια διδόσθαι τῇ ἐνταῦθα Ἑλληνικῇ Σχολῇ. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς ὅσοι μεθ' Ἡμᾶς ἡγεμονεύσουσι τῆς Θεοσώστου ταύτης τζάρας, ἐκλαμπροτάτους αὐθέντας, πρόνοιαν, ὡς εἰκός, ποιουμένους τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ περὶ τὰ καλὰ ἐπιδόσεως διϊδίων αὐτῶν Χρυσοβούλλων Λόγων ἐμπεδῶσαι τὴν παρ' Ἡμῶν ταύτην χορηγίαν ἵνα ἀμετακίνητος διατελῇ ἡ τῆς Ἑλλάδος ἐπικουρία ἀπὸ τῶν ἐν ὑπεροχῇ καὶ δυνάμει. Ἀπελύθη τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ ἔτει,

κατὰ λήγοντα μῆνα τὸν Μάρτιον, τῷ ἕκτῳ τῆς Β'. Ἡμῶν Ἡγεμονίας, ἐν Ἰασίῳ τῇ Αὐθεντικῇ Ἡμῶν Καθέδρᾳ.

ΙΩ. ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ Β.Β.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ.

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΑΥΙΑΣ.

Τὸ εὔδαιμον ἀειδήποτε ἑαυτοῦ μαστεῦον καὶ μεταλλῶν τ' ἀνθρώπειον ἕς γ' ἐπ' αὐτὴν τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, τὸν συναγελαστικὸν βίον προσηρμόσατο, ἐν ᾧ πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἕνεκα τούτου ἀνατλᾷν φιλεῖ καὶ ὑφίστασθαι· κἀντεῦθεν δῆλον, τὸν φιλανθρώπως μὲν ἔχοντα, βουλόμενον δὲ ἑαυτὸν χρήσιμον ὅπως ποτὲ παρασχεῖν τοῖς ὁμοίοις ἑαυτῷ, ὃ χρεὼν ἁπάντων τὸ μέγιστον, ταῦτα πρὸ πάντων, πλείστην ὅσην φροντίδα καταβαλλόμενον, ἐπαυξητέον εἶναι, περιθάλποντα καὶ περιποιούμενον, ἅπερ ὁμολογουμένως τυγχάνει γε ὄντα, πρῶται ὥσπερ κύριαι βάσεις καὶ θέμεθλοι τῆς ἐν ἀνθρώπῳ ἐνδεχομένης εὐδαιμονίας, καὶ ὧν ἄνευ, ὅσα περ δοκεῖ μὲν, οὐκ ἔστι δὲ τείνοντα πρὸς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις, ὡς ἀνύπαρκτα καὶ ἀτελεσφόρητα, οὐχ' ὅπως ἄξιόν τι λόγου παρέχεται, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐργάζεται ῥεῖν καὶ ὑπεξίστασθαι καὶ εἰς τὸ μηδὲν οἴχεσθαι. Ἐπειδὴ οὖν τὸ εὔδαιμον τοῦτο οὐκ ἐν τοῖς ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὴν ἕδραν διὰ παντὸς ἔχον διατελεῖ, ὅ,τι δήποτ' ἄρα συντελεστικόν ἐστι πρὸς ἐκχέρσωσιν μὲν, καλλιέργειαν δὲ τῆς κατὰ τὸ λογικὸν παμφόρου χώρας, τοῦτο δὴ πηγὴν ἀνεξάντλητον ἡγητέον ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὡς ἀληθῶς εὐδαιμονίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου σύνδεσμον· καὶ δὴ μόνη τοιαύτη ἡ παιδεία ἐστί. Αὕτη γὰρ ἡ τὸν λογικὸν καταφωτίζουσα ἄνθρωπον καὶ τοῦτον ἀναβιβάζουσα ὅπου περ διετάχθη τὸ κατ' ἀρχὰς εἶναι ὡς θεῖόν τι ἐν ἑαυτῷ ἐμπεριέχοντα, καὶ ὅθεν

ἔπειτα κατὰ κρημνῶν φερόμενος, τῷ γηΐνῳ ἐπισκοτούμενος ματαίῳ, φέρων ἑαυτὸν ἀνθυπέβαλε μυρίοις ὅσοις τοῖς ἀτοπήμασιν ἐν μέσῃ τῇ ὀνειροπολουμένῃ εὐημερίᾳ, δυσημερῶν ὄντως ἀθλιώτατα. Διὸ δὴ ἀναμφισβήτητον καὶ ἀναμφίλεκτον, ὅπου τὰ τῆς παιδείας ἐφαπλοῦται, ἐνταῦθα καὶ τὰ κοινωνικὰ τῶν χρεῶν γνώριμα εἶναι, καὶ τὴν κοινὴν εἰκὸς εὐτυχίαν παρεῖναι. Καὶ τοῦτο ἐξεστιν ἡμῖν καταμαθεῖν οὐκ ἀλλοτρίοις, ἀλλ' οἰκείοις ἤδη χρωμένοις τοῖς παραδείγμασι, τὰ πρὸ τοῦ, τοῖς ἔπειτα ἀντεξετάζουσιν. Αὐτὸ δὴ τοῦτο εἰδότες καὶ οἱ τῶν σοφῶν ἐκείνων ἡμετέρων πρόγονοι, ὅλαις ἔκ τινος χρόνου δυνάμεσι περὶ τὴν μετάδοσιν τοῦ ἀπὸ τῆς παιδείας φωτὸς ὅλως ἔχοντες τῇ Ἑλλάδι, πολλὰ φροντιστήρια καὶ μουσεῖα ἀνεγείρουσι, καὶ τὰ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας ἀεὶ καὶ ἀεὶ μεταρρυθμίζουσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Εἰδότες τοίνυν καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα σχολαῖς τὸ ἐν Σμύρνῃ ἀρτιπαγὲς γυμνάσιον εἰς τὰ μάλιστα συντελοῦν πρὸς τὴν τοῦ ἀπὸ τῆς παιδείας φωτὸς μετάδοσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων, οὐκ ἔχομεν ἄλλως ποιεῖν, ἢ χάριτας ἐπὶ τούτῳ ὁμολογεῖν τοῖς ἐν Σμύρνῃ φιλογενέσι φιλίστορσιν αὐτοῦ. Βουλόμενοι δὲ καὶ οὐκ ἀλυσιτελεῖς εἶναι τῇ ἀσφαλείᾳ καὶ παγιώσει τοῦ ἀρτισυστάτου τούτου γυμνασίου, τοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ τοῦ γένους συγκροτηθέντος δεῖν ἔγνωμεν τὸν παρόντα Ἡμῶν Αὐθεντικὸν Χρυσόβουλλον Λόγον ἀπολῦσαι, διατάττοντες αὐτῷ ἐτησίαν χρηματικὴν συνδρομὴν διακοσίων γροσίων ἀπὸ τῶν Ἡμετέρων προσόδων, τῶν τε ἁλικῶν καὶ τῶν τελωνείων τῆς Θεσσάστου Ἡμῶν Τζάρας τῆς Μολδαυΐας λαμβανομένων ἀνὰ ἑκατὸν ἀρ' ἑκάστου κατὰ πᾶν ἔτος. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς μεθ' Ἡμᾶς τῆς Τζάρας ταύτης ἡγεμονεύσοντας ἐκλαμπροτάτους Αὐθέντας, ἀδελφοὺς Ἡμῶν, τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα κηδομένους, ἰδίοις προσεμπεδῶσαι τοῦτο Χρυσοβούλλοις, ὡς ἂν ἐν ἅπαντι τῷ χρόνῳ ἀμετακίνητον εἴη τῷ πολυδαπάνῳ τούτῳ Γυμνασίῳ τὸ μικρὸν ταύτης τῆς δωρεᾶς, ὡς ἀφορῶν πρὸς ὄφελος τῶν ὁμογενῶν Ἡμῶν. Ἀπελύθη τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ ἔτει σωτηρίῳ, κατὰ λήγοντα μῆνα τὸν Ἰούνιον, τῷ ἕκτῳ ἔτει τῆς Β'. Ἡμῶν ἐν Μολδαυΐᾳ Ἡγεμονίας, ἐν Ἰασίῳ, τῇ Αὐθεντικῇ Ἡμῶν Καθέδρᾳ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ Β. Β.

ΛΖ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1821.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη ὑπάρχει ἀδιασπάστως ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν καρδίαν ἑκάστου Ἕλληνος, διότι καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μαρτύρων τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, τῶν σφαγιασθέντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

Ὁ Κωνσταντῖνος οὐδόλως ἦτο κατώτερος Γεωργίου καὶ Δημητρίου τῶν Μουρουζῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ Μοῦσαι, καὶ ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων ἀπείρους ὀφείλουσι χάριτας, ἐξεμέτρησε δὲ τὸ ζῆν, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου. Ἦτο γλυκὺς τοὺς τρόπους, μεγαλόφρων, γενναῖος, ἐμβριθὴς, ἐγκρατὴς παιδείας οὐ σμικρᾶς καὶ γλωσσῶν Εὐρωπαϊκῶν τε καὶ Ἀσιατικῶν οὐκ ὀλίγων. Τὰ δὲ προτερήματα ταῦτα ἐπεσφράγισε θάνατος μαρτυ-

ρικὸς καὶ τοιοῦτος, οἷον πᾶς φιλόπατρις εὔχεται.

Ἡ ἀποτυχοῦσα ἐν ταῖς παριστρίοις ἡγεμονίαις ἐπανάστασις, εἶχε λάβει ἐν Πελοποννήσῳ ἀνάπτυξιν μεγίστην, ἡ δὲ Πύλη μένεα πνέουσα κατὰ τῶν ἀνταρτῶν ἐσχεδίαζε φρικώδη ἐκδίκησιν, ἀρχομένη ἀπὸ τὴν σφαγὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων. Τὸ σχέδιον τοῦτο μαθὼν ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Γρηγόριος, ἀπελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, πρὸ ὀλίγων ἤδη ἡμερῶν τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα περιβληθέντος, καὶ ἀποσυρθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ, συνεβούλευσε καὶ προέτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν. «Ἄφες εἰς ἐμὲ, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης, νὰ πληρώσω ἐγὼ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου. Εἶμαι γέρων καὶ ὀλίγον ἀπέχω ἀπὸ τὸν τάφον. Τὸ σχῆμά μου, ἡ λειτουργία μου μὲ καλοῦσιν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου. Σώθητι ὅμως σὺ, διότι καὶ ἡλικίαν ἔχεις καὶ ἱκανότητα καὶ θέσιν κοινωνικὴν ἵνα ὑπηρετήσῃς τὴν πατρίδα» — «Γνωρίζω τὴν τύχην, ἥτις μὲ ἀναμένει, ἀντέλεγεν ὁ ἐξίσου φιλόπατρις διερμηνεύς· ἀλλ' ἂν φύγω ἐγὼ, σώζω μὲν τὴν ζωήν μου, ἀλλὰ θέλω ἰδεῖ ἐξαγοραζομένην αὐτὴν διὰ τοῦ αἵματος ἀπείρων ἀθώων. Ἡ φυγή μου βεβαιώσει ἔτι μᾶλλον τὰς περὶ ἐνοχῆς τοῦ γένους ὑποψίας τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ γενικὴ σφαγὴ παρακολουθήσει αὐτήν. Συμφέρει ἕνα ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ἂς θυσιασθῶ ἐγὼ, δέσποτά μου, ἀλλ' ἂς σωθῶσιν οἱ ἀθῶοι, ἂς σωθῇ τὸ ἔθνος.» Τοιαῦτα ἔλεγον οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους τίς νὰ φανῇ προθυμότερος ὅπως θυσιασθῇ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Τότε ὁ Γρηγόριος εὐλογήσας καὶ ὁ Μουρούζης ἀσπασθεὶς τὴν ἱερὰν ἐκείνου δεξιὰν, ἐνηγκαλίσθησαν ἄφωνοι ἀλλήλους καὶ ἔδωσαν τὸν ὕστατον ἐπὶ τῆς γῆς ἀσπασμόν.

Ἦτο μεγάλη δευτέρα τῆς ἁγίας ἑβδομάδος τῶν παθῶν, τετάρτη δὲ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, καθ' ἣν ὁ μέγας διερμηνεὺς κατέβη ἐκ τῆς ἐν Θεραπείοις οἰκίας αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ὑπηρεσίαν, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι κατέβαινεν εἰς θυσιαστήριον. Ἐνῷ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὴν θύραν τῶν ὑπουργείων (πασσᾶ-καπουσῆ) ἄνθρωπος ἄγνωστος πλησιάσας αὐτὸν, τῷ ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχεν ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ὁ Μουρούζης ἐννοήσας ἀμέσως τὴν ἐπίβουλον παγίδα, ἥτις τῷ ἐστήνετο, ἀνέβη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν καὶ δείξας τὴν ἐπιστολὴν, διεμαρτύρετο κατὰ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ ὑπὲρ τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ. Ὁ ὑπουργὸς, προσποιούμενος πραότητα, τῷ ἀπεκρίθη ὅτι ἡ κυβέρνησις ἦν πεπεισμένη περὶ τῶν εἰλικρινῶν αὐτοῦ διαθέσεων καὶ τὸν διέταξε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἡσυχάσῃ, ὅπερ ἐσήμαινε κατὰ τὴν τῶν τότε Τούρκων ὑπουργῶν διάλεκτον διατελεῖς ὑπόδικος. Ἐνῷ δ' ἐξήρχετο τῆς αἰθούσης ὁ Μουρούζης, ἁρπάζει αὐτὸν ὁ δήμιος μεθ' ἑτέρων στρατιωτῶν καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸν προσδιορισθέντα ὑπὸ τὴν σουλτανικὴν σκιάδα (γιαλῆ-κιόσκι) τόπον τῆς καταδίκης. Ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ἀνεφάνη καθήμενος ἐν τῇ

σκιάδι, ἵνα ἴδῃ τὸ σφαγιαζόμενον θῦμα· πρὸς αὐτὸν δ' ἀναβλέψας ὁ Μουρούζης, ἐφώνησεν εὐτόλμως Τουρκιστὶ, «Σουλτάνε αἱμοβόρε! Σουλτάνε ἄδικε! Σουλτάνε ἄθλιε! ἡ τελευταία τῆς βασιλείας σου ὥρα ἤγγικεν, αἱ ὠμότητές σου τιμωρηθήσονται, ὁ δὲ Θεὸς ἐκδικήσει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.» Ταῦτα εἰπὼν, ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ δημίου νὰ κλίνῃ γόνυ, καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποτμηθεῖσα προσηνέχθη, ὡς λέγεται, ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, τὸ δὲ σῶμα, ἀσπαῖρον ἔτι, κατεποντίσθη ἐν τῇ παρακειμένῃ θαλάσσῃ. Τῇ δὲ 6 Μαΐου ἐσφάγη ἐπίσης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος Μουρούζης, ὕστατος Ἕλλην διερμηνεὺς τοῦ στόλου γενόμενος.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ τέρμα τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας τότε ἄγοντος, καὶ τεσσαράκοντα μόνον ἡμέρας χρηματίσαντος μεγάλου διερμηνέως. Δὲν ἔτυχε κηδείας μεγαλοπρεποῦς, οὐδὲ τάφου λελαξευμένου, ἀλλ' ὅμως ἡ μνήμη αὐτοῦ μενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, διότι

Οὐδέποτε κλέος ἐσθλὸν ἀπόλλυται, οὐδ' ὄνομ' αὐτοῦ,
ἀλλ' ὑπὸ γῆς περ ἐὼν γίγνεται ἀθάνατος.

ΛΗ'.

ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ.

1821.

Ὑπάρχει ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ κωμόπολίς τις καλουμένη Τζιμισχ, οὐδεμίαν ἄλλην ἀξίαν ἔχουσα ἢ ὅτι ἔδωσεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἕνα αὐτοκράτορα, Ἰωάννην τὸν Α'. τὸν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ Τζιμισκῆν προσεπικληθέντα. Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἀποκρούσαντες τὰς τοῦ αἱρεσιάρχου Εὐτυχοῦς καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κακοδοξίας ἐνέμειναν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἣν διέγραψεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζονται, γνωστοὶ ὄντες ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαϊχροὺμ ἤτοι ἀρμένιοι τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ὑπῆρχον οἱ πρόγονοι τοῦ Σταυράκη Ἀριστάρχου.

Οἰκογενειακή τις παράδοσις, τῆς ὁποίας ὅμως ἐννοεῖται τὸ δυσαπόδεικτον, ἀναφέρει μεταξὺ τῶν προγόνων τῆς οἰκογενείας Ἀριστάρχη καὶ τὸν μνησθέντα αὐτοκράτορα Τζιμισκῆν. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ οἱ τῆς οἰκογενείας ταύτης προσάγουσιν ὅτι ὑπάρχει εἰς Τζιμισχ οἶκός τις ἀνήκων ἄλλοτε, ὡς λέγεται, εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔχων παρ' αὐτῷ ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἐφημερία διατελεῖ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων εἰς τὴν οἰκογένειάν του, διαδεχικῶς μεταβαίνουσα ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, δηλονότι ἀνὰ ἑκάστην γεννεὰν χειροτονεῖται καὶ εἷς ἔγγαμος ἱερεὺς, ὅστις λαμβάνων κατοχὴν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ οἴκου, τὸν καταλείπει εἰς ἕνα τῶν υἱῶν του, ἱερέα ἐπίσης γενόμενον καὶ οὕτω καθεξῆς· πρὸς τὴν οἰκογένειαν λοιπὸν ταύτην τῶν νεωκόρων οἱ νῦν Ἀριστάρχαι λέγονται συνδεόμενοι διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος, καὶ τοιουτοτρόπως ἀνάγουσι τὴν καταγωγήν των μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου. Ἀλλ' αἱ παραδόσεις, ἐὰν δὲν βασίζωνται ἐπὶ ἀπο-

δείξεων ἰσχυρῶν, οὐδόλως δύνανται νὰ θεωρῶνται ἔγκυροι, διότι γνωρίζομεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἑσπερίων πολλοὶ κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ᾠκειοποιήθησαν ἀξιώσεις καὶ τίτλους, τοὺς ὁποίους μετεβίβασαν εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς, καὶ ὧν ὅμως ἀπεδείχθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὸ σαθρὸν καὶ κίβδηλον.

Ὁ πατὴρ τοῦ Σταυράκη ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξ Ἀρμενίας ἀπεκατέστη εἰς Βεβέκιον καὶ ἐξεπαίδευσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Λογάδην, ὅστις, καθ' ἣν εἶχε συνήθειαν νὰ δίδῃ εἰς ἕκαστον τῶν μαθητῶν του ἀνὰ ἓν ἐπώνυμον, ὠνόμασεν αὐτὸν Ἀριστάρχην. Θανόντος δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔμενεν ἐπαγγελλόμενος τὸν τραπεζίτην τοῦ ἡγεμόνος Σκαρλάτου Καλλιμάχου, ὅστις διορίσας αὐτὸν ἐπίτροπόν του παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, τῷ ἀπένειμε καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ ποστελνίκου. Μετὰ δὲ τὴν καρατομίαν τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζου ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν Φαναριωτῶν, ὡς δῆθεν ἀπίστων ἀναδειχθέντων καὶ ἐπιβούλων, ἐδύνατο νὰ διορισθῇ πλέον μέγας διερμηνεὺς, ἐξελέχθη ὡς τοιοῦτος κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης, κρυφίως δὲ ὁ ἐκ Καλλιουπόλεως ἐξωμότης Γιαχγιὰ ἐφένδης. Ἐνῷ δ' ἔκειτο ἔτι ὁ Μουρούζης καρατετμημένος ὁ διάδοχος αὐτοῦ περιεβάλλετο τὸ τῆς διερμηνείας καφτάνιον.

Τὸ μόνον γεγονὸς ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν διερμηνείαν τοῦ Σταυράκη εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου, εἰς τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ νὰ

λάβῃ μέρος οὐδόλως ἐπίζηλον. Μόλις διορισθέντα διερμηνέα, προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου κατὰ προνόμιον ὑπάγονται οἱ Ἕλληνες Πατριάρχαι, τῷ ἐνεχείρισε διάταγμα διαλαμβάνον τὴν ἔκπτωσιν καὶ τὴν εἰς ἀγχόνην καταδίκην τοῦ Γρηγορίου ὡς ἀποστάτου καὶ ἐπιβούλου, καὶ τὴν ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ καταδίκη περιείχετο Τουρκικῇ συνηθείᾳ ὡς ἔργον τετελεσμένον, ὁ δὲ Ἀριστάρχης παρετήρησεν ὡς πιθανώτατον ὅτι θέλουσιν ἀποποιηθῇ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, ἀκούοντες ὅτι ὁ Γρηγόριος ἀπηγχονίσθη, διὰ τοῦτο μετεβλήθη ἡ λέξις ἀπηγχονίσθη εἰς ἐτιμωρήθη, καὶ τοιουτοτρόπως ἀντὶ ἑνὸς ἐγράφησαν δύο διατάγματα.

Τῇ δεκάτῃ λοιπὸν Ἀπριλίου τοῦ 1821 ὥρᾳ 10 πρὸ μεσημβρίας, ἡμέρᾳ ἑσπερινῇ ἀξιοθρηνήτῳ, ἐνῷ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐπανεπαύετο ἐπὶ ξηροῦ, ὡς ἐσυνείθιζεν, ἀνακλίντρου, ἐπὶ μικρᾶς δὲ τραπέζης εἶχε προσενεχθῇ αὐτῷ ὀλίγη ὄρυζα ἐν ζωμῷ ὄρνιθος, εἷς τῶν ἱεροδιακόνων ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ διερμηνέως Ἀριστάρχου. Ὁ Γρηγόριος ὑπολαβὼν ὅτι ἐκεῖνος ἤρχετο πρὸς ἐπίσκεψίν του ἠγέρθη περιμένων· ἀλλ' ἐλθὼν ἕτερος διάκονος τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ διερμηνεὺς ἀνέβη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ἢ τὸ κοινῶς λεγόμενον συνοδικόν. Ὁ Γρηγόριος τότε παραιτήσας τὸν ζωμὸν, μετέβη ἀμέσως ἐκεῖ καὶ ἐκάθησε συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἀριστάρχου, μόλις κατέχοντος τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ. Ταὐτοχρόνως ἦλθον ἐκ συν-

εννοήσεως τοῦ διερμηνέως οἱ πλησίον τοῦ Πατριαρχείου κατοικοῦντες ἀρχιερεῖς, καὶ μετ' οὐ πολὺ κρότος ἵππων ἠκούσθη εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ Τοῦρκοι φέροντες τὰς ἐπισήμους στολάς των εἰσῆλθον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἀνέβησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ. Ὁ Πατριάρχης ἰδὼν τὴν προετοιμασίαν ταύτην ἠννόησε περὶ τίνος πρόκειται, καὶ διατάξας νὰ τῷ φέρωσι τὸ ἐπανωκαμήλαυχον καὶ τὸν τρίβωνά του, καὶ περιβληθεὶς αὐτὰ ἀπεσύρθη εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς αἰθούσης καὶ ἐκεῖ ἐγονυκλίτησεν ἐπὶ τάπητος ἀκροώμενος. Τότε ὁ μέγας διερμηνεὺς ἐγερθεὶς ἀνέγνωσε τὸ διάταγμα τῆς παύσεως καὶ ἐξορίας τοῦ ἀνδρός. Ὁ Γρηγόριος κατηυθύνθη μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν πρὸς τὴν θύραν ἵνα ἐξέλθῃ, ὡς μὴ ὢν πλέον Πατριάρχης· ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπήχθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐκεῖ, ἑτοίμου ὄντος τοῦ δημίου, ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, θῦμα ἱερὸν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους ἀγῶνος.

Ἀλλὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ σφαγιασθέντων ἀρχιερέων καὶ πρυκρίτων δὲν ἐξήρκει ἵνα κορέσῃ τὴν αἱμοδιψῆ τῶν τυράννων λύσσαν. Ἀπητοῦντο νέα σφάγια, νέαι θυσίαι, δυστυχῶς δὲ τῶν σφαγίων τούτων ἦν ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ὁ μέγας διερμηνεὺς Σταυράκης. Ἐξορισθεὶς κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1822 εἰς Κλαυδιούπολιν τῆς Παφλαγονίας, ἐνῷ ἐπανήρχετο ἐκ συμποσίου τὸ ὁποῖον ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως τῷ εἶχε προσφέρει, ἐδολοφονήθη καθ' ὁδὸν, ἐντολῇ αὐτοῦ τούτου τοῦ διοικητοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ὑπέστη καὶ αὐτὸς τὸν

στέφανον τοῦ μαρτυρίου, τελευταῖος διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους γενόμενος, ἅτε τῆς ἀξίας ἐκείνης εἰς τὸ μετέπειτα καταργηθείσης.

Διὰ τοιούτων καὶ τηλικούτων θυσιῶν, διὰ τῆς χύσεως τοσούτων αἱμάτων, διὰ τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ θανάτου τοσούτων ἀνδρῶν ἐπετεύχθη ἡ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνάστασις τοῦ ἔθνους. Ἡ πατρὶς θέλει βεβαίως μίαν ἡμέραν ἐγείρει ἀνδριάντας οὐ μόνον εἰς τοὺς δραξαμένους τῶν ὅπλων, καὶ διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ αὐτῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῖν δόντας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς προπαρασκευάσαντας τὸν ἀγῶνα καὶ ἐν καιροῖς χαλεποῖς τὴν ἐθνικὴν ὕπαρξιν διατηρήσαντας, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ὁποίων συγκαταλεκτέοι καὶ οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς. Ἀλλὰ μέχρις οὗ γένηται τοῦτο καὶ μνημεῖα λελαξευμένα τεχνηέντως τοῖς ἐγερθῶσιν, ἡ σκιαγράφησις αὕτη τῶν βίων των, καίτοι ἀτελῶς γεγραμμένη, ἔστω ἐκείνοις μὲν μνημεῖον εὐτελὲς, ἀνθ' ὧν ὑπὲρ πατρίδος ἐμόχθησαν, τοῖς δ' ἐπιγιγνομένοις διδασκαλία τῶν πρὸς τὴν τεκοῦσαν ὀφειλομένων.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Τοῖς ἀναγινώσκουσιν. . . . . Σελ. 3
Εἰσαγωγή. . . . . » 5
Α'. Παναγιώτης ὁ Νικούσιος. 1661—1673 . » 29
Β'. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀπορρήτων. 1673—1709 . . . . . » 60
Γ'. Νικόλαος Μαυροκορδάτος. 1689—1709 . » 94
Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν αὐτόν (ἀνέκδοτος) . » 105
Δ'. Ἰωάννης Μαυροκορδάτος. 1709—1717 . » 115
Ε'. Γρηγόριος Γκίκας. 1717—1727 . . . . » 117
ΣΤ'. Ἀλέξανδρος Γκίκας. 1727—1740 . . . » 122
Ζ'. Ἰωάννης Καλλιμάχης. 1740—1750 . . » 124
Η'. Ματθαῖος Γκίκας. 1751—1752 . . . . » 125
Θ'. Ἰωάννης Καλλιμάχης. 1752—1758 . . » 127
Ι'. Γρηγόριος Ἀλεξάνδρου Γκίκας. 1758—1764 »
ΙΑ'. Γεώργιος Καρατζᾶς. 1764—1765 . . . » 128
ΙΒ'. Σκαρλάτος Καρατζᾶς. 1765—1768 . . » 131
ΙΓ'. Νικόλαος Σοῦτσος. 1768—1769 . . . . » 132
ΙΔ'. Μιχαὴλ Ῥακοβίτζας. 1769—1770 . . . » 134
ΙΕ'. Σκαρλάτος Καρατζᾶς. 1770—1774 . . . »
ΙΣΤ'. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. 1774 . . . . » 135
ΙΖ'. Κωνσταντῖνος Μουρούζης. 1774—1777 . » 142
ΙΗ'. Νικόλαος Καρατζᾶς. 1777—1782 . . . » 143
ΙΘ'. Μιχαὴλ Κωνσταντίνου Σοῦτσος. 1782—1783 » 144
Κ'. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. 1783—1785 » 145

ΚΑ'. Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης. 1785—1788. . » 146
ΚΒ'. Κωνσταντῖνος Ῥαλέττος 1788 . . . . . »
ΚΓ'. Μανουὴλ Καρατζᾶς. 1788—1790 . . . . » 147
ΚΔ'. Ἀλέξανδρος Κωνς. Μουρούζης. 1790—1792 » 148
ΚΕ'. Γεώργιος Κωνστ. Μουρούζης. 1792—1794 » 149
ΚΣΤ'. Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης. 1794. . . . . » 150
ΚΖ'. Γεώργιος Μουρούζης. 1795 . . . . . »
ΚΗ'. Κωνσταντῖνος Ἀλ. Ὑψηλάντης. 1796—1799 » 151
ΚΘ'. Ἀλέξανδρος Νικολάου Σοῦτσος. 1799—1802 » 156
Λ'. Ἀλέξανδρος Μιχαὴλ Σοῦτσος. 1802—1807 »
ΛΑ'. Ἰωάννης Νικολάου Καρατζᾶς. 1808. . . . 158
ΛΒ'. Δημήτριος Μουρούζης. 1808—1812 . . » 160
ΛΓ'. Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς. 1812 . . . » 161
ΛΔ'. Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος. 1812—1815 . . » 164
ΛΕ'. Μιχαὴλ Σοῦτσος 1815—1818 . . . . . » 168
ΛΣΤ'. Ἰωάννης Καλλιμάχης. 1818—1821 . . » 175
Χρυσοβούλλος λόγος Σκαρλάτου Καλλιμάχη. » 176
Ἕτερος ὅμοιος τοῦ αὐτοῦ . . . . . » 179
ΛΖ'. Κωνσταντῖνος Μουρούζης. 1821 . . . . . » 181
ΛΗ'. Σταυράκης Ἀριστάρχης. 1821 . . . . . » 184

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΣΑΚΚΟΥΛΑΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
1942

ΚΑ'. 'Α

ΚΒ'